

COUNCIL OF EUROPE CONSEIL DE L'EUROPE

Uresničevanje Listine Sveta Evrope o regionalnih ali manjšinskih jezikih v Republiki Sloveniji

(zbornik dokumentov)

Ljubljana, november 2005

S L O V E N I J A
INFORMACIJSKO DOKUMENTACIJSKI CENTER SVETA EVROPE
NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA V LJUBLJANI

Izdajatelj:
Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope pri NUK v Ljubljani

Uredila:
Liana Kalčina, direktorica IDC SE

Oblikovanje in računalniški prelom:
Žaba design

Natisnil:
Birografika BORI, november 2005

Naklada: 50 kom

Vsebina:

Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih	5
Uporaba listine v Sloveniji	23
A. Prvo Poročilo odbora strokovnjakov o uporabi listine v Sloveniji	26
B. Priporočilo Odbora ministrov Sveta Evrope o uporabi listine v Sloveniji	106
II. Periodično poročilo Republike Slovenije o uresničevanju Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih	109

Evropsko listino o regionalnih ali manjšinskih jezikih je Slovenija podpisala 3. julija 1997 in jo ratificirala 4. oktobra 2000. Za Slovenijo je začela veljati 1. januarja 2001. Ob deponiranju listine o ratifikaciji je Slovenija izjavila, da sta regionalna ali manjšinska jezika v Sloveniji madžarski in italijanski jezik. Izjavila je tudi, da bo v skladu s petim odstavkom 7. člena listine smiselno uporabljala določbe prvega do četrtega odstavka 7. člena tudi za romski jezik.

Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih

Uvod

Države članice Sveta Evrope, podpisnice te listine,

upoštevajo, da je cilj Sveta Evrope doseči večjo enotnost med njegovimi članicami, še zlasti zato, da bi varovali in uresničevali ideale in načela, ki so njihova skupna dediščina;

upoštevajo, da varstvo zgodovinskih regionalnih ali manjšinskih jezikov v Evropi, med katerimi so nekateri v nevarnosti, da bodo sčasoma izumrli, prispeva k ohranitvi in razvoju evropskega kulturnega bogastva ter tradicij;

upoštevajo, da je pravica do uporabe regionalnega ali manjšinskega jezika v zasebnem in javnem življenju neodtujljiva pravica v skladu z načeli, vsebovanimi v Mednarodnem paktu Združenih narodov o državljanskih in političnih pravicah, ter v duhu Konvencije Sveta Evrope o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin;

se sklicujejo na delovanje v okviru KVSE in še zlasti na Helsinško sklepno listino iz leta 1975 ter na dokument Kopenhagenskega sestanka iz leta 1990;

poudarjajo vrednost medsebojnega prepletanja kultur in večjezičnosti ter upoštevajo, da varstvo in spodbujanje regionalnih ali manjšinskih jezikov ne smeta škodovati uradnim jezikom ter potrebi, da se učijo;

se zavedajo, da varstvo in spodbujanje regionalnih ali manjšinskih jezikov v različnih evropskih državah in regijah pomembno prispevata h graditvi Evrope, temelječe na načelih demokracije in kulturne raznolikosti v okviru državne suverenosti in ozemeljske celovitosti;

upoštevajo posebne razmere in zgodovinske tradicije različnih regij evropskih držav

in so se sporazumele o naslednjem:

I. DEL

Splošne določbe

1. člen

Opredelitev izrazov

V tej listini:

- a izraz »regionalni ali manjšinski jeziki« pomeni jezike:
 - i ki jih tradicionalno uporabljajo na določenem ozemlju države državljeni te države, ki sestavljajo skupino, številčno manjšo od preostalega prebivalstva te države, in
 - ii ki se razlikujejo od uradnega jezika ali uradnih jezikov te države; izraz ne vključuje niti narečij uradnega jezika ali uradnih jezikov države niti jezikov migrantov;
- b izraz »ozemlje, na katerem se uporablja regionalni ali manjšinski jezik« pomeni zemljepisno območje, na katerem se v omenjenem jeziku izraža določeno število ljudi, kar upravičuje sprejem različnih varstvenih in spodbujevalnih ukrepov, ki jih predvideva ta listina;
- c izraz »jeziki brez ozemlja« pomeni jezike, ki jih uporabljajo državljeni države in ki se razlikujejo od jezika ali jezikov, ki ga ali jih uporablja preostalo prebivalstvo te države, in ki jih, kljub temu da se tradicionalno uporabljajo na ozemlju te države, ni možno povezati z določenim območjem tega ozemlja.

2. člen

Obveznosti

1. Pogodbenica se obvezuje, da bo uporabljala določbe II. dela za vse regionalne ali manjšinske jezike, ki se govorijo na njenem ozemlju in so v skladu z opredelitvijo izraza v 1. členu.
2. Za vsak jezik, določen v trenutku ratifikacije, sprejetja ali odobritve v skladu s 3. členom, se pogodbenica obvezuje, da bo uporabljala najmanj petintrideset odstavkov ali pododstavkov, izbranih med določbami III. dela te listine, med katerimi so vsaj trije izbrani iz 8. in najmanj trije iz 12. člena ter najmanj po eden iz 9., 10., 11. in 13. člena.

3. člen

Ureditev v praksi

1. Država pogodbenica v svoji listini o ratifikaciji, sprejetju ali odobritvi določi vsak regionalni ali manjšinski jezik ali uradni jezik, ki se manj uporablja na

njenem celotnem ozemlju ali delu ozemlja in na katerega se nanašajo odstavki, izbrani v skladu z drugim odstavkom 2. člena.

2. Pogodbenica lahko kadar koli pozneje uradno obvesti generalnega sekretarja, da sprejema obveznosti, ki izhajajo iz določb katerega koli drugega odstavka te listine, ki ga ni že prej določila v svoji listini o ratifikaciji, sprejetju ali odobritvi, ali da bo uporabila prvi odstavek tega člena za druge regionalne ali manjšinske jezike ali za druge uradne jezike, ki se manj uporabljajo na njenem celotnem ozemlju ali na delu njenega ozemlja.
3. Obveznosti iz prejšnjega odstavka se štejejo za sestavni del ratifikacije, sprejetja ali odobritve in bodo imele enak učinek od dneva njihove notifikacije.

4. člen

Obstoječi režim varstva

1. Nič v tej listini se ne sme razlagati kot omejevanje ali odvzemanje pravic, ki jih zagotavlja Evropska konvencija o človekovih pravicah.
2. Določbe te listine ne učinkujejo na ugodnejše določbe, ki se nanašajo na položaj regionalnih ali manjšinskih jezikov ali na pravni položaj pripadnikov manjšin in že obstajajo v kateri od pogodbenic ali pa so določene z ustreznimi dvostranskimi ali mnogostranskimi mednarodnimi sporazumi.

5. člen

Obstoječe obveznosti

Ničesar v tej listini ni mogoče razlagati kot pravico do opravljanja katere koli dejavnosti ali do storitve kakršnega koli dejanja, ki bi bilo v nasprotju s cilji Ustanovne listine Združenih narodov ali z drugimi obveznostmi po mednarodnem pravu, vključno z načelom suverenosti in ozemeljske celovitosti držav.

6. člen

Obveščanje

Pogodbenice se obvezujejo, da bodo pazile na to, da so oblasti, organizacije in osebe obveščene o pravicah in dolžnostih, določenih s to listino.

II. DEL

Doseganje ciljev in načel v skladu s prvim odstavkom 2. člena

7. člen

Cilji in načela

1. Cilji in načela, na katerih temeljijo politika, zakonodaja in praksa pogodbenic v zvezi z regionalnimi ali manjšinskimi jeziki na ozemljih, na katerih se ti jeziki uporabljajo, in glede na položaj vsakega jezika, so:
 - a priznanje regionalnih ali manjšinskih jezikov kot izraza kulturnega bogastva;
 - b spoštovanje zemljepisnega območja vsakega regionalnega ali manjšinskega jezika, da bi s tem zagotovili, da že obstoječe ali nove upravne delitve niso ovira za spodbujanje rabe posameznega regionalnega ali manjšinskega jezika;
 - c potreba po odločnem ukrepanju za spodbujanje rabe regionalnih ali manjšinskih jezikov, da se varujejo;
 - d boljše omogočanje in/ali spodbujanje ustne in pisne rabe regionalnih ali manjšinskih jezikov v javnem in zasebnem življenju;
 - e vzdrževanje in razvoj vezi na področjih, ki jih vključuje ta listina, med skupinami, ki uporabljajo regionalni ali manjšinski jezik in drugimi skupinami v tej državi, ki uporabljajo regionalni ali manjšinski jezik v enaki ali podobni obliki, kakor tudi vzpostavitev kulturnih odnosov z drugimi skupinami v državi, ki uporabljajo različne jezike;
 - f zagotavljanje primernih oblik in sredstev za poučevanje in študij regionalnih ali manjšinskih jezikov na vseh ustreznih stopnjah;
 - g zagotavljanje možnosti osebam, ki ne govorijo regionalnega ali manjšinskega jezika in živijo na območju, kjer se tak regionalni ali manjšinski jezik uporablja, da se ga učijo, če tako želijo;
 - h pospeševanje študija in raziskovanja regionalnih ali manjšinskih jezikov na univerzah ali enakovrednih ustanovah;
 - i pospeševanje primernih oblik transnacionalnih izmenjav na področjih, ki jih vključuje ta listina za regionalne ali manjšinske jezike, ki se uporabljajo v enaki ali podobni obliki v dveh ali več državah.
2. Pogodbenice se obvezujejo, da bodo, če še niso, odpravile vsako nepravilno razlikovanje, izključevanje, omejevanje ali dajanje prednosti glede uporabe kakega regionalnega ali manjšinskega jezika in katerih cilj je odvrniti od ohranjanja ali razvoja tega jezika ali ga ogrožati. Sprejem posebnih ukrepov v prid regionalnim ali manjšinskim jezikom, katerih namen je spodbujati enakost med uporabniki teh jezikov in preostalim prebivalstvom ali ki

upoštevajo njihove specifične razmere, se ne šteje za dejanje diskriminacije do uporabnikov bolj razširjenih jezikov.

3. Pogodbenice se obvezujejo s primernimi ukrepi pospeševati medsebojno razumevanje med vsemi jezikovnimi skupinami v državi, in to zlasti tako, da cilji vzgoje in izobraževanja v državi vključujejo spoštovanje, razumevanje in strpnost do regionalnih ali manjšinskih jezikov, ter spodbujati javna občila, da si prizadevajo za doseganje istih ciljev.
4. Pri določanju svoje politike do regionalnih ali manjšinskih jezikov pogodbenice upoštevajo izražene potrebe in želje skupin, ki uporabljajo te jezike. Spodbujati jih je treba, da po potrebi ustanovljajo organe za svetovanje ob lastem o vseh zadevah, ki se nanašajo na regionalne ali manjšinske jezike.
5. Pogodbenice se obvezujejo, da bodo mutatis mutandis uresničevale načela iz prvega do četrtega odstavka tudi za jezike brez ozemlja. Vendar pa se narava in obseg ukrepov za jezike, s katerimi se uresničuje ta listina, prožno določata ob upoštevanju potreb in želja ter ob spoštovanju tradicije in značilnosti skupin, ki uporabljajo te jezike.

III. DEL

Ukrepi za pospeševanje rabe regionalnih ali manjšinskih jezikov v javnem življenju v skladu z obveznostmi, prevzetimi v drugem odstavku 2. člena

8. člen

Izobraževanje

1. Glede izobraževanja se pogodbenice obvezujejo, da bodo na ozemlju, na katerem se ti jeziki uporabljajo, v skladu s položajem vsakega od teh jezikov in brez poseganja v poučevanje uradnega jezika ali uradnih jezikov države:
 - a i zagotovile možnost za predšolsko izobraževanje v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih ali
 - ii zagotovile možnost, da znaten del predšolskega izobraževanja poteka v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih, ali
 - iii izvajale enega od ukrepov, predvidenih v točkah i in ii, vsaj za tiste otroke, katerih družine to želijo in katerih število se šteje za zadostno, ali
 - iv podpirale in/ali spodbujale uveljavitev ukrepov iz točke i do iii zgoraj, če javne oblasti nimajo neposredne pristojnosti na področju predšolske vzgoje;

- b
 - i zagotovile možnost za osnovnošolsko izobraževanje v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih ali
 - ii zagotovile možnost, da znaten del osnovnošolskega izobraževanja poteka v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih, ali
 - iii zagotovile, da je v okviru osnovnošolskega izobraževanja poučevanje ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikov sestavni del učnega načrta, ali
 - iv izvajale enega od ukrepov, predvidenih v točkah i do iii zgoraj vsaj za tiste otroke, katerih družine to želijo in katerih število se šteje za zadostno;

- c
 - i zagotovile možnost za srednješolsko izobraževanje v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih ali
 - ii zagotovile možnost, da znaten del srednješolskega izobraževanja poteka v ustreznem regionalnem ali manjšinskem jeziku, ali
 - iii zagotovile, da je v okviru srednješolskega izobraževanja poučevanje ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikov sestavni del učnega načrta, ali
 - iv izvajale enega od ukrepov, predvidenih v točkah i do iii, vsaj za tiste učence, ki si to želijo ali to želijo njihove družine in katerih število se šteje za zadostno;

- d
 - i zagotovile možnost za strokovno in poklicno izobraževanje v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih ali
 - ii zagotovile možnost, da znaten del strokovnega in poklicnega izobraževanja poteka v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih, ali
 - iii zagotovile, da je v okviru strokovnega in poklicnega izobraževanja poučevanje ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikov sestavni del učnega načrta, ali
 - iv izvajale enega od ukrepov, predvidenih v točkah i do iii, vsaj za tiste učence, ki si to želijo ali to želijo njihove družine in katerih število se šteje za zadostno;

- e
 - i zagotovile možnost za univerzitetno in drugo visoko- in višješolsko izobraževanje v regionalnih ali manjšinskih jezikih ali
 - ii zagotovile možnost za študij teh jezikov kot univerzitetnega in visoko- ali višješolskega predmeta ali
 - iii spodbujale in/ali omogočile izvajanje univerzitetnega izobraževanja ali drugih oblik visoko- ali višješolskega izobraževanja v regionalnih ali manjšinskih jezikih ali zagotovile možnost za študij teh jezikov kot univerzitetnega ali visoko- in višješolskega predmeta, če zaradi vloge države v odnosu do visoko- in višješolskih ustanov ni mogoče izvajati točk i in ii;

-
- f i poskrbela za zagotavljanje tečajev za izobraževanje odraslih in nenehnega izobraževanja, ki se pretežno ali v celoti izvajajo v regionalnih ali manjšinskih jezikih, ali
 - ii ponudile te jezike kot šolski predmet pri izobraževanju odraslih in pri nenehnem izobraževanju ali
 - iii podpirale in/ali spodbujale vključevanje teh jezikov kot učnega predmeta pri izobraževanju odraslih in nenehnem izobraževanju, če javne oblasti nimajo neposredne pristojnosti na področju izobraževanja odraslih;
- g sprejele predpise za zagotovitev poučevanja zgodovine in kulture, katerih odraz je regionalni ali manjšinski jezik;
 - h zagotovile osnovno in nadaljnje usposabljanje učiteljev, ki je potrebno za uresničevanje pododstavkov a do g, ki jih je pogodbenica sprejela;
 - i ustanovile nadzorni organ ali organe, ki bodo odgovorni za spremljanje izvajanja sprejetih ukrepov in doseženega napredka pri uvajanju ali razvoju poučevanja regionalnih ali manjšinskih jezikov in za sestavljanje občasnih poročil o svojih ugotovitvah, ki bodo objavljena.
2. Za ozemlja, na katerih se regionalni ali manjšinski jeziki tradicionalno ne uporabljajo, se pogodbenice glede izobraževanja obvezujejo, da bodo dovolile, spodbujale ali zagotovile poučevanje v regionalnem ali manjšinskem jeziku ali poučevanje regionalnega ali manjšinskega jezika na vseh ustreznih stopnjah izobraževanja, če to upravičuje število tistih, ki uporabljajo regionalni ali manjšinski jezik.

9. člen

Sodne oblasti

1. Pogodbenice se obvezujejo, da bodo za sodna okrožja, v katerih število prebivalcev, ki uporabljajo regionalne ali manjšinske jezike, upravičuje spodaj navedene ukrepe, glede na položaj posameznega jezika in pod pogojem, da po mnenju sodnika uporaba ugodnosti, ki jih daje ta odstavek, ne ovira pravilnega sojenja:
- a v kazenskih postopkih:
 - i zagotovile, da sodišča na zahtevo ene od strank vodijo postopke v regionalnih ali manjšinskih jezikih, in/ali
 - ii zajamčile obtožencu pravico do uporabe njegovega regionalnega ali manjšinskega jezika in/ali
 - iii zagotovile, da se zahteve in dokazi, ne glede na to, ali so pisni ali ustni, ne bodo šteli za nesprejemljive samo zato, ker bodo izraženi v regionalnem ali manjšinskem jeziku, in/ali

- iv omogočili, da se dokumentacija v zvezi s sodnimi postopki na zahtevo predloži v določenih regionalnih ali manjšinskih jezikih, po potrebi s pomočjo tolmačev in prevodov brez dodatnih stroškov za prizadete osebe;
 - b v civilnih postopkih:
 - i zagotovile, da sodišča na zahtevo ene od strank vodijo postopke v regionalnih ali manjšinskih jezikih, in/ali
 - ii omogočile, da lahko stranka v sporu, kadar mora osebno priti pred sodišče, uporablja svoj regionalni ali manjšinski jezik brez dodatnih stroškov, in/ali
 - iii omogočile, da se dokumentacija in dokazi predložijo v regionalnem ali manjšinskem jeziku, po potrebi s pomočjo tolmačev in prevodov;
 - c v postopkih pred sodišči, pristojnimi za upravne zadeve:
 - i zagotovile, da sodišča na zahtevo ene od strank vodijo postopke v regionalnih ali manjšinskih jezikih, in/ali
 - ii omogočile, da lahko stranka v sporu, kadar mora osebno priti pred sodišče, uporablja svoj regionalni ali manjšinski jezik brez dodatnih stroškov, in/ali
 - iii omogočile, da se dokumentacija in dokazi predložijo v regionalnih ali manjšinskih jezikih, po potrebi s pomočjo tolmačev in prevodov;
 - d ukrejejo vse potrebno za zagotovitev, da uporaba točk i in iii pododstavkov b in c zgoraj in vsaka potrebna pomoč tolmačev in prevodov ne povzročita dodatnih stroškov za prizadete osebe.
- 2. Pogodbenice se obvezujejo:
 - a da ne bodo zanikale veljavnosti pravnih dokumentov, sestavljenih v določeni državi, samo zato, ker so napisani v regionalnem ali manjšinskem jeziku, ali
 - b da ne bodo zanikale veljavnosti pravnih dokumentov med strankami v sporu, sestavljenih v državi, samo zato, ker so napisani v regionalnem ali manjšinskem jeziku, in bodo zagotovile, da se pravni dokumenti lahko uveljavljajo proti zainteresiranim tretjim, ki ne uporabljajo teh jezikov, pod pogojem, da jih osebe, ki jih uveljavljajo, seznanijo z njihovo vsebino, ali
 - c ne bodo med strankami zanikale veljavnosti pravnih dokumentov, sestavljenih v državi, samo zato, ker so napisani v regionalnem ali manjšinskem jeziku.

-
3. Pogodbenice se obvezujejo, da bodo v regionalnih ali manjšinskih jezikih dale na voljo najpomembnejše notranjepravne predpise in tiste, ki se posebej nanašajo na uporabnike teh jezikov, razen če niso drugače dosegljivi v teh jezikih.

10. člen

Upravni organi in javne službe

1. Na upravnih območjih države, na katerih število prebivalcev, ki uporabljajo regionalne ali manjšinske jezike, upravičuje spodaj določene ukrepe, in glede na položaj vsakega jezika se pogodbenice obvezujejo, da, če je to mogoče:
 - a i zagotovijo, da upravni organi uporabljajo regionalne ali manjšinske jezike, ali
 - ii zagotovijo, da vsi njihovi uradniki, ki imajo stike z javnostjo, uporabljajo regionalne ali manjšinske jezike pri svojih odnosih z osebami, ki se nanjo obračajo v teh jezikih, ali
 - iii zagotovijo, da uporabniki regionalnih ali manjšinskih jezikov lahko predložijo ustne ali pisne vloge in prejmejo odgovor v teh jezikih, ali
 - iv zagotovijo, da uporabniki regionalnih ali manjšinskih jezikov lahko predložijo ustne ali pisne vloge v teh jezikih, ali
 - v zagotovijo, da uporabniki regionalnih ali manjšinskih jezikov lahko veljavno predložijo dokument v teh jezikih;
 - b dajejo na voljo upravna besedila in obrazce, ki so v splošni rabi za prebivalstvo, v regionalnih ali manjšinskih jezikih ali dvojezično;
 - c dovolijo upravnim organom, da sestavijo dokumente v regionalnem ali manjšinskem jeziku.
2. Glede lokalnih in regionalnih oblasti na območjih, na katerih je število prebivalcev, ki uporabljajo regionalne ali manjšinske jezike tako, da upravičuje spodaj navedene ukrepe, se pogodbenice obvezujejo, da dovolijo in/ali spodbujajo:
 - a uporabo regionalnih ali manjšinskih jezikov v okviru regionalne ali lokalne oblasti;
 - b možnost za uporabnike regionalnih ali manjšinskih jezikov, da predložijo ustne ali pisne vloge v teh jezikih;
 - c regionalne oblasti, da objavljajo uradne dokumente tudi v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih;
 - d lokalne oblasti, da objavljajo uradne dokumente tudi v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih;
 - e regionalne oblasti, da uporabljajo regionalne ali manjšinske jezike v razpravah v svojih skupščinah, ne da bi izključevali uporabo uradnega jezika ali uradnih jezikov države;

- f lokalne oblasti, da uporabljajo regionalne ali manjšinske jezike v razpravah v svojih skupščinah, ne da bi izključevali uporabo uradnega jezika ali uradnih jezikov države;
 - g uporabo ali sprejem tradicionalnih in pravih oblik krajevnih imen v regionalnih ali manjšinskih jezikih po potrebi skupaj s poimenovanjem v uradnem jeziku ali uradnih jezikih.
3. Glede javnih storitev, ki jih zagotavljajo upravni organi ali druge osebe v njihovem imenu, se pogodbenice obvezujejo, da na ozemlju, na katerem se uporabljajo regionalni ali manjšinski jeziki, in v skladu s položajem posameznega jezika ter če je to mogoče:
- a zagotovile, da se regionalni ali manjšinski jeziki uporabljajo pri opravljanju storitev, ali
 - b dovolijo, da uporabniki regionalnih ali manjšinskih jezikov predložijo zahtevek in prejmejo odgovor v teh jezikih, ali
 - c dovolijo, da uporabniki regionalnih ali manjšinskih jezikov predložijo zahtevek v teh jezikih.
4. Zaradi uresničevanja določbe prvega, drugega in tretjega odstavka, ki so jih pogodbenice sprejele, se pogodbenice obvezujejo sprejeti enega ali več naslednjih ukrepov:
- a prevajanje in tolmačenje, če se zahtevata;
 - b zaposlovanje, in kadar je potrebno, usposabljanje uradnikov in drugih potrebnih zaposlenih v javnih službah;
 - c ugoditev, če je le mogoče, prošnjam zaposlenih v javnih službah, ki znajo regionalni ali manjšinski jezik, da so imenovani na ozemlje, na katerem se ta regionalni ali manjšinski jezik uporablja.
5. Pogodbenice se obvezujejo dovoliti uporabo ali prevzem priimkov v regionalnih ali manjšinskih jezikih na prošnjo prizadetih oseb.

11. člen

Javna glasila

1. Pogodbenice se obvezujejo, da za uporabnike regionalnih ali manjšinskih jezikov na ozemljih, na katerih se ti jeziki govorijo, v skladu s položajem vsakega jezika, stopnjo posredne ali neposredne pristojnosti organov javne oblasti in njihovih pooblastil ali vloge na tem področju ter ob spoštovanju načela neodvisnosti in samostojnosti javnih glasil:
- a v obsegu, v katerem radio in televizija opravljata poslanstvo javne službe:
 - i zagotovijo ustanovitev vsaj ene radijske postaje in enega televizijskega kanala v regionalnih ali manjšinskih jezikih ali

-
- ii spodbujajo in/ali omogočajo ustanovitev vsaj ene radijske postaje in enega televizijskega kanala v regionalnih ali manjšinskih jezikih ali
 - iii ukrepe vse potrebno, da radio in televizija uvrstita v program oddaje v regionalnih ali manjšinskih jezikih;
 - b
 - i spodbujajo in/ali omogočajo ustanovitev vsaj ene radijske postaje v regionalnih ali manjšinskih jezikih ali
 - ii spodbujajo in/ali omogočajo redno oddajanje radijskih programov v regionalnih ali manjšinskih jezikih;
 - c
 - i spodbujajo in/ali omogočajo ustanovitev vsaj enega televizijskega kanala v regionalnih ali manjšinskih jezikih,
 - ii spodbujajo in/ali omogočajo redno oddajanje televizijskih programov v regionalnih ali manjšinskih jezikih;
 - d spodbujajo in/ali omogočajo produkcijo in distribucijo avdio in avdiovizualnih del v regionalnih ali manjšinskih jezikih;
 - e
 - i spodbujajo in/ali omogočajo ustanovitev in/ali vzdrževanje vsaj enega časopisa v regionalnih ali manjšinskih jezikih ali
 - ii spodbujajo in/ali omogočajo redno objavlanje časopisnih člankov v regionalnih ali manjšinskih jezikih;
 - f
 - i pokrivajo dodatne stroške tistih javnih glasil, ki uporabljajo regionalne ali manjšinske jezike, vselej kadar zakon na splošno predvideva finančno pomoč za javna glasila, ali
 - ii izvajajo obstoječe ukrepe za finančno pomoč tudi za avdiovizualne produkcije v regionalnih ali manjšinskih jezikih;
 - g podpirajo usposabljanje novinarjev in drugega osebja javnih glasil, ki uporabljajo regionalne ali manjšinske jezike.
 - 2. Pogodbenice se obvezujejo zjamčiti svobodo neposrednega sprejemanje radijskih in televizijskih oddaj iz sosednjih držav v jeziku, ki se uporablja v enaki ali podobni obliki, kot je regionalni ali manjšinski jezik, in ne bodo nasprotovale prenašanju radijskih in televizijskih oddaj iz sosednjih držav v takem jeziku. Pogodbenice se nadalje obvezujejo zagotoviti, da ne bo nobenih omejitev glede svobode izražanja in prostega pretoka informacij v tisku, napisanih v jeziku, ki se uporablja v enaki ali podobni obliki, kot je regionalni ali manjšinski jezik. Ker izvajanje zgoraj omenjenih svoboščin vključuje dolžnosti in odgovornosti, so lahko zanje predvidene take formalnosti, omejitve ali kazni, kot so predpisane z zakonom in so potrebne v demokratični družbi, v interesu nacionalne varnosti, ozemelske celovitosti ali javne varnosti, za preprečevanje nereda in kriminala, za zaščito zdravja ali morale, za zaščito dobrega imena ali pravic drugih, za preprečevanje razkritja zaupnih informacij ali za ohranjanje avtoritete in nepristranskosti sodstva.

3. Pogodbenice se obvezujejo zagotoviti, da so interesi uporabnikov regionalnih ali manjšinskih jezikov zastopani ali upoštevani v organih, ki so lahko ustanovljeni v skladu z zakonom z nalogo, da jamčijo svobodo in pluralizem javnih glasil.

12. člen

Kulturne dejavnosti in ustanove

1. Glede kulturnih dejavnosti in ustanov – še posebej knjižnic, videotek, kulturnih centrov, muzejev, arhivov, akademij, gledališč in kinematografov kakor tudi literarnih del in filmskih produkcij, oblik izražanja ljudske kulture, festivalov in s kulturo povezanih dejavnosti, med drugim vključno z uporabo novih tehnologij – se pogodbenice obvezujejo, da na ozemljih, na katerih se ti jeziki uporabljajo, ter v obsegu pristojnosti organov javne oblasti in njihovih pooblastil ali vloge na tem področju:
 - a spodbujajo tiste vrste izražanja in pobude, ki so značilne za regionalne ali manjšinske jezike in pospešujejo različne možnosti dostopa do del v teh jezikih;
 - b pospešujejo različne možnosti dostopa v drugih jezikih do del v regionalnih ali manjšinskih jezikih, tako da pomagajo in razvijajo prevajanje, sinhroniziranje, naknadno sinhroniziranje in podnaslavljanje;
 - c pospešujejo dostop v regionalnih ali manjšinskih jezikih do del v drugih jezikih, tako da pomagajo in razvijajo prevajanje, sinhroniziranje, naknadno sinhroniziranje in podnaslavljanje;
 - d zagotovijo, da organi, odgovorni za organiziranje ali podpiranje različnih kulturnih dejavnosti, primerno podpirajo vključevanje poznavanja in rabe regionalnih ali manjšinskih jezikov in kultur v projekte, za katere dajo pobudo ali finančna sredstva;
 - e pospešujejo ukrepe, s katerimi zagotovijo, da imajo organi, odgovorni za organiziranje in podpiranje kulturnih dejavnosti, na razpolago osebe, ki dobro obvlada določen regionalni ali manjšinski jezik in jezik ali jezike preostalega prebivalstva;
 - f spodbujajo neposredno sodelovanje predstavnikov uporabnikov regionalnega ali manjšinskega jezika pri zagotavljanju možnosti in načrtovanju kulturnih dejavnosti;
 - g spodbujajo in/ali omogočajo ustanavljanje organa ali organov, odgovornih za zbiranje, arhiviranje in predstavitev ter objavljanje del v regionalnih ali manjšinskih jezikih;
 - h po potrebi ustanovijo in/ali pospešujejo in financirajo službe za prevajanje in terminološke raziskave zlasti zato, da ohranjajo in razvijajo ustrezno upravno, poslovno, gospodarsko, družbeno, strokovno in pravno izrazje v vsakem regionalnem ali manjšinskem jeziku;

-
2. Za ozemlja, na katerih se regionalni ali manjšinski jeziki tradicionalno ne uporabljajo, se pogodbenice obvezujejo, da bodo dovolile, spodbujale in/ali zagotavljale primerne kulturne dejavnosti in možnosti v skladu s prejšnjim odstavkom, če to upravičuje število tistih, ki uporabljajo regionalni ali manjšinski jezik.
 3. Pogodbenice se obvezujejo v svoji kulturni politiki v tujini dati ustrezno mesto regionalnim ali manjšinskim jezikom in kulturam, katerih odraz so.

13. člen

Gospodarsko in družbeno življenje

1. V zvezi z gospodarskimi in družbenimi dejavnostmi se pogodbenice obvezujejo, da v vsej državi:
 - a izločijo iz svoje zakonodaje vsako določbo, ki neupravičeno prepoveduje ali omejuje uporabo regionalnih ali manjšinskih jezikov v dokumentih, ki se nanašajo na gospodarsko ali družbeno življenje, še zlasti v pogodbah o delu ter v strokovni dokumentaciji, kot so navodila za uporabo izdelkov ali opreme;
 - b prepovejo v notranje pravilnike podjetij in v osebne dokumente vstavljati kakršne koli določbe, ki izključujejo ali omejujejo uporabo regionalnih ali manjšinskih jezikov vsaj med uporabniki istega jezika;
 - c nasprotujejo praksi, katere namen je odvracanje od uporabe regionalnih ali manjšinskih jezikov v zvezi z gospodarskimi in družbenimi dejavnostmi;
 - d olajšujejo in/ali spodbujajo uporabo regionalnih ali manjšinskih jezikov tudi z drugimi sredstvi poleg že zgoraj navedenih.
2. V zvezi z gospodarskimi in družbenimi dejavnostmi se pogodbenice obvezujejo, da na ozemlju, na katerem se uporabljajo regionalni ali manjšinski jeziki, če so javne oblasti za to pristojne in če je to razumno mogoče:
 - a vključijo v svoje finančne in bančne predpise določbe, ki dovoljujejo na podlagi postopkov, ki so v skladu s poslovno prakso, uporabo regionalnih ali manjšinskih jezikov pri sestavljanju plačilnih nalogov (čeki, menice itd.) ali drugih finančnih dokumentov, ali da zagotovijo, kadar je to primerno, izvajanje takšnih določb;
 - b v gospodarskem in družbenem sektorju, ki sta neposredno pod njihovim nadzorom (javni sektor), organizirajo dejavnosti za spodbujanje uporabe regionalnih ali manjšinskih jezikov;
 - c zagotovijo, da socialnovarstvene ustanove, kot npr. bolnišnice, domovi za ostarele in drugi domovi, omogočajo sprejem in oskrbo oseb, ki uporabljajo regionalni ali manjšinski jezik in potrebujejo nego zaradi slabega zdravja, starosti ali iz drugih razlogov, v njihovem jeziku;
 - d s primernimi sredstvi zagotovijo, da so varnostna navodila sestavljena tudi v regionalnih ali manjšinskih jezikih;
 - e poskrbijo, da so informacije pristojnih javnih organov, ki se nanašajo na pravice potrošnikov, na voljo v regionalnih ali manjšinskih jezikih.

14. člen

Čezmejne izmenjave

Pogodbenice se obvezujejo, da:

- a uporabljajo že obstoječe obvezujoče dvostranske in mnogostranske sporazume, sklenjene z državami, v katerih se uporablja isti jezik v enaki ali podobni obliki, ali si po potrebi prizadevajo skleniti take sporazume, in sicer tako, da bodo pospeševale stike med uporabniki istega jezika v zadevnih državah v kulturi, izobraževanju, obveščanju, poklicnem usposabljanju in permanentnem izobraževanju;
- b v dobro regionalnih ali manjšinskih jezikov olajšujejo in/ali spodbujajo čezmejno sodelovanje, še zlasti med tistimi regionalnimi in lokalnimi skupnostmi, na ozemlju katerih se uporablja isti jezik v enaki ali podobni obliki.

IV. DEL

Izvajanje listine

15. člen

Občasna poročila

1. Pogodbenice občasno predložijo generalnemu sekretarju Sveta Evrope v obliki, ki jo predpiše Odbor ministrov, poročilo o politiki, ki jo izvajajo v skladu z II. delom te listine, in o ukrepih za izvajanje tistih določb III. dela, ki so jih sprejele. Prvo poročilo je treba predložiti v enem letu po začetku veljavnosti te listine za posamezno pogodbenico, naslednja poročila pa vsaka tri leta po prvem poročilu.
2. Pogodbenice svoja poročila javno objavijo.

16. člen

Pregledovanje poročil

1. Poročila, predložena generalnemu sekretarju Sveta Evrope na podlagi 15. člena, pregleda odbor strokovnjakov, sestavljen v skladu s 17. členom.
2. Organi ali združenja, ki so pravno veljavno ustanovljeni v eni od pogodbenic, lahko odbor strokovnjakov opozorijo na zadeve glede obveznosti, ki jih je ta pogodbenica sprejela iz III. dela te listine. Po posvetovanju z zadevno pogodbenico lahko odbor strokovnjakov upošteva te informacije pri pripravi poročila po tretjem odstavku spodaj. Ti organi ali združenja lahko nadalje predložijo izjave v zvezi s politiko, ki jo vodi pogodbenica v skladu z II. delom.

-
3. Na podlagi poročil, navedenih v prvem odstavku, in informacij, omenjenih v drugem odstavku, odbor strokovnjakov pripravi poročilo za Odbor ministrov. Temu poročilu se priložijo še pripombe, ki so jih na zahtevo dale pogodbenice in jih lahko Odbor ministrov javno objavi.
 4. Poročilo iz tretjega odstavka vsebuje zlasti predloge odbora strokovnjakov, na podlagi katerih Odbor ministrov pripravi taka priporočila eni ali več pogodbenicam, kot so potrebna.
 5. Generalni sekretar Sveta Evrope predloži Parlamentarni skupščini vsaki dve leti podrobno poročilo o izvajanju listine.

17. člen

Odbor strokovnjakov

1. V odboru strokovnjakov ima vsaka pogodbenica enega člana, ki ga imenuje Odbor ministrov s seznama najbolj neoporečnih in priznanih strokovnjakov s področja zadev, ki jih ureja ta listina, in ki jih predlagajo posamezne pogodbenice.
2. Člani odbora se imenujejo za obdobje šestih let in so lahko ponovno imenovani. Član, ki ne more dokončati mandata, se nadomesti v skladu s postopkom, navedenim v prvem odstavku, in član, ki ga zamenja, svojo funkcijo opravlja do konca mandata svojega predhodnika.
3. Odbor strokovnjakov sprejme svoj poslovnik. Storitve sekretariata mu zagotavlja generalni sekretar Sveta Evrope.

V. DEL

Končne določbe

18. člen

Ta listina je na voljo za podpis državam članicam Sveta Evrope. Listino je treba ratificirati, sprejeti ali odobriti. Listine o ratifikaciji, sprejetju ali odobritvi se hranijo pri generalnem sekretarju Sveta Evrope.

19. člen

1. Listina začne veljati prvi dan meseca, ki sledi izteku trimesečnega obdobja po dnevu, ko je pet držav članic privolilo, da jih ta listina zavezuje v skladu z določbami 18. člena.
2. Za vsako državo članico, ki naknadno izrazi soglasje, da jo listina zavezuje, začne ta veljati prvi dan meseca, ki sledi izteku trimesečnega obdobja po datumu deponiranja listine o ratifikaciji, sprejetju ali odobritvi.

20. člen

1. Po začetku veljavnosti listine lahko Odbor ministrov Sveta Evrope povabi katero koli državo, ki ni članica Sveta Evrope, da k njej pristopi.
2. Za vsako državo, ki tako pristopi, začne listina veljati prvi dan meseca, ki sledi izteku trimesečnega obdobja po datumu deponiranja listine o pristopu pri generalnem sekretarju Sveta Evrope.

21. člen

1. Država lahko ob podpisu ali deponiranju svoje listine o ratifikaciji, sprejetju, odobritvi ali pristopu izrazi enega ali več pridržkov glede drugega do petega odstavka 7. člena listine. Drugi pridržki niso dopustni.
2. Vsaka država pogodbenica, ki je izrazila pridržek v skladu s prejšnjim odstavkom, ga lahko v celoti ali delno umakne z notifikacijo, naslovljeno na generalnega sekretarja Sveta Evrope. Umik pridržka začne veljati na datum, ko generalni sekretar Sveta Evrope prejme tako notifikacijo.

22. člen

1. Pogodbenica lahko kadar koli odpove listino z notifikacijo, naslovljeno na generalnega sekretarja Sveta Evrope.
2. Takšna odpoved začne veljati prvi dan meseca, ki sledi izteku šestmesečnega obdobja po datumu, ko je generalni sekretar prejel notifikacijo.

23. člen

Generalni sekretar Sveta Evrope obvesti države članice Sveta in vse države, ki so pristopile k tej listini o:

- a vsakem podpisu,
- b deponiranju vsake listine o ratifikaciji, sprejetju, odobritvi ali pristopu,
- c vsakem datumu začetka veljavnosti te listine v skladu z 19. in 20. členom,
- d vsaki notifikaciji, prejeti na podlagi uporabe določb drugega odstavka 3. člena,
- e vsakem drugem dejanju, notifikaciji ali sporočilu, ki se nanaša na to listino.

V dokaz tega so podpisani, ki so bili za to pravilno pooblašteni, podpisali to listino.

Sestavljeno v Strasbourgu 5. novembra 1992 v angleškem in francoskem jeziku, pri čemer sta obe besedili enako veljavni, v enem izvodu, ki se hrani v arhivu Sveta Evrope. Generalni sekretar Sveta Evrope pošlje overjeno kopijo vsaki državi članici Sveta Evrope in vsaki državi, ki je bila povabljen, da pristopi k tej listini.

Iz Zakona o ratifikaciji Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih (MELRJ)

3. člen

Za izvajanje tega sporazuma skrbi Ministrstvo za zunanje zadeve.

4. člen

Republika Slovenija ob deponiranju listine o ratifikaciji Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih generalnemu sekretarju Sveta Evrope sporoči, da sta na ozemlju Republike Slovenije regionalna ali manjšinska jezika v smislu te listine italijanski in madžarski jezik in da bo v skladu z drugim odstavkom 2. člena listine uporabljala za ta dva jezika naslednje odstavke in pododstavke III. dela listine:

Iz 8. člena:

odstavek 1 a (i, ii), b (i, ii, iii), c (i,ii,iii), d (i,ii, iii), e (iii), f (iii), g, h, i
odstavek 2.

Iz 9. člena:

odstavek 1 a, b, c, d
odstavek 2 a, b, c

Iz 10. člena:

odstavek 1
odstavek 2
odstavek 3
odstavek 4
odstavek 5

Iz 11. člena:

odstavek 1 a (i), e (i)
odstavek 2
odstavek 3

Iz 12. člena:

odstavek 1 a, d, e, f,
odstavek 2
odstavek 3

Iz 13. člena:

odstavek 1
odstavek 2

Iz 14. člena:

odstavka a, b.

V skladu s petim odstavkom 7. člena listine bo Republika Slovenija določbe od prvega do četrtega odstavka 7. člena smiselno uporabljala tudi za romski jezik.

5. člen

Ta zakon začne veljati naslednji dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije – Mednarodne pogodbe.

Številka: 009-01/00-8/1

Ljubljana, dne 19. julija 2000

COUNCIL OF EUROPE CONSEIL DE L'EUROPE

Strasbourg, 9. junij 2004

ECRML (2004) 3

Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih

*European Charter for Regional
or Minority Languages (ETS 148)*

Uporaba listine v Sloveniji *Application of the Charter in Slovenia*

- A. Poročilo odbora strokovnjakov o uporabi listine v Sloveniji
Report of the Committee of Experts on the application of the Charter in Slovenia

- B. Priporočilo Odbora ministrov Sveta Evrope o uporabi listine v Sloveniji
Recommendation of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the application of the Charter by Slovenia

Evropska listina o regionalnih in manjšinskih jezikih predvideva nadzorni postopek za ocenitev uporabe listine v posamezni državi pogodbenici, da se po potrebi državam lahko dajo priporočila za izboljšanje njihove zakonodaje, politike in prakse. Osrednja prvina tega postopka je odbor strokovnjakov, sestavljen po 17. členu listine. Njegov temeljni namen je poročati Odboru ministrov o svoji oceni, kako pogodbenica izpolnjuje svoje obveznosti, preučiti dejanski položaj regionalnih ali manjšinskih jezikov v državi in spodbujati pogodbenico, kadar je to primerno, da postopoma doseže višjo raven izpolnjevanja prevzetih obveznosti.

Za lažje izvajanje te naloge je Odbor ministrov v skladu s prvim odstavkom 15. člena sprejel program občasnih poročil, ki jih mora pogodbenica predložiti generalnemu sekretarju. Država mora poročilo objaviti. Po tem programu mora država poročati o konkretni uporabi listine, splošni politiki do jezikov, ki so zaščiteni po II. delu, in še natančneje o vseh ukrepih, ki jih je sprejela pri uporabi določb, izbranih za vsak jezik, ki je zaščiten po III. delu listine. Prva naloga odbora je zato preučiti podatke iz občasnega poročila za vse zadevne regionalne ali manjšinske jezike na ozemlju pregledovane države.

Vloga odbora je oceniti veljavne zakonske in podzakonske akte ter dejansko prakso, ki jo posamezna država izvaja za svoje regionalne ali manjšinske jezike. Temu primerno si je odbor opredelil način dela. Odbor zbira informacije od pristojnih organov in iz neodvisnih virov v državi in si na ta način skuša ustvariti pošteno in pravično sliko dejanskega položaja jezika. Po predhodnem pregledu začetnega občasnega poročila odbor po potrebi zastavi posamezna vprašanja vsaki pogodbenici, da tako od organov oblasti dobi dodatne informacije o zadevah, ki so po njegovem mnenju v samem poročilu premalo obdelane. Temu pisnemu postopku običajno sledi obisk delegacije odbora na kraju samem v posamezni državi. Med obiskom se delegacija sreča s skupinami in združenji, katerih delo je tesno povezano z uporabo ustreznih jezikov, ter se z organi oblasti posvetuje o zadevah, na katere so jo opozorili ali jih je opazila. Ta postopek zbiranja informacij je zasnovan tako, da lahko odbor uspešnejše oceni uporabo listine v pregledovani državi.

Ko je ta postopek končan, odbor strokovnjakov sprejme svoje poročilo. Skupaj s predlogi za priporočila, za katera se Odbor ministrov potem lahko odloči, da jih bo po potrebi poslal eni ali več pogodbenicam, ga predloži Odboru ministrov.

VSEBINA

A. Poročilo odbora strokovnjakov o uporabi listine v Sloveniji	26
1. Izhodiščne informacije	26
1.1 Uvod	26
1.2 Delo odbora strokovnjakov	26
1.3 Predstavitev položaja regionalnih in manjšinskih jezikov v Sloveniji	27
1.3.1 Madžarski jezik	27
1.3.2 Italijanski jezik	28
1.3.3 Romski jezik	29
1.3.4 Nemški jezik	30
1.3.5 Hrvaški jezik	31
1.3.6 Srbski jezik	32
1.3.7 Bosanski jezik	32
1.4 Splošna vprašanja iz ocene poročila	32
2. Ocena odbora v zvezi z II. in III. delom listine	33
2.1 Predhodna vprašanja	33
2.2 Ocena v zvezi z II. delom listine	35
2.2.1 Jeziki na območju države	35
2.2.2 Romski jezik	45
2.3 Ocena v zvezi s III. delom listine	50
2.3.1 Madžarski jezik	50
2.3.2 Italijanski jezik	71
3. Ugotovitve odbora strokovnjakov	93
I. dodatek: Listina o ratifikaciji	97
II. dodatek: Pripombe Vlade Republike Slovenije	99
B. Priporočilo Odbora ministrov Sveta Evrope o uporabi listine v Sloveniji	106

A.

Poročilo odbora strokovnjakov o uporabi listine v Sloveniji

1. Izhodiščne informacije

1.1 Uvod

1. Slovenija je podpisala Evropsko listino o regionalnih ali manjšinskih jezikih (v nadaljevanju listina) 3. julija 1997 in jo ratificirala 4. oktobra 2000. Za Slovenijo je začela veljati 1. januarja 2001. Ob deponiranju listine o ratifikaciji je Slovenija izjavila, da sta regionalna ali manjšinska jezika v Sloveniji madžarski in italijanski jezik. Izjavila je tudi, da bo v skladu s petim odstavkom 7. člena listine smiselno uporabljala določbe prvega do četrtega odstavka 7. člena tudi za romski jezik.
2. Listina o ratifikaciji je prikazana v I. dodatku k temu poročilu.
3. V skladu s prvim odstavkom 15. člena listine je bilo prvo občasno poročilo o uporabi listine v Sloveniji predloženo 14. marca 2002. Na podlagi podatkov, ki jih je dobil odbor strokovnjakov, slovenski organi niso sprejeli nobenih posebnih ukrepov za objavo prvega občasnega poročila.

1.2 Delo odbora strokovnjakov

4. Odbor strokovnjakov je najprej preučil poročilo, nato pa je sestavil vprašalnik in ga naslovil na slovenske organe. Odbor strokovnjakov je organiziral obisk v Slovenijo za pregled na kraju samem, ki ga je delegacija odbora opravila v februarju 2003. Delegacija odbora strokovnjakov je obiskala Lendavo/Lendvo, Koper/Capodistrio, Novo mesto in Ljubljano. Sestala se je s predstavniki govorcev madžarskega, italijanskega, nemškega, hrvaškega, srbskega, bosanskega in romskega jezika ter z nevladnimi organizacijami, politiki, novinarji in pedagogi. V Lendavi/Lendvo in Koprju/Capodistri se je delegacija sestala tudi s predstavniki lokalnih organov oblasti, v Ljubljani pa s predstavniki vladnega urada za narodnosti in ministrstev za zunanje zadeve, izobraževanje, znanost in šport, kulturo in pravosodje ter namestnikom varuha človekovih pravic. V Ljubljani je delegacija odbora strokovnjakov obiskala tudi slovensko osnovno šolo.
5. Odbor strokovnjakov je prejel veliko pripomb in dodatnih informacij od predstavnikov manjšin in nevladnih organizacij v Sloveniji. Te informacije so bile zelo koristne za oceno o uporabi listine in odbor strokovnjakov bi se želel zahvaliti vsem tem organizacijam za njihov dejavni prispevek in sodelovanje pri pregledu in spremljanju stanja.

-
6. V skladu s četrtem odstavkom 16. člena listine (glej poglavje 3.2 tega poročila) je odbor strokovnjakov sestavil seznam splošnih predlogov za pripravo priporočil, ki jih bo morda Odbor ministrov želel poslati Sloveniji. Poleg tega je odbor po potrebi že v samem poročilu navedel nekatera podrobnejša opažanja, za katera slovenske organe spodbuja, da jih upoštevajo pri nadaljnji politiki do regionalnih in manjšinskih jezikov.
 7. To poročilo temelji na političnih in pravnih razmerah, ki so prevladovali, ko je listina v Sloveniji začela veljati (januarja 2001), na podatkih, ki jih je predstavila slovenska vlada v svojem prvem občasnem poročilu Svetu Evrope (marca 2002), dodatnih podatkih, ki jih je vlada priskrbelala pozneje, in drugih informacijah, ki jih je odbor strokovnjakov pridobil, kot je opisano. Poročilo je bilo sprejeto 21. novembra 2003.

1.3 Predstavitev položaja regionalnih in manjšinskih jezikov v Sloveniji

1.3.1 Madžarski jezik

8. Potem ko so Madžari zavzeli Karpatsko nižino in je bilo ustanovljeno madžarsko kraljestvo, je današnje slovensko Prekmurje, to je območje ob razvodju reke Mure proti Madžarski oblikovalo del obsežne pokrajine med madžarskim kraljestvom in štajersko-avstrijsko kneževino. V srednjem veku je mesto Lendava/Lendva skupaj z okolico sestavljalo županijo Zala v madžarskem kraljestvu, območje današnje Murske Sobote pa je bilo del Železne županije madžarskega kraljestva.
9. Leta 1335 je bilo to območje pod habsburško oblastjo. Ta položaj je ostal nespremenjen do konca prve svetovne vojne. V vsem tem obdobju je bilo to pretežno madžarsko govorno območje, čeprav se je vpliv slovenskega jezika povečeval v vsem XIX. stoletju. Povezave med etničnimi Slovenci, Madžari in Vendi, posebno vejo madžarsko govorečih prebivalcev, so se bolj razvile zlasti v letih 1848-1849, ko so te tri narodne skupnosti, ki so živele v podobnih življenjskih razmerah in imele v osnovi enako kulturo, združile svoje moči, da so se, sicer neuspešno, postavile po robu avstrijsko-hrvaškim četam, ki so bile poslani, da bi zatrle madžarsko revolucijo in prebujanje narodov tistega obdobja.
10. Med drugo polovico XIX. stoletja je pomurska regija doživljala pomemben gospodarski razvoj zlasti zaradi ustanavljanja številnih industrijskih podjetij, na primer v Dobrovniku/Dobronaku. Kljub temu pa se je konec XIX. stoletja veliko kmetov izselilo večinoma v Avstrijo ali Severno Ameriko, ker niso mogli pridobiti zemlje zaradi veleposestniškega sistema, saj je bila ta večinoma v rokah nekaj velikih posestnikov.
11. Po koncu prve svetovne vojne je mirovna konferenca po kratkem poskusu, da bi Pomurju dodelili neko obliko avtonomije, navsezadnje opustila

prvotno mejno črto Mure kot meje z Madžarsko in ozko območje za Muro je postalo del Kraljevine Jugoslavije skupaj s 15.000 etničnimi Madžari (Porabje pa je po drugi strani postalo del Madžarske skupaj s 5000 etničnimi Slovenci in Vendi).

12. Med drugo svetovno vojno je Madžarska ponovno prevzela nadzor nad Pomurjem in ga imela vse do aprila 1945. Na koncu vojne pa je to območje spet prišlo pod jugoslovansko državno pristojnost. Za vrnitev območja pod jugoslovansko oblast je bilo značilno zapostavljanje etničnega madžarskega prebivalstva zaradi podpore, ki jo je madžarska država dajala silam osi med drugo svetovno vojno. Posamezni madžarsko govoreči ljudje so bili izseljeni, hkrati pa so delovno silo iz drugih nemadžarskih govornih območij spodbujali, naj se naselijo v Prekmurju, kar je precej prispevalo k sedanjim značilnostim narodnostno mešanega območja. Med leti 1950 in 1970 je veliko mladih ljudi zapustilo to območje in posledica je bila močno gospodarsko nazadovanje. Razmere v vaških šolah v madžarskem jeziku so se poslabšale in do sredine 50-ih let je polovica madžarskih učencev obiskovala slovenske šole. Da bi se to gibanje ustavilo, je bil leta 1959 uveden obvezen dvojezični pouk tudi za slovenske učence v etnično mešanih občinah v ozkem pasu območja, na katerem je madžarsko govoreče prebivalstvo prej sestavljalo veliko večino.
13. Prvi popis prebivalstva po neodvisnosti Slovenije leta 1991 je pokazal te podatke: 9240 oseb je izjavilo, da je njihov materni jezik madžarski, 8000 pa se je izreklo za pripadnike madžarske manjšine. Toda izidi zadnjega popisa prebivalcev, izvedenega leta 2002, kažejo zmanjšanje pri drugem podatku: tako se je leta 2002 samo 6243 oseb opredelilo za pripadnike madžarske manjšine (zadnji podatki za govorce madžarščine kot materne jezika odboru strokovnjakov še niso znane). Na splošno madžarsko govoreči prebivalci sestavljajo precejšen del celotnega prebivalstva v posameznih občinah: na primer v Lendavi/Lendvi je okoli 50 % od 11.600 prebivalcev pripadnikov madžarsko govoreče skupnosti. V občini Dobrovnik/Dobronak je stanje podobno, saj 616 od 1439 prebivalcev pripada madžarsko govoreči skupnosti.

1.3.2 Italijanski jezik

14. Navzočnost italijanskega jezika vzdolž današnje slovenske obale izvira iz starih časov. V zgodnjem srednjem veku je bilo naraščanje pomembnosti italijanskega jezika, natančneje beneškega narečja, tesno povezano z vedno večjim vplivom Benetk zlasti vzdolž zahodne obale istrskega polotoka. Na koncu XIII. stoletja se je za to obalo, vključno s tistim delom, ki danes pripada Sloveniji, začelo dolgotrajno obdobje pod beneško oblastjo in v naslednjih stoletjih so obalna mesta zato dobivala značilno beneško podobo, jezik in kulturo. Položaj je ostal v bistvu nespremenjen

ne le po padcu Benetk po napadu Napoleona leta 1797, ampak tudi v XIX. stoletju, ko so habsburški vladarji dovolili, da se je začelo razvijati izobraževanje v slovenskem jeziku, kar je razkrilo zapleten demografski in kulturni položaj tudi v tem delu Istre. Preprosto povedano, mesta vzdolž obale so bila večinoma naseljena z italijansko govorečim prebivalstvom, medtem ko je v notranjosti prevladovalo slovensko govoreče prebivalstvo.

15. Na koncu prve svetovne vojne je bila Istra z mirovnimi pogodbami dodeljena Kraljevini Italiji, vendar se je prej navedeno osnovno etnično-jezikovno stanje nadaljevalo do konca druge svetovne vojne (čeprav je zaradi politike asimilacije slovanskega prebivalstva pod italijanskim fašističnim režimom s tega območja odšlo veliko slovensko govorečega prebivalstva, zlasti uglednejšega in bolj izobraženega). Po koncu druge svetovne vojne so zavezniške sile dodelile oblast nad celotnim istrskim polotokom jugoslovanski federaciji, zaradi česar je velika večina italijansko govorečega prebivalstva odšla in poiskala zatočišče v Italiji. V mnogih primerih so njihov odhod povzročile tudi težke razmere zaradi navzočnosti jugoslovanskih vojaških sil. Današnja italijansko govoreča manjšina na slovenski obali je torej tisto, kar je ostalo od daleč največjega dela italijansko govorečega prebivalstva, ki je prej sestavljalo večino prebivalcev v mestih vzdolž obale.
16. Podatki iz prvega popisa prebivalstva, izvedenega po osamosvojitvi Slovenije, so pokazali tako sliko: 3882 oseb je izjavilo, da je italijanščina njihov materni jezik, 2959 pa se je izreklo za pripadnike italijanske manjšine. Izidi zadnjega popisa prebivalstva iz leta 2002 pa so pokazali upad pri obeh podatkih: tako je leta 2002 samo 3762 oseb izjavilo, da je italijanščina njihov materin jezik, 2258 oseb pa se je opredelilo za pripadnike italijanske manjšine. Najnovejši podatki kažejo tudi dvig povprečne starosti italijansko govorečega prebivalstva.
17. V obmorskih mestih, ki so, kot je bilo že omenjeno, glavno zgodovinsko poselitveno območje, pomeni zdaj italijanska manjšina le majhen odstotek celotnega današnjega prebivalstva. Tako je leta 2002 v občini Koper/Capodistria od 48.297 vseh prebivalcev, le 712 izjavilo, da pripadajo narodni manjšini (leta 1991 pa 1015) in 1059, da je italijanščina njihov materni jezik (podatki za leto 1991 odboru strokovnjakov niso znani).

1.3.3 Romski jezik

18. V Sloveniji živijo Romi po vsej državi, čeprav jih je največ v Prekmurju, Dolenjski in Mariboru. Ob popisu prebivalstva leta 1991 se je 2293 ljudi izreklo za člane romske skupnosti v Sloveniji, 2847 oseb pa je izjavilo, da je romščina njihov materni jezik (odbor strokovnjakov ne pozna podatkov iz popisa prebivalstva leta 2002). Po podatkih, ki jih je zbral odbor stro-

kovnjakov, naj bi bile po ocenah te številke v Sloveniji večje. Glede na svojo zgodovinsko navzočnost v Sloveniji bi lahko zaradi poenostavitve romsko skupnost v Sloveniji razdelili v dve glavni skupini: na romske skupnosti, ki živijo v Sloveniji že zelo dolgo časa, in na tiste, ki so se v Slovenijo preselile nedavno, na primer iz drugih delov nekdanje Jugoslavije (na primer iz Kosova ali Makedonije). Ti so se naselili zlasti v glavnih mestnih območjih Slovenije (kot so Ljubljana, Maribor, Celje in Kranj).

1.3.4 Nemški jezik

19. Uporaba nemškega jezika v Sloveniji je trpela zlasti zaradi posledic dramatičnih sprememb, ki so se zgodile med drugo svetovno vojno in po njej.
20. Nemški jezik se je v Sloveniji govoril stoletja dolgo, čeprav je njegova navzočnost povezana z različnimi nemško govorečimi skupnostmi, ki imajo različno zgodovino.
21. Nemško se govori v glavnem na treh območjih. Prvo območje je v bližini meje z Avstrijo, kjer je navzočnost govorcev nemškega jezika povezana z ustanovitvijo Kraljevine Jugoslavije ob koncu prve svetovne vojne in dodelitvijo območij, ki so bila prej del avstro-ogrske monarhije in ki jih je naseljevalo nemško govoreče prebivalstvo, Jugoslaviji. Glede na pisne podatke, ki jih je priskrbelo eno od društev, ki zastopajo nemško govoreče v Sloveniji, živi trenutno na mariborskem območju in ob tromeji med Slovenijo, Avstrijo in Madžarsko okoli 150 nemško govorečih družin, večinoma avstrijskega izvora.
22. Drugo območje zajema Kočevsko in deloma okolico Novega mesta. Nemško govoreče prebivalstvo na tem območju je prav tako avstrijskega izvora, vendar ima bolj zapleteno zgodovino. V XIV. stoletju so takratni vladarji (ortenburški grofje) na to območje naselili kmete iz vzhodne Tirolske in zahodne Koroške ter jim naložili skrb za vzdrževanje gozdov, ki pokrivajo to območje. Ta jezikovna enklava dolgo časa ni imela nobenega stika z drugimi nemško govorečimi deželami, kar jim je omogočilo, da so ohranili svojo srednjeveško obliko nemškega jezika (»Gottscheer German«– kočevska nemščina). Število govorcev se je v stoletjih gibalo od najmanj 12.000 do največ 20.000. Konec XIX. stoletja je velikost te jezikovne skupnosti začela upadati zaradi močnega izseljevanja v Severno Ameriko. Do druge svetovne vojne je prišlo med drugo svetovno vojno. Zato je ob koncu druge svetovne vojne na tem območju prebivalo le še nekaj sto govorcev kočevske nemščine. Izseljevanje se je nadaljevalo tudi v 50-ih letih. Danes naj bi bilo po podatkih predstavnikov nemško govorečih v občini Kočevje razvidno, da jih manj kot 400 še živi na tem območju.
23. Tretje območje je Ljubljana. Izvor nemško govoreče skupnosti v Ljubljani, ki je najverjetneje zelo drugačna, je težko določiti (v to skupnost so na

primer vključeni tudi pripadniki prej omenjenih dveh skupnosti, ki so se preselili v prestolnico).

24. Glede na povedano je težko oceniti natančno velikost nemško govoreče skupnosti v Sloveniji. Vlada navaja celotno število po popisu prebivalstva iz leta 1991, ko se je 199 oseb izreklo za Avstrijce in 546 za Nemce. Razen tega ni jasno, koliko nemško govorečih oseb živi na Kočevskem. Vseeno pa več podatkov, ki jih je zbral odbor strokovnjakov med svojim obiskom v Sloveniji, kaže, da so številke iz popisa prebivalstva najverjetneje podcenjene, ker se mnogi nemško govoreči raje niso izrekli za take. Posebnost kočevskih Nemcev je, naj se ne bi nikoli imeli za Nemce. Vendarle pa je bilo odboru strokovnjakov tudi povedano, da za namene popisa prebivalstva javni uslužbenci v več primerih sploh niso hoteli upoštevati etnične skupine »Kočever«.
25. Podatki, ki jih je dala vlada o izidih popisa prebivalstva leta 2002, ne vključujejo nikakršnih prvin o nemško govorečih. Tudi iz drugih virov odbor strokovnjakov v zvezi s tem ni dobil nobenih drugih podatkov. Zaradi omejenega obsega prejetih informacij zato ni mogoče natančno oceniti sedanjega stanja.

1.3.5 Hrvaški jezik

26. Po različnih podatkih, ki jih je zbral odbor strokovnjakov, je navzočnost hrvaškega jezika v Sloveniji starodavna. Najstarejše in največje poselitveno območje je v današnji Beli krajini. Od leta 1094 do XV. stoletja je bilo to območje del zagrebške škofije. V poznem XV. stoletju so ga prevzeli nemški fevdalci, leta 1526 pa je postalo del habsburške monarhije. Nadaljnji razvoj tega območja je imel enako usodo kot slovensko govoreče prebivalstvo v isti državni ureditvi. V XVI. stoletju so se v Beli krajini naselili še hrvaško govoreči ljudje, ki so pribežali pred Turki z dalmatinske obale. Od takrat dalje sta bila hrvaški jezik in kultura zelo pogosta v Beli krajini.
27. Na jezik, ki ga danes govorijo ljudje hrvaškega izvora v tem predelu Slovenije, v bolj omejenem obsegu pa tudi v obmejnem območju okrog Mokric, je močno vplival slovenski jezik (in obratno). Etnični Hrvati in etnični Slovenci, ki živijo na tem območju, govorijo nekakšno hrvaško-slovensko mešanico. Toda jezikovno merilo pri zahtevah ljudi, ki pripadajo hrvaško govoreči skupnosti, ostaja standardni hrvaški jezik.
28. Videti je, da je v letih od 1931 do 1953 živel v Sloveniji 18.000 etničnih Hrvatov, leta 1961 skoraj 31.000 in leta 1991 že 54.000. Podatki iz popisa prebivalstva iz leta 2002 in o razširjenosti hrvaško govorečih na slovenskem ozemlju odboru strokovnjakov niso znani. Je pa 2,8 % prebivalca Slovenije ob popisu prebivalstva leta 2002 izjavilo, da je hrvaščina njihov materni jezik.

1.3.6 Srbski jezik

29. Navzočnost srbskega jezika na današnjem slovenskem ozemlju sega nazaj vsaj do XVI. stoletja, ko so se Srbi z bližnjega vojaškega obmejnega pasu, znanega kot Vojna krajina (danes na Hrvaškem), ki jo je avstro-ogrsko monarhija oblikovala kot obrambno črto proti Turkom, preselili v Belo krajino. Toda odbor strokovnjakov ni prejel nikakršnih informacij o poznejšem vplivu srbskega jezika v Beli krajini in njegovem sedanjem stanju.
30. Informacije, ki so jih odboru strokovnjakov priskrbeli predstavniki srbskega jezika ob obisku na kraju samem, pa kažejo na drugi val srbsko govorečih ljudi s konca XIX. in začetka XX. stoletja, zlasti v večja mesta. Skupni podatki, kolikor jih je mogoče ugotoviti za nazaj, prikazujejo, da je leta 1953 v Sloveniji živelo 11.000 etničnih Srbov, leta 1961 jih je bilo 13.000, leta 1981 že 42.000 in leta 1991 skupaj 47.000. Podatki iz popisa prebivalstva iz leta 2002 in o razširjenosti srbsko govorečih na slovenskem ozemlju odboru strokovnjakov niso znani. Je pa 1,6 % prebivalca Slovenije ob popisu prebivalstva leta 2002 izjavilo, da je srbščina njihov materni jezik.

1.3.7 Bosanski jezik

31. Po informacijah, ki so jih priskrbeli bosanski predstavniki, so se ljudje bosanskega izvora naselili v Sloveniji leta 1878. Sledila je priključitev Bosne in Hercegovine k avstro-ogrski monarhiji. Uradni podatki, kolikor jih je mogoče izslediti za nazaj, kažejo, da je leta 1953 v Sloveniji živelo 1617 etničnih Bosancev (v uradni statistiki so opredeljeni kot »muslimani«), leta 1961 jih je bilo 465, leta 1981 pa 13.000 in leta 1991 skupaj 26.800. Podatki iz popisa prebivalstva iz leta 2002 in o razširjenosti bosansko govorečih na slovenskem ozemlju odboru strokovnjakov niso znani. Je pa 1,6 % prebivalca Slovenije ob popisu prebivalstva leta 2002 izjavilo, da je bosanščina njihov materni jezik.

1.4 Splošna vprašanja iz ocene poročila

32. Na splošno zagotavlja slovenska pravna ureditev visok standard zaščite za madžarski in italijanski jezik. V mnogih pogledih je bil ta standard v Sloveniji vzpostavljen že takrat, ko je bila še del Jugoslavije; ko pa se je leta 1991 Slovenija osamosvojila, je ta standard obdržala in ga še naprej razvija.
33. Posebno vprašanje so nekatere izbire, za katere so se slovenske oblasti odločile ob ratifikaciji. Tako na primer za pododstavke a, c in d prvega odstavka 8. člena listine niso izbrale nobene posebne možnosti, kar pomeni, da je moral odbor strokovnjakov v skladu s svojo prakso po uradni dolžnosti uporabiti eno od razpoložljivih možnosti. To je povzročilo teža-

ve, ki bodo obravnavane pozneje v tem poročilu (glej odstavke 93–95 in 167–169 v nadaljevanju). Dodatna težava s tem v zvezi pa je, da Slovenija ni prevzela nobene obveznosti po točki b prvega odstavka 8. člena listine, čeprav je slovenska vlada tudi k tej obveznosti dala pripombe v svojem prvem občasnem poročilu (glej strani 9–14 prvega občasnega poročila ter 96. in 170. odstavek tega poročila).

34. Na sodelovanje s slovenskimi organi je vplivalo kar nekaj težav. Odgovori na vprašalnik, ki je bil dan slovenskim organom, so bili poslani v dveh delih in vsakokrat z dokajšnjo zamudo. Poleg tega so bili podatki, ki so jih dali slovenski organi v svojem prvem poročilu in tudi v obeh sklopih odgovorov na vprašalnik v mnogih pogledih nepopolni ali nezadostni, kar zlasti velja za odgovore glede obveznosti po II. delu listine. Glede na informacije, ki jih je odbor strokovnjakov zbral ob obisku na kraju samem, se pri pripravi prvega poročila sploh niso posvetovali z vsemi ministrstvi, kot sta na primer ministrstvo za šolstvo in ministrstvo za pravosodje. Tudi mnogi prevodi zakonskih aktov, ki jih je zahteval odbor strokovnjakov, niso bili dostavljeni.

2. Ocena odbora v zvezi z II. in III. delom listine

2.1 Predhodna vprašanja

35. Glede na informacije, ki jih je prejel odbor strokovnjakov, se pojavlja vprašanje, ali je hrvaški, srbski in bosanski jezik sploh mogoče obravnavati kot jezike, ki se tradicionalno uporabljajo v Sloveniji v smislu odstavka a 1. člena listine.
36. Po mnenju vlade so se te jezikovne skupnosti, naselile na območju Slovenije v nekdanji Jugoslaviji zlasti v sredini 60-ih in zgodnjih 80-ih letih prejšnjega stoletja. V obdobjih močnega notranjega preseljevanja so se pripadniki teh jezikovnih skupnosti iz gospodarskih razlogov preselili zlasti v Ljubljano in v druga industrijska mesta v Sloveniji. Jeziki teh jezikovnih skupin niso priznani kot regionalni ali manjšinski jeziki v pomenu listine. Čeprav Ministrstvo za kulturo daje tem skupnostim podporo na kulturnem področju v skladu z načeli, vsebovanimi v 61. in 62. členu ustave (ki zagotavljata pravico do izražanja narodne pripadnosti oziroma pravico do uporabe njihovega jezika in pisave »na način, ki ga določi zakon«), kot je navedla vlada, slovenski organi teh jezikov ne priznavajo za avtohtone; opredeljeni so kot jeziki migrantov (in njihovi govorci so zato zajeti v Resoluciji o migracijski politiki Republike Slovenije, ki jo je vlada sprejela 25. julija 2002 in obravnava položaj »državljanov držav jugoslovanske federacije«) ali kot jeziki, ki jih govorijo »novodobne manjšine« ali »novodobne narodne skupnosti«, ki niso avtohtone.

37. Odbor strokovnjakov meni, da je treba položaj Hrvatov, Srbov in Bošnjakov po listini ocenjevati na podlagi merila, določenega v odstavku a 1. člena listine, po katerem je regionalni ali manjšinski jezik v smislu te listine jezik, ki se med drugim »tradicionalno uporablja na določenem ozemlju države«.
38. Podatki, ki so na razpolago odboru strokovnjakov (glej 26. in 27. odstavek tega poročila), kažejo, da sta hrvaški jezik in kultura v Sloveniji starodavna in nepretrgano navzoča vse do današnjega dne, še posebno v Beli krajini in na območju Mokric. Odbor strokovnjakov zato meni, da se ta jezik po pododstavku a prvega odstavka 1. člena listine uvršča med regionalne ali manjšinske in spodbuja slovenske organe oblasti, naj ponovno razmislijo o položaju tega jezika po listini. Poleg tega odbor strokovnjakov spodbuja slovenske oblasti, naj opredelijo območja, na katerih je hrvaški jezik zavarovan po listini in naj v naslednjem občasnem poročilu pojasnijo izvajanje 7. člena listine v zvezi s hrvaškim jezikom.

Odbor strokovnjakov spodbuja slovenske organe oblasti, naj ponovno preučijo položaj hrvaškega jezika, opredelijo območja, na katerih je hrvaški jezik zavarovan po listini in v naslednjem občasnem poročilu pojasnijo izvajanje 7. člena listine v zvezi s hrvaškim jezikom.

39. Za srbski jezik je nakazana tradicionalna navzočnosti v Sloveniji (glej 29. in 30. odstavek tega poročila). Zato odbor strokovnjakov spodbuja vlado, naj razčisti te prvine v sodelovanju z govorniki in naj pojasni izsledke tega postopka v naslednjem občasnem poročilu.

Odbor strokovnjakov spodbuja slovensko vlado, da razčisti vprašanje tradicionalne navzočnosti srbskega jezika v Sloveniji v sodelovanju z govorniki in naj pojasni izsledke tega postopka v naslednjem občasnem poročilu.

40. Za bosanski jezik je nakazana tradicionalna navzočnost v Sloveniji (glej 31. odstavek tega poročila). Odbor strokovnjakov zato spodbuja vlado, naj razčisti te prvine v sodelovanju z govorniki in naj pojasni izsledke tega postopka v naslednjem občasnem poročilu.

Odbor strokovnjakov spodbuja slovensko vlado, da razčisti vprašanje tradicionalne navzočnosti bosanskega jezika v Sloveniji v sodelovanju z govorniki in naj pojasni izsledke tega postopka v naslednjem občasnem poročilu.

2.2 Ocena v zvezi z II. delom listine

41. Besedilo listine, brano skupaj z listino o ratifikaciji, opredeljuje sprejete obveznosti, ki veljajo za različne jezike na področjih, ki jih listina vključuje. Odbor strokovnjakov je zato ocenil, kako je država izpolnjevala vsako obveznost, sprejeto po II. (7. člen) in III. (8.–14. člen) delu listine, pri tem pa upošteval posamezne odstavke in točke, ki so bile ob ratifikaciji posebej opredeljene.
42. Listina v svojem II. delu navaja celo vrsto splošnih ciljev in načel, ki jih mora pogodbenica uresničevati za vse regionalne ali manjšinske jezike na svojem območju. V naslednjih odstavkih je pregled skladnosti ravnanja Slovenije s 7. členom listine za madžarski, italijanski, nemški in romski jezik. Za madžarski in italijanski jezik je bil pregled opravljen za tisti del ciljev in načel iz 7. člena, ki ni podrobneje zajet v obveznostih po III. delu listine in s katerim se je slovenska vlada za ta dva jezika strinjala ob ratifikaciji.

2.2.1 Jeziki na območju države

7. člen

Cilji in načela

43. Uradno sklicevanje na nemški jezik je vsebovano v dvostranskem sporazumu z Avstrijo o sodelovanju v kulturi, izobraževanju in znanosti iz leta 2001 (glej prvo občasno poročilo, strani 4 in 5). V 15. členu tega sporazuma je posebej določeno, da bodo pristojna ministrstva obeh držav v svoje programe vključevala tudi kulturne projekte v korist pripadnikov nemško govoreče etnične skupine v Sloveniji. V svojem prvem občasnem poročilu pa vlada vendarle dodaja, da »ne bi bilo prav trditi, da je bila s podpisom kulturnega sporazuma uradno priznana nemško govoreča etnična skupina« (glej stran 4, opomba št. 5).
44. Ne glede na to pa je slovenska vlada potrdila tradicionalno navzočnost nemškega jezika v Sloveniji in dejala, da je » nemško govoreča etnična skupina (...) stoletja živela na ozemlju, ki je del slovenske države« (glej prvo občasno poročilo, stran 5, opomba št. 14). Vladna informacija se je nanašala na strnjeno naseljena območja nemško govorečih prebivalcev, čeprav je nemško govoreča skupnost na splošno dokaj razpršena. Iz informacij, ki jih je dobil odbor strokovnjakov, pa bi lahko sklepali, da v Sloveniji ni skladnega okvira za zaščito in pospeševanje nemškega jezika, čeprav je med govorniki tega jezika delno prišlo do ponovnega oživljanja tega jezika po osamosvojitvi Slovenije leta 1991.

Odbor strokovnjakov spodbuja slovenske oblasti, naj zaščito iz II. dela razširijo tudi na nemški jezik.

»Prvi odstavek

Cilji in načela, na katerih temeljijo politika, zakonodaja in praksa pogodbenic v zvezi z regionalnimi ali manjšinskimi jeziki na ozemljih, na katerih se ti jeziki uporabljajo, in glede na položaj vsakega jezika, so:

a priznanje regionalnih ali manjšinskih jezikov kot izraza kulturnega bogastva;«

45. Slovenska ustava, zlasti 11. in 64. člen (glej prvo občasno poročilo, stran 3), določa posebne manjšinske pravice za pripadnike madžarsko in italijansko govorečih manjšin, vključno s precejšnjim številom jezikovnih pravic. Zlasti 11. člen določa, da je, čeprav je slovenščina uradni jezik Slovenije, na območjih občin, v katerih živi italijanska ali madžarska narodna skupnost, uradni jezik tudi italijanski ali madžarski. Čeprav se ta določba nanaša samo na nekatera območja posameznih občin (kar povzroča posebna vprašanja zlasti glede italijanskega jezika, ki bodo obravnavana pozneje; glej odstavke 51–54 tega poročila) in čeprav se zdi, da v praksi to ustavno načelo soursadnosti ni vedno uresničevano (glej na primer odstavke 190–193 in 206–211 tega poročila), pomeni podelitev soursadnega položaja tema manjšinskima jezikoma na lokalni ravni močno priznanje njune vrednosti.

46. Glede nemškega jezika pa slovenske organe spodbujamo, da v naslednjem občasnem poročilu pojasnijo, kakšni posebni ukrepi so bili sprejeti za izvajanje pododstavka a prvega odstavka 7. člena.

»b spoštovanje zemljepisnega območja vsakega regionalnega ali manjšinskega jezika, da bi s tem zagotovili, da že obstoječe ali nove upravne delitve niso ovira za spodbujanje rabe posameznega regionalnega ali manjšinskega jezika;«

47. Upravno območje, ki neposredno vpliva na manjšinske pravice in uporabo zadevnih manjšinskih jezikov, je »narodnostno mešano območje«. Taka območja pa veljajo samo za madžarski in italijanski jezik. Narodnostno mešana območja ležijo na ozemljih zgodovinske poselitve Madžarov in Italijanov. Ta območja so določena s statuti občin. Za madžarski jezik določajo nekatera območja v občini kot narodnostno mešana statuti občin: Hodoš/Hodos, Šalovci, Moravske Toplice, Dobrovnik/Dobronak in Lendava/Lendva. Za italijanski jezik določajo nekatera območja v občini kot narodnostno mešana statuti občin: Koper/Capodistria, Izola/Isola in Piran/Pirano. Ta območja so podrobno naštetá v začetnem občasnem poročilu (glej stran 5, opombe št. 6–13).

48. Slovenska ustava v 11. členu določa, da »je uradni jezik v Sloveniji slovenščina«, vendar dodaja, da je »na območjih občin, v katerih živi italijanska ali madžarska narodna skupnost, uradni jezik tudi italijanščina ali madžarščina.« V bistvu narodnostno mešana območja ozemeljsko dolo-

čajo območje uporabe vseh glavnih političnih, jezikovnih in kulturnih pravic madžarsko in italijansko govorečih manjšin.

49. Ocena po III. delu listine podrobno obravnava različna področja, za katera veljajo te pravice s stališča listine. Zato se naslednje opombe nanašajo le na vprašanja, ki na splošno vplivajo na tako upravno območje.
50. Za madžarski jezik odbor strokovnjakov ni prejel nobenih pritožb glede opredelitve narodnostno mešanih območij. To vprašanje pa se je pojavilo v zvezi z italijanskim jezikom.
51. Za italijansko govoreče prebivalstvo so bila narodnostno mešana območja določena v zvezi z londonskim memorandumom iz leta 1954¹. Iz podatkov, ki jih je dobil odbor strokovnjakov, bi bilo razvidno, da je opredelitev narodnostno mešanih območij, sprejeta v povezavi z londonskim memorandumom, temeljila na prvotnem družbenodemografskem stanju. Na to stanje je močno vplivalo postopno odhajanje italijansko govorečih v obdobju od leta 1945 vse do leta 1954 in pozneje. Poleg tega so se v naslednjih desetletjih nekateri italijansko govoreči prebivalci selili v različne predele občin, tudi v take, ki niso bile in niso opredeljene kot narodnostno mešana območja. V nekaterih primerih so se zaradi tega močno spremenila območja, na katerih so tradicionalno živeli italijansko govoreči državljani. Tako je na primer na podeželju okrog Ankarana/An-carano, kjer je bil izveden prisilni odkup zemljišč zaradi graditve novih cestnih povezav in industrijskih obratov. Zato se je moralo tamkajšnje italijansko govoreče prebivalstvo preseliti na območja, ki niso uvrščena med »narodnostno mešana«.
52. Odbor strokovnjakov opaza, da so lahko take spremembe del družbene in gospodarskega razvoja vsakega mesta, kar je še posebej res za slovensko obalo, ki se gospodarsko zelo hitro razvija. Območja, ki so bila na podlagi družbenodemografskega položaja takoj po vojni določena za narodnostno mešana, danes le delno ustrezajo sedanjim razmeram na tem območju. V zvezi s tem bi morali upoštevati, da regionalni ali manjšinski jezik v dejanskem življenju obstaja in da je treba okvir njegove zaščite in uveljavljanja vedno razumeti v družbenogospodarskem okolju, v katerem jezik živi, in ga je treba temu ustrezno prilagajati in razvijati.
53. Medtem ko se navzočnost italijansko govorečih v treh občinah v skladu s povedanim razteza čez strogo določene meje njihove prvotne naselitve

¹ Memorandum o soglasju za »Svobodno tržaško ozemlje«, ki je bil 5. oktobra 1954 sklenjen v Londonu med Italijo, Veliko Britanijo, Združenimi državami Amerike in Jugoslavijo, je Italiji predal v upravljanje severni del tega ozemlja, Jugoslavija pa je prevzela v upravljanje njegov južni del, ki je vključeval tudi današjo slovensko obalo. Memorandumu so bili priloženi različni akti. Eden od njih (Posebni statut) se je nanašal na položaj italijansko govoreče manjšine, ki živi na ozemlju, ki je bilo dodeljeno v upravljanje Jugoslaviji, in na položaj slovensko govoreče manjšine, ki živi na ozemlju, ki je prišlo pod italijansko upravo.

(glede na podatke, ki so bili dostopni odboru strokovnjakov, na primer okoli 15 % italijansko govoreče skupnosti v občini Koper/Capodistria dejansko živi na območjih, ki niso uvrščena med narodnostno mešana), območje zaščite, zagotovljene italijanskemu jeziku, pa ostaja omejeno na kraje prvotne naselitve, saj so le ta območja uvrščena med narodnostno mešana. Zato ni zagotovljena zaščita jezika zunaj teh naselij, ki so vseeno na ozemlju obalnih občin, v katerih je jezik tradicionalno navzoč (v zvezi s tem glej smiselno tudi prvo ocenjevalno poročilo odbora strokovnjakov o izvajanju listine na Švedskem, ECRML (2003) 1, ugotovitvi C in D). Na dinamične družbenogospodarske razmere teh treh občin je treba torej gledati v povezavi s še enim pomembnim dejavnikom, to je z dejstvom, da italijansko govoreče prebivalstvo sestavlja le majhen del njihovega celotnega prebivalstva (glej 17. odstavek tega poročila).

54. Odbor strokovnjakov meni, da bi se zaščita italijanskega jezika, ki je sam po sebi bogat jezik, iz omenjenih razlogov dejansko lahko zmanjšal zaradi razvoja dogodkov na kraju samem, kar bi srednjeročno lahko povzročilo marginalizacijo tega jezika kljub njegovemu statusu souradnega jezika. Znake tega je že mogoče odkriti pri upravnih zadevah (10. člen listine) in v zvezi z gospodarskim in družbenim življenjem (13. člen listine), ki bosta obravnavana pozneje (v zvezi s tem glej na primer odstavke 190–193 in 204–205 ter 206–211 tega poročila). V tej zvezi bi bilo po mnenju odbora strokovnjakov za učinkovito politiko ohranjanja jezika posledično postopoma treba širiti zaščito italijanskega jezika, kot je predvidena za narodnostno mešana območja, še na druga območja v občinah Koper/Capodistria, Piran/Pirano in Izola/Isola, na katerih so stalno navzoči italijansko govoreči prebivalci. To bi glede na vse navedeno pomenilo dodaten oprijemljiv način priznavanja italijanskega jezika kot izraza kulturnega bogastva za omenjene tri občine, v katerih je ta jezik tradicionalno navzoč, kar bi bilo popolnoma skladno s pododstavkom a prvega odstavka 7. člena listine

Odbor strokovnjakov spodbuja slovenske oblasti, naj zaščito italijanskega jezika, kot je zdaj predvidena za narodnostno mešana območja, iz sedanjih narodnostno mešanih območij v treh občinah postopoma razširijo še na druga območja, ki jih je treba določiti v sodelovanju z govorniki tega jezika tam, kjer so italijansko govoreči državljani stalno navzoči, in posledično to zaščito tudi izvajati.

»c potreba po odločnem ukrepanju za spodbujanje rabe regionalnih ali manjšinskih jezikov, da se varujejo;«

55. Odbor strokovnjakov se sklicuje na svojo oceno III. dela listine za madžarski in italijanski jezik.

-
56. Odbor strokovnjakov je prepričan, da odnos slovenskih organov oblasti do nemškega jezika v dosedanjem zelo omejenem obsegu, ki je v bistvu omejen izključno le na določbe dvostranskega sporazuma z Avstrijo, ne zadošča za zaščito in uveljavljanje tega jezika.
- »d **boljše omogočanje in/ali spodbujanje ustne in pisne rabe regionalnih ali manjšinskih jezikov v javnem in zasebnem življenju;**«
57. Odbor strokovnjakov se sklicuje na svojo oceno III. dela listine za madžarski in italijanski jezik.
58. Odbor strokovnjakov je bil obveščen o določbah o nemškem jeziku v dvostranskem sporazumu z Avstrijo (glej 43. odstavek tega poročila). Odbor strokovnjakov spodbuja slovenske organe, da sprejmejo nadaljnje ukrepe za izvajanje te določbe.
- »e **vzdrževanje in razvoj vezi na področjih, ki jih vključuje ta listina, med skupinami, ki uporabljajo regionalni ali manjšinski jezik, in drugimi skupinami v tej državi, ki uporabljajo regionalni ali manjšinski jezik v enaki ali podobni obliki, kakor tudi vzpostavitev kulturnih odnosov z drugimi skupinami v državi, ki uporabljajo različne jezike;**«
59. Prvi del te določbe je zlasti pomemben za nemški jezik, ki ga govorijo na različnih območjih države (glej odstavke 21–23 tega poročila), medtem ko sta italijanski in madžarski jezik navzoča na zelo dobro opredeljenih območjih države.
60. Odbor strokovnjakov je prejel informacije o treh uradno registriranih društvih, ki se ukvarjajo z uveljavljanjem nemškega jezika in kulture (»Most svoboda«, »Slovensko-kočevarsko društvo Peter Kozler« in »Društvo Kočevarjev staroselcev«). Ni pa bila sporočena nobena informacija o pobudah slovenskih organov za negovanje vezi med predstavniki različnih skupin teh govorcev tega jezika. Zato odbor spodbuja slovensko vlado, naj o tem poroča v naslednjem občasnem poročilu.
61. Glede drugega dela te določbe, ki se enako nanaša na madžarski in italijanski jezik, pa informacije, ki jih je dala vlada ne zadoščajo za oceno o tem, kako slovenski organi pospešujejo vzpostavlanje kulturnih odnosov med različnimi jezikovnimi skupinami v državi. Zato bi bilo treba ta vidik obdelati v naslednjem občasnem poročilu.
- »f **zagotavljanje primernih oblik in sredstev za poučevanje in študij regionalnih ali manjšinskih jezikov na vseh ustreznih stopnjah;**«
62. Odbor strokovnjakov se sklicuje na svojo oceno III. dela listine za madžarski in italijanski jezik.

63. Govorci nemškega jezika na Kočevskem so odbor strokovnjakov opozorili na to, da bi bilo treba okrepiti določbe o poučevanju v nemškem jeziku in o njegovem učenju. Na podlagi prejetih podatkov odbor strokovnjakov meni, da bi bilo treba sedanje dejavnosti okrepiti in razviti ustrezno obliko vzgoje in izobraževanja v nemškem jeziku kot regionalnem ali manjšinskem jeziku na tradicionalno poseljenih območjih kot del rednega ali izbirnega šolskega učnega programa. Odbor strokovnjakov zato spodbuja slovenske organe, da preučijo, kako bi pripravili ustrezno zagotavljanje vzgoje in izobraževanja v sodelovanju z govorcami tega jezika predvsem na Kočevskem.

Odbor strokovnjakov spodbuja slovenske oblasti, da razmislijo o tem, kako bi pripravili ustrezno zagotavljanje poučevanja v nemškem jeziku in nemškega jezika v sodelovanju z govorcami tega jezika predvsem na Kočevskem.

- »g zagotavljanje možnosti osebam, ki ne govorijo regionalnega ali manjšinskega jezika in živijo na območju, kjer se tak regionalni ali manjšinski jezik uporablja, da se ga učijo, če tako želijo;«
64. Odbor strokovnjakov ugotavlja, da je dvojezični sistem izobraževanja, ki je ponujen tudi Slovincem na tem območju, odličen način izpolnjevanja obveznosti. Vesel bi bil še nadaljnjih podatkov o možnostih, ki so na voljo odraslim slovensko govorečim prebivalcem, ki živijo na tem območju, da se naučijo madžarski jezik, če to želijo.
65. V zvezi z italijanskim jezikom odbor strokovnjakov ugotavlja, da tudi učenci, ki niso pripadniki italijansko govoreče skupnosti, lahko obiskujejo šole z italijanskim učnim jezikom (glej 172. odstavek v nadaljevanju). Poleg tega vključuje učni načrt za etnične Slovence, ki prebivajo na narodnostno mešanih območjih dve uri italijanskega jezika na teden. Po mnenju odbora strokovnjakov so to odlični načini za izpolnjevanje te obveznosti in je Slovenijo treba pohvaliti. Toda odbor strokovnjakov nima natančnih informacij o tem, kako se ta določba izpolnjuje na preostalem ozemlju teh občin. Vsekakor je zajet v opažanja, povezana s pododstavkom b prvega odstavka 7. člena (glej odstavke 51–54 tega poročila). Poleg tega bi bil odbor strokovnjakov vesel podatkov o možnostih, ki so na voljo odraslim slovensko govorečim državljanom, ki živijo na teh območjih, da se učijo italijanski jezik, če to želijo.
66. Odbor strokovnjakov ni dobil nobenih podatkov o nemškem jeziku. Zato slovenske organe spodbuja, naj dajo pripombe k tej določbi v naslednjem občasnem poročilu.

»h pospeševanje študija in raziskovanja regionalnih ali manjšinskih jezikov na univerzah ali enakovrednih ustanovah;«

-
67. Odbor strokovnjakov se sklicuje na svojo oceno III. dela listine za madžarski in italijanski jezik.
68. Odbor strokovnjakov ni dobil nobenih informacij v zvezi z nemškim jezikom. Zato slovenske organe spodbuja, naj dajo pripombe k tej določbi v naslednjem občasnem poročilu.
- »i **pospeševanje primernih oblik transnacionalnih izmenjav na področjih, ki jih vključuje ta listina za regionalne ali manjšinske jezike, ki se uporabljajo v enaki ali podobni obliki v dveh ali več državah.**«
69. Področje te določbe za madžarski jezik se praktično ujema s tisto iz 14. člena listine in bo zato obdelano pri oceni v III. delu (glej 165. in 166. odstavek tega poročila).
70. Poseben položaj medijev v italijanskem jeziku in Italijansko govoreče manjšine pa postavlja splošnejše vprašanje, ki presega obseg 14. člena listine in zahteva temeljitejšo oceno glede širših obveznosti, vsebovanih v tej določbi.
71. Kot bo še pojasnjeno pozneje (glej 214. odstavek tega poročila), ima italijansko govoreča manjšina svoje televizijske in radijske kanale (Tele-Capodistria in Radio-Capodistria s sedežem v Kopru/Capodistrii). V šestdesetih in sedemdesetih letih prejšnjega stoletja je bil televizijski kanal Koper/Capodistria v italijanskem jeziku dostopen poslušalcem v Italiji zaradi relejnih postaj, ki jih je lahko uporabljal v nekdanji Jugoslaviji. Dostopnost za italijanski trg je prinašala televizijskemu kanalu Koper/Capodistria v italijanskem jeziku nekaj dohodka od oglaševanja, kar je postaji omogočalo dodaten razvoj. Tako zbran denar so med drugim uporabili tudi za graditev sedanjega sedeža slovenske RTV v Kopru/Capodistrii. Ne glede na finančne vidike pa je oddajanje za italijanske gledalce pomenilo tudi dokaj nenavaden način za vzdrževanje stikov italijansko govoreče manjšine s širšim krogom italijansko govorečih gledalcev zunaj Slovenije. Nadalje je velik dosežek, ki ga je imel televizijski kanal Koper/Capodistria v italijanskem jeziku v Jugoslaviji zajel tudi italijansko govorečo manjšino na Hrvaškem, saj takrat italijansko govoreča manjšina v Jugoslaviji ni bila razdeljena, kot je danes, s slovensko-hrvaško mejo. To je italijanskemu jeziku pomagalo ohraniti njegovo zgodovinsko novitost zlasti na istrskem polotoku.
72. Po informacijah, ki jih je prejel odbor strokovnjakov, se je stanje po osamosvojitvi Slovenije dramatično spremenilo. Pomembnejši vidik novega stanja je bila tudi finančna kriza slovenske radiotelevizije. Nekateri posebnejši vidiki novega stanja bodo obravnavani pozneje pri oceni po 11. členu listine (glej 215. in 216. odstavek tega poročila). V zvezi s to določbo pa je treba glede širše obveznosti zlasti opozoriti na dve zadevi.

Prva je ta, da je televizijski kanal Koper/Capodistria v italijanskem jeziku iz razlogov, ki odboru strokovnjakov niso znani, izgubil svoje relejne postaje in ne more več doseči gledalcev v Italiji, razen na območju ob meji s Slovenijo. Druga pa, da televizijski kanal Koper/Capodistria v italijanskem jeziku, prav tako iz razlogov, ki odboru strokovnjakov niso znani, zdaj lahko uporablja le srednjevalovne frekvence z nizko močjo. Zaradi tega ne samo, da ne morejo doseči Italije razen, kot je bilo rečeno, obmejnega območja, ampak tudi celega istrskega polotoka ne. To ima dve negativni posledici. Prvič je izguba televizijskih relejnih postaj, ki so televizijskemu kanalu Koper/Capodistria v italijanskem jeziku omogočali doseči Italijo (to očitno velja tudi za radio), odrezala pomembne kulturne vezi italijansko govoreče manjšine s širšim italijansko govorečim krogom gledalcev v Italiji, razen na obmejnih območjih. Drugič pa nepokrivanje celega istrskega polotoka s televizijskim kanalom Koper/Capodistria v italijanskem jeziku pomeni manjšo možnost za doseganje številčnejše italijansko govoreče manjšine na Hrvaškem, namreč v Istri in v hrvaškem mestu Reka (to velja tudi za televizijski kanal v italijanskem jeziku, ki na primer tudi ne more doseči Reke). V zvezi s tem je treba še enkrat poudariti, da so italijansko govoreči elektronski mediji s sedežem v Kopru/Capodistria pomembno sredstvo za vzdrževanje vezi med italijansko govorečimi prebivalci na obeh straneh današnje slovensko-hrvaške meddržavne meje.

73. Odbor strokovnjakov opaža, da se obveznost, določena v tej določbi, nanaša na izvajanje politike za uresničevanje ciljev, ki so vsebovani v tej določbi. Opisani razvoj dogodkov je dejansko zmanjšal ustrezne meddržavne povezave z mediji, ki so smiselno zajete tudi v točki i prvega odstavka 7. člena listine, namesto da bi jih pospeševal. Slovenske oblasti pa tudi niso storile ničesar, da bi obrnile opisani negativni razvoj.

Odbor strokovnjakov spodbuja slovenske oblasti, da v sodelovanju s Hrvaško in Italijo sprejmejo usmeritve, s katerimi bi pospešile oddajanje televizijskih in radijskih kanalov Koper/Capodistria v italijanščini na dele Italije zunaj obmejnega območja s Slovenijo in na cel hrvaški del Istre ter hrvaško mesto Reka.

74. In končno še o nemškem jeziku: poleg sklicevanja na dvostranski sporazum z Avstrijo (glej 43. odstavek tega poročila) odbor strokovnjakov ni dobil nobenih drugih informacij o izvajanju te določbe. Odbor strokovnjakov bi zato želel spodbuditi slovenske organe, da dajo v naslednjem občasnem poročilu pojasnila o sprejetih ukrepih za spodbujanje ustreznih meddržavnih izmenjav, povezanih z listino, z drugimi državami nemškega govornega območja.

»Drugi odstavek

Pogodbenice se obvezujejo, da bodo, če še niso, odpravile vsako neupravičeno razlikovanje, izključevanje, omejevanje ali dajanje prednosti glede uporabe katerega regionalnega ali manjšinskega jezika in katerih cilj je odvracati od ohranjanja ali razvoja tega jezika ali ga ogrožati. Sprejem posebnih ukrepov v prid regionalnim ali manjšinskim jezikom, katerih namen je spodbujati enakost med uporabniki teh jezikov in preostalim prebivalstvom ali ki upoštevajo njihove specifične razmere, se ne šteje za dejanje diskriminacije do uporabnikov bolj razširjenih jezikov.«

75. Razen kolikor ta določba ni podrobneje obravnavana v III. delu, odbor strokovnjakov ugotavlja, da so informacije, ki jih je dala vlada zelo splošne in bi želel spodbuditi slovensko vlado, da ta vidik obsežnejše obdela v naslednjem občasnem poročilu.

»Tretji odstavek

Pogodbenice se obvezujejo s primernimi ukrepi pospeševati medsebojno razumevanje med vsemi jezikovnimi skupinami v državi, in to zlasti tako, da cilji vzgoje in izobraževanja v državi vključujejo spoštovanje, razumevanje in strpnost do regionalnih ali manjšinskih jezikov, ter spodbujati javna občila, da si prizadevajo za doseganje istih ciljev.«

76. Odbor strokovnjakov najprej opaza, da izkušnje dokazujejo, da je obseg zaščite ali uveljavljanja manjšinskega jezika odvisen od tega, kako ga zaznavajo govorniki večinskega jezika. Dejansko zaščita ali pospeševanje regionalnega ali manjšinskega jezika v mnogih pogledih kaže odnos in zaznavanje večine. Zato je ozaveščanje večine izredno pomembno. Ta vidik se lahko nanaša na večino na lokalni ravni in državni ravni, kar je značilnost v Sloveniji. Kot je navedeno v tretjem odstavku 7. člena listine, sta v tem pogledu posebej pomembni dve področji: izobraževanje in mediji pa tudi spoštovanje, strpnost in razumevanje, ki se na teh dveh področjih kažejo do regionalnih ali manjšinskih jezikov .
77. V izobraževanju na lokalni ravni zagotavlja model dvojezičnega izobraževanja, ki ga uporabljajo na madžarsko govorečih območjih, in vključevanje italijanskega jezika v učni načrt za etnično slovenske učence, ki živijo na narodnostno mešanih območjih, učinkovito uveljavljanje madžarskega in italijanskega jezika med lokalnimi govorniki večinskega jezika (glede italijanskega jezika odbor strokovnjakov v tej zvezi opozarja na primere v odstavkih 51–54).
78. Na vsedržavni ravni je primer ob obisku na kraju samem pokazal, da je precej učencev večinskega slovensko govorečega prebivalstva pokazalo, da dobro poznajo večino regionalnih ali manjšinskih jezikov, ki se govorijo v Sloveniji, zlasti madžarski in italijanski jezik (sklicevanje na souradni položaj teh dveh jezikov nekje v učnem načrtu). Uporaba učil, kot so na

primer zemljevidi Slovenije z dvojezičnimi krajevnimi napisi v razredih (kot jih je odbor strokovnjakov opazil ob obisku na kraju samem), so zelo pomembni za namene tretjega odstavka 7. člena listine in so gotovo lahko vzorec dobre prakse. Slovenske organe, pristojne za izobraževanje, bi bilo treba pohvaliti, ker zagotavljajo taka učila, in jih spodbuditi, da še naprej razvijajo tako uporabo učil.

79. Na področju izobraževanja pa ni jasno, ali in kako slovensko govorečim učencem povsod po državi, zlasti pri poučevanju zgodovine in kulture, razlagajo avtohtonost regionalnih ali manjšinskih jezikov, ki se govorijo v Sloveniji, od madžarskega in italijanskega dalje. Odbor strokovnjakov spodbuja slovenske organe, da to vprašanje obdelajo in o tem poročajo v naslednjem občasnem poročilu.
80. Odbor strokovnjakov pa ni prejel nobenih informacij o politiki, ki se izvaja v medijih za ozaveščanje večinskega prebivalstva o regionalnih ali manjšinskih jezikih, ki se govorijo v Sloveniji. Zato odbor strokovnjakov ne more oceniti izpolnjevanja te določbe in spodbuja slovenske organe, da to bolje obdelajo v naslednjem občasnem poročilu.

»Četrty odstavek

Pri določanju svoje politike do regionalnih ali manjšinskih jezikov pogodbenice upoštevajo izražene potrebe in želje skupin, ki uporabljajo te jezike. Spodbujati jih je treba, da po potrebi ustanovljajo organe za svetovanje oblastem o vseh zadevah, ki se nanašajo na regionalne ali manjšinske jezike.«

81. Madžarska samoupravna narodna skupnost v Prekmurju in italijanska samoupravna narodna skupnost na Obali zastopata interese in skrbi teh manjšinskih skupin in se z organi oblasti dogovarjata tudi o jezikovnih zadevah. Na državni ravni se s temi zadevami ukvarja Urad za narodnosti Vlade RS. Slovenska vlada je obvestila odbor strokovnjakov, da je Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje najvišji strokovni organ za izobraževanje. Določa izobraževalne programe za pripadnike madžarske narodne skupnosti ter strokovno pomaga pri sprejemanju odločitev in pripravi predpisov. Ni pa jasno, kako ta strokovni svet v praksi skrbi za potrebe in želje govorcev regionalnih ali manjšinskih jezikov. Odbor strokovnjakov bi bil vesel konkretnjših podatkov o tem v naslednjem občasnem poročilu.
82. Vlada je omenila društva, ustanovljena za zaščito in uveljavljanje nemškega jezika, ni pa dala dodatnih informacij. Odbor strokovnjakov bi zato z veseljem prejel nadaljnje podatke v naslednjem občasnem poročilu.

2.2.2 Romski jezik

7. člen

Cilji in načela

- »1 Cilji in načela, na katerih temeljijo politika, zakonodaja in praksa pogodbenic v zvezi z regionalnimi ali manjšinskimi jeziki na ozemljih, na katerih se ti jeziki uporabljajo, in glede na položaj vsakega jezika, so:
- a priznanje regionalnih ali manjšinskih jezikov kot izraza kulturnega bogastva;
 - b spoštovanje zemljepisnega območja vsakega regionalnega ali manjšinskega jezika, da bi s tem zagotovili, da že obstoječe ali nove upravne delitve niso ovira za spodbujanje rabe posameznega regionalnega ali manjšinskega jezika;
 - c potreba po odločnem ukrepanju za spodbujanje rabe regionalnih ali manjšinskih jezikov, da se varujejo;
 - d boljše omogočanje in/ali spodbujanje ustne in pisne rabe regionalnih ali manjšinskih jezikov v javnem in zasebnem življenju;
 - e vzdrževanje in razvoj vezi na področjih, ki jih vključuje ta listina, med skupinami, ki uporabljajo regionalni ali manjšinski jezik in drugimi skupinami v tej državi, ki uporabljajo regionalni ali manjšinski jezik v enaki ali podobni obliki, kakor tudi vzpostavitev kulturnih odnosov z drugimi skupinami v državi, ki uporabljajo različne jezike;
 - f zagotavljanje primernih oblik in sredstev za poučevanje in študij regionalnih ali manjšinskih jezikov na vseh ustreznih stopnjah;
 - g zagotavljanje možnosti osebam, ki ne govorijo regionalnega ali manjšinskega jezika in živijo na območju, kjer se tak regionalni ali manjšinski jezik uporablja, da se ga učijo, če tako želijo;
 - h pospeševanje študija in raziskovanja regionalnih ali manjšinskih jezikov na univerzah ali enakovrednih ustanovah;
 - i pospeševanje primernih oblik transnacionalnih izmenjav na področjih, ki jih vključuje ta listina za regionalne ali manjšinske jezike, ki se uporabljajo v enaki ali podobni obliki v dveh ali več državah.
- 2 Pogodbenice se obvezujejo, da bodo, če še niso, odpravile vsako neupravičeno razlikovanje, izključevanje, omejevanje ali dajanje prednosti glede uporabe kakega regionalnega ali manjšinskega jezika in katerih cilj je odvracati od ohranjanja ali razvoja tega jezika ali ga ogrožati. Sprejem posebnih ukrepov v prid regionalnim ali manjšinskim jezikom, katerih namen je spodbujati enakost med uporabniki

teh jezikov in preostalem prebivalstvu ali ki upoštevajo njihove specifične razmere, se ne šteje za dejanje diskriminacije do uporabnikov bolj razširjenih jezikov.

- 3 Pogodbenice se obvezujejo s primernimi ukrepi pospeševati medsebojno razumevanje med vsemi jezikovnimi skupinami v državi, in to zlasti tako, da cilji vzgoje in izobraževanja v državi vključujejo spoštovanje, razumevanje in strpnost do regionalnih ali manjšinskih jezikov, ter spodbujati javna občila, da si prizadevajo za doseganje istih ciljev.
 - 4 Pri določanju svoje politike do regionalnih ali manjšinskih jezikov pogodbenice upoštevajo izražene potrebe in želje skupin, ki uporabljajo te jezike. Spodbujati jih je treba, da po potrebi ustanovljajo organe za svetovanje oblastem o vseh zadevah, ki se nanašajo na regionalne ali manjšinske jezike.
 - 5 Pogodbenice se obvezujejo, da bodo *mutatis mutandis* uresničevale načela iz prvega do četrtega odstavka tudi za jezike brez ozemlja. Vendar pa se narava in obseg ukrepov za jezike, s katerimi se uresničuje ta listina, prožno določata ob upoštevanju potreb in želja ter ob spoštovanju tradicije in značilnosti skupin, ki uporabljajo te jezike.«
83. V slovenski listini o ratifikaciji je navedeno, da bo Slovenija v skladu s petim odstavkom 7. člena listine smiselno uporabljala določbe prvega do četrtega odstavka 7. člena tudi za romski jezik. Res pa je, da se v Sloveniji govori več različnih romskega jezika zaradi različnega zgodovinskega ozadja govorcev romskega jezika (glej 18. odstavek tega poročila).
84. Slovenska ustava v 65. členu določa, da »položaj in posebne pravice romske skupnosti, ki živi v Sloveniji, ureja zakon.« V svojem prvem občasnem poročilu (glej strani 31–33) vlada priznava, da še ni bil sprejet noben zakonski akt, ki bi celovito urejal položaj Romov, čeprav zakoni, ki urejajo posamezna področja, vsebujejo tudi določbe, ki se nanašajo na romske skupnosti. Te določbe so v glavnem usmerjene v zagotavljanje vključevanja romskih otrok v redni šolski sistem za slovenske učence (glej zlasti prvo občasno poročilo, stran 33, opomba št. 81; nadalje se vlada v svoji informaciji sklicuje tudi na ukrepe, kot so prilagojeni učbeniki slovenskega jezika ali matematike, sredstva, namenjena romskim otrokom za nakup šolskih potrebščin in nadomestilo stroškov za malice romskih otrok). Nobena posebna določba pa ne obravnava zaščite in uveljavljanja romskega jezika. Dejansko se zdi, da ni na voljo poučevanja v romskem jeziku ali učenja romskega jezika. Je ena sama izjema, na katero je bil odbor strokovnjakov opozorjen ob obisku na kraju samem in v informaciji, ki jo je dala vlada. To je bil neobvezni tečaj za predšolske vzgojitelje in osnovnošolske učitelje v romskem jeziku, izveden leta 2002 v sodelovanju z neko osnovno šolo v Murski Soboti in romskim društvom. Opozorili so tudi na začetniški tečaj, ki ga je organizirala neka osnovna

šola na Dolenjskem, vendar o tem ni bilo na voljo nobene nadaljnje informacije.

85. Dejansko so bila, kot vlada sama priznava (glej prvo občasno poročilo, zlasti strani 31 in 33), prizadevanja oblasti v glavnem usmerjena v zagotavljanje osnovnih življenjskih razmer, poskuse socializacije in vključevanja v okolje. Politika vključevanja, ki jo izvaja slovenska država, se nanaša zlasti na izobraževanje in kulturo in je že dala nekaj pozitivnih rezultatov. Število romskih otrok, vpisanih v otroške vrtce in osnovne šole, stalno narašča (glej prvo občasno poročilo, stran 32). Poleg tega je v kulturi dejavnih več romskih kulturnih društev, Zveza Romov Slovenije pa je njihova krovna organizacija. To združenje izdaja tudi revijo s prispevki v slovenskem in romskem jeziku. Lokalni radijski in televizijski postaji Murska Sobota in Novo mesto redno oddajata programe za romske skupnosti deloma v romskem jeziku. Vredno je tudi omeniti, da ima slovenska javna televizija v zadnjem času na programu tudi oddaje, v katere so vključene pesmi v romskem jeziku.
86. Vpis v srednje šole je veliko nižji od vpisa v osnovno šolo in le zelo redki romski dijaki dosežejo višjo stopnjo izobrazbe (glej prvo občasno poročilo, stran 32). Čeprav so življenjske razmere romske skupnosti v Prekmurju sorazmerno boljše kot na Dolenjskem in v Beli krajini, večina Romov v Sloveniji še vedno živi v naseljih, ki so ločena od preostalega prebivalstva, in običajno pod spodnjo mejo življenjskega standarda, kar tudi navaja vlada sama (glej prvo občasno poročilo, stran 31).
87. Razmere, povezane z romskim jezikom bi se zdele kritične. Poleg tega da v slovenski pravni ureditvi, kot je bilo omenjeno, ni nobenega resnega in sistematskega načina za ohranjanje romskega jezika, nakazuje več podatkov, ki jih je zbral odbor strokovnjakov ob obisku na kraju samem ali na katere je bil pozneje opozorjen, da dejansko obstajajo velike težave. Medtem ko se na območju Novega mesta uporaba romskega jezika v šoli med romskimi otroki običajno dopušča, pa so romski otroci na območju Krškega (ki meji na Hrvaško) v primerjavi s slovenskimi otroki zapostavljeni ali pa so brez vsake pomoči vrženi v popolnoma slovensko govorno okolje. Učitelji, ki govorijo samo slovensko, se ne počutijo lagodno, če se v šolskih prostorih govori jezik, ki ga ne razumejo. Včasih je uporaba romskega jezika v takih šolah preprosto prepovedana (v enem primeru, o katerem so poročali odboru strokovnjakov, se je to očitno nanašalo na pomočnika, ki je bil odgovoren za stike z romskimi otroki v šoli). Nadalje pa poleg pomanjkanja učbenikov očitno primanjkuje tudi učiteljev z znanjem romskega jezika ali osnovnim poznavanjem Romov in njihove kulture kakor tudi učiteljev iz same romske skupnosti. Na nekaterih območjih ima tako stanje očitno zelo negativne kratkoročne posledice za ohranjanje jezika. Novo mesto je bilo omenjeno kot primer, saj romski otroci tam začenjajo govoriti neko mešanico romskega in slovenskega jezika, ki ji dodajajo celo nekatere hrvaške besede.

88. Odbor strokovnjakov bi želel opozoriti na zapleten položaj romskega jezika in na to, da imajo jezikovna vprašanja v veliki meri tudi socialne in kulturne razsežnosti ter da je težko reševati vprašanja jezika in ob tem spregledati te druge razsežnosti. Odbor strokovnjakov dejansko meni, da politika ohranjanja jezika ne more biti skladna z listino in prinašati želenih rezultatov, če niso hkrati sprejeti tudi drugačni ukrepi (glej drugo ocenjevalno poročilo odbora strokovnjakov o izvajanju listine na Madžarskem, ECRML (2003) 6, 45. in 46. odstavek). Odbor strokovnjakov na podlagi prejetih informacij ugotavlja, da se slovenska vlada zelo dobro zaveda družbenoekonomskih dejavnikov, ki vplivajo na romske skupnosti v Sloveniji. Vsekakor mora vključevanje v duhu listine omogočati polno sodelovanje v gospodarskem, družbenem in političnem življenju in zagotavljati ohranjanje jezikovne in kulturne prepoznavnosti (glej prej navedeno drugo ocenjevalno poročilo odbora strokovnjakov o izvajanju listine na Madžarskem, 43. odstavek).
89. Jasno je sicer, da jezikovna vprašanja v zvezi z Romi ne morejo biti obravnavana ločeno od njihovih družbenoekonomskih razmer, vendar je lahko res tudi obratno. Na podlagi podatkov, ki so bili dani na voljo odboru strokovnjakov, bi se dejansko zdelo, da je med Romi zelo razširjeno pomanjkanje samospoštovanja in da se prav zaradi tega odmikajo od svoje prvotne kulture in celo jezika. Odbor strokovnjakov meni, da bi lahko dvignili ugled romskega jezika z njegovo zaščito in uveljavljanjem, to pa bi potem dvignilo samospoštovanje med romskim prebivalstvom in posledično tudi izboljšalo njihovo vključevanje v slovensko družbo, ne da bi se morali ob tem odpovedati svoji kulturni in jezikovni prepoznavnosti.
90. Vlada je obvestila odbor strokovnjakov o posebni delovni skupini za pripravo strategije za vključevanje Romov v izobraževanje, ki je bila ustanovljena decembra 2002. Ne glede na to pa je odbor strokovnjakov prepričan, da je nujno treba sprejeti programe za razvoj romskega jezika, kot so na primer ustrezne določbe za poučevanje v jeziku in učenje jezika skupaj s precejšnjim vlaganjem v usposabljanje učiteljev. To bi bil pozitiven premik in dragocen prispevek k ohranjanju romske kulture in jezika, pomenil pa bi tudi veliko možnost za vključevanje v družbo in s tem povezane ekonomske koristi. Vsekakor pa so potrebni tudi splošnejši ukrepi, zlasti taki, ki bi bili skladni s cilji in duhom pododstavka a prvega odstavka in s tretjim odstavkom 7. člena in z njimi bi slovensko večinsko prebivalstvo spodbudili k boljšemu odnosu do romskega jezika in kulture, tako da bi v njej videli sestavni del slovenskega kulturnega bogastva. Slovenske oblasti naj bi si prizadevale za širjenje pozitivnejše podobe tega jezika in kulture v vseh medijih, še posebej pa v nacionalnih, in poskrbeli za njuno boljšo vidnost in ugled v nacionalnem učnem programu (in kadar je primerno, tudi v učnih programih drugih manjšin v Sloveniji). V tej zvezi je vredno poudariti, da je ob obisku na kraju samem v neki osnovni šoli v Ljubljani odbor strokovnjakov opazil, da kar nekaj slo-

vensko govorečih učencev Romov sploh ni takoj uvrstilo med pripadnike manjšin v Sloveniji.

91. Dodati je treba, da se je ob obisku na kraju samem vlada sklicevala na dva vidika, ki ovirata poučevanje romskega jezika in v romskem jeziku: pomanjkanje standardizacije jezika in različna narečja tega jezika, govorena v Sloveniji. Odbor strokovnjakov se teh dejavnikov in z njimi povezanih težav dobro zaveda, saj imajo podobne težave tudi v drugih državah. Ni pa prepričan, da je pomanjkanje standardizacije jezika zadostna utemeljitev za to, da se v tem jeziku ne poučuje in da se romski jezik ne uči. Standardizacija je nedvomno zelo pomemben korak pri poučevanju jezika, zlasti na višjih stopnjah, in dolgoročno bi bilo treba imeti splošno sprejeto standardno obliko tega jezika. Še več: odbor strokovnjakov meni, da bi bilo treba standardizacijo doseči na evropski ravni v tesnem sodelovanju s predstavniki Romov in drugih evropskih držav, ki jih to zadeva, da bi se tako izognili čisto »nacionalni« standardizaciji, ki bi lahko pomenila tveganje, da bi se pretrgale vezi z drugimi romskimi skupnostmi po vsej Evropi. Medtem ko se taka standardizacija vsaj na začetni ravni šele oblikuje, bi lahko izboljšali usposabljanje učiteljev in bolj organizirano uporabljali krajevne različice romskega jezika v osnovnih šolah (glej drugo ocenjevalno poročilo odbora strokovnjakov o izvajanju listine na Madžarskem, ECRML (2003) 6, 50. odstavek).

Na podlagi navedenega odbor strokovnjakov spodbuja slovenske organe oblasti, da:

- sprejmejo pozitivne ukrepe, usmerjene proti vsem oblikam nestrpnosti do romskega jezika in kulture;
- se dejavno vključijo v postopek standardizacije romskega jezika v tesnem sodelovanju s predstavniki Romov in po možnosti skupaj z drugimi evropskimi državami, ki jih to zadeva, da tako prispevajo k skupnemu evropskemu podvigu za vzpostavitev enotne evropske standardizacije tega jezika;
- da ukrepajo v smeri uvajanja in nadaljnjega razvoja zagotavljanja učenja romskega jezika in poučevanje v tem jeziku zlasti v nižjih razredih in da precej vlagajo v usposabljanje učiteljev, kljub temu da postopek standardizacije jezika še poteka;
- sprejmejo določbe in ukrepe za izboljšanje podobe romske kulture v slovenski družbi, zlasti v medijih in sistemu izobraževanja slovensko govoreče večine prebivalstva.

2.3 Ocena v zvezi s III. delom Listine

92. Odbor strokovnjakov je podrobneje preučil zaščito madžarskega in italijanskega jezika, ki ju je Slovenija opredelila kot zaščiten jezika po III. delu listine. Odstavki in točke, ki so navedeni v močnejšem poševnem tisku, so dejanske obveznosti, ki jih je izbrala Slovenija (ali jih je po uradni dolžnosti uporabil odbor strokovnjakov v posameznih primerih, obravnavanih v nadaljevanju v odstavkih 93–95, 132–134, 167–169 oziroma 206–207).

2.3.1 Madžarski jezik

8. člen

Izobraževanje

Uvodne opombe

93. Odbor strokovnjakov je opazil, da pri točkah a in c prvega odstavka 8. člena listine Slovenija v svoji listini o ratifikaciji ni določila, katero od treh možnosti, ki so na voljo po vsaki od omenjenih točk, bo uporabljala. Dejansko so tri izbire, naštetje v omenjenih točkah, različne možnosti in pogodbence se morajo odločiti za eno od njih.
94. Kadar se država sama ni odločila za eno od razpoložljivih možnosti, se v skladu z ustaljeno prakso odbora strokovnjakov običajno po uradni dolžnosti uporabi najvišja izbirna stopnja zaščite in uveljavljanja jezika, razen če zaradi izrednih okoliščin taka najvišja stopnja očitno ni združljiva s potrebami posameznega regionalnega ali manjšinskega jezika in/ali z izrecnimi željami njegovih govorcev (glej na primer prej navedeno drugo ocenjevalno poročilo odbora strokovnjakov o izvajanju listine na Madžarskem, 95. odstavek).
95. Kot je bilo že omenjeno (glej 12. odstavek), je za izobraževanje v madžarskem jeziku in njegovo učenje v Prekmurju, izbran dvojezični model, katerega podrobnosti bodo v nadaljevanju pojasnjene za vsako od ustreznih izbirnih možnosti. Tak model je bil izbran predvsem zato, ker se sredi petdesetih let prejšnjega stoletja veliko madžarsko govorečih učencev ni več vpisovalo v šole z madžarskim jezikom. Da bi ustavili to gibanje, je bilo uvedeno opozorilno dvojezično izobraževanje za vse učence na območju, vključno z etnično slovenskimi, in tako rešitev je podprla tudi sama madžarsko govoreča skupnost (glej tudi 12. odstavek tega poročila). Sedanji model izobraževanja za madžarski jezik dejansko ustrezno drugi možni izbiri, naštetje v ustrezni točki listine, drugače od možnosti ki ponuja najvišjo stopnjo zaščite in uveljavljanja. Če bi odbor strokovnjakov uporabil to drugo izbirno možnost, bi to pomenilo vračanje v stanje pred letom 1959 (za katero je bila značilna navzočnost šol v ma-

džarskem jeziku). Toda govorniki madžarskega jezika sami menijo, da bi to škodovalo ohranjanju njihovega jezika. Zato se je odbor strokovnjakov odločil uporabiti drugo naštetu izbirno možnost, saj bi bila uporaba možnosti najvišje stopnje zaščite madžarskega jezika v Sloveniji očitno nezdržljiva s posebnimi potrebami tega jezika in izraženimi željami njegovih govorcev.

96. Odbor strokovnjakov je nadalje ugotovil, da Slovenija ni sprejela nobene obveznosti glede osnovnošolskega izobraževanja (točka b prvega odstavka 8. člena). Ne glede na to pa je slovenska vlada dala pripombe v zvezi s to obveznostjo v svojem prvem občasnem poročilu (glej zlasti stran 9 in 11). V zvezi s tem bi odbor strokovnjakov rad opozoril na nujno vlogo, ki jo ima izobraževanje pri ohranjanju jezika in poudaril, da je neprekinjeno izobraževanje izredno pomembno, če naj bo uspešno (smiselno glej tudi prvo ocenjevalno poročilo odbora strokovnjakov o izvajanju listine v Nemčiji, ECRML (2002) 1, sklepna ugotovitev J.). Odbor strokovnjakov bi zato želel spodbuditi Slovenijo, da razmisli o razširitvi ratifikacije, tako da bo vključevala osnovnošolsko izobraževanje.

»Prvi odstavek

Glede izobraževanja se pogodbenice obvezujejo, da bodo na ozemlju, na katerem se ti jeziki uporabljajo, v skladu s položajem vsakega od teh jezikov in brez poseganja v poučevanje uradnega jezika ali uradnih jezikov države:

- a i zagotovile možnosti za predšolsko izobraževanje v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih ali
- ii zagotovile možnost, da znaten del predšolskega izobraževanja poteka v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih;«

97. Po prvem občasnem poročilu (glej stran 10) je na narodnostno mešanem območju Prekmurja šest dvojezičnih vrtcev. V nekaterih primerih imajo lastno stavbo (na primer v Lendavi/Lendvi) pa so v isti stavbi skupaj z ustrežno osnovno šolo (na primer v Dobrovniku/Dobronaku). Kot primer uporabljenega načina dela v dvojezičnih vrtcih naj navedemo, da v Lendavi/Lendvi za vsakega otroka skrbita ena madžarsko in ena slovensko govoreča vzgojiteljica, tako da je načelo »ena oseba en jezik« dosledno upoštevano. Odbor strokovnjakov zato sklepa, da je ta sprejeta obveznost izpolnjena.

- »c i zagotovile možnost za srednješolsko izobraževanje v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih ali
- ii zagotovile možnost, da znaten del srednješolskega izobraževanja poteka v ustreznem regionalnem ali manjšinskem jeziku;«

98. Edina dvojezična srednja šola je v Lendavi/Lendvi. Po podatkih, ki jih je zbral odbor strokovnjakov ob obisku na kraju samem in informacijah, ki jih je dala vlada, se dvojezični model na tej šoli izvaja, kot je navedeno: za tri predmete (zgodovina, zemljepis in zgodovina umetnosti) se del učnega načrta poleg osnov v slovenskem poučuje tudi v madžarskem jeziku za tiste učence, ki se za to izbirno možnost odločijo. Vsi drugi predmeti se poučujejo po posebni dvojezični metodi, po kateri se ista učna snov, zasnove in pojmi določajo in razlagajo izmenično v madžarskih (za približno 30 % učne snovi) in slovenskih stavkih. Zaključni izpit lahko učenci, ki se za to odločijo, polagajo v madžarskem jeziku za omejeno število predmetov. Videti je, da so učbeniki v madžarskem jeziku ali dvojezični učbeniki v glavnem na voljo. Nekatere od njih priskrbi madžarska vlada. Učitelji v dvojezični šoli prejemajo za 20 % višjo plačo.
99. Odbor strokovnjakov ugotavlja, da je pri tem ena glavnih težav, kot je opozoril predstavnik učiteljev, pomanjkanje učiteljev za dvojezični pouk. Dodatna težava, na katero je bil opozorjen odbor strokovnjakov, pa je povezana s prevozom iz vasi na tem območju v šolo in iz nje. V zvezi s tem naj bi po informacijah, ki jih je dala slovenska vlada, 17 % stroškov za vožnje dijakov v vse srednje šole v Sloveniji subvencioniralo Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.
100. Odbor strokovnjakov zato sklepa, da je ta sprejeta obveznost izpolnjena. Spodbuja pa slovenske organe, naj še naprej olajšujejo potovanje dijakov v srednjo šolo v Lendavi/Lendvi in iz nje domov.
- »d i zagotovile možnost za strokovno in poklicno izobraževanje v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih ali
 - ii zagotovile možnost, da znaten del strokovnega in poklicnega izobraževanja poteka v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih;«
101. V 8. členu Zakona o poklicnem in strokovnem izobraževanju je določeno:
- »Učni jezik v poklicnem oziroma strokovnem izobraževanju je slovenski. Učni jezik v poklicnih in strokovnih šolah v jeziku narodne skupnosti je italijanski, v dvojezičnih poklicnih in strokovnih šolah pa slovenski in madžarski.
- (...)
102. Po podatkih, ki jih je dala slovenska vlada, ima dvojezična srednja šola Lendava/Lendva več programov poklicnega in strokovnega izobraževanja (ekonomsko-komercialni tehnik, strojni tehnik in trgovec). Odbor strokovnjakov zato sklepa, da je ta sprejeta obveznost izpolnjena.
- »e iii spodbujale in/ali omogočile izvajanje univerzitetnega izobraževanja ali drugih oblik visoko- ali višješolskega izobraževanja v regionalnih ali manjšinskih jezikih ali

zagotovile možnost za študij teh jezikov kot univerzitetnega ali visoko- in višješolskega predmeta, če zaradi vloge države v odnosu do visoko- in višješolskih ustanov ni mogoče izvajati točk i in ii;«

103. Po podatkih iz prvega občasnega poročila (glej stran 12) demografska struktura ne olajšuje univerzitetnega študija v madžarskem jeziku. Madžarski jezik in kulturo pa je mogoče študirati na univerzi v Mariboru in v Ljubljani. Po dvostranskem dogovoru o posebnih pravicah za slovensko manjšino, ki živi na Madžarskem, in za madžarsko narodno skupnost v Sloveniji v Sporazumu o sodelovanju v kulturi, izobraževanju in znanosti, sklenjenim med Slovenijo in Madžarsko leta 1992, pa lahko nadaljnje potrebe za študij v madžarskem jeziku pokrivajo univerze na Madžarskem. Pomemben je tudi sporazum med Slovenijo in Madžarsko o medsebojnem priznavanju spričeval in diplom, sklenjen leta 1999, ki ga je Slovenija ratificirala leta 2000.
104. Odbor strokovnjakov meni, da ta okvir zadošča za namene obveznosti, ki jo je Slovenija prevzela glede tega. Odbor strokovnjakov pa je prejel pritožbe, da so razen redkih izjem postopki za priznavanje univerzitetnih diplom, prejetih na Madžarskem, veliko predolgi in da je najkrajša zamuda dveh mesecev, navedena v informaciji, ki jo je dala slovenska vlada, pogosto precej daljša. Pomemben predstavnik madžarsko govoreče manjšine je tudi poudaril, da lahko ima ta zamuda negativne posledice na možnost, da bi dobro izobražena madžarsko govoreča mladina ostala v Sloveniji. Odbor strokovnjakov verjame, da je prav ta dejavnik v zvezi z madžarskim jezikom posebej pomemben.
105. Odbor strokovnjakov meni, da je obveznost izpolnjena, vendar spodbuja slovenske organe, da pospešijo postopek za priznavanje diplom, pridobljenih na Madžarskem.
- »f iii **podpirale in/ali spodbujale vključevanje teh jezikov kot učnega predmeta pri izobraževanju odraslih in nenehnem izobraževanju, če javne oblasti nimajo neposredne pristojnosti na področju izobraževanja odraslih;«**
106. Po informacijah, ki jih je dala slovenska vlada, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport vsako leto objavi javni razpis za sofinanciranje izobraževanja odraslih. Na razpis za ustanavljanje študijskih krožkov se kot izvajalci lahko prijavijo različne izobraževalne ustanove, kot so ljudske univerze in knjižnice. Poleg tega teče v Ljubljani, Lendavi/Lendvi in Murski Soboti tudi program za izpopolnjevanje znanja madžarskega jezika za odrasle. Odbor strokovnjakov zato sklepa, da je ta sprejeta obveznost izpolnjena.
- »g **sprejele predpise za zagotovitev poučevanja zgodovine in kulture, katerih odraz je regionalni ali manjšinski jezik;**

107. Na dvojezični srednji šoli v Lendavi/Lendvi se dijaki, ki so se odločili za dodaten pouk zgodovine, zemljepisa in zgodovine umetnosti v madžarskem jeziku, učijo tudi dele zgodovine in zgodovine umetnosti madžarsko govorečih. Odbor strokovnjakov zato sklepa, da je ta sprejeta obveznost izpolnjena.
- »h zagotovile osnovno in nadaljnje usposabljanje učiteljev, ki je potrebno za uresničevanje pododstavkov a do g, ki jih je pogodbenica sprejela;«
108. V začetnem občasnem poročilu (glej stran 12) je slovenska vlada navedla dogovore za usposabljanje učiteljev na ravni visokošolskega izobraževanja in omenila, da se učitelji za dvojezične vrtce in osnovne šole lahko izobražujejo zlasti na univerzi v Mariboru.
109. Slovenska vlada je dala informacije o sistemu stalnega poklicnega usposabljanja za učno osebje. Po tem sistemu lahko učitelji po svojih potrebah in željah izbirajo program iz letno objavljenega kataloga študijskih programov. Če je ugotovljena potreba po neki vrsti izobraževanja na nekem področju, sestavijo svetovalci Zavoda RS za šolstvo predlog, ki ga potem lahko sprejme Programski svet in je uvrščen v katalog. Programe za izobraževanje za različne narodnosti v celoti financira ministrstvo.
110. Ni pa bilo pripravljenih nobenih podatkov o številu učiteljev, ki so se izobraževali na univerzi v Mariboru, ali o programih, ki so bili konkretno potrjeni in se izvajajo po prej opisanem načrtu. Še več, težave s priznavanjem diplom, pridobljenih na Madžarskem, o katerih so poročali odboru strokovnjakov (glej 104. odstavek tega poročila), lahko negativno vplivajo na zagotavljanje učiteljev, kar je bistveno za uspešno delovanje dvojezičnega sistema, kot je bilo poudarjeno odboru strokovnjakov med njegovim obiskom na kraju samem.
111. Odbor strokovnjakov meni, da mu informacije, ki jih je imel na razpolago, niso omogočale, da bo glede tega prišel do končnih ugotovitev. Zato spodbuja vlado, da mu priskrbi dodatne informacije zlasti o številu učiteljev, ki so se usposabljali za poučevanje na srednji dvojezični šoli v Lendavi/Lendvi in o učnih programih, ki so se konkretno izvajali.
- »i ustanovile nadzorni organ ali organe, ki bodo odgovorni za spremljanje izvajanja sprejetih ukrepov in doseženega napredka pri uvajanju ali razvoju poučevanja regionalnih ali manjšinskih jezikov in za sestavljanje občasnih poročil o svojih ugotovitvah, ki bodo objavljena.
112. Po informacijah, ki jih je dala slovenska vlada, je Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje najvišji strokovni organ za izobraževanje. Določa izobraževalne programe za pripadnike madžarske narodne skupnosti in strokovno pomaga pri sprejemanju odločitev in

pripravi predpisov. Komisija za izobraževanje manjšin, ustanovljena pri tem svetu, sestavlja predloge za strokovno gradivo, ki ga obravnava ta svet. Inšpektorat za šolstvo in šport Republike Slovenije je odgovoren za spremljanje in nadziranje izvajanja predpisov in izobraževalnih ustanov.

113. Odbor strokovnjakov opaža, da je pri tej obveznosti potreben organ za spremljanje poučevanja regionalnih ali manjšinskih jezikov. Iz predloženih informacij bi bilo mogoče sklepati, da organi, na katere se sklicuje vlada, te posebne naloge ne opravljajo. Razen tega odbor strokovnjakov tudi ni nikoli niti prejel niti videl nobenih tovrstnih občasnih poročil, ki bi se nanašala na to obveznost. Odbor strokovnjakov zato ne more ugotoviti, da je ta obveznost izpolnjena in spodbuja vlado, da predloži dodatne informacije v naslednjem občasnem poročilu.

»Drugi odstavek

Za ozemlja, na katerih se regionalni ali manjšinski jeziki tradicionalno ne uporabljajo, se pogodbenice glede izobraževanja obvezujejo, da bodo dovolile, spodbujale ali zagotovile poučevanje v regionalnem ali manjšinskem jeziku ali poučevanje regionalnega ali manjšinskega jezika na vseh ustreznih stopnjah izobraževanja, če to upravičuje število tistih, ki uporabljajo regionalni ali manjšinski jezik.«

114. Glede na prvo občasno poročilo (glej stran 12) se pripadniki madžarske narodnosti lahko učijo v madžarskem jeziku v Murski Soboti, če tako želijo. Pouk v madžarskem jeziku je v tem mestu organiziran, če je za madžarski razred prijavljenih najmanj sedem učencev. Po drugi strani pa je v 9. členu Zakona o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja navedeno:

»Dijakom in vajencem, ki končajo osnovno šolo v jeziku narodnosti oziroma dvojezično osnovno šolo in se vključijo v poklicne šole, srednje tehniške oziroma srednje strokovne šole ali gimnazije zunaj narodnostno mešanega območja, morajo te šole same ali skupaj z drugimi omogočiti pouk jezika narodnosti kot fakultativnega predmeta. Pouk jezika narodnosti se organizira, če se zanj odloči najmanj 5 dijakov oziroma vajencev, in je za dijake in vajence brezplačen. Skupina dijakov oziroma vajencev se lahko oblikuje tudi izmed dijakov oziroma vajencev, ki se izobražujejo po različnih izobraževalnih programih v različnih šolah v istem kraju.«

115. Po navedbah slovenske vlade, je razliko med najmanjšim številom učencev, kot ga zahtevajo v Murski Soboti in kot je zahtevano v omenjeni določbi, mogoče razložiti z dejstvom, da je pristojni organ v Murski Soboti določil svoje najmanjše število.
116. Odbor strokovnjakov meni, da je ta obveznost za madžarski jezik izpolnjena. V naslednjem občasnem poročilu pa bi bil vesel dodatne informa-

cije o konkretnih primerih o stopnji izvajanja sedanjega okvira v praksi. Nadalje odbor strokovnjakov spodbuja slovenske organe, da zagotovijo, da se najmanjše število, kot ga določa zakon (pet učencev), uporablja tudi v Murski Soboti.

9. člen

Sodne oblasti

»Prvi odstavek

Pogodbenice se obvezujejo, da bodo za sodna okrožja, v katerih število prebivalcev, ki uporabljajo regionalne ali manjšinske jezike, upravičuje spodaj navedene ukrepe, glede na položaj posameznega jezika in pod pogojem, da po mnenju sodnika uporaba ugodnosti, ki jih daje ta odstavek, ne ovira pravilnega sojenja:

- a v kazenskih postopkih:
 - i zagotovile, da sodišča na zahtevo ene od strank vodijo postopke v regionalnih ali manjšinskih jezikih, po potrebi s pomočjo tolmačev in prevodov brez dodatnih stroškov za prizadete osebe;
- b v civilnih postopkih:
 - i zagotovile, da sodišča na zahtevo ene od strank vodijo postopke v regionalnih ali manjšinskih jezikih, po potrebi s pomočjo tolmačev in prevodov;
- c v postopkih pred sodišči, pristojnimi za upravne zadeve:
 - i zagotovile, da sodišča na zahtevo ene od strank vodijo postopke v regionalnih ali manjšinskih jezikih, po potrebi s pomočjo tolmačev in prevodov;
- d ukrenejo vse potrebno za zagotovitev, da uporaba točk i in iii pododstavkov b in c zgoraj in vsaka potrebna pomoč tolmačev in prevodov ne povzročita dodatnih stroškov za prizadete osebe.«

117. Številne določbe, ki veljajo na tem področju, so podrobno navedene v začetnem občasnem poročilu (glej strani 15–17). Splošna določba je vsebovana v 5. členu Zakona o sodiščih, ki določa:

»Na območjih, kjer živita avtohtoni italijanska in madžarska narodna skupnost, sodišča poslujejo tudi v italijanskem oziroma madžarskem jeziku, če stranka, ki živi na tem območju, uporablja italijanski oziroma madžarski jezik. Kadar sodišče višje stopnje odloča o pravnih sredstvih v zadevah, v katerih je sodišče nižje stopnje vodilo postopek tudi v italijanskem oziroma madžarskem jeziku, izda odločbo tudi v prevodu v italijanski oziroma madžarski jezik.«

-
118. V bistvu se postopek lahko vodi enojezično v madžarskem jeziku, če stranka ali stranke v postopku govorijo madžarsko. Dvojezični postopek pa bi se uporabil, če ena od strank govori slovensko. Zapisnik in odločbe sodišča bi bili sestavljeni tudi v madžarskem jeziku.
119. Uporaba madžarskega jezika samostojno ali skupaj s slovenskim jezikom je v dvojezičnem postopku za vodenje postopka mogoča le, če je sodnik opravil poseben izpit iz italijanskega jezika in isto velja tudi za osebe sodišča. Usposobljenost za vodenje dvojezičnega postopka se nagraduje s posebnim dodatkom. V nasprotnem primeru pa se lahko sodnik na podlagi 68. člena Pravilnika sodišča odloči za tolmačenje (ki je pri dvojezičnem postopku v vsakem primeru na voljo za pričanja, izjave itd. za jezik, ki ga ena od strank ne razume; glej stran 16 prvega občasnega poročila, opomba). Vsekakor se vsi s tem povezani stroški krijejo iz sredstev sodišča, kadar pa je to primerno, je že na samem začetku postopka izrecno navedeno, da se lahko uporablja madžarski jezik.
120. Vlada se je sklicevala na 765 sodnih odločb, izdanih v madžarskem jeziku, in 651 obravnnav, vodenih v tem jeziku, v letih od 1991 do 1998, ter na 308 sodnih odločb, izdanih v madžarskem jeziku, in 294 obravnnav, vodenih v tem jeziku, v obdobju 1999–2002. Vlada pa ni posebej opredelila, koliko teh postopkov se je dejansko nanašalo na pripadnike madžarsko govoreče skupnosti, ki živi v Prekmurju.
121. Odbor strokovnjakov priznava prizadevanja slovenskih organov na tem področju. Toda informacije, ki jih je zbral odbor strokovnjakov ob obisku na kraju samem, kažejo, da se madžarski jezik zdaj na sodiščih ne uporablja. Odboru strokovnjakov je bilo pojasnjeno, da sta razloga za to dva: trenutno v Prekmurju ni sodnikov, ki bi bili ustrezno usposobljeni za vodenje postopkov v madžarskem jeziku, kot je bilo to očitno v preteklosti, primanjkuje pa tudi odvetnikov, ki bi svojim strankam lahko pomagali v madžarskem jeziku. Poleg tega se tudi zdi, da so na splošno sodišču le redko predložene listine v madžarskem jeziku.
122. Odbor strokovnjakov meni, da so te obveznosti formalno izpolnjene, rad pa bi dodal, da je treba okrepiti ukrepe za zagotavljanje izvajanja teh obveznosti v praksi. Po mnenju odbora strokovnjakov bi bil eden od načinov za spremembo sedanjega stanja, da bo govorce madžarskega jezika spodbujali, naj govorijo svoj jezik in zahtevajo njegovo uporabo na sodiščih, vendar pa bi bilo treba za to, kot se zdi, zagotoviti razpoložljivost pravnikov z znanjem madžarskega jezika.

Odbor strokovnjakov spodbuja slovenske oblasti naj sprejmejo ukrepe za lažjo uporabo madžarskega jezika na sodiščih.

»Drugi odstavek

Pogodbenice se obvezujejo:

- a da ne bodo zanikale veljavnosti pravnih dokumentov, sestavljenih v določeni državi, samo zato, ker so napisani v regionalnem ali manjšinskem jeziku;«

123. Na podlagi podatkov, ki jih je priskrbelo vlada, se zdi, da nobena določba ne zanika veljavnosti pravnih listin, sestavljenih v madžarskem jeziku in da nasprotno cela vrsta določb izrecno navaja to možnost. Odbor strokovnjakov zato sklepa, da je ta sprejeta obveznost izpolnjena.

10. člen

Upravni organi in javne službe

»Prvi odstavek

Na upravnih območjih države, na katerih število prebivalcev, ki uporabljajo regionalne ali manjšinske jezike, upravičuje spodaj določene ukrepe, in glede na položaj vsakega jezika se pogodbenice obvezujejo, da, če je to mogoče:

- a i zagotovijo, da upravni organi uporabljajo regionalne ali manjšinske jezike;«

124. Prvo občasno poročilo (glej strani 19–20) se je sklicevalo na vrsto določb, ki izrecno določajo uporabo madžarskega jezika v upravnih organih. Med drugim IV. poglavje Zakona o splošnem upravnem postopku določa, da se v občinah, v katerih sta poleg slovenskega uradna jezika tudi italijanski in madžarski, upravni postopek lahko vodi v katerem koli od teh jezikov. Kateri jezik bo uporabljen je odvisno od jezika, v katerem je stranka vložila zahtevo za začetek postopka, lahko pa se na zahtevo katere koli stranke v postopku kadar koli med potekom postopka tudi zamenja. V skladu s 4. členom Zakona o državni upravi, uprava posluje, vodi postopek in izdaja pravne in druge akte v slovenskem jeziku ali v jeziku narodne skupnosti, če stranka, ki živi na takem območju, uporablja italijanski oziroma madžarski jezik. Kadar je upravni organ na prvi stopnji vodil postopek v italijanskem oziroma madžarskem jeziku, mora biti tudi drugostopni akt izdan v istem jeziku. Poleg tega pa četrti odstavek 5. člena Zakona o državnih uslužbencih določa, da je dobro znanje slovenskega jezika prvi pogoj za višje javne uslužbenke, javne uslužbenke in strokovno-tehnično osebje, ki je v neposrednem stiku s strankami. Na območjih, za katera zakon določa enakopraven položaj italijanskega in madžarskega jezika, pa je zahtevano tudi znanje teh jezikov, kar je nagrajeno tudi s finančno spodbudo (6 % večja plača za aktivno znanje in 3 % večja plača za pasivno znanje). Posebne določbe so vključene tudi v statute občin.

-
125. Visoka raven take pravne ureditve se kaže v zahtevni obveznosti, ki jo je Slovenija prevzela po tej listini. Toda glede njenega dejanskega izvajanja v praksi odbor strokovnjakov za madžarski jezik ni prejel dovolj informacij o njegovi uporabi v krajevnih uradih državne uprave, na podlagi česar bi lahko ugotovil, da je ta obveznost izpolnjena.
- »b dajajo na voljo upravna besedila in obrazce, ki so v splošni rabi za prebivalstvo, v regionalnih ali manjšinskih jezikih ali dvojezično;«
126. Vrsta določb predvideva dvojezične splošne upravne listine, kot so rojstni ali poročni list, osebne izkaznice, pozivi v vojsko itd. (glej stran 21 prvega občasnega poročila).
127. Iz maloštevilnih informacij, danih odboru strokovnjakov, bi lahko sklepali, da se ta določba o praktičnem izvajanju za madžarski jezik uspešno izvaja na ravni občinskih uprav. Po drugi strani pa se zdi, da je nekaj težav z listinami in obrazci, ki jih izdajajo krajevni uradi državne uprave. Odbor strokovnjakov je bil na primer opozorjen na davčne obrazce. Zdi se, da bi morali uveljavljeni predstavniki madžarsko govoreče skupnosti vložiti veliko dela za uvedbo dvojezične različice. Odbor strokovnjakov meni, da mu maloštevilne prvine, ki jih je imel na razpolago, ne omogočajo sprejeti sklepnih ugotovitev v zvezi s to obveznostjo. Zato spodbuja slovenske organe, naj v naslednjem občasnem poročilu priskrbijo več informacij o izvajanju te obveznosti v praksi, in sicer za krajevne urade državne uprave.
- »c dovolijo upravnim organom, da sestavijo dokumente v regionalnem ali manjšinskem jeziku.«
128. Odbor strokovnjakov v zvezi s tem ni prejel nobenih informacij in zato ne more sprejeti sklepa o tej obveznosti. Zato spodbuja vlado, da priskrbi nadaljnje informacije v naslednjem občasnem poročilu.

»Drugi odstavek

Glede lokalnih in regionalnih oblasti na območjih, na katerih je število prebivalcev, ki uporabljajo regionalne ali manjšinske jezike tako, da upravičuje spodaj navedene ukrepe, se pogodbenice obvezujejo, da dovolijo in/ali spodbujajo:

- a uporabo regionalnih ali manjšinskih jezikov v okviru regionalne ali lokalne oblasti;
- b možnost za uporabnike regionalnih ali manjšinskih jezikov, da predložijo ustne ali pisne vloge v teh jezikih;
- d lokalne oblasti, da objavljajo uradne dokumente tudi v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih;
- f lokalne oblasti, da uporabljajo regionalne ali manjšinske jezike v razpravah v svojih skupščinah, ne da bi izključevali uporabo uradnega jezika ali uradnih jezikov države;«

129. Statuti občin vsebujejo posebne določbe, ki se nanašajo na te prevzete obveznosti (61. člen statuta občine Hodoš/Hodos na primer navaja, da »občinski organi in vse javne službe poslujejo na območju občine v slovenskem in madžarskem jeziku. (...)«; glej tudi prvo občasno poročilo, strani 19–22). Omejene informacije, ki jih je prejel odbor strokovnjakov, predvsem ob obisku na kraju samem, kažejo, da je ta obveznost v občinskih upravah tudi v praksi izpolnjena in glede tega odbor ni prejel nobenih posebnih pritožb. Kljub temu pa bi bil odbor strokovnjakov v naslednjem občasnem poročilu vesel dodatnih informacij in primerov o izvajanju teh obveznosti v praksi.
- »c regionalne oblasti, da objavljajo uradne dokumente tudi v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih;
 - e regionalne oblasti, da uporabljajo regionalne ali manjšinske jezike v razpravah v svojih skupščinah, ne da bi izključevali uporabo uradnega jezika ali uradnih jezikov države;«
130. Na teh območjih ni pokrajinskih organov oblasti. Ti dve obveznosti sta torej za Slovenijo odveč.
- »g uporabo ali sprejem tradicionalnih in pravih oblik krajevnih imen v regionalnih ali manjšinskih jezikih po potrebi skupaj s poimenovanjem v uradnem jeziku ali uradnih jezikih.«
131. Statuti zadevnih občin vsebujejo glede tega posebne določbe (88. člen statuta občine Dobrovnik/Dobronak na primer določa, da »so na narodnostno mešanem območju table s krajevnimi napisi, imeni ulic, objavami, obvestili in opozorili ter drugi javni znaki dvojezični. (...)«; glej tudi prvo občasno poročilo, stran 18, tudi v opombi) in odbor strokovnjakov ni prejel nobenih informacij o kakršnih koli odstopanjih od tega pravila. Odbor strokovnjakov zato sklepa, da je ta obveznost izpolnjena.

»Tretji odstavek

Glede javnih storitev, ki jih zagotavljajo upravni organi ali druge osebe v njihovem imenu, se pogodbenice obvezujejo, da na ozemlju, na katerem se uporabljajo regionalni ali manjšinski jeziki, in v skladu s položajem posameznega jezika ter če je to mogoče:

- a zagotovile, da se regionalni ali manjšinski jeziki uporabljajo pri opravljanju storitev;«
132. Odbor strokovnjakov predvsem opaža, da glede točk a, b in c tretjega odstavka 10. člena listine Slovenija v svoji listini o ratifikaciji ni določila, katero od treh možnosti, ki so na voljo po vsaki od omenjenih točk, bo uporabljala. Dejansko so tri izbire, našteje v omenjenih točkah, različne možnosti in pogodbenice se morajo odločiti za eno od njih.

-
133. Kadar se država ni sama odločila za eno od razpoložljivih možnosti, se v skladu z ustaljeno prakso odbora strokovnjakov običajno po uradni dolžnosti uporabi najvišja izbirna stopnja zaščite in uveljavljanja jezika, razen če zaradi izrednih okoliščin taka najvišja stopnja očitno ni združljiva s potrebami posameznega regionalnega ali manjšinskega jezika in/ali z izrecnimi željami njegovih govorcev (glej na primer prej navedeno drugo ocenjevalno poročilo odbora strokovnjakov o izvajanju listine na Madžarskem, 95. odstavek).
134. V tem primeru odbor strokovnjakov ne vidi nobenega razloga za odstopanje od svoje običajne prakse in bo zato uporabil najvišjo izbiro. Ker pa odbor strokovnjakov v zvezi s tem ni prejel nobenih informacij v zvezi s to obveznostjo ne more dati nobenega končnega sklepa. Zato spodbuja vlado, da v naslednjem občasnem poročilu priskrbi zadostne in vsebinske informacije.

»Četrty odstavek

Zaradi uresničevanja določbe prvega, drugega in tretjega odstavka, ki so jih pogodbenice sprejele, se pogodbenice obvezujejo sprejeti enega ali več naslednjih ukrepov:

- a prevajanje in tolmačenje, če se zahtevata;
 - b zaposlovanje, in kadar je potrebno, usposabljanje uradnikov in drugih potrebnih zaposlenih v javnih službah;
 - c ugoditev, če je le mogoče, prošnjam zaposlenih v javnih službah, ki znajo regionalni ali manjšinski jezik, da so imenovani na ozemlje, na katerem se ta regionalni ali manjšinski jezik uporablja.«
135. Odbor strokovnjakov opaža, da je stopnja izpolnjevanja te prevzete obveznosti tesno povezana z izpolnjevanjem obveznosti, na katero se ta določba nanaša, to je obveznosti iz prvega do tretjega odstavka 10. člena, in sicer v tem smislu, da stopnja izpolnjevanja prve navedene obveznosti neposredno vpliva na izpolnjevanje te druge obveznosti.
136. Odbor strokovnjakov zato sklepa, da lahko na podlagi podatkov, ki jih ima na voljo, sklepa, da je ta obveznost za upravo na občinski ravni izpolnjena, ne more pa take ugotovitve dati tudi za krajevne urade državne uprave. Zato spodbuja slovenske organe, da v naslednjem občasnem poročilu nadaljnje pojasnijo izvajanje te prevzete obveznosti.

»Peti odstavek

Pogodbenice se obvezujejo dovoliti uporabo ali prevzem priimkov v regionalnih ali manjšinskih jezikih na prošnji prizadetih oseb.«

137. V skladu s 3. členom Zakona o osebnih imenih »se osebna imena pripadnika italijanske ali madžarske narodnosti zapišejo v italijanski ali madžarski pisavi in obliki, razen če se pripadnik te narodnosti ne odloči drugače«. Ta določba je vsebovana tudi v posebnih določbah statutih občin. Odbor strokovnjakov na podlagi podatkov, ki jih je imel na razpolago, meni, da je ta obveznost izpolnjena.

11. člen

Javna glasila

»Prvi odstavek

Pogodbenice se obvezujejo, da za uporabnike regionalnih ali manjšinskih jezikov na ozemljih, na katerih se ti jeziki govorijo, v skladu s položajem vsakega jezika, stopnjo posredne ali neposredne pristojnosti organov javne oblasti in njihovih pooblastil ali vloge na tem področju ter ob spoštovanju načela neodvisnosti in samostojnosti javnih glasil:

- a v obsegu, v katerem radio in televizija opravljata poslanstvo javne službe:
 - i zagotovijo ustanovitev vsaj ene radijske postaje in enega televizijskega kanala v regionalnih ali manjšinskih jezikih;«

138. Prvo občasno poročilo se sklicuje na številne določbe, ki veljajo za medije, med drugim za madžarski jezik (glej zlasti strani 23 in 26). Toda položaj na kraju samem le delno ustreza obveznostim, ki jih je sprejela Slovenija.
139. Glede radia se madžarski jezik lahko zanese le na eno radijsko postajo (ustanovljeno leta 1958 kot del Radia Murska Sobota). Neodvisni studio, ki je bil pozneje ustanovljen v Lendavi/Lendvi oddaja zdaj 13 ur in 15 minut na dan, kar je veliko več od zakonsko sprejetega standarda (2 uri na dan), in to na lastnih frekvencah. Kljub pomanjkanju sodelavcev se pripravljajo načrti za razširitev infrastrukture.
140. Pri televiziji pa se programi oddajajo v povezavi s slovenskimi kanali, čeprav je programom v madžarskem jeziku zagotovljen določen čas (2 uri na teden, razdeljeno na štiri polurne oddaje, kar je manj od zakonsko sprejetega standarda 30 minut dnevno). Odbor strokovnjakov je bil tudi obveščen, da v Lendavi/Lendvi ustanavljajo nov televizijski studio in obnavljajo opremo, čeprav to še ni pripeljalo do ustanovitve pravega televizijskega kanala.

-
141. Odbor strokovnjakov zato sklepa, da je ta obveznost izpolnjena glede radia izpolnjena, ni pa izpolnjena za televizijo.

Odbor strokovnjakov spodbuja slovenske oblasti, naj v tesnem sodelovanju z govorniki jezika preuči možnosti za napredek v smeri pravnega izvajanja te obveznosti tudi glede televizije in naj sprejme začasne ukrepe za povečanje obsega programa.

»e i spodbujajo in/ali omogočajo ustanovitev in/ali vzdrževanje vsaj enega časopisa v regionalnih ali manjšinskih jezikih;«

142. V skladu s prvim občasnim poročilom (stran 25) in dodatnimi informacijami, ki jih je dala vlada, je razvidno, da vlada sofinancira časopis Népujság, ki izhaja tedensko, literarno revijo Muratáj in almanah Naptár. Odbor strokovnjakov zato sklepa, da je ta sprejeta obveznost izpolnjena.

»Drugi odstavek

Pogodbenice se obvezujejo zagamčiti svobodo neposrednega sprejemanje radijskih in televizijskih oddaj iz sosednjih držav v jeziku, ki se uporablja v enaki ali podobni obliki, kot je regionalni ali manjšinski jezik, in ne bodo nasprotovale prenašanju radijskih in televizijskih oddaj iz sosednjih držav v takem jeziku. Pogodbenice se nadalje obvezujejo zagotoviti, da ne bo nobenih omejitev glede svobode izražanja in prostega pretoka informacij v tisku, napisanih v jeziku, ki se uporablja v enaki ali podobni obliki, kot je regionalni ali manjšinski jezik. Ker izvajanje zgoraj omenjenih svoboščin vključuje dolžnosti in odgovornosti, so lahko zanje predvidene take formalnosti, omejitve ali kazni, kot so predpisane z zakonom in so potrebne v demokratični družbi, v interesu nacionalne varnosti, ozemeljske celovitosti ali javne varnosti, za preprečevanje nereda in kriminala, za zaščito zdravja ali morale, za zaščito dobrega imena ali pravic drugih, za preprečevanje razkritja zaupnih informacij ali za ohranjanje avtoritete in nepristranskosti sodstva.«

143. Po informacijah, ki jih je zbral odbor strokovnjakov, je na ustreznih območjih večino kanalov iz Madžarske mogoče sprejemati. Nekatere težave so povezane še s prenašanjem programov kableske televizije iz Madžarske v Slovenijo, toda govorniki madžarskega jezika sami pripisujejo te težave omejitvam v madžarski zakonodaji. Odbor strokovnjakov zato sklepa, da je ta sprejeta obveznost izpolnjena.

»Tretji odstavek

Pogodbenice se obvezujejo zagotoviti, da so interesi uporabnikov regionalnih ali manjšinskih jezikov zastopani ali upoštevani v organih, ki so lahko ustanovljeni v skladu z zakonom z nalogo, da jamčijo svobodo in pluralizem javnih glasil.«

144. Madžarski govorniki so zastopani v odboru za radijske in televizijske kanale za madžarsko narodno manjšino. Med drugim je pristojen za obravnavanje zadev, ki so pomembne za kanale narodne skupnosti s poslovno-programskim vodstvom slovenske javne radiofuzne organizacije (»RTV Slovenija«) (glej stran 25 prvega občasnega poročila, tudi v opombi št. 66). Po 54. členu Statuta javnega zavoda RTV Slovenija je ta odbor sestavljen iz vodstva RTV Slovenija in vključuje pet članov, ki jih imenujejo madžarske samoupravne narodne skupnosti, in dveh članov, ki ju imenuje vodstvo RTV Slovenija. Odbor strokovnjakov zato sklepa, da je ta sprejeta obveznost izpolnjena.

12. člen**Kulturne dejavnosti in ustanove**

»Prvi odstavek

Glede kulturnih dejavnosti in ustanov – še posebej knjižnic, videotek, kulturnih centrov, muzejev, arhivov, akademij, gledališč in kinematografov kakor tudi literarnih del in filmskih produkcij, oblik izražanja ljudske kulture, festivalov in s kulturo povezanih dejavnosti, med drugim vključno z uporabo novih tehnologij – se pogodbenice obvezujejo, da na ozemljih, na katerih se ti jeziki uporabljajo, ter v obsegu pristojnosti organov javne oblasti in njihovih pooblastil ali vloge na tem področju:

- a spodbujajo tiste vrste izražanja in pobude, ki so značilne za regionalne ali manjšinske jezike in pospešujejo različne možnosti dostopa do del v teh jezikih;«
145. Po informacijah, ki jih je dala vlada (glej tudi prvo občasno poročilo, strani 27–29), vključuje posebni program, ki ga izvaja Ministrstvo za kulturo, tudi poglavje o »dejavnostih za ohranjanje jezika«. V tem poglavju ministrstvo pospešuje pobude, povezane z manjšinskimi jeziki, kot so predavanja, poletni jezikovni tabori, literarni natečaji itd. Glede knjižnic pa po 16. in 25. členu novega zakona o knjižničarstvu velja, da se na narodnostno mešanih območjih storitve za pripadnike madžarske narodne skupnosti lahko zagotavljajo v splošnih knjižnicah. Ministrstvo za kulturo sofinancira tudi graditev kulturnega centra v Lendavi/Lendvi. Odbor strokovnjakov zato sklepa, da je ta sprejeta obveznost izpolnjena.
- »d zagotovijo, da organi, odgovorni za organiziranje ali podpiranje različnih kulturnih dejavnosti, primerno podpirajo vključevanje poznavanja in rabe regionalnih ali manjšinskih jezikov in kultur v projekte, za katere dajo pobudo ali finančna sredstva;«

-
146. Po informacijah, ki jih je dala vlada (glej tudi prvo občasno poročilo, strani 27–29), Ministrstvo za kulturo v skladu z opredeljenimi cilji politike za manjšinsko kulturo zagotavlja, da oddelek, odgovoren za manjšine, spodbuja osebe, ki so odgovorne za organizacijo in neposredno izvajanje kulturnih projektov, da se osredotočajo tudi na ohranjanje jezika. Odbor strokovnjakov zato sklepa, da je ta sprejeta obveznost izpolnjena.
- »e pospešujejo ukrepe, s katerimi zagotovijo, da imajo organi, odgovorni za organiziranje in podpiranje kulturnih dejavnosti, na razpolago osebje, ki dobro obvlada določen regionalni ali manjšinski jezik in jezik ali jezike preostalega prebivalstva;«
147. Po informacijah, ki jih je dala vlada, je v Uradu za kulturo madžarske narodne skupnosti, galeriji –muzeju v Lendavi/Lendvi in Uradu za informiranje Lendava/Lendva zaposleno osebje z znanjem madžarskega jezika. Odbor strokovnjakov zato sklepa, da je ta sprejeta obveznost izpolnjena.
- »f spodbujajo neposredno sodelovanje predstavnikov uporabnikov regionalnega ali manjšinskega jezika pri zagotavljanju možnosti in načrtovanju kulturnih dejavnosti;«
148. Po informacijah, ki jih je dala vlada, oddelek, odgovoren za manjšine v Ministrstvu za kulturo, vedno zagotavlja soudeležbo predstavnikov madžarsko govoreče skupnosti pri pripravah za odločanje: od načel, ciljev in meril do dejanskih programov in njihovega ocenjevanja. Odbor strokovnjakov meni, da je ta obveznost izpolnjena.

»Drugi odstavek

Za ozemlja, na katerih se regionalni ali manjšinski jeziki tradicionalno ne uporabljajo, se pogodbenice obvezujejo, da bodo dovolile, spodbujale in/ali zagotavljale primerne kulturne dejavnosti in možnosti v skladu s prejšnjim odstavkom, če to upravičuje število tistih, ki uporabljajo regionalni ali manjšinski jezik.«

149. Po informacijah, ki jih je dala vlada, se lahko kulturne dejavnosti, ki so financirane iz sredstev Ministrstva za kulturo, izvajajo tudi na območjih, na katerih se manjšinski jeziki tradicionalno ne uporabljajo, če so le v skladu z zastavljenimi cilji manjšinske kulturne politike in so finančna sredstva na voljo. Navedeni pa niso bili nobeni konkretni primeri. Treba pa je tudi dodati, da je v zvezi s tem vlada sama v začetnem občasnem poročilu (glej stran 29) opozorila, da razpoložljiva sredstva ne zadoščajo za razširitev kulturne dejavnosti zunaj narodne skupnosti. Odbor strokovnjakov zato sklepa, da je ta sprejeta obveznost izpolnjena.

»Tretji odstavek

Pogodbenice se obvezujejo v svoji kulturni politiki v tujini dati ustrezno mesto regionalnim ali manjšinskim jezikom in kulturam, katerih odraz so.«

150. Po podatkih vlade je Ministrstvo za kulturo v okviru svoje politike mednarodnega sodelovanja povabilo oddelek, odgovoren za manjšine, da pripravi mednarodne sporazume. Oddelek na ta način obvešča o potrebah manjšin v povezavi z mednarodnim sodelovanjem v kulturi. Poleg tega so predstavniki manjšin, ki so odgovorni za dajanje predlogov za programe, redno vabljeni, da te potrebe opredelijo v svojih letnih programih.
151. Prvič, odbor strokovnjakov ugotavlja, da informacije, ki so mu bile dane, ne zadoščajo za oceno konkretnih dosežkov posvetovanj v zvezi z mednarodnim sodelovanjem v kulturi, na katere se sklicuje vlada, čeprav prvo občasno poročilo navaja, da je bil leta 2000 skupaj s Svetom Evrope organiziran mednarodni seminar o orodjih, ki jih ima javna uprava na voljo za zaščito kulturnih pravic manjšin (glej stran 28). Drugič, odbor strokovnjakov poudarja, da se ta določba ne nanaša samo na oblikovanje splošnih mednarodnih listin na področju kulture ali splošne mednarodne delavnice, ampak tudi in predvsem na način, kako država predstavlja svojo lastno jezikovno in kulturno dediščino v tujini (npr. kulturne izmenjave, opozarjanje na manjšinske jezike, ki se govorijo v Sloveniji, in na njihovo kulturo v povezavi z evropskimi ali mednarodnimi razstavami ali prireditvami, dokumentacijo o državi, namenjeno mednarodni javnosti, uporabo dvojezičnih krajevnih imen na uradnih zemljevidih in v uradnih prospektih in vodnikih, ki se uporabljajo za uveljavljanje podobe države v tujini, med drugim tudi za turistične namene itd.). Dejansko je bistvo te sprejete obveznosti zlasti spodbujati državo, da se predstavlja in uveljavlja v tujini ali pred mednarodno javnostjo drugače kot to izvaja enojezična ali enokulturna država.
152. Odbor strokovnjakov na podlagi informacij, ki so mu bile na voljo, ne more sprejeti končnih ugotovitev v zvezi s to obveznostjo in spodbuja slovenske organe, da v naslednjem občasnem poročilu priskrbijo konkretne podatke o sprejetih ukrepih za izpolnitev ciljev te sprejete obveznosti.

13. člen

Gospodarsko in družbeno življenje

»Prvi odstavek

V zvezi z gospodarskimi in družbenimi dejavnostmi se pogodbenice obvezujejo, da v vsej državi:

- a izločijo iz svoje zakonodaje vsako določbo, ki neupravičeno prepoveduje ali omejuje uporabo regionalnih ali manjšinskih jezikov v dokumentih, ki se nanašajo na gospodarsko ali

družbeno življenje, še zlasti v pogodbah o delu ter v strokovni dokumentaciji, kot so navodila za uporabo izdelkov ali opreme;«

153. Odbor strokovnjakov ne pozna nobenega zakona ali uredbe, ki bi bila v nasprotju s temi določbami. Nasprotno, statuti občin vsebujejo posebne določbe, ki na primer zahtevajo, da podjetja, gospodarske organizacije in samostojni podjetniki med drugim uporabljajo dvojezične napise (88. člen statuta občine Dobrovnik/Dobronak na primer navaja, da »(...) **morajo imeti na narodnostno mešanem območju vsi občinski in državni uradi, podjetja, gospodarske organizacije, samostojni podjetniki, javne ustanove, društva in druge organizacije in skupnosti dvojezične napise. Dvojezični znaki morajo zagotavljati enako pojavnost napisa v obeh jezikih**«; glej tudi prvo občasno poročilo, stran 18, opomba št. 34). Odbor strokovnjakov zato sklepa, da je ta sprejeta obveznost izpolnjena.
- »b **prepovejo v notranje pravilnike podjetij in v osebne dokumente vstavljati kakršne koli določbe, ki izključujejo ali omejujejo uporabo regionalnih ali manjšinskih jezikov vsaj med uporabniki istega jezika**;«
154. Odbor strokovnjakov ni prejel nobenih posebnih informacij v zvezi z izvajanjem te sprejete obveznosti in spodbuja slovenske organe, da te informacije priskrbijo v naslednjem občasnem poročilu.
- »c **nasprotujejo praksi, katere namen je odvrčanje od uporabe regionalnih ali manjšinskih jezikov v zvezi z gospodarskimi in družbenimi dejavnostmi;**
 - d **olajšujejo in/ali spodbujajo uporabo regionalnih ali manjšinskih jezikov tudi z drugimi sredstvi poleg že zgoraj navedenih.**«
155. Statuti občin vsebujejo posebne določbe v smislu tu navedene sprejete obveznosti. Po informacijah, ki jih je prejel odbor strokovnjakov iz različnih virov, pa te določbe v praksi le občasno spoštujejo in bile so pritožbe, da bi v zasebnih podjetjih uporaba madžarskega jezika lahko ovirala poklicni razvoj govorca madžarskega jezika. Poleg tega organi oblasti niso priskrbeli tudi nobenih informacij o stanju glede te prevzete obveznosti v drugih delih države.
156. Gospodarski položaj v Prekmurju je prizadet zaradi visoke stopnje brezposelnosti. Ob obisku na kraju samem so se nekateri župani teh občin strinjali, da dvojezičnost v zasebnem sektorju v praksi ni vedno spoštovana, vendar so dodali, da se na tem področju težko odločajo za uveljavljanje standardov iz strahu, da bi to odvrčalo naložbe zasebnega sektorja, ki jih v sedanjem negativnem gospodarskem ozračju tako nujno potrebujejo. Lokalne skupnosti si zato zelo prizadevajo dajati vtis velike odprtosti in sprejemljivosti, ne pa da bi kazale separatistična nagnjenja in nestrpnost.

157. Odbor strokovnjakov se popolnoma zaveda težav pri doslednem izvajanju politike dvojezičnosti v zasebnem sektorju glede na posebne družbene in gospodarske razmere v Prekmurju. Odbor strokovnjakov je z razumevanjem sprejel tudi argumente, ki so jih navedli župani nekaterih prizadetih občin, ki menijo, da je bolje prepričevati in dajati priporočila kot uveljavljati dvojezičnost s prisilo in s tem tvegati, da bi se vlagatelji ne odločali za tako zelo potrebne naložbe na tem območju. Odbor strokovnjakov meni, da je treba storiti več in spodbuja slovenske organe da se zavzamejo za učinkovit napredek in razmislijo o uvedbi spodbud za zasebne družbe ali organizacije, ki bi jih želeli spodbuditi k močnejšemu uveljavljanju dvojezičnosti. Zaradi težkih razmer v prekmurski regiji bi država s tem v zvezi seveda morala podpreti občine.
158. Odbor strokovnjakov nadalje ugotavlja, da bi lahko bila dvojezičnost koristna prednost za razvoj gospodarske sinergije v čezmejnem sodelovanju z Madžarsko, zlasti s tem, da bi to območje postalo privlačno za madžarske naložbenike, ki bi potem lahko povečali gospodarsko dejavnost in spodbujevalno vplivali tudi na gospodarske dejavnike, ki so na tem območju že dejavni. Drugače povedano, to bi lahko ustvarilo nove možnosti za naložbe in delovna mesta, kar ne bi bilo koristno samo za prebivalstvo na tem območju, ampak tudi za poslovne dejavnosti podjetij iz Slovenije na tem območju. S tega stališča bi čezmejno sodelovanje skupaj s krepitvijo jezikovne razsežnosti razkrilo vse svoje prednosti in pomembnost še zlasti glede na nedavni vstop Slovenije in Madžarske v Evropsko unijo. Kot je Komisija Evropskih skupnosti nedavno potrdila v svojem sporočilu z dne 24. julija 2003 Svetu, Evropskemu parlamentu, Ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij, jezikovne sposobnosti veliko prispevajo k uspešnosti na svetovnem trgu (glej COM (2003) 449, zlasti stran 3).
159. Odbor strokovnjakov zato sklepa, da so te sprejete obveznosti le delno izpolnjene.

Odbor strokovnjakov spodbuja slovenske oblasti, da te določbe še naprej uveljavljajo in da zlasti uvedejo spodbude za zasebne družbe in organizacije za uveljavljanje dvojezičnosti v Prekmurju in da za to občinam zagotovijo ustrezno pomoč.

»Drugi odstavek

V zvezi z gospodarskimi in družbenimi dejavnostmi se pogodbenice obvezujejo, da na ozemlju, na katerem se uporabljajo regionalni ali manjšinski jeziki, če so javne oblasti za to pristojne in če je to razumno mogoče:

- a vključijo v svoje finančne in bančne predpise določbe, ki dovoljujejo na podlagi postopkov, ki so v skladu s poslovno prakso, uporabo regionalnih ali manjšinskih jezikov pri sestavljanju plačilnih nalogov (čeki, menice itd.) ali drugih finančnih dokumentov, ali da zagotovijo, kadar je to primerno, izvajanje takšnih določb;«

160. Ni videti, da bi v predpisih, ki se nanašajo na to določbo, obstajale kakšne take določbe. Odbor strokovnjakov zato sklepa, da ta sprejeta obveznost ni izpolnjena.

- »b v gospodarskem in družbenem sektorju, ki sta neposredno pod njihovim nadzorom (javni sektor), organizirajo dejavnosti za spodbujanje uporabe regionalnih ali manjšinskih jezikov;«

161. Odbor strokovnjakov ni prejel nobenih posebnih pritožb glede gospodarskega in družbenega sektorja, ki je neposredno pod nadzorom državnih organov. Toda zaradi pomanjkanja informacij odbor strokovnjakov ne more ugotoviti, ali so te sprejete obveznosti izpolnjene, in spodbuja slovenske organe, da v naslednjem občasnem poročilu zagotovijo ustrezne informacije.

- »c zagotovijo, da socialnovarstvene ustanove, kot npr. bolnišnice, domovi za ostarele in drugi domovi, omogočajo sprejem in oskrbo oseb, ki uporabljajo regionalni ali manjšinski jezik in potrebujejo nego zaradi slabega zdravja, starosti ali iz drugih razlogov, v njihovem jeziku;«

162. Po prejetih informacijah je v Lendavi/Lendvi dom za upokojence, v katerem lahko sprejemajo osebe v madžarskem jeziku. Na tem območju pa ni bolnišnice, čeprav po informacijah, ki so jih dali predstavniki madžarskih govorcev in krajevni organi, najbližja bolnišnica, ki je v Murski Soboti, ponuja možnost sprejema in zdravljenja tudi v madžarskem jeziku. Odbor strokovnjakov zato sklepa, da je ta sprejeta obveznost izpolnjena.

- »d s primernimi sredstvi zagotovijo, da so varnostna navodila sestavljena tudi v regionalnih ali manjšinskih jezikih;«

163. Odbor strokovnjakov je o tem prejel zelo malo informacij. Zdi pa se, da je kar nekaj zdravil, ki imajo navodila samo v slovenskem jeziku, čeprav se osebje v lekarnah običajno zna pogovarjati tudi v madžarskem jeziku. Odbor strokovnjakov meni, da prejete informacije ne zadoščajo za do-

končni sklep v zvezi s to obveznostjo in spodbuja slovenske organe, da v naslednjem občasnem poročilu zagotovijo ustrezne informacije.

»e poskrbijo, da so informacije pristojnih javnih organov, ki se nanašajo na pravice potrošnikov, na voljo v regionalnih ali manjšinskih jezikih.«

164. Odbor strokovnjakov glede tega ni prejel nobenih informacij in zato ne more sklepati o tej obveznosti. Slovenske organe spodbuja, da v naslednjem občasnem poročilu zagotovijo ustrezne informacije.

14. člen

Čezmejne izmenjave

»Pogodbenice se obvezujejo, da:

a uporabljajo že obstoječe obvezujoče dvostranske in mnogostranske sporazume, sklenjene z državami, v katerih se uporablja isti jezik v enaki ali podobni obliki, ali si po potrebi prizadevajo skleniti take sporazume, in sicer tako, da bodo pospeševale stike med uporabniki istega jezika v zadevnih državah v kulturi, izobraževanju, obveščanju, poklicnem usposabljanju in permanentnem izobraževanju;«

165. Z Madžarsko je bilo sklenjenih več dvostranskih sporazumov (kot na primer Sporazum o sodelovanju v kulturi, izobraževanju in znanosti med Slovenijo in Madžarsko iz leta 1992, dvostranski sporazum o posebnih pravicah za slovensko manjšino, ki živi na Madžarskem, in madžarsko narodnostno skupnost v Sloveniji, sklenjen leta 1993, Sporazum o prijateljstvu in sodelovanju med Republiko Slovenijo in Republiko Madžarsko, prav tako sklenjen leta 1993, in Sporazum med Slovenijo in Madžarsko o medsebojnem priznavanju spričeval in diplom, sklenjen leta 1999). Odbor strokovnjakov zato sklepa, da je ta sprejeta obveznost izpolnjena.

»b v dobro regionalnih ali manjšinskih jezikov olajšujejo in/ali spodbujajo čezmejno sodelovanje, še zlasti med tistimi regionalnimi in lokalnimi skupnostmi, na ozemlju katerih se uporablja isti jezik v enaki ali podobni obliki.«

166. Vlada je dala o tem zelo malo informacij. Odbor strokovnjakov zato ne more sklepati, ali je ta obveznost izpolnjena, in spodbuja slovensko vlado, da v naslednjem občasnem poročilu zagotovi več informacij.

2.3.2 Italijanski jezik

8. člen

Izobraževanje

Uvodne opombe

167. Odbor strokovnjakov predvsem ugotavlja, da se pri točkah a. in c. prvega odstavka 8. člena listine Slovenija v svoji listini o ratifikaciji ni odločila, katero od treh možnosti, ki so na voljo po vsaki od omenjenih točk, bo uporabljala. Dejansko so tri izbire, naštetje v omenjenih točkah, različne možnosti in pogodbenice se morajo odločiti za eno od njih.
168. Kadar se država sama ni odločila za eno od razpoložljivih možnosti, se v skladu z ustaljeno prakso odbora strokovnjakov običajno po uradni dolžnosti uporabi najvišja izbirna stopnja zaščite in uveljavljanja jezika, razen če zaradi izrednih okoliščin taka najvišja stopnja očitno ni združljiva s potrebami zadevnega regionalnega ali manjšinskega jezika in/ali s izrecnimi željami njegovih govorcev (glej na primer prej navedeno drugo ocenjevalno poročilo odbora strokovnjakov o izvajanju listine na Madžarskem, 95. odstavek).
169. Odbor strokovnjakov ne vidi nobenega razloga, da bi pri italijanskem jeziku odstopal od svoje običajne prakse in bo zato uporabil najvišjo mogočo izbiro zaščite, ki dejansko ustreza stanju na kraju samem, kot bo pojasnjeno v nadaljevanju.
170. Odbor strokovnjakov nadalje ugotavlja, da podobno kot pri madžarskem jeziku, Slovenija ni prevzela nobene obveznosti glede osnovnošolskega izobraževanja za italijanski jezik (točka b prvega odstavka 8. člena). Ne glede na to pa je slovenska vlada dala pripombe v zvezi s to obveznostjo v svojem prvem občasnem poročilu (glej zlasti stran 13). V zvezi s tem odbor strokovnjakov ponovno opozarja na nujno vlogo, ki jo ima izobraževanje pri ohranjanju jezika (smiselno glej tudi prvo ocenjevalno poročilo odbora strokovnjakov o izvajanju listine v Nemčiji, ECRML (2002) 1, sklepna ugotovitev J.). Odbor strokovnjakov bi zato želel spodbuditi Slovenijo, da za italijanski jezik prevzame to obveznost, kot bi ji omogočal drugi odstavek 3. člena listine, zlasti ker se zdi, da razmere na kraju samem glede italijanskega jezika kažejo, da je ta obveznost že izpolnjena. Odbor strokovnjakov zato spodbuja Slovenijo da razmisli o razširitvi ratifikacije, tako da bi zajela tudi osnovnošolsko izobraževanje.
171. Med dodatnimi uvodnimi pripombami bi lahko tudi navedli, da se iz zgodovinskih razlogov model izobraževanja za italijanski jezik zelo razlikuje od tistega, ki se uporablja za madžarski jezik. Dejansko je večino šol za italijansko govorečo manjšino uporabljalo italijansko govoreče prebivalstvo, že preden je to območje prišlo pod nadzor Jugoslavije ob koncu

druge svetovne vojne (glej 15. odstavek tega poročila) in nekatere od teh šol so dejansko stare več sto let (gimnazija Gian Rinaldo Carli je na primer nedavno praznovala 500 let). V prilogi k Posebnemu statutu o manjšinah, ki je del londonskega memoranduma iz leta 1954 (glej 51. odstavek tega poročila), so našete vse prejšnje italijanske šole, ki jih je treba ohraniti v skladu s 4. členom posebnega statuta, (enako je dejansko veljalo tudi za že prej obstoječe slovenske šole na območju Trieste/Trsta, katerega upravljanje je bilo po londonskem memorandumu dodeljeno Italiji).

172. Učni jezik v vseh šolah za italijansko govorečo manjšino je italijanski, slovenski jezik pa se učijo tri ure na teden. V šole z italijanskim jezikom se lahko vpišejo tudi otroci in učenci, ki niso pripadniki italijansko govoreče skupnosti in Slovenijo je treba pohvaliti, da to možnost dopušča staršem, ki niso pripadniki Italijansko govoreče skupnosti (v zvezi s tem glej tudi prvo občasno poročilo, stran 14).

»Prvi odstavek

Glede izobraževanja se pogodbenice obvezujejo, da bodo na ozemlju, na katerem se ti jeziki uporabljajo, v skladu s položajem vsakega od teh jezikov in brez poseganja v poučevanje uradnega jezika ali uradnih jezikov države:

a i zagotovile možnost za predšolsko izobraževanje v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih;«

173. Obstaja devet vrtcev v italijanskem jeziku in so v vseh mestih, v katerih so tudi italijanske osnovne šole ali njihove podružnične šole (glej stran 13 prvega občasnega poročila). Odbor strokovnjakov zato sklepa, da je ta sprejeta obveznost izpolnjena.

»c i zagotovile možnost za srednješolsko izobraževanje v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih;«

174. Imajo tudi dve gimnaziji. Te šole delajo po slovenskem učnem načrtu, poučujeta pa se tudi zgodovina in zemljepis Italije. Nekatere učbenike dobijo iz Italije, nekateri pa so prevodi slovenskih učbenikov. Plače učiteljev so za 15 % višje. Po informacijah, ki jih je zbral odbor strokovnjakov ob obisku na kraju samem, se včasih pojavijo težave glede tega, kako dobiti vse prevode slovenskih učbenikov, zahtevanih za delo po uradnem učnem načrtu. Ne glede na to odbor strokovnjakov meni, da je ta obveznost izpolnjena, spodbuja pa slovenske organe, da se bolj potrudijo za prevode slovenskih učbenikov.

»d i zagotovile možnost za strokovno in poklicno izobraževanje v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih;«

175. Obstaja tudi ena srednja poklicna šola. Ta šola je v Izoli/Isola, in usposablja za poklice ekonomskega tehnika, trgovca, poslovnega administra-

torja, trgovskega pomočnika, kovinarja in mehanika. Odbor strokovnjakov zato sklepa, da je ta sprejeta obveznost izpolnjena

»e iii **spodbujale in/ali omogočile izvajanje univerzitetnega izobraževanja ali drugih oblik visoko- ali višješolskega izobraževanja v regionalnih ali manjšinskih jezikih ali zagotovile možnost za študij teh jezikov kot univerzitetnega ali visoko- in višješolskega predmeta, če zaradi vloge države v odnosu do visoko- in višješolskih ustanov ni mogoče izvajati točk i in ii;**«

176. V skladu s prvim občasnim poročilom (glej stran 14) se dijaki italijansko govoreče skupnosti srečujejo s podobnim stanjem kot njihovi madžarski vrstniki. Italijanski jezik in literaturo je mogoče študirati na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani in na oddelku za italijanski jezik in literaturo na Pedagoški fakulteti Univerze v Ljubljani, ki ima oddelek tudi v Kopru/Capodistrii. Pripadniki italijansko govoreče skupnosti lahko študirajo tudi na Hrvaškem (v Puli in na Reki) ali seveda v Italiji. Toda ta zadnja možnost je na voljo samo tistim, ki želijo v Italiji študirati nejezikovne predmete v italijanskem jeziku. V takem primeru se posledično lahko uporabi Sporazum o medsebojnem priznavanju diplom, sklenjen med Slovenijo in Italijo leta 1995.

177. Podobno kot za madžarski jezik (glej odstavke 103–105 tega poročila) se ta ureditev lahko šteje za zadostno za namen te sprejete obveznosti. Toda odbor strokovnjakov je prejel pritožbe zaradi dolgih postopkov za priznavanje diplom, pridobljenih na italijanskih univerzah, kar v nekaterih primerih lahko vključuje celo dodatne izpite v Sloveniji. Odbor strokovnjakov zato sklepa, da je ta obveznost izpolnjena, vendar spodbuja slovenske organe, da sprejmejo potrebne ukrepe za poenostavitev, in če je le mogoče, pospešitev postopka za priznanje univerzitetnih diplom, pridobljenih v Italiji.

178. Končno je še treba dodati, da je po zadnjih informacijah, ki jih je prejel odbor strokovnjakov, slovenski Državni zbor sprejel odlok o ustanovitvi nove Univerze na Primorskem. Ta univerza bo v Kopru/Capodistrii in bo imela fakulteto za humanistične študije, pedagoško fakulteto, fakulteto za management, visoko šolo za turizem in visoko šolo za zdravstvo. Poleg vprašanja samega imena univerze, ki bo obravnavano pozneje (glej 233. odstavek tega poročila), bo ustanovitev te univerze zelo verjetno vplivala tudi na izvajanje te sprejete obveznosti in odbor strokovnjakov z veseljem pričakuje nadaljnje informacije o tem v naslednjem občasnem poročilu.

»f iii **podpirale in/ali spodbujale vključevanje teh jezikov kot učnega predmeta pri izobraževanju odraslih in nenehnem izobraževanju, če javne oblasti nimajo neposredne pristojnosti na področju izobraževanja odraslih;**«

179. Po informacijah, ki jih je dala slovenska vlada, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport vsako leto objavi javni razpis za sofinanciranje izobraževanja odraslih. Na razpis za ustanavljanje študijskih krožkov se kot izvajalci lahko prijavijo različne izobraževalne ustanove, kot so ljudske univerze in knjižnice (Ljudska univerza v Ajdovščini na primer organizira študijski krožek »Italija: kultura in jezik«). Poleg tega se italijanski jezik za odrasle poučuje v 16 krajih po vsej Sloveniji. Odbor strokovnjakov zato sklepa, da je ta sprejeta obveznost izpolnjena
- »g sprejele predpise za zagotovitev poučevanja zgodovine in kulture, katerih odraz je regionalni ali manjšinski jezik;«
180. O zgodovini italijansko govorečega prebivalstva ter različnih vidikih italijanske kulture poučujejo zlasti na srednješolski ravni. Odbor strokovnjakov zato sklepa, da je ta sprejeta obveznost izpolnjena.
- »h zagotovile osnovno in nadaljnje usposabljanje učiteljev, ki je potrebno za uresničevanje točk a do g, ki jih je pogodbenica sprejela;«
181. V skladu s prvim občasnim poročilom (glej stran 14) se učitelji za vrtce (in osnovne šole) lahko izobražujejo na prej naštetih univerzah (176. odstavek). V nekaterih primerih se lahko vključijo tudi italijanski učitelji, ki jih izbere Ljudska univerza v Trieste/Trstu in v tem primeru italijanska vlada plačuje razliko med plačo, ki bi jo prejeli, če bi delali v Italiji, in plačo, ki jo dejansko dobijo v Sloveniji. Za nadaljnje usposabljanje učiteljev so po prejetih informacijah organizirani tečaji v Sloveniji, poleg tega pa še posebni tečaji v sodelovanju z italijanskimi univerzami. Odbor strokovnjakov zato sklepa, da je ta sprejeta obveznost izpolnjena.
- »i ustanovile nadzorni organ ali organe, ki bodo odgovorni za spremljanje izvajanja sprejetih ukrepov in doseženega napredka pri uvajanju ali razvoju poučevanja regionalnih ali manjšinskih jezikov in za sestavljanje občasnih poročil o svojih ugotovitvah, ki bodo objavljena.«
182. Po informacijah, ki jih je dala slovenska vlada, je Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje najvišji strokovni organ za izobraževanje. Določa izobraževalne programe za pripadnike italijanske narodne skupnosti in strokovno pomaga pri sprejemanju odločitev in pripravi predpisov. Komisija za izobraževanje manjšin, ustanovljena pri tem svetu, sestavlja predloge za strokovno gradivo, ki ga obravnava svet. Inšpektorat za šolstvo in šport Republike Slovenije je odgovoren za spremljanje in nadziranje izvajanja predpisov in izobraževalnih ustanov.
183. Odbor strokovnjakov opaža, da je pri tej obveznosti potreben organ za spremljanje poučevanja regionalnih ali manjšinskih jezikov. Iz predloženih informacij bi bilo mogoče sklepati, da organi, na katere se sklicuje

vlada, ne opravljajo te posebne naloge. Razen tega odbor strokovnjakov nikoli ni niti prejel niti videl nobenih tovrstnih občasnih poročil, ki bi se nanašala na to obveznost. Odbor strokovnjakov zato ne more ugotoviti, da je ta obveznost izpolnjena in spodbuja vlado, da predloži dodatne informacije v naslednjem občasnem poročilu.

»Drugi odstavek

Za ozemlja, na katerih se regionalni ali manjšinski jeziki tradicionalno ne uporabljajo, se pogodbenice glede izobraževanja obvezujejo, da bodo dovolile, spodbujale ali zagotovile poučevanje v regionalnem ali manjšinskem jeziku ali poučevanje regionalnega ali manjšinskega jezika na vseh ustreznih stopnjah izobraževanja, če to upravičuje število tistih, ki uporabljajo regionalni ali manjšinski jezik.«

184. Prej omenjeni 9. člen Zakona o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja (glej 114. odstavek), po katerem se mora za ustanovitev razreda v jeziku narodnosti zunaj etnično mešanega območja prijaviti najmanj pet učencev, velja tudi za italijanski jezik. Toda po informacijah, ki jih je dala vlada, v zadnjem času ni interesa za možnost pouka v italijanskem jeziku. Odbor strokovnjakov zato sklepa, da je ta sprejeta obveznost izpolnjena, spodbuja pa slovenske organe, naj razmislijo o možnosti, da bi glede na majhno italijansko govorečo skupnost uvedli večjo stopnjo prožnosti.

9. člen

Sodne oblasti

»Prvi odstavek

Pogodbenice se obvezujejo, da bodo za sodna okrožja, v katerih število prebivalcev, ki uporabljajo regionalne ali manjšinske jezike, upravičuje spodaj navedene ukrepe, glede na položaj posameznega jezika in pod pogojem, da po mnenju sodnika uporaba ugodnosti, ki jih daje ta odstavek, ne ovira pravilnega sojenja:

- a v kazenskih postopkih:
 - i zagotovile, da sodišča na zahtevo ene od strank vodijo postopke v regionalnih ali manjšinskih jezikih, po potrebi s pomočjo tolmačev in prevodov brez dodatnih stroškov za prizadete osebe;
- b v civilnih postopkih:
 - i zagotovile, da sodišča na zahtevo ene od strank vodijo postopke v regionalnih ali manjšinskih jezikih, po potrebi s pomočjo tolmačev in prevodov;

- c v postopkih pred sodišči, pristojnimi za upravne zadeve:
 - i zagotovile, da sodišča na zahtevo ene od strank vodijo postopke v regionalnih ali manjšinskih jezikih, po potrebi s pomočjo tolmačev in prevodov;
 - d ukrenejo vse potrebno za zagotovitev, da uporaba točk i in iii pododstavkov b in c zgoraj in vsaka potrebna pomoč tolmačev in prevodov ne povzročita dodatnih stroškov za prizadete osebe.«
185. Pravne določbe, ki se uporabljajo na tem področju, so enake kot za madžarski jezik (glej tudi prvo občasno poročilo, stran 15–17). Taka splošna določba je tudi v 5. členu Zakona o sodiščih, ki določa:
- »Na območjih, kjer živita avtohtoni italijanska in madžarska narodna skupnost, sodišča poslujejo tudi v italijanskem oziroma madžarskem jeziku, če stranka, ki živi na tem območju, uporablja italijanski oziroma madžarski jezik. Kadar sodišče višje stopnje odloča o pravnih sredstvih v zadevah, v katerih je sodišče nižje stopnje vodilo postopek tudi v italijanskem oziroma madžarskem jeziku, izda odločbo tudi v prevodu v italijanski oziroma madžarski jezik.«
186. V bistvu se postopek lahko vodi enojezično v italijanskem jeziku, če stranka ali stranke v postopku govorijo italijansko. Dvojezični postopek pa bi se uporabil, če ena od strank govori slovensko. Zapisnik in odločbe sodišča bi bile sestavljene tudi v italijanskem jeziku. Uporaba italijanskega jezika samostojno ali skupaj s slovenskim jezikom je v dvojezičnem postopku za vodenje postopka mogoča le, če je sodnik opravil poseben izpit iz italijanskega jezika, kar velja tudi za osebje sodišča. Usposobljenost za vodenje dvojezičnega postopka se nagraduje s posebnim dodatkom. V nasprotnem primeru pa zakon dopušča možnost, da se sodnik odloči za tolmačenje (ki je pri dvojezičnem postopku v vsakem primeru na voljo za pričanja, izjave itd. za jezik, ki ga ena od strank ne razume), kot je predvideno v 68. členu pravilnika sodišča (glej stran 16 prvega občasnega poročila, opomba). Vsi s tem povezani stroški se krijejo iz sredstev sodišča.
187. Položaj na kraju samem se za italijanski jezik deloma razlikuje od položaja za madžarski jezik. Različni sodniki so opravili tečaje italijanskega jezika. Nekateri uslužbenci sodišča znajo italijansko in vsi napisi, vključno z napisi na vratih v stavbi sodišča so dvojezični. Poleg tega zna dobro italijansko tudi precej odvetnikov, deloma tudi zaradi tega, ker se precej postopkov dejansko nanaša na italijanske državljanke iz Italije. Zato je bil po osamosvojitvi Slovenije in do februarja 2003 italijanski jezik uporabljen v sedmih postopkih, v katere so bili vključeni pripadniki italijansko govoreče manjšine, čeprav je moralo biti zagotovljeno brezplačno tolmačenje, ker so druge stranke v postopkih govorile slovensko. Za 12-letno obdobje se zdi ta številka izrazito majhna. Po informacijah, ki jih je zbral

odbor strokovnjakov ob obisku na kraju samem, bi lahko razlago za to dalo več dejavnikov: omejena velikost manjšine, njeno dobro družbeno vedenje, enako pa tudi zadržek glede uporabe italijanskega jezika v postopku iz strahu, da bi to postopek lahko oviralo ali ga zavleklo. Kljub temu pa je na področju, ki je z vidika izvajanja v praksi na splošno problematičen, že to, da je bil italijanski jezik v nekaj primerih uporabljen, samo po sebi pomemben začetek.

188. Odbor strokovnjakov zato sklepa, da je ta obveznost izpolnjena in spodbuja slovenske organe, naj razmislijo o dodatnih ukrepih, s katerimi bi ljudi lahko še bolj spodbudili in premagali njihovo zadržanost, na primer s tem, da bi na začetku postopka, kadar je to primerno, jasno povedali, da lahko pripadniki italijansko govoreče skupnosti izkoristijo možnost uporabe italijanskega jezika in bi bilo s tem izvajanje prevzete obveznosti še uspešnejše (skrajšal bi se na primer čas, potreben za prevajanje sodb v italijanski jezik).

»Drugi odstavek

Pogodbenice se obvezujejo, da:

- a ne bodo znikale veljavnosti pravnih dokumentov, sestavljenih v določeni državi, samo zato, ker so napisani v regionalnem ali manjšinskem jeziku;«

189. Na podlagi podatkov, ki jih je priskrbela vlada, se zdi, da nobena določba ne zanika veljavnosti pravnih listin, sestavljenih v italijanskem jeziku in da nasprotno cela vrsta določb izrecno navaja to možnost. Odbor strokovnjakov zato sklepa, da je ta sprejeta obveznost izpolnjena.

10. člen

Upravni organi in javne službe

»Prvi odstavek

Na upravnih območjih države, na katerih število prebivalcev, ki uporabljajo regionalne ali manjšinske jezike, upravičuje spodaj določene ukrepe, in glede na položaj vsakega jezika se pogodbenice obvezujejo, da, če je to mogoče:

- a i zagotovijo, da upravni organi uporabljajo regionalne ali manjšinske jezike;«

190. Prvo občasno poročilo (glej strani 19,20) se je sklicevalo na vrsto določb, ki izrecno določajo uporabo italijanskega jezika v upravnih organih. Med drugim IV. poglavje Zakona o splošnem upravnem postopku določa, da se v občinah, v katerih sta poleg slovenskega uradna jezika tudi italijanski in madžarski jezik, upravni postopek lahko vodi v katerem koli od teh

jezikov. Kateri jezik bo uporabljen je odvisno od jezika, v katerem je stranka vložila zahtevo za začetek postopka, lahko pa se tudi zamenja na zahtevo katere koli stranke v postopku kadar koli med potekom postopka. V skladu s 4. členom Zakona o državni upravi uprava posluje, vodi postopek in izdaja pravne in druge akte v slovenskem jeziku ali v jeziku narodne skupnosti, če stranka, ki živi na takem območju, uporablja italijanski oziroma madžarski jezik. Kadar je upravni organ na prvi stopnji vodil postopek v italijanskem oziroma madžarskem jeziku, mora biti tudi drugostopni akt izdan v istem jeziku. Poleg tega pa četrti odstavek 5. člena Zakona o državnih uslužbencih določa, da je dobro znanje slovenskega jezika prvi pogoj za višje javne uslužbenke, javne uslužbenke in strokovno-tehnično osebje, ki je v neposrednem stiku s strankami. Na območjih, za katera zakon določa enakopraven položaj italijanskega in madžarskega jezika, pa je zahtevano tudi znanje teh jezikov, kar je nagrajeno tudi s finančno spodbudo (6 % večja plača za aktivno znanje in 3 % večja plača za pasivno znanje). Posebne določbe so vključene tudi v statute zadevnih občin. Tako morajo na primer po 112. členu statuta občine Koper/Capodistria državni upravni organi sestavljati dvojezične listine, če se te nanašajo na osebe iz italijansko govoreče skupnosti. Po 13. členu pa morajo biti navedena delovna mesta, na katerih je zahtevano znanje italijanskega jezika.

191. Visoka raven take pravne ureditve se kaže v zahtevni obveznosti, ki jo je Slovenija prevzela v zvezi z listino. Glede izvajanja te sprejete obveznosti pa je odbor strokovnjakov prejel več pomembnih pritožb, ki se predvsem nanašajo na krajevne urade državne uprave. Zdi se, da kljub njegovemu statusu sodržavnega jezika italijanskega jezika skoraj nikoli ne more uporabljati pri poslovanju z državno upravo in večina pisnih obvestil je izdana samo v slovenskem jeziku. V zvezi s tem so predstavniki govorcev italijanskega jezika poročali o več konkretnih neprijetnih dogodkih, kot je bila na primer zavrnitev v nasprotju z določili statuta občine, da bi poročni obred opravili samo v italijanskem jeziku, češ da je v najboljšem primeru mogoče dovoliti dvojezični obred, ali kako je policist nadlegoval predstavnika italijansko govoreče manjšine, potem ko je ta zahteval, na policist z njim govori v italijanskem jeziku glede na to, da je policijski nadzor potekal na enem od narodnostno mešanih območij in da policist ni znal italijanskega jezika.
192. Odbor strokovnjakov na podlagi prejetih informacij ugotavlja, da je to vprašanje povezano s kadrovsko politiko v lokalnih uradih državne uprave, kamor ljudje prihajajo iz notranjosti in drugih predelov Slovenije in so bili razporejeni na delovna mesta v mestnih središčih na Obali, ne da bi znali italijansko ali poznali večkulturno značilnost obalnega območja. To so odboru strokovnjakov potrdili tudi uradniki v občinskih upravah na tem območju.

-
193. Odbor strokovnjakov sicer priznava, da je vzpostavljen trden pravni okvir, vendar glede na resne pomanjkljivosti pri njegovem izvajanju v praksi meni, da ta sprejeta obveznost ni izpolnjena. Poleg tega pa tudi tu, kadar je primerno, veljajo sklepne ugotovitve odbora strokovnjakov po točki b prvega odstavka 7. člena listine (glej odstavke 51–54 tega poročila).

Odbor strokovnjakov spodbuja slovenske organe, da sprejmejo ukrepe, s katerimi bi zagotovili, da je primeren del upravnega osebja, razporejenega na etnično mešana območja ustrezno usposobljeno za uporabo italijanskega jezika in da se popolnoma zaveda dvojezičnosti teh območij.

»b dajejo na voljo upravna besedila in obrazce, ki so v splošni rabi za prebivalstvo, v regionalnih ali manjšinskih jezikih ali dvojezično;«

194. Odbor strokovnjakov je prejel pomembne informacije o tem, da je nekaj splošno uporabljenih upravnih besedil in obrazcev iz krajevnih uradov državne uprave sicer res na voljo tudi v italijanskem jeziku, kot na primer dvojezični računi za davek, vendar pa je večina teh upravnih listin samo v slovenskem jeziku. Odbor strokovnjakov meni, da je ta sprejeta obveznost le delno izpolnjena.

Odbor strokovnjakov spodbuja slovenske organe oblasti, naj zagotovijo, da bodo upravna besedila in obrazci, ki se veliko uporabljajo v krajevnih uradih državne uprave, na voljo tudi v italijanskem jeziku.

»c dovolijo upravnim organom, da sestavijo dokumente v regionalnem ali manjšinskem jeziku.«

195. Odbor strokovnjakov ugotavlja, da ima kljub bogatemu pravnemu okviru (glej 190. odstavek tega poročila) tudi izvajanje te sprejete obveznosti v praksi veliko pomanjkljivosti. Odbor strokovnjakov zato meni, da tudi ta sprejeta obveznost ni izpolnjena.

Odbor strokovnjakov spodbuja slovenske organe oblasti, naj sprejmejo potrebne ukrepe za uveljavljanje izvajanja te sprejete obveznosti v praksi.

»Drugi odstavek

Glede lokalnih in regionalnih oblasti na območjih, na katerih je število prebivalcev, ki uporabljajo regionalne ali manjšinske jezike tako, da upravičuje spodaj navedene ukrepe, se pogodbenice obvezujejo, da dovolijo in/ali spodbujajo:

- a uporabo regionalnih ali manjšinskih jezikov v okviru regionalne ali lokalne oblasti;«
196. Statuti posameznih občin vsebujejo posebne določbe, ki ustrezajo tej sprejeti obveznosti. Odbor strokovnjakov zato meni, da je ta sprejeta obveznost izpolnjena.
197. Po informacijah, ki so jih dali predstavniki občine Koper/Capodistria, je v tej občini dnevni red zasedanj občinskega sveta sicer dvojezičen, delovnega gradiva pa ni v italijanskem jeziku, kar so potrdili tudi ustrezni organi sami. Po njihovem mnenju je razlog za to v tem, da je delovno gradivo običajno na voljo šele tik pred zasedanjem, na katero se nanaša, in zato ni dovolj časa, da bi ga prevedli še v italijanski jezik. Odbor strokovnjakov spodbuja slovenske organe, da si čim bolj prizadevajo, da bi bil precejšen del delovnega gradiva na voljo tudi v italijanskem jeziku
- »b možnost za uporabnike regionalnih ali manjšinskih jezikov, da predložijo ustne ali pisne vloge v teh jezikih;«
198. Statuti posameznih občin vsebujejo posebne določbe, ki ustrezajo tej prevzeti obveznosti (tako so na primer po 112. členu statuta občine Koper/Capodistria občinski organi zavezani sestaviti dvojezične listine, če se nanašajo na osebe italijansko govoreče skupnosti, in po 113. členu istega statuta morajo biti v občinskih organih delovna mesta, za katera je zahtevano tudi znanje italijanskega jezika; glej tudi prvo občasno poročilo, strani 19–22). Poleg tega zakon določa, da mora biti eden od podžupanov iz italijansko govoreče skupnosti, če je župan te občine pripadnik slovensko govoreče skupnosti (in obratno). Razen tega zaposleni v občinski upravi pogosto izvirajo iz narodnostno mešanih območij in ti večinoma zelo dobro obvladajo italijanski jezik in so iskreno navezani na večkulturnost obalnega območja.
199. Informacije, ki jih je prejel odbor strokovnjakov, očitno kažejo, da se te določbe izvajajo tudi v praksi in v zvezi s tem niso bile predložene nobene večje pritožbe. Odbor strokovnjakov zato meni, da so te prevzete obveznosti izpolnjene, vesel pa bi bil nadaljnjih informacij in primerov o praktičnem izvajanju te določbe v naslednjem občasnem poročilu. V zvezi s tem so vsekakor pomembne tudi sklepne ugotovitve odbora strokovnjakov po točki b prvega odstavka 7. člena listine (odstavki 51–54 tega poročila), kadar je primerno.
- »d lokalne oblasti, da objavljajo uradne dokumente tudi v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih;«

-
200. Statuti posameznih občin vsebujejo posebne določbe, ki ustrezajo tej sprejeti obveznosti. V praksi so uradne listine, kot so statuti občin ali občinski predpisi, praviloma na voljo tudi v italijanskem jeziku. Odbor strokovnjakov zato sklepa, da je ta sprejeta obveznost izpolnjena.
- »f lokalne oblasti, da uporabljajo regionalne ali manjšinske jezike v razpravah v svojih skupščinah, ne da bi izključevali uporabo uradnega jezika ali uradnih jezikov države;«
201. Po prejetih informacijah statuti občin določajo pravico uporabe italijanskega jezika na skupščinah lokalnih skupnosti. Zdi pa se, da je stanje v praksi v vsaki občini drugačno. V nekaterih, na primer v Izoli/Isoli, precej članov občinskega sveta vsaj razume italijanski jezik in ga včasih tudi uporabljajo. V drugih primerih, kot je večje mesto Koper/Capodistria, pa mnogi člani občinskega sveta ne znajo dovolj italijansko, tako da je med razpravami težko uporabljati italijanski jezik.
202. Odbor strokovnjakov ugotavlja, da obstajajo pravne možnosti za uporabo italijanskega jezika, vendar bi bil vesel nadaljnjih informacij o spodbudah lokalnim organom, da bi izboljšali uporabo te sprejete obveznosti v praksi, in zlasti o zagotavljanju simultane tolmačenja. Odbor strokovnjakov zato ne more dati sklepnih ugotovitev v zvezi s to obveznostjo.
- »c regionalne oblasti, da objavljajo uradne dokumente tudi v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih;
 - e regionalne oblasti, da uporabljajo regionalne ali manjšinske jezike v razpravah v svojih skupščinah, ne da bi izključevali uporabo uradnega jezika ali uradnih jezikov države;«
203. Na teh območjih ni pokrajinskih organov oblasti. Ti dve obveznosti sta torej za Slovenijo odvečni.
- »g uporabo ali sprejem tradicionalnih in pravih oblik krajevnih imen v regionalnih ali manjšinskih jezikih po potrebi skupaj s poimenovanjem v uradnem jeziku ali uradnih jezikih.«
204. Statuti občin vsebujejo posebne določbe v ta namen (glej prvo občasno poročilo, stran 18, tudi v opombi) in tudi v praksi je običajno tako. Vendar je odbor strokovnjakov prejel pritožbe glede ustanavljanja novih naselij na narodnostno mešanih območjih kjer so bila uporabljena samo slovenska krajevna imena (npr. Prisoje, Križišče v občini Koper/Capodistria ali Jagodje, Dobrava, Livade v občini Izola/Isola).
205. Odbor strokovnjakov zato meni, da je ta sprejeta obveznost le delno izpolnjena in spodbuja slovenske organe, da sprejmejo potrebne ukrepe za zagotavljanje uporabe dvojezičnih krajevnih imen tudi v novih naseljih, zgrajenih na narodnostno mešanih območjih. Poleg tega odbor strokovnjakov opozarja, naj bi v teh občinah, kadar je to primerno, to veljalo tudi za naslednjo stopnjo na drugih ustreznih območjih poleg

teh, ki so zdaj opredeljena kot etnično mešana, in sicer v skladu s sklepi po točki b prvega odstavka 7. člena listine (glej odstavke 51–54 tega poročila).

Odbor strokovnjakov spodbuja slovenske organe, da zagotovijo uporabo dvojezičnih krajevnih imen tudi v novih naseljih, zgrajenih na narodnostno mešanih območjih.

»Tretji odstavek

Glede javnih storitev, ki jih zagotavljajo upravni organi ali druge osebe v njihovem imenu, se pogodbenice obvezujejo, da na ozemlju, na katerem se uporabljajo regionalni ali manjšinski jeziki, in v skladu s položajem posameznega jezika ter če je to mogoče:

a zagotovile, da se regionalni ali manjšinski jeziki uporabljajo pri opravljanju storitev;«

206. Odbor strokovnjakov predvsem opaža, da glede točk a, b in c tretjega odstavka 10. člena listine Slovenija v svoji listini o ratifikaciji ni določila, katero od treh možnosti, ki so na voljo po vsaki od omenjenih točk, bo uporabljala. Dejansko so tri izbire, našteje v omenjenih točkah, različne možnosti in pogodbenice se morajo odločiti za eno od njih.
207. Kadar se država sama ni odločila za eno od razpoložljivih možnosti, se v skladu z ustaljeno prakso odbora strokovnjakov običajno po uradni dolžnosti uporabi najvišja izbirna stopnja zaščite in uveljavljanja jezika, razen če zaradi izrednih okoliščin taka najvišja stopnja očitno ni združljiva s potrebami regionalnega ali manjšinskega jezika in/ali z izrecnimi željami njegovih govorcev (glej na primer prej navedeno drugo ocenjevalno poročilo odbora strokovnjakov o izvajanju listine na Madžarskem, 95. odstavek).
208. Odbor strokovnjakov ne vidi nobenega razloga, da bi pri italijanskem jeziku odstopal od svoje običajne prakse v zvezi s to določbo in bo zato uporabil najvišjo mogočo izbiro zaščite.
209. Kljub souradnemu statusu italijanskega jezika na dvojezičnih območjih je odbor strokovnjakov prejel pomembne pritožbe glede tega. Tako se na primer pojavlja, da različni javni organi ali podjetja, ki opravljajo javne službe v občinah Koper/Capodistria, Piran/Pirano in Izola/Isola, pošiljajo račune izključno samo v slovenskem jeziku, na primer podjetja za oskrbo z elektriko in vodo. Dejansko se zdi, da v ustreznih uredbah ni nobene določbe o uporabi italijanščine kot souradnega jezika in odbor strokovnjakov je bil opozorjen na naslednji primer, ki lepo ponazarja dejansko stanje.

-
210. Slovenski javni zavod za oddajanje po radiu in televiziji (»RTV Slovenija«) ima sedež v Ljubljani, to je zunaj narodnostno mešanih območij. Čeprav ima po informacijah, ki jih je prejel odbor strokovnjakov, RTV Slovenija na enem od teh območij svoj regionalni center, ki ima radijske in televizijske kanale, ki oddajajo v italijanskem jeziku, zavrača izdajanje ustreznih računov, ki jih pošilja na to območje, tudi v italijanskem jeziku, kar utemeljuje s tem, da je osrednja uprava RTV Slovenije zunaj omenjenih območij. Pripadnik italijansko govoreče skupnosti je zavrnil plačilo pristojbine na podlagi enojezičnega slovenskega računa, ki ga je prejel, in se pri tem skliceval na 11. člen slovenske ustave (glej 45. odstavek tega poročila) ter pred pristojnim sodiščem sprožil postopek zoper RTV Slovenijo. Sodišče je pritožbo glede na omenjeno ustavno določbo podprlo in odločilo, da zakon narekuje, da morajo biti prijavnice za TV sprejemnike in računi dvojezični. Pritožba, ki jo je vložila RTV Slovenija, je bila nato zavržena. Kljub tako ugodnemu izidu pa se na podlagi prejetih informacij zdi, da RTV Slovenija ne izpolnjuje te sodne odločbe.
211. Odbor strokovnjakov zato meni, da je ta sprejeta obveznost le delno izpolnjena in spodbuja slovenske organe, da sprejmejo potrebne ukrepe in zagotovijo uporabo italijanskega jezika v javnih službah dvojezičnih občin (glej tudi sklepe odbora strokovnjakov po točki b prvega odstavka 7. člena listine, odstavki 51–54 tega poročila). Odbor strokovnjakov tudi spodbuja vlado, da razčisti, ali so bile sodne odločbe v omenjeni zadevi proti RTV Slovenija med tem izpolnjene.

Odbor strokovnjakov spodbuja slovenske organe, da sprejmejo potrebne ukrepe in zagotovijo uporabo italijanskega jezika v javnih službah.

»Četrty odstavek

Zaradi uresničevanja določbe prvega, drugega in tretjega odstavka, ki so jih pogodbenice sprejele, se pogodbenice obvezujejo sprejeti enega ali več naslednjih ukrepov:

- a prevajanje in tolmačenje, če se zahtevata;
- b zaposlovanje, in kadar je potrebno, usposabljanje uradnikov in drugih potrebnih zaposlenih v javnih službah;
- c ugoditev, če je le mogoče, prošnjam zaposlenih v javnih službah, ki znajo regionalni ali manjšinski jezik, da so imenovani na ozemlje, na katerem se ta regionalni ali manjšinski jezik uporablja.«

212. Odbor strokovnjakov opazuje, da je stopnja izpolnjevanja te prevzete obveznosti tesno povezana z izpolnjevanjem obveznosti, na katero se ta

določba nanaša, to je obveznosti iz prvega do tretjega odstavka 10. člena, in sicer v tem smislu, da stopnja izpolnjevanja prve navedene obveznosti neposredno vpliva na izpolnjevanje te druge obveznosti. Če že torej ta sprejeta obveznost vključuje neko stopnjo praktičnega izvajanja v občinskih upravnih uradih, to gotovo ne drži za krajevne urade državne uprave. Odbor strokovnjakov zato sklepa, da so te sprejete obveznosti le delno izpolnjene.

»Peti odstavek

Pogodbenice se obvezujejo dovoliti uporabo ali prevzem priimkov v regionalnih ali manjšinskih jezikih na prošnji prizadetih oseb.«

213. V skladu s 3. členom Zakona o osebnih imenih »se osebna imena pripadnika italijanske ali madžarske narodnosti zapišejo v italijanski ali madžarski pisavi in obliki, razen če se pripadnik te narodnosti ne odloči drugače«. Ta določba je vsebovana tudi v posebnih določbah statutih občin. Odbor strokovnjakov na podlagi podatkov, ki jih je imel na razpolago, meni, da je ta obveznost izpolnjena.

11. člen

Javna glasila

»Prvi odstavek

Pogodbenice se obvezujejo, da za uporabnike regionalnih ali manjšinskih jezikov na ozemljih, na katerih se ti jeziki govorijo, v skladu s položajem vsakega jezika, stopnjo posredne ali neposredne pristojnosti organov javne oblasti in njihovih pooblastil ali vloge na tem področju ter ob spoštovanju načela neodvisnosti in samostojnosti javnih glasil:

- a v obsegu, v katerem radio in televizija opravljata poslanstvo javne službe:
 - i zagotovijo ustanovitev vsaj ene radijske postaje in enega televizijskega kanala v regionalnih ali manjšinskih jezikih;«

214. Po prejetih informacijah sta radijski in televizijski kanal v italijanskem jeziku v Kopru/Capodistrii (»Tele-Capodistria« in »Radio-Capodistria«) dva tradicionalna kanala, ki oddajata v italijanskem jeziku (glej tudi prvo občasno poročilo, strani 24–26) in sta bila ustanovljena leta 1971 oziroma 1949 v okviru jugoslovanskega radijskega in televizijskega omrežja. Danes sta sestavni del slovenskega javnega zavoda radia in televizije (»RTV Slovenija«), in sta torej del javnega zavoda, ki ga je ustanovila slovenska država. Radijska postaja oddaja 18 ur na dan, večinoma v italijanskem

jeziku, televizijski kanal pa oddaja v povprečju 9,5 ure dnevno, od tega eno uro v slovenskem jeziku.

215. Kljub taki ureditvi je bil odbor strokovnjakov opozorjen na številne probleme, od katerih so bili nekateri že omenjeni (glej odstavke 70–73). Slovenska radiotelevizija je dejansko sredi hude ekonomske krize in načrtuje strog sanacijski program. To pa bi lahko vključevalo tudi tveganje za skrajšanje programa oddajanja za radijske in televizijske kanale v italijanskem jeziku v Kopru/Capodistrii, z bistvenim zmanjšanjem števila ur televizijskega oddajanja v italijanskem jeziku. Zdi se, da bo sanacijski program vključeval zlasti:
- zamrznitev zaposlovanja (vključno z nenadomestitvijo novinarjev ob njihovi upokojitvi) in zmanjšanje obsega zunaj hiše pripravljenih programov;
 - zmanjšanje obsega programov, kupljenih od italijanske javne televizije RAI in RAI International, kar bi pomenilo tudi zmanjšanje števila ur oddajanja televizijskega kanala v italijanskem jeziku v Kopru/Capodistrii, in zlasti italijanskih programov (zdaj je v povprečju na dan za 9,5 ure oddaj v italijanskem jeziku, toda samo dve uri tega programa sta pripravljene v hiši, tako da bi se s črtanjem kupljenih programov v celoti zmanjšal obseg oddajanja v italijanskem jeziku na samo dve uri dnevno);
 - idejo povezovanja programov v italijanskem jeziku, ki jih pripravi televizijski kanal v italijanskem jeziku v Kopru/Capodistrii, z drugim slovenskim nacionalnim omrežjem (italijanski programi se zdaj oddajajo na kanalu 27, ki že dolgo obstaja, skupaj s programi v slovenskem jeziku iz televizijskega studia Koper/Capodistria);
 - racionalizacija finančnih, človeških in organizacijskih virov.
216. Odbor strokovnjakov meni, da je ta sprejeta obveznost kot taka zdaj izpolnjena. Vsekakor pa mora izraziti tudi svojo zaskrbljenost glede tveganj, povezanih z izvajanjem omenjenega sanacijskega načrta. V zvezi s tem odbor strokovnjakov meni, da je za italijanske radijske in televizijske kanale v Kopru/Capodistrii pomembno izkoristiti tudi njihovo možnost, da bi ponovno pokrivali celoten istrski polotok, hrvaško mesto Reka in druge dele Italije zunaj območij tik ob meji s Slovenijo, da bi tako zagotovili ohranjanje in nadaljnji razvoj teh storitev (glej odstavke 70–73 tega poročila). Odbor strokovnjakov zato z veseljem pričakuje najnoveše informacije o italijanskem radijskem in televizijskem kanalu v Kopru/Capodistrii.
- »e i spodbujajo in/ali omogočajo ustanovitev in/ali vzdrževanje vsaj enega časopisa v regionalnih ali manjšinskih jezikih;«
217. Po informacijah, ki jih je Slovenija dala v začetnem občasnem poročilu (glej strani 26–27), Slovenija finančno podpira več tiskanih medijev v italijanskem jeziku. Večina izhaja na Hrvaškem, kot na primer dnevnik »La

voce del popolo«, ki ga izdaja EDIT (založniška hiša na Reki). Kljub temu so ti časopisi namenjeni vsej italijansko govoreči skupnosti, ki živi v obeh državah. Slovenski prispevek za tiskane medije je približno 20 % dotacije, ki jo daje Hrvaška. Odbor strokovnjakov zato sklepa, da je ta sprejeta obveznost izpolnjena.

»Drugi odstavek

Pogodbenice se obvezujejo zagotoviti svobodo neposrednega sprejemanje radijskih in televizijskih oddaj iz sosednjih držav v jeziku, ki se uporablja v enaki ali podobni obliki, kot je regionalni ali manjšinski jezik, in ne bodo nasprotovale prenašanju radijskih in televizijskih oddaj iz sosednjih držav v takem jeziku. Pogodbenice se nadalje obvezujejo zagotoviti, da ne bo nobenih omejitev glede svobode izražanja in prostega pretoka informacij v tisku, napisanih v jeziku, ki se uporablja v enaki ali podobni obliki, kot je regionalni ali manjšinski jezik. Ker izvajanje zgoraj omenjenih svoboščin vključuje dolžnosti in odgovornosti, so lahko zanje predvidene take formalnosti, omejitve ali kazni, kot so predpisane z zakonom in so potrebne v demokratični družbi, v interesu nacionalne varnosti, ozemeljske celovitosti ali javne varnosti, za preprečevanje nereda in kriminala, za zaščito zdravja ali morale, za zaščito dobrega imena ali pravic drugih, za preprečevanje razkritja zaupnih informacij ali za ohranjanje avtoritete in nepristranskosti sodstva.«

218. Na podlagi prejetih podatkov odbor strokovnjakov sklepa, da je ta sprejeta obveznost izpolnjena.

»Tretji odstavek

Pogodbenice se obvezujejo zagotoviti, da so interesi uporabnikov regionalnih ali manjšinskih jezikov zastopani ali upoštevani v organih, ki so lahko ustanovljeni v skladu z zakonom z nalogo, da jamčijo svobodo in pluralizem javnih glasil.«

219. Italijanski govorniki so zastopani v odboru za radijske in televizijske kanale za italijansko narodno manjšino. Ta odbor je med drugim pristojen za obravnavanje zadev, ki so pomembne za kanale narodne skupnosti s poslovno-programskim vodstvom slovenske javne radiodifuzne organizacije (»RTV Slovenija«) (glej stran 25 prvega občasnega poročila, tudi v opombi št. 66). Po 54. členu Statuta javnega zavoda RTV Slovenija je ta odbor sestavljen iz vodstva RTV Slovenija in vključuje pet članov, ki jih imenujejo madžarske samoupravne narodne skupnosti, in dveh članov, ki ju imenuje vodstvo RTV Slovenija. Odbor strokovnjakov zato sklepa, da je ta sprejeta obveznost izpolnjena.

12. člen

Kulturne dejavnosti in ustanove

»Prvi odstavek

Glede kulturnih dejavnosti in ustanov – še posebej knjižnic, videotek, kulturnih centrov, muzejev, arhivov, akademij, gledališč in kinematografov kakor tudi literarnih del in filmskih produkcij, oblik izražanja ljudske kulture, festivalov in s kulturo povezanih dejavnosti, med drugim vključno z uporabo novih tehnologij – se pogodbenice obvezujejo, da na ozemljih, na katerih se ti jeziki uporabljajo, ter v obsegu pristojnosti organov javne oblasti in njihovih pooblastil ali vloge na tem področju:

- a spodbujajo tiste vrste izražanja in pobude, ki so značilne za regionalne ali manjšinske jezike in pospešujejo različne možnosti dostopa do del v teh jezikih;«

220. Po informacijah, ki jih je dala vlada (glej tudi prvo občasno poročilo, strani 27–29), vključuje posebni program, ki ga izvaja Ministrstvo za kulturo, tudi poglavje o »dejavnostih za ohranjanje jezika«. V tem poglavju ministrstvo spodbuja pobude, povezane z manjšinskimi jeziki, kot so predavanja, poletni jezikovni tabori, literarni natečaji itd. Glede knjižnic pa po 16. in 25. členu novega Zakona o knjižničarstvu velja, da se na narodnostno mešanih območjih storitve za pripadnike madžarske narodne skupnosti lahko zagotavljajo v splošnih knjižnicah. Slovensko ministrstvo za kulturo tudi sofinancira stavbo kulturnega centra v Izoli/Isoli (palača Manzioli). Poleg tega Slovenija sofinancira dve pomembni javni ustanovi italijansko govoreče manjšine na Hrvaškem: Center za zgodovinske raziskave v Rovinju/Rovigno in italijansko gledališče na Reki. Nadalje so dvojezične tudi nekatere kulturne prireditve, na primer vsakoletni festival Melodije sonca in morja v Portorožu/Portorose, kot je omenila vlada. Odbor strokovnjakov meni, da je ta sprejeta obveznost izpolnjena.

- »d zagotovijo, da organi, odgovorni za organiziranje ali podpiranje različnih kulturnih dejavnosti, primerno podpirajo vključevanje poznavanja in rabe regionalnih ali manjšinskih jezikov in kultur v projekte, za katere dajo pobudo ali finančna sredstva;«

221. Po informacijah, ki jih je dala vlada (glej tudi prvo občasno poročilo, strani 27–29), Ministrstvo za kulturo v skladu z opredeljenimi cilji politike za manjšinsko kulturo zagotavlja, da oddelek, odgovoren za manjšine, spodbuja osebe, ki so odgovorne za organizacijo in neposredno izvajanje kulturnih projektov, da se osredotočajo tudi na ohranjanje jezika. Odbor strokovnjakov meni, da je ta obveznost izpolnjena.

- »e pospešujejo ukrepe, s katerimi zagotovijo, da imajo organi, odgovorni za organiziranje in podpiranje kulturnih dejavnosti, na razpolago osebje, ki dobro obvlada določen regionalni ali manjšinski jezik in jezik ali jezike preostalega prebivalstva;«

222. Po informacijah, ki jih je dala vlada, je v različnih organih zaposleno osebe z znanjem italijanskega jezika, na primer v občinski upravi ali knjižnicah na narodnostno mešanih območjih. Poleg tega je Ministrstvo za kulturo obvestilo odbor strokovnjakov, da je organiziralo tečaj italijanskega jezika za strokovnjaka, zaposlenega v oddelku, ki je odgovoren za manjšine. Odbor strokovnjakov sklepa, da je ta obveznost izpolnjena.

»f spodbujajo neposredno sodelovanje predstavnikov uporabnikov regionalnega ali manjšinskega jezika pri zagotavljanju možnosti in načrtovanju kulturnih dejavnosti;«

223. Po informacijah, ki jih je dala vlada, oddelek, odgovoren za manjšine v Ministrstvu za kulturo, vedno zagotavlja soudeležbo predstavnikov madžarsko govoreče skupnosti pri pripravah za odločanje: od načel, ciljev in meril do dejanskih programov in njihovega ocenjevanja. Odbor strokovnjakov meni, da je ta obveznost izpolnjena.

»Drugi odstavek

Za ozemlja, na katerih se regionalni ali manjšinski jeziki tradicionalno ne uporabljajo, se pogodbenice obvezujejo, da bodo dovolile, spodbujale in/ali zagotavljale primerne kulturne dejavnosti in možnosti v skladu s prejšnjim odstavkom, če to upravičuje število tistih, ki uporabljajo regionalni ali manjšinski jezik.«

224. Po informacijah, ki jih je dala vlada, se kulturne dejavnosti, ki so financirane iz sredstev Ministrstva za kulturo, lahko izvajajo tudi na območjih, na katerih se manjšinski jeziki tradicionalno ne uporabljajo, če so le v skladu z zastavljenimi cilji manjšinske kulturne politike in so finančna sredstva na voljo. Navedeni pa niso bili nobeni konkretni primeri. Treba pa je tudi dodati, da je v zvezi s tem vlada sama v začetnem občasnem poročilu (glej stran 29) opozorila, da razpoložljiva sredstva ne zadoščajo za razširitev kulturne dejavnosti zunaj narodne skupnosti. Odbor strokovnjakov zato sklepa, da je ta sprejeta obveznost izpolnjena.

»Tretji odstavek

Pogodbenice se obvezujejo v svoji kulturni politiki v tujini dati ustrezno mesto regionalnim ali manjšinskim jezikom in kulturam, katerih odraz so.«

225. Po podatkih vlade je Ministrstvo za kulturo v okviru svoje politike mednarodnega sodelovanja povabilo oddelek, odgovoren za manjšine, da pripravi mednarodne sporazume. Oddelek na ta način obvešča o potrebah manjšin v povezavi z mednarodnim sodelovanjem v kulturi. Poleg tega so predstavniki manjšin, ki so odgovorni za dajanje predlogov za programe, redno povabljeni, da te potrebe opredelijo v svojih letnih programih.

-
226. Prvič, odbor strokovnjakov ugotavlja, da informacije, ki so mu bile dane, ne zadoščajo za oceno konkretnih dosežkov posvetovanj v zvezi z mednarodnim sodelovanjem v kulturi, na katere se sklicuje vlada, čeprav prvo občasno poročilo navaja, da je bil leta 2000 skupaj s Svetom Evrope organiziran mednarodni seminar o orodjih, ki jih ima javna uprava na voljo za zaščito kulturnih pravic manjšin (glej stran 28). Drugič, odbor strokovnjakov poudarja, da se ta določba ne nanaša samo na oblikovanje splošnih mednarodnih listin na področju kulture ali splošne mednarodne delavnice, ampak tudi in predvsem na način, kako država predstavlja svojo lastno jezikovno in kulturno dediščino v tujini (npr. kulturne izmenjave, opozarjanje na manjšinske jezike, ki se govorijo v Sloveniji in na njihovo kulturo v povezavi z evropskimi ali mednarodnimi razstavami ali prireditvami, dokumentacijo o državi, namenjeno mednarodni javnosti, uporabo dvojezičnih krajevnih imen na uradnih zemljevidih in v uradnih prospektih in vodnikih, ki se uporabljajo za uveljavljanje podobe države v tujini, med drugim tudi za turistične namene itd.). Dejansko je bistvo te sprejete obveznosti zlasti spodbujati državo, da se predstavlja in uveljavlja v tujini ali pred mednarodno javnostjo drugače, kot to izvaja enojezična ali enokulturna država.
227. Na podlagi informacij, ki so mu bile na voljo, odbor strokovnjakov ne more sprejeti končnih ugotovitev v zvezi s to obveznostjo in spodbuja slovenske organe, da v naslednjem občasnem poročilu priskrbijo konkretne podatke o sprejetih ukrepih za izpolnitev ciljev te sprejete obveznosti.

13. člen

Gospodarsko in družbeno življenje

»Prvi odstavek

V zvezi z gospodarskimi in družbenimi dejavnostmi se pogodbenice obvezujejo, da v vsej državi:

- a izločijo iz svoje zakonodaje vsako določbo, ki neupravičeno prepoveduje ali omejuje uporabo regionalnih ali manjšinskih jezikov v dokumentih, ki se nanašajo na gospodarsko ali družbeno življenje, še zlasti v pogodbah o delu ter v strokovni dokumentaciji, kot so navodila za uporabo izdelkov ali opreme;«

228. Odbor strokovnjakov ne pozna nobenega zakona ali uredbe, ki bi bila v nasprotju s temi določbami. Nasprotno, statuti občin vsebujejo posebne določbe, ki na primer zahtevajo, da podjetja uporabljajo dvojezična imena. Po 4. členu Uredbe občine Koper/Capodistria o izvajanju dvojezičnosti morajo biti na primer naziv družbe, njeno ime in pravni status dvojezični, čeprav dodatnih sestavin v lastnih imenih, ki so del znaka družbe,

ni treba prevajati. Ne da bi vnaprej presojali, kako bo odbor ocenil posledice razlage, ki bo za to določbo dana v praksi (glej 231. in 232. odstavek tega poročila), odbor strokovnjakov meni, da so te prevzete obveznosti izpolnjene.

»b prepovejo v notranje pravilnike podjetij in v osebne dokumente vstavljati kakršne koli določbe, ki izključujejo ali omejujejo uporabo regionalnih ali manjšinskih jezikov vsaj med uporabniki istega jezika;«

229. Odbor strokovnjakov ni prejel nobenih posebnih informacij v zvezi z izvajanjem te sprejete obveznosti in spodbuja slovenske organe, da te informacije priskrbijo v naslednjem občasnem poročilu.

»c nasprotujejo praksi, katere namen je odvratanje od uporabe regionalnih ali manjšinskih jezikov v zvezi z gospodarskimi in družbenimi dejavnostmi;«

230. Odbor strokovnjakov ni bil obveščen o nobenih ukrepih, ki bi jih sprejeli slovenski organi v nasprotju s prakso, na katero se nanaša ta določba. Zato ne more šteti te obveznosti za izpolnjeno in spodbuja slovenske organe, da to točko obdelajo v naslednjem občasnem poročilu.

»d olajšujejo in/ali spodbujajo uporabo regionalnih ali manjšinskih jezikov tudi z drugimi sredstvi poleg že zgoraj navedenih.«

231. Po 118. členu statuta občine Koper/Capodistria » morajo pri opravljanju svojih dejavnosti organi občinske uprave in drugi organi občine ter vsi tisti iz lokalnih organov oblasti, podjetij in javnih zavodov, ki opravljajo javne funkcije, uporabljati imena ulic in mest na narodnostno mešanih območjih v slovenski in italijanski različici«. Poleg tega morajo biti v skladu s 4. členom Uredbe občine Koper/Capodistria o izvajanju dvojezičnosti na primer naziv družbe, njeno ime in pravni status dvojezični, čeprav dodatnih sestavin v lastnih imenih, ki so del znaka družbe, ni treba prevajati.

232. Odbor strokovnjakov priznava prizadevanja za sprejemanje takih predpisov, ki olajšujejo in/ali spodbujajo uporabo regionalnih ali manjšinskih jezikov tudi z drugačnimi sredstvi, kot so navedena v prejšnjem odstavku. Odboru strokovnjakov pa je bilo poročano o težavah pri konkretnem načinu uporabe ustreznih določb v praksi (kot je na primer ime pristanišča Koper/Capodistria, ki vsebuje samo slovensko ime mesta z utemeljitvijo, da ga upravlja zasebna družba).

233. Odbor je bil opozorjen tudi na vprašanje poimenovanja prihodnje univerze na Obali (glej 178. odstavek tega poročila). Po sedanjem projektu je načrtovana samo uporaba slovenskega imena za obalno območje (Univerza na Primorskem), tako da bo izključeno italijansko ime (Università del Litorale). Toda zadnje informacije so glede tega spet bolj spodbudne.

-
234. Glede na vse navedeno odbor strokovnjakov ne more dati sklepne ugotovitve o tej obveznosti in spodbuja slovenske organe, da nadaljujejo svoja prizadevanja na tem področju in o teh točkah predložijo dodatne informacije v naslednjem občasnem poročilu.

»Drugi odstavek

V zvezi z gospodarskimi in družbenimi dejavnostmi se pogodbenice obvezujejo, da na ozemlju, na katerem se uporabljajo regionalni ali manjšinski jeziki, če so javne oblasti za to pristojne in če je to razumno mogoče:

- a vključijo v svoje finančne in bančne predpise določbe, ki dovoljujejo na podlagi postopkov, ki so v skladu s poslovno prakso, uporabo regionalnih ali manjšinskih jezikov pri sestavljanju plačilnih nalogov (čeki, menice itd.) ali drugih finančnih dokumentov, ali da zagotovijo, kadar je to primerno, izvajanje takšnih določb;
 - b v gospodarskem in družbenem sektorju, ki sta neposredno pod njihovim nadzorom (javni sektor), organizirajo dejavnosti za spodbujanje uporabe regionalnih ali manjšinskih jezikov;«
235. Odbor strokovnjakov v zvezi s tem ni prejel dovolj informacij, da bi na njihovi podlagi lahko sklepal o teh prevzetih obveznostih in zato spodbuja slovenske organe, da dajo pomembnejše informacije v naslednjem občasnem poročilu.
- »c zagotovijo, da socialnovarstvene ustanove, kot npr. bolnišnice, domovi za ostarele in drugi domovi, omogočajo sprejem in oskrbo oseb, ki uporabljajo regionalni ali manjšinski jezik in potrebujejo nego zaradi slabega zdravja, starosti ali iz drugih razlogov, v njihovem jeziku;«
236. Po informacijah, ki jih je prejel odbor strokovnjakov, nestrokovno in pomožno osebje, na primer v bolnišnici Izola/Isola, ki je ena od glavnih bolnišnic na tem območju, zna italijansko in poročano je bilo tudi, da so organizirani tečajji italijanskega jezika. Zdi pa se, da primanjkuje strokovnjakov z znanjem italijanskega jezika. Kot je bilo odboru strokovnjakov pojasnjeno, se obalna regija zelo dinamično gospodarsko razvija in potrebuje ter si prizadeva pritegniti strokovnjake za različna področja, vključno z medicino. Vsekakor mnogi med njimi prihajajo iz drugih delov Slovenije in ne znajo ali pa le slabo znajo italijansko, pa tudi večkulturnih značilnosti obalnega območja ne poznajo.
237. Informacije, ki so bile glede tega na voljo odboru strokovnjakov, mu ne omogočajo dati sklepnih ugotovitev o tej obveznosti. Odbor strokovnjakov zato spodbuja slovenske organe, da priskrbijo nadaljnje informacije

v naslednjem občasnem poročilu, zlasti o položaju v drugih ustanovah socialnega skrbstva v vseh treh občinah, kot so domovi za upokojece, ter o navzočnosti strokovnega zdravstvenega osebja z znanjem italijanskega jezika.

- »d s primernimi sredstvi zagotovijo, da so varnostna navodila sestavljena tudi v regionalnih ali manjšinskih jezikih;
- e poskrbijo, da so informacije pristojnih javnih organov, ki se nanašajo na pravice potrošnikov, na voljo v regionalnih ali manjšinskih jezikih.«

238. Odbor strokovnjakov o tem ni prejel nobenih informacij in zato o teh obveznostih ne more sklepati.

14. člen

Čezmejne izmenjave

»Pogodbenice se obvezujejo, da:

- a uporabljajo že obstoječe obvezujoče dvostranske in mnogostranske sporazume, sklenjene z državami, v katerih se uporablja isti jezik v enaki ali podobni obliki, ali si po potrebi prizadevajo skleniti take sporazume, in sicer tako, da bodo pospeševale stike med uporabniki istega jezika v zadevnih državah v kulturi, izobraževanju, obveščanju, poklicnem usposabljanju in permanentnem izobraževanju;«

239. Odbor strokovnjakov se sklicuje na različne sporazume, sklenjene med Slovenijo in Italijo (kot sta Sporazum o medsebojnem priznavanju diplom, sklenjen leta 1995, in Sporazum o sodelovanju v kulturi in izobraževanju iz leta 2000, ki pa, kot je videti, še ni začel veljati), in meni, da je ta sprejeta obveznost izpolnjena.

- »b v dobro regionalnih ali manjšinskih jezikov olajšujejo in/ali spodbujajo čezmejno sodelovanje, še zlasti med tistimi regionalnimi in lokalnimi skupnostmi, na ozemlju katerih se uporablja isti jezik v enaki ali podobni obliki.«

240. Odbor strokovnjakov ugotavlja, da je za italijanski jezik pomembno čezmejno sodelovanje s Hrvaško in Italijo.

241. Slovenija pri čezmejnem sodelovanju s Hrvaško, kot je bilo že omenjeno (glej 217. in 220. odstavek tega poročila) finančno podpira nekaj tiskanih medijev v italijanskem jeziku, ki izhajajo na Hrvaškem. Pomaga tudi financirati kulturne ustanove na Hrvaškem, ki so ustanovljene za italijansko govoreče skupnosti v Sloveniji in na Hrvaškem.

-
238. Informacije o čezmejnem sodelovanju z Italijo, ki jih je prejel odbor strokovnjakov, se nanašajo na medijski projekt (italijanski televizijski kanal v Kopru/Capodistrii in regionalna podružnica italijanske javne televizije v Trieste/Trstu si enkrat dnevno izmenjata novice in jih oddajata, enkrat na mesec pa oddajata skupno dokumentarno oddajo, namenjeno italijansko govoreči manjšini v Sloveniji in slovensko govoreči manjšini v Italiji) in na študijsko izmenjavo učiteljev, pri kateri dejavno sodeluje Univerza v Trieste/Trstu.
239. Odbor strokovnjakov meni, da je izpolnjena sprejeta obveznost glede dvostranskih stikov. Odbor strokovnjakov spodbuja slovenske organe, da v naslednjem občasnem poročilu priskrbijo nadaljnje informacije o čezmejnem sodelovanju med lokalnimi oblastmi na Hrvaškem in v Italiji.

3. Ugotovitve odbora strokovnjakov

240. Odbor strokovnjakov predstavlja splošne ugotovitve o uporabi listine v Sloveniji.
- A. Slovenija ima vzpostavljen okvir, ki ponuja visok pravni standard zaščite za madžarski in italijanski jezik, in to se kaže tudi v Listini o ratifikaciji Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih. V mnogih pogledih je bil ta standard vzpostavljen že takrat, ko je bila Slovenija še del Jugoslavije. Slovenijo je treba pohvaliti, da je tak visok pravni standard ohranila in ga še naprej razvija. Ta okvir vključuje nekatere izvirne zamisli, ki so prav vzorne: posebej bi lahko omenili model dvojezičnega izobraževanja za madžarski jezik, obvezno poučevanje italijanskega jezika za dijake slovensko govorečega rodu na narodnostno mešanih območjih in dejstvo, da so šole v italijanskem jeziku odprte tudi za učence, ki niso pripadniki italijansko govoreče skupnosti. Poleg tega sta madžarski in italijanski jezik na teh območjih dejansko in vidno navzoča.
- B. V zvezi z II. delom listine se je glede jezikov pojavilo kar nekaj vprašanj, ki v listini o ratifikaciji niso zajeta v III. delu in za katera je vlada dala le zelo skope informacije, razen za romski jezik. Pomembno je poudariti, da je uveljavljanje regionalnih ali manjšinskih jezikov neprekinjen proces, pri čemer naj bi bilo pomembno prav tesno sodelovanje z govorniki teh jezikov. Odbor strokovnjakov z veseljem pričakuje nadaljnje informacije v naslednjem občasnem poročilu. V tem pogledu bi lahko koristno razvijali vezi med različnimi jezikovnimi skupinami, ki jih to zadeva.

- C. Odbor strokovnjakov je ugotovil, da hrvaški jezik ni obravnavan kot regionalni ali manjšinski jezik, ki je v pomenu listine v Sloveniji tradicionalno navzoč. Odbor strokovnjakov je zbral pomembne informacije, ki kažejo na neprekinjeno tradicionalno navzočnost tega jezika v Sloveniji (glej 26. in 27. odstavek tega poročila). Slovenski organi oblasti bi morali zato ponovno pretehtati svoje stališče do hrvaškega jezika, opredeliti območja, na katerih je zaščiten po tej listini in zanj uporabiti njen 7. člen. Odbor strokovnjakov je prejel tudi informacije o srbskem in bosanskem jeziku, ki nakazujejo tradicionalno navzočnost teh jezikov v Sloveniji (glej 29. in 30. oziroma 31. odstavek tega poročila). Vlada naj bi to vprašanje razčistila v sodelovanju z govorniki srbskega in bosanskega jezika in predložila ustrezne informacije v naslednjem občasnem poročilu.
- D. Slovenija ne dvomi o tradicionalni navzočnosti nemškega jezika v državi. Zato bi morala razširiti zaščito po II. delu listine še na nemški jezik, zlasti pa bi bilo treba še naprej razvijati sedanje zagotavljanje izobraževanje, prednostno na Kočevskem.
- E. V zvezi z romskim jezikom kažejo slovenski organi oblasti visoko stopnjo zavesti in zavzetosti za izboljšanje položaja zlasti na družbenoekonomskem področju, medtem ko sprejeti ukrepi na področju zaščite in razvoja jezika še niso zadostni. Ugotoviti je treba, da so pri romščini jezikovna vprašanja tesno povezana s širšo družbeno in kulturno problematiko. Zato je odbor strokovnjakov ugotovil, da bi zaščita in uveljavljanje romskega jezika lahko dvignila njegov ugled in posledično tudi samozavest in samospoštovanje Romov, kar bi potem prispevalo k njihovemu vključevanju v slovensko družbo (glej zlasti 89. in 90. odstavek tega poročila). Z jezikovnega stališča se odbor strokovnjakov popolnoma zaveda dveh težav, na kateri so se sklicevali slovenski organi oblasti, ki pa sta navsezadnje zelo podobni težavam v drugih državah: pomanjkanje standardizacije jezika in veliko narečij tega jezika. Standardizacija je nedvomno zelo pomemben korak, ki bi ga morala Slovenija podpirati, po možnosti na evropski ravni v tesnem sodelovanju s predstavniki Romov iz vseh romskih skupnosti, ki živijo v Sloveniji, in skupaj z drugimi evropskimi državami, ki jih to zadeva. Vsekakor pa bi morali razvijati učenje romskega jezika in poučevanje v romskem jeziku vsaj v nižjih razredih, pa čeprav standardizacija jezika še ni dosežena.
- F. Madžarski jezik je podprt z zelo izvirnim sistemom v izobraževanju. Ta sistem dobro deluje in Sloveniji bi bilo treba čestitati za njegovo izvajanje. Toda madžarski jezik govorijo v Prekmurju, to je na območju, ki je zelo prizadeto zaradi težkih gospodarskih razmer, ima visoko stopnjo brezposelnosti in zato se zlasti mladi izseljujejo v druge dele države, precejšen pa je tudi upad števila rojstev. Dolgoročno

trajanje takih razmer bi lahko negativno vplivalo tudi na položaj in zaščito madžarskega jezika. V zvezi s tem odbor strokovnjakov vidi dejanske možnosti razvoja tudi na gospodarskem področju z utrjevanjem dvojezičnosti in čezmejnim sodelovanjem (glej zlasti odstavke 155–159 tega poročila). Posebej bi si bilo treba prizadevati za večjo navzočnost madžarskega jezika v gospodarskem življenju. Razmisliti bi bilo treba o oblikah konkretnih spodbud. Odbor spodbuja slovenske organe, naj podprejo lokalne skupnosti, kadar je to primerno.

- G. Poseben problem je uporaba madžarskega jezika v sodnih postopkih. Za to sicer obstaja bogat pravni okvir in zdi se, da so organi oblasti tudi že sprejeli ukrepe za njegovo lažjo uporabo na sodiščih. Vsekakor se ta jezik ne uporablja za sodne postopke in odbor strokovnjakov zato spodbuja organe oblasti, da še povečajo svoja prizadevanja na tem področju.
- H. Italijanski jezik je podprt z zelo dobro postavljenim in delujočim izobraževalnim okvirom in Sloveniji je treba čestitati za njegovo izvajanje. Toda demografsko krhka italijansko govoreča skupnost se je znašla v okolju hitrega gospodarskega razvoja območja, na katerem je zgodovinsko naseljena, poleg tega pa se dogajajo tudi velike demografske spremembe zlasti zaradi priseljevanja kvalificiranih delavcev in osebja za opravljanje storitev iz drugih delov Slovenije (glej zlasti odstavke 51–54, 192, 204–205 in 236 tega poročila). Poleg tega je okvir zaščite jezika še vedno omejen na območja, ki so opredeljena kot narodnostno mešana območja, čeprav se navzočnost govorcev italijanskega jezika v treh občinah, na katere se to nanaša, širi čez strogo začrtane meje teh območij. Slovenija naj bi zato glede takega stanja zlasti razmislila o dveh vrstah ukrepov: o strategiji za utrditev navzočnosti italijanskega jezika zlasti v krajevnih uradih državne uprave in v javnih službah na območjih, ki so zdaj opredeljena kot narodnostno mešana, in o postopnem razširjanju okvira zaščite italijanskega jezika, kot je zdaj zagotovljen za narodnostno mešana območja še na druga območja teh treh občin, na vsa območja, na katerih so stalno navzoči govorci italijanskega jezika in ki jih je treba določiti v sodelovanju s temi govorci.
- I. Glede elektronskih medijev v italijanskem jeziku je treba Sloveniji čestitati za ohranitev radijskih in televizijskih kanalov v italijanskem jeziku, ki so obstajali že v nekdanji Jugoslaviji. Odbor strokovnjakov pa je bil obveščen o možnem razvoju dogodkov, ki bi lahko ogrozili ohranitev te storitve (glej odstavke 70–73 in 215–216 tega poročila). V zvezi s tem bi odbor strokovnjakov moral opozoriti, da bi zmanjšanje oddajanja v italijanskem jeziku utegnilo pripeljati do neizpolnjevanja obveznosti, ki jih je Slovenija sprejela po točki i pododstavka a prvega odstavka 11. člena listine.

- J. Končno pa je bila splošna težava pri nadzoru nad izvajanjem listine v tem, da slovenski organi niso priskrbeli dovolj informacij, zaradi česar odbor strokovnjakov ni mogel priti do sklepnih ugotovitev pri nekaterih obveznostih, ki jih je Slovenija sprejela. Odbor strokovnjakov je tudi ugotovil, da se vlada ob pripravah za prvo občasno poročilo ni posvetovala z vsemi pristojnimi organi (glej 34. odstavek tega poročila). Poleg tega pa slovenski organi tudi niso sprejeli nobenih posebnih ukrepov za objavo prvega občasnega poročila, kot je zahtevano v prvem odstavku 15. člena listine.

Slovenska vlada je bila pozvana, naj da svoje pripombe k vsebini tega poročila v skladu s tretjim odstavkom 16. člena listine. Prejete pripombe so priložene v II. dodatku.

Na podlagi tega poročila in njegovih ugotovitev je odbor strokovnjakov predložil Odboru ministrov svoje predloge za priporočila, ki naj bi jih poslali Sloveniji. Ističasno je odbor strokovnjakov poudaril, da morajo slovenski organi poleg teh splošnih priporočil upoštevati tudi podrobnejša opažanja, vsebovana v tem poročilu.

Na svojem 887. zasedanju 9. junija 2004 je Odbor ministrov sprejel svoje priporočilo Sloveniji, ki je vsebovano v delu B tega dokumenta.

I. dodatek:

Listina o ratifikaciji

Slovenija:

Izjava, vsebovana v verbalni noti Stalnega predstavništva Slovenije z dne 19. septembra 2000, izročeni generalnemu sekretarju ob deponiranju listine o ratifikaciji 4. oktobra 2000 – Or. Fr.

V skladu s petim odstavkom 7. člena listine bo Republika Slovenija smiselno uporabljala določbe prvega do četrtega odstavka 7. člena tudi za romski jezik.

Velja za obdobje: 01/01/01 -

Ta izjava se nanaša na 7. člen.

Izjava, vsebovana v verbalni noti Stalnega predstavništva Slovenije z dne 19. septembra 2000, izročeni generalnemu sekretarju ob deponiranju listine o ratifikaciji 4. oktobra 2000 – Or. Fr.

Republika Slovenija izjavlja, da sta madžarski in italijanski jezik obravnavana kot regionalna ali manjšinska jezika na območju Republike Slovenije v smislu Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih. V skladu z drugim odstavkom 2. člena listine bo Republika Slovenija za ta dva jezika uporabljala te določbe III. dela listine:

8. člen

Točke i, ii, iii pododstavka a, točke i, ii, iii pododstavka c, točke i, ii, iii pododstavka d, točko iii pododstavka e, točko iii pododstavka f, ter pododstavke g, h in i prvega odstavka.

Drugi odstavek.

9. člen

Pododstavke a, b, c, in d prvega odstavka.

Pododstavke a, b in c drugega odstavka.

10. člen

Prvi odstavek.

Drugi odstavek.

Tretji odstavek.

Četrty odstavek.

Peti odstavek.

11. člen

Točko i pododstavka a in točko i pododstavka e prvega odstavka.

Drugi odstavek.

Tretji odstavek.

12. člen

Pododstavke a, d, e in f prvega odstavka.

Drugi odstavek.

Tretji odstavek.

13. člen

Prvi odstavek.

Drugi odstavek.

14. člen

Odstavek a.

Odstavek b.

Velja za obdobje: 01/01/01 -

Ta izjava se nanaša na 2. člen.

II. dodatek:

Pripombe Vlade Republike Slovenije

Uvod

Republika Slovenija je prvo poročilo po Evropski listini o regionalnih ali manjšinskih jezikih (ECRML) predložila marca 2002. Na podlagi vprašalnika odbora strokovnjakov o izvajanju Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih je Republika Slovenija julija 2003 poročilo ustrezno dopolnila s pojasnili. Na podlagi poročila in pojasnil Republike Slovenije in na podlagi obiska delegacije odbora v Sloveniji februarja 2003 ter informacij slovenskih nevladnih organizacij je odbor strokovnjakov za izvajanje Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih 21. novembra 2003 sprejel mnenje o izvajanju Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih v Republiki Sloveniji in ga 18. decembra 2003 predložil Republiki Sloveniji.

Na podlagi predlogov, ki so jih dali ustrezna ministrstva in uradi, je Republika Slovenija pripravila odgovor in pripombe k mnenju odbora strokovnjakov za izvajanje Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih. Vlada Republike Slovenije je sprejela odgovor na mnenje odbora strokovnjakov za izvajanje Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih na svoji seji 4. marca 2004.

Pripombe Republike Slovenije k mnenju odbora strokovnjakov Sveta Evrope o izvajanju Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih

Pripombe k mnenju odbora strokovnjakov Sveta Evrope o izvajanju 7. člena Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih z dne 6. februarja 2004, stran 9, št. 38, 39, in 40

38. Ob popisu prebivalstva v Republiki Sloveniji leta 2002 se je 35.642 oseb, ki živijo v Republiki Sloveniji (1,81 %), opredelilo za Hrvate, in 54.079 oseb je navedlo hrvaški jezik¹ kot svoj materni jezik. Republika Slovenija se zaveda obveznosti do pripadnikov narodov nekdanje Jugoslavije. To vprašanje urejajo 14., 61. in 62. člen Ustave Republike Slovenije. 61. člen Ustave Republike Slovenije določa: »Vsakdo ima pravico, da svobodno izraža pripadnost k svojemu narodu ali narodni skupnosti, da goji in izraža svojo kulturo in uporablja svoj jezik in pisavo.« Glavni cilj tega odnosa je pospeševati integracijske procese in hkrati ohranjati in razvijati narodno prepoznavnost pripadnikov narodov nekdanje Jugoslavije.

¹ Vir: Statistični urad Republike Slovenije; Popis prebivalstva – prebivalstvo, gospodinjstva in stanovanja 2002.

Glede prepovedi razlikovanja pri človekovih pravicah uživajo pripadniki narodov nekdanje Jugoslavije enake pravice kot drugi državljani Republike Slovenije poleg prej omenjenih členov ustave (glej: II. poglavje Ustave Republike Slovenije: človekove pravice in temeljne svoboščine, razen za 64. in 65. člen).

Ustava Republike Slovenije ne vsebuje določb, ki bi se neposredno nanašale na posebno skrb za pripadnike narodov nekdanje Jugoslavije, Jude in Nemce. Sklep o njihovem statusu zato temelji na dvostranskih sporazumih o sodelovanju v kulturi med Vlado Republike Slovenije in vlado države, ki zastopa matični narod ustrezne etnične skupnosti.

Tako tesno sodelovanje bi lahko predstavili s sodelovanjem v kulturi med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško, ki se je začelo s podpisom Sporazuma o sodelovanju v kulturi in izobraževanju med Vlado Republike Slovenije in Vlado Republike Hrvaške (Ur. l. RS, št. 15 – 18/94, Meddržavne pogodbe). V tej zvezi so bila po podatkih Ministrstva za kulturo sredstva dodeljena trem hrvaškim društvom, ki delujejo v Sloveniji² (hrvaški klub Komušina, Škofja Loka; Hrvaško kulturno društvo v Mariboru in Hrvaško kulturno društvo Novo mesto). Cela vrsta različnih dejavnosti se za pripadnike hrvaške skupnosti v Republiki Sloveniji izvaja na področju izobraževanja (dodatne učne ure, posebne ure izobraževanja v maternem jeziku in drugo). Za te dejavnosti je pristojno Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.

39. Ob popisu prebivalstva v Republiki Sloveniji leta 2002 se je 38.964 oseb, ki živijo v Republiki Sloveniji (1,98 %), opredelilo za Srbe in 1329 oseb je navedlo srbski jezik kot svoj materni jezik. Za pripadnike srbske narodne skupnosti veljajo iste ustavne določbe, ki so navedene v 38. točki.
40. Ob popisu prebivalstva v Republiki Sloveniji leta 2002 se je 21.542 oseb, ki živijo v Republiki Sloveniji (1,10 %), opredelilo za Bošnjake³ in 8.062 oseb (0,41 %) se je opredelilo za Bosance⁴. 31.439 oseb (1,6 %) je navedlo bosanski jezik⁵ kot svoj materni jezik.

Bošnjaško skupnost v Sloveniji zastopata Bošnjaška kulturna zveza Slovenije in Društvo bosansko-hercegovskega in slovenskega prijateljstva – Ljiljan, pripadnike islama, med katerimi je večina Bošnjakov, pa Islamska skupnost Slovenije (Mešihat), ki ima trinajst odborov (džemati) in deset molilnic (masjidi).

² Podatki o financiranju potreb za narodnostne skupnosti v Republiki Sloveniji (pismo Ministrstva za kulturo št. 403-246/2002-45 od 18. marca 2003), Arhiv vladnega urada za narodnosti.

³ Bošnjaki kot narod so bili uvedeni v Ustavo Federacije Bosne in Hercegovine leta 1994.

⁴ Ob zadnjem popisu prebivalstva so bili tisti, ki so se opredelili kot Bosanci, vključeni v skupino oseb, ki se je opredelila na regionalni podlagi.

⁵ Vir: Statistični urad Republike Slovenije; Popis prebivalstva – prebivalstvo, gospodinjstva in stanovanja 2002.

Za bošnjaško skupnost v Sloveniji sta Slovenija in Bosna in Hercegovina podpisali Sporazum med Vlado Republike Slovenije in Svetom ministrov Bosne in Hercegovine o sodelovanju na področju kulture, izobraževanja in znanosti (Ur. l. RS, št. 17/2000). V tej zvezi so bila po podatkih Ministrstva za kulturo sredstva dodeljena Bošnjaški kulturni zvezi Slovenije in Društvu bosansko-hercegoveškega in slovenskega prijateljstva – Ljiljan za kulturne dejavnosti in ohranjanje bosanskega jezika in identitete (v skladu z 61. in 62. členom Ustave Republike Slovenije). Različne dejavnosti so bile za državljane Bosne in Hercegovine pripravljene tudi na področju izobraževanja (dodatne učne ure, posebne ure izobraževanja v maternem jeziku itd.).

Odbor strokovnjakov Sveta Evrope je večji del svojega poročila namenil osebam, ki izvirajo iz drugih delov nekdanje Jugoslavije, in drugim narodnim skupnostim ali manjšinam, ki niso zajete v Ustavi Republike Slovenije.

Slovenija se zaveda, da je to izredno občutljivo vprašanje, zato bi morale razprave temeljiti na trdnih presojah in celovitih izvedenskih analizah; vsi na hitro sprejeti ukrepi in odločitve, ki ne upoštevajo vseh okoliščin in potreb ljudi, imajo lahko za posledico nove napetosti ali celo spopade.

Na zahtevo vladnega Urada za narodnosti izvaja Inštitut za narodnostna vprašanja celostno raziskavo z naslovom »Položaj in status pripadnikov narodov nekdanje Jugoslavije v Republiki Sloveniji«. Ta raziskava bo dala trdno podlago za nadaljnje odločanje o tej zadevi. Raziskava je usmerjena v določitev položaja in statusa Albancev, Bošnjakov, Črnogorcev, Hrvatov, Makedoncev in Srbov, ki živijo v Sloveniji, in bo na podlagi dela na kraju samem in drugih oblik raziskovalnega dela priskrbelo tudi ustrezno izkustveno gradivo. Na ta način bo mogoče najti posebne možnosti za ureditev stanja na tem področju.

Pripombe k mnenju odbora strokovnjakov Sveta Evrope o izvajanju 7. člena Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih z dne 6. februarja 2004, stran 12, št.54

Ob popisu prebivalstva v Republiki Sloveniji leta 2002 se je 418 oseb opredelilo za pripadnike italijanske narodne skupnosti zunaj narodnostno mešanih območij. Ta številka pomeni 18,5 % celotnega števila pripadnikov italijanske narodne skupnosti.

Zaščita manjšin je zelo vezana na pojem narodnostno mešanega območja. Ta obsega območja ali naselja posamezne občine, v katerih so zgodovinsko živeli ali se tam naselili pripadniki italijanskih ali madžarskih avtohtonih narodnostnih skupnosti. Italijanske in madžarske narodne skupnosti spadajo v skupino klasičnih manjšinskih skupnosti, kar pomeni, da je izvajanje posebnih manjšinskih pravic vezano predvsem na ta območja, ki so natančno opredeljena v statutih posameznih občin in jih tradicionalno naseljujejo pripadniki manjšinskih narodnosti.

Če želi Slovenija izpopolniti ta model manjšinske zaščite, bi morala oblikovati večjezične narodne jezikovne strukture, česar pa sedaj ni mogoče pričakovati. Edina izvedljiva možnost je ustrezno ponovno ovrednotenje tradicionalne prostorsko omejene zasnove za zaščito manjšinskih skupnosti. Ta zasnova temelji na ideji, da je kulturna in duhovna dediščina narodnostno mešanega območja skupna last vseh, ki na takem območju prebivajo, ne glede na njihovo narodno pripadnost in družbeni položaj, ki so ga imeli v različnih zgodovinskih obdobjih.

Poudariti bi bilo treba, da je med pravice, ki jih pripadniki narodne skupnosti lahko uresničujejo zunaj narodnostno mešanih območij (določbo o tem najdete v četrtem odstavku 64. člena Ustave Republike Slovenije), Republika Slovenija vključila tudi pravico pripadnikov narodne skupnosti, da so vpisani v posebni volilni imenik narodnih manjšin, pravico voliti predstavnike narodnih manjšin v Državni zbor, in to tudi če ti predstavniki ne živijo na narodnostno mešanih območjih, in pod določenimi pogoji pravico, da se učijo jezike narodnih manjšin.

Tudi odločba Ustavnega sodišča št. 844 (Ur. l. RS, št. 20/1998) obravnava vprašanje pravic pripadnikov narodnih manjšin, ki živijo zunaj narodnostno mešanih območij. Sodišče je odločilo, da za osebe, ki živijo zunaj narodnostno mešanih območij po ustavi ni nedopustno, da bi se opredeljevale za pripadnike italijanske ali madžarske avtohtone narodne skupnosti. Pri tem je sodišče upoštevalo določbe 64. člena Ustave Republike Slovenije, na podlagi katerih zakon ureja pravice, ki jih pripadniki narodne skupnosti lahko uresničujejo zunaj območij, na katerih živijo narodne skupnosti (Ur. l. RS, št. 20/1998, stran 1314).

Ozemeljska in politična zastopanost italijanske manjšine v Sloveniji je opredeljena z ustavo in zakonodajo, kar pomeni, da bi bila za vsako sprememba statusa in vloge samoupravne narodne skupnosti potrebna tudi sprememba ustave.

Pripombe k mnenju odbora strokovnjakov Sveta Evrope o izvajanju 7. člena Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih z dne 6. februarja 2004, stran 13, št. 63

V 15. členu Sporazuma med Republiko Slovenijo in Republiko Avstrijo o sodelovanju v kulturi, izobraževanju in znanosti, podpisanega 30. aprila 2001 v Ljubljani, je določeno: »Pogodbenici bosta v programe Mešane komisije, ustanovljene na podlagi prvega odstavka 20. člena, in v danem primeru v skupne delovne programe ministrstev obeh strani na podlagi tretjega odstavka 20. člena vsakokrat vključevali tudi projekte v korist kulturnih kakor tudi izobraževalno in znanstveno pomembnih želja in potreb pripadnikov nemško govoreče etnične skupine v Sloveniji (kot na primer projekte na področju učenja jezika in spomeniškega varstva, štipendij in podobno).«⁶

⁶ Zakon o ratifikaciji Sporazuma med Vlado Republike Slovenije in Vlado Republike Avstrije o sodelovanju v kulturi, izobraževanju in znanosti (Ur. l. RS, št. 5/2002).

Kakršne koli rešitve glede uporabe jezikov v Republiki Sloveniji (glej 11. člen Ustave Republike Slovenije), ki bi se razlikovale od zdaj veljavnih, bi zahtevale novo referendumsko odločanje o vsebini, ki so jo državljani sprejeli že ob ustanovitvi Slovenije kot neodvisne države; to bi posledično pomenilo spreminjanje Ustave Republike Slovenije.

Pripombe k mnenju odbora strokovnjakov Sveta Evrope o izvajanju 7. člena Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih z dne 6. februarja 2004, stran 14, št. 73

Pobude glede sprejemanja programov RTV Koper/Capodistria na celotnem ozemlju Istre niso razumno utemeljene. Slovenski oddajniki pokrivajo celoten del Republike Slovenije, na katerem prebiva italijanska narodna skupnost.

Dejavnosti radiotelevizije, ki se opravljajo kot javna služba, so urejene z Zakonom o radioteleviziji Slovenije. Po tem zakonu je javna služba opredeljena kot ustvarjanje, pripravljanje in oddajanje »po enega radijskega oziroma televizijskega programa za italijansko oziroma madžarsko narodno skupnost (v nadaljnjem besedilu: narodnostni program)«. Z oblikovanjem tega programa RTV Slovenija zagotavlja »uresničevanje ustavnih pravic italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju radijskega in televizijskega javnega obveščanja, povezovanje narodnih skupnosti z matičnim narodom ter vključevanje kulturnih ter drugih dosežkov italijanskega oziroma madžarskega naroda v narodnostne programe«.

RTV Slovenija zagotavlja to dejavnost zlasti prek svojih enot v Mariboru, Kopru in Lendavi ter po lokalnih kanalih.

Sprejem programa narodne skupnosti mora biti zagotovljen na najmanj 90 % ozemlja, na katerem prebivata italijanska in madžarska narodna skupnost. Lastna produkcija RTV Slovenije, koprodukcija in naročena produkcija informativnih, kulturnih, izobraževalnih in razvedrilnih vsebin mora obsegati »najmanj dve uri dnevno, če gre za narodnostni radijski program oziroma najmanj 30 minut, če gre za narodnostni televizijski program«. Narodnostni program ali del narodnostnega programa se lahko odda v ustvarjanje drugi RTV organizaciji oziroma producentu le »s soglasjem programskega sveta narodnostnega programa«.

Redni dnevni radijski in televizijski programi za italijansko narodno skupnost v Republiki Sloveniji se pripravljajo v okviru javne RTV Slovenije v regionalnem RTV centru Koper/Capodistria (nacionalna RTV Slovenija). Radijski program traja 18 ur dnevno in 126 ur na teden, televizijski program pa traja po 9 ur ob torkih, sredo, petkih, sobotah in nedeljah ter 7,5 ure ob ponedeljkih in četrtek.

Poleg tega programe narodne skupnosti sofinancira država (vladni urad za narodne manjšine) na podlagi 14. člena Zakona o radioteleviziji Slovenije (Ur. l. RS, št. 18/94, ... 79/2001).

Odkar je Republika Slovenija samostojna, sofinancira italijanske kulturne ustanove v Republiki Hrvaški (EDIT Rijeka / EDIT Fiume, Talijanska unija Rijeka / Unione Italiana - Fiume, Talijanska drama Rijeka / Drama Italiano Fiume, Centar za historijska istraživanja, Rovinj / Centro di ricerche storiche, Rovigno), in to kljub temu, da med državama ni o tem nobene ustrezne pravne listine.

Pripombe k mnenju odbora strokovnjakov Sveta Evrope o izvajanju 7. člena Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih z dne 6. februarja 2004, stran 18, št. 91

Zaradi zgodovinske usode in drugih okoliščin so med romskim prebivalstvom v Sloveniji velike razlike, ki temeljijo na tradiciji, jeziku, posebnem načinu življenja ter stopnji socializacije in vključevanja v družbo. Položaj Romov v severovzhodnem delu Slovenije je veliko boljši od položaja Romov v južnem delu Slovenije.

Republika Slovenija si prizadeva za dosledno izvajanje vladnega programa ukrepov za pomoč Romom, sprejetega leta 1995.

Izobraževanje

V skladu s programom ukrepov za pomoč Romom in ustrezno zakonsko podlago (Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, Zakon o vrtcih in Zakon o osnovni šoli) odobri Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport šolam z romskimi otroki dodatne šolske ure za skupinsko delo zunaj glavnih ur pouka v razredih, tako da ostanejo romski otroci pri dopolnilnem pouku v popoldanskem varstvu.

Za Rome so predvideni posebni normativi in standardi za oblikovanje razredov. Normativ za oblikovanje romskega razreda v osnovni šoli je 16 učencev, normativ za oblikovanje rednega razreda, v katerem so vsaj trije romski učenci, pa je 21 učencev.

V predšolskem izobraževanju se lahko sestavi romski razred, če je v njem vsaj pet romskih otrok. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport sofinancira 25 % cene programa za tak razred. Nekateri razredi so sicer namenjeni samo romskim učencem, vendar je večina romskih otrok vključena v splošne razrede popoldanskega varstva.

Za romske otroke so pripravljene tudi posebej prilagojeni učbeniki za slovenski jezik, matematiko ter spoznavanje narave in družbe.

Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport dodeljuje vsak mesec dodatna sredstva za romske dijake. Ta sredstva so namenjena za nakup šolskih potrebščin in za nekatere izdatke za dneve posebnih dejavnosti, izlete in šolsko malico. Ministrstvo zagotavlja romskim dijakom tudi štipendije, zlasti za pedagoške poklice.

V zvezi z izvajanjem programa 9-letne osnovne šole je Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje leta 2000 sprejel navodila za izvajanje programa 9-letne osnovne šole za romske otroke (posebna študijska skupina je pripravila nove metode dela, ki bodo sprejete za 9-letno osnovnošolsko izobraževanje romskih otrok).

V okviru programa Konkurenčnost Slovenije 2001–2006 je bil po javnem razpisu izbran triletni razvojno-raziskovalni projekt. Namen tega projekta je razviti modele vzgoje in izobraževanja Romov, končni cilj pa je povečati njihovo redno zaposlitev.

Leta 2002 je bila pri Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport ustanovljena delovna skupina za pripravo strategije hitrejšega vključevanja Romov v vzgojno-izobraževalni proces. V okviru takega hitrejšega vključevanja Romov je ministrstvo v letu 2002 dalo tudi svojo finančno podporo za raziskovalno nalogo z naslovom Strategija vključevanja romskih otrok v osnovnošolske programe.

Pod pokroviteljstvom Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport so bili leta 2002 v Murski Soboti in leta 2003 na Dolenjskem organizirani izobraževalni seminarji o romskem jeziku in kulturi za osnovnošolske učitelje in vzgojitelje.

V Sloveniji je bilo nekaj poskusov, da bi pripravili slovnico in slovar romskega jezika. Posebej je treba omeniti prizadevanja Rajka Šajnoviča z Dolenjske in Jožeka Horvata - Muca iz Prekmurja; pripravila sta že prvi osnutek pisanega romskega jezika.

Konec leta 2002 je Zveza Romov Slovenije objavila knjigo z naslovom Romski jezik - zbirka romskih besed. To je analiza posebnosti romskega jezika v Sloveniji in vsebuje tudi romsko-slovenski slovar izbranih besed.

Romski jezik se že uporablja v romskem časopisu ROMANO THEM – ROMSKI SVET, ki ga izdaja Zveza Romov Slovenije, besedila pa se objavljajo delno v slovenskem in delno v romskem jeziku.

Založniška dejavnost Romov je izdala publikacije: LUNIN PRSTAN – zbirka pesmi in iger avtorjev Jožeta Livijena in Jožeka Horvata - Muca, POT – DROM (R. Šajnovič), KRVAVA VODA (J. Horvat - MUC), ROMSKI ZBORNİK – I in II (prispevki avtorjev z mednarodnih romskih taborov), VIOLINA – HEGEDUVA (J. Horvat - MUC).

B.

Priporočilo Odbora ministrov Sveta Evrope o uporabi listine v Sloveniji

SVET EVROPE
ODBOR MINISTROV

**Priporočilo RecChL(2004)3
Odbora ministrov
o uporabi Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih
v Sloveniji**

*(Sprejel ga je Odbor ministrov 9. junija 2004
na 887.zasedanju ministrskih namestnikov)*

Odbor ministrov

v skladu s 16. členom Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih

ob upoštevanju listine o ratifikaciji, ki jo je Slovenija predložila 4. oktobra 2000,

glede na oceno, ki jo je dal odbor strokovnjakov za Evropsko listino o regionalnih ali manjšinskih jezikih v zvezi z uporabo te listine v Sloveniji,

ob upoštevanju pripomb slovenskih organov oblasti k vsebini poročila odbora strokovnjakov in

zavedajoč se, da ta ocena temelji na informacijah, ki jih je dala Slovenija v svojem prvem občasnem poročilu, dodatnih informacijah, ki so jih dali slovenski organi,

informacijah, ki so jih predložile organizacije in združenja, ki so zakonito ustanovljena v Sloveniji, ter informacijah, ki jih je odbor strokovnjakov dobil med svojim obiskom na kraju samem,

priporoča, da organi oblasti Slovenije upoštevajo vsa opažanja odbora strokovnjakov, predvsem pa da:

1. ponovno preučijo svoje stališče do hrvaškega jezika s stališča listine, opredelijo zemljepisna območja, na katerih listina velja za hrvaški jezik in za ta jezik uporabljajo njen 7. člen; razčistijo vprašanje tradicionalne navzočnosti srbskega jezika in bosanskega jezika v Sloveniji v sodelovanju z govorniki teh dveh jezikov;
2. uporabijo zaščito po II. delu za nemški jezik kot regionalni ali manjšinski jezik v Sloveniji v smislu listine in zlasti utrdijo določbo o poučevanju nemškega jezika ali v nemškem jeziku kot regionalnem ali manjšinskem jeziku, predvsem na Kočevskem;
3. zagotovijo potrebno vključevanje govorcev romskega jezika, da jim omogočijo polno sodelovanje v gospodarskem, družbenem in političnem življenju in ohranjanje njihove jezikovne in kulturne prepoznavnosti;
se dejavno vključijo v proces razvoja romskega jezika kot knjižnega jezika, zlasti s standardizacijo, po možnosti na evropski ravni, v tesnem sodelovanju s predstavniki vseh romskih skupnosti, ki živijo v Sloveniji, in drugimi evropskimi državami, ki jih to zadeva, ter utrjujejo poučevanje romskega jezika vsaj v nižjih razredih, pa čeprav standardizacija jezika še poteka;
4. sprejmejo potrebne ukrepe za spodbujanje uporabe madžarskega jezika v zvezi s sodnimi postopki in gospodarskim življenjem na narodnostno mešanih območjih;
5. oblikujejo strategijo za utrditev uporabe italijanskega jezika v zvezi z javno upravo in javnimi službami na območjih, ki so zdaj opredeljena kot narodnostno mešana, postopoma pa obseg zaščite, ki je za italijanski jezik sedaj zagotovljena na narodnostno mešanih območjih, razširijo v omenjenih treh občinah še na druga območja, na katerih stalno prebivajo govorniki italijanskega jezika in jih je treba v sodelovanju z njimi še opredeliti;
6. objavljajo občasna poročila o izvajanju listine.

**II. Periodično poročilo Republike
Slovenije o uresničevanju
Evropske listine o regionalnih ali
manjšinskih jezikih**

Uvodni del

1. Slovanski etnos prevladuje na območju današnje slovenske države in v nekaterih nanjo mejajo deželah od konca 6. stoletja dalje. Slovenski narod je posebna narodna entiteta iz slovanske jezikovne skupine. Predniki današnjega slovenskega naroda so bili pretežni del zgodovine sestavni del drugih državnih tvorb. Na podlagi prvih demokratičnih volitev aprila 1990 in plebiscita decembra 1990, je Republika Slovenija po razpadu Socialistične federativne republike Jugoslavije svojo neodvisnost razglasila 25. junija 1991.

Državna ureditev: Slovenska ustava je bila sprejeta 23. decembra 1991 in zagotavlja parlamentarni sistem upravljanja. Je najvišji pravni akt, ki ga sprejema in dopolnjuje državni zbor po posebnem postopku (potrebna je dvotretjinska večina). Drugi pravni akti v hierarhičnem zaporedju so: zakoni, ki jih sprejema državni zbor, odloki vlade za izvajanje zakonov, predpisi, smernice in odredbe ministrstev za izvajanje zakonov in vladnih odlokov; predpisi lokalnih samoupravnih organov, ki jih le-ti sprejemajo za urejanje zadev v okviru svojih pristojnosti.

Predsednik republike predstavlja Republiko Slovenijo in je vrhovni poveljnik njenih obrambnih sil. Predsednika se izvoli na neposrednih volitvah za največ dve petletni obdobji. Najvišji zakonodajni organ je državni zbor (90 poslancev), ki sprejema zakone. Državni svet (40 članov) opravlja svetovalno vlogo in zastopa nosilce socialnih, gospodarskih, poklicnih in lokalnih interesov. Vlada predstavlja izvršilno oblast in je odgovorna državnemu zboru.

Sodstvo: Sodniki so pri opravljanju svoje funkcije neodvisni. Vezani so na ustavo in zakon. Sodišča so okrajna in okrožna; višja sodišča so pritožbena sodišča, vrhovno sodišče pa je najvišje sodišče v sodnem sistemu.

Prvi slovenski varuh človekovih pravic je bil izvoljen septembra 1994 in o svojem delu poroča državnemu zboru.

Lokalna samouprava: Prebivalci Slovenije uresničujejo lokalno samoupravo v občinah in drugih lokalnih skupnostih. V Sloveniji je 193 občin, od teh jih ima 11 status mestne občine.

Narodne skupnosti: Italijanska skupnost na obalnem območju in madžarska na severovzhodu države veljata za avtohtoni manjšini; njune pravice so zaščitene z ustavo. Druge etnične skupine: Hrvati, Srbi, Bošnjaki, Jugoslovani, Makedonci, Črnogorci in Albanci. V Sloveniji živi tudi romska skupnost. Njen položaj in posebne pravice so urejene s področnimi zakoni.

Uradni jezik je **slovenščina**, na narodnostno mešanih ozemljih tudi madžarščina in italijanščina.

2. Republika Slovenija je ob deponiranju listine o ratifikaciji Listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih generalnemu sekretarju Sveta Evrope sporočila, da sta na ozemlju Republike Slovenije regionalna ali manjšinska jezika italijanski in madžarski jezik. Prav tako je sporočeno, da se bodo določbe od prvega do četrtega odstavka 7. člena smiselno uporabljale tudi za romski jezik. Poselitveni prostor govorcev italijanskega jezika obsega narodno mešana območja naselij (ta so določena v posameznih občinskih statutih) v treh obalnih občinah:

- **Koper/Capodistria** (7. člen: »Na narodnostno mešanem območju občine, kjer živijo pripadniki avtohtone italijanske narodne skupnosti in ki obsega naselja Ankaran/Ancarano, Barizoni/Barisoni, Bertoki/Bertocchi, Bošamarin/Bossa-marino, Cerej/Cerei, Hrvatini/Crevatini, Kampil/Campel, Kolomban/-Colombano, Koper/Capodistria, Prade, Premančan/Premanzano, del naselja Spodnje Škofije (Valmarin), Šalara/Salara in Škocjan/San Canziano sta uradna jezika slovenščina in italijanščina.«¹),
- **Izola/Isola** (tretji odstavek 4. člen: »Na narodnostno mešanem območju (dvojezično območje), ki obsega mesto Izola/Isola, Dobrava pri Izoli, Jagodje, Livada in Polje pri Izoli, sta v javnem in družbenem življenju slovenski in italijanski jezik enakopravna.«²),
- **Piran/Pirano** (3. člen: »Na narodnostno mešanem območju občine, na katerem živijo pripadniki italijanske narodne skupnosti in ki obsega območja naselij: »Piran/Pirano, Portorož/Portorose, Lucija/Lucia, Strunjan/Strugnano, Seča/Sezza, Sečovelje/Sicciole, Parecag/Parezzago in Dragonja (dvojezično območje), je v javnem življenju italijanski jezik enakopraven s slovenskim jezikom.«³);

Govorci madžarskega jezika živijo v petih občinah v Prekmurju, v vzhodnem predelu Slovenije ob meji z Madžarsko:

- **Hodoš/Hodos** (1. člen: »Občina Hodoš je samoupravna lokalna skupnost ustanovljena z zakonom na območju naslednjih narodnostno mešanih naselij, na katerem živijo pripadniki madžarske narodne skupnosti: Hodoš/Hodos, Krpilivnik/Kapornak.«⁴),
- **Šalovci** (2. člen: »Del območja občine, v katerem živijo pripadniki madžarske narodne skupnosti je narodnostno mešano. Narodnostno mešano območje obsega naselje Domjanšovci/Domonkosfa.«⁵),
- **Moravske Toplice** (drugi odstavek 1. člen: »V naseljih Čikečka vas/Csekefa, Motvarjevci/Szentlászló, Pordašinci/Kisfalu, Prosenjakovci/Pártosfalva in Središče/Szerdahely živijo pripadniki madžarske narodne skupnosti.«⁶),

¹ Statut Mestne Občine Koper (Uradne objave št. 40/2000, 30/2001).

² Statut Občine Izola (Uradne objave, št. 15/1999).

³ Statut Občine Piran (Uradne objave, št. 10/1999).

⁴ Statut Občine Hodoš (Uradni list RS, št. 47/1999).

⁵ Statut Občine Šalovci (Uradni list, št. 13/1999).

⁶ Statut Občine Moravske Toplice (Uradni list RS, št. 11/1999).

- **Dobrovnik/Dobrovnak (drugi odstavek 2. člen:** »Del območja občine, na katerem živijo pripadniki madžarske narodne skupnosti je narodnostno mešano. Narodnostno mešano območje zajema naselji Dobrovnik/Dobronak in Žitkovci/Zsitkóc.«⁷⁾,
- **Lendava/Lendva (1. člen:** »Občina Lendava je samoupravna lokalna skupnost ustanovljena z zakonom na območju naslednjih naselij: Banuta/Bánuta, Benica, Čentiba/Csente, Dolga vas/Hosszúfalu, Dolgovaške gorice/Hosszúfaluhegy, Dolina pri Lendavi/Völgyifalu, Dolnji Lakoš/ Alsólakos, Gaberje/Gyertyános, Genterovci/Göntérháza, Gornji Lakoš/ Felsőlakos, Hotiza, Kamovci/Kámaháza, Kapca/Kapca, Kot/Kót, Lendava/ Lendva, Lendavske gorice/Lendvahegy, Mostje/Hidvég, Petišovci/Petesháza, Pince/Pince, Pince Marof/Pince major, Radmožanci/Radamos, Trimlini/ Hármasmalom, Brezovec del. Narodnostno mešano območje občine na katerem živijo tudi pripadniki madžarske narodne skupnosti obsega navedena naselja razen naselij Benica, Hotiza in Brezovec del.«⁸⁾.

3. Po podatkih popisa prebivalstva iz leta 2002 se je po načelu pripadnosti za italijansko narodnost opredelilo 2258 oseb, po materinem jeziku, ki je pravzaprav predmet konvencije o kateri se daje drugo poročilo, pa je oseb, ki jim je materin jezik italijanščina: 3762.

Za madžarsko narodnost pa se je opredelilo 6243 oseb, da je njihov materin jezik madžarščina pa 7713 oseb.

Za primerjavo: na popisu v letu 1991 se je za italijansko narodnost izreklo 2959 oseb, po materinem jeziku 3882 oseb; za madžarsko narodnost se je opredelilo 8000 oseb, po materinem jeziku pa 8729 oseb.

Način zbiranja podatkov o narodni pripadnosti in materinem jeziku je bilo v Popisu 2002 v primerjavi s popisom v letu 1991 nekoliko spremenjen. Po določilih 10. člena Zakona o popisu prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj v Republiki Sloveniji (Uradni list RS, št. 66/2000, 26/2001) se je morala o narodni/etnični pripadnosti (kamor sodijo tudi podatki o materinem jeziku) in veroizpovedi vsaka oseba, stara 14 let ali več, opredeliti SAMA. Za otroke, mlajše od 14 let, so odgovor lahko posredovali starši, posvojitelji oziroma skrbniki.

Za primerjavo: ob popisu leta 1991 so za otroke, mlajše od 15 let, odgovor o narodni pripadnosti posredovali starši ali drugi zakoniti zastopniki (skrbniki, posvojitelji). Za osebe, ki so bile med obiskom obiskovalca odsotne, je v preteklih popisih (tako na primer tudi leta 1991) odgovor o narodni pripadnosti popisovalcu lahko posredoval polnoletni član gospodinjstva.

Za člane gospodinjstva, ki so kritičnega trenutka ob popisu (31. marca 2002) dopolnili vsaj 14 let starosti, vendar so bili v času popisovanja oziroma v času

⁷ Statut Občine Dobrovnik (Uradni list RS, št. 34/1999).

⁸ Statut Mestne Občine Lendava (Uradni list RS, št. 26/1999, 119/2000, 69/2002).

obiska popisovalca odsotni ali se v navzočnosti drugih članov gospodinjstva oziroma popisovalca o narodni/etnični pripadnosti, materinem jeziku in veroizpovedi niso želeli opredeliti, so se podatki o narodni/etnični pripadnosti in materinem jeziku zbirali z izjavo o narodni/etnični pripadnosti, materinem jeziku in veroizpovedi (vprašalnik P-3/NV), ki jo je popisovalec skupaj s kuverto za odgovor pustil v gospodinjstvu. Na ta način je bilo vsaki osebi omogočeno, da izjavo o narodni/etnični pripadnosti, materinem jeziku in veroizpovedi izpolni sama in jo pošlje po pošti Statističnemu uradu RS. Pošiljanje izjave o narodni/etnični pripadnosti, materinem jeziku in veroizpovedi ni bilo obvezno. Upoštevane so bile samo tiste prispele izjave o narodni/etnični pripadnosti, materinem jeziku in veroizpovedi, ki so bile podpisane.

Odgovori so se, kot je bilo že navedeno, zbirali le neposredno od oseb starih 14 ali več let (ob zadnjem popisu je bil torej uporabljen metodološki pristop, da sme na vprašanje o narodni/etnični pripadnosti in veroizpovedi sama odgovoriti vsaka oseba, stara 14 let ali več, ki na vprašanje želi odgovoriti). To je posledično pomenilo, da so vse osebe, ki med popisovanjem niso bile navzoče v gospodinjstvu oz. niso želele odgovarjati v navzočnosti drugega člana gospodinjstva ali popisovalca, prejele poseben vprašalnik in pisemsko ovojnico z vnaprej plačano poštnino. Razdeljenih je bilo blizu 250.000 vprašalnikov, vrnjenih in obdelanih pa jih je bilo okrog 75 % ali približno 188.000. Veliko število takih oseb vprašalnikov ni vrnilo SURS-u, kar je avtomatično pomenilo, da so v vseh tabelah prikazani kot neznani.

Pri popisu leta 2002, drugače kot je bilo to leta 1991, se ni popisalo zdomcev, oseb, ki imajo sicer stalno prebivališče v Sloveniji, pa so odšli v tujino za več kot tri mesece.

Ob vsaki primerjavi podatkov o narodnosti med letoma 1991 in 2002 se je potrebno zavedati, da je bilo leta 1991 v kategorijah »*niso želeli odgovoriti*« in »*neznani*« 42.355 oseb, leta 2002 pa 174.913 oseb, kjer se dopušča možnost, da je tudi veliko oseb iz t.i. mešanih zakonov. Iz tega je razvidno, da se je drastično povečalo število tistih, ki na vprašanje o narodni pripadnosti in materinem jeziku niso želeli odgovarjati ali je odgovor ostal neznan⁹.

Problematika dejansko le statističnega upada števila pripadnikov italijanske in madžarske narodne skupnosti in s tem govorcev posameznega manjšinskega jezika v RS oz. uporaba materinega jezika pri nacionalnih manjšinah po zadnjem popisu prebivalstva je bila izpostavljena v okviru nekaterih teles: delovnega omizja za vprašanje manjšin, ki deluje v okviru Mešane komisije med Republiko Slovenijo in Avtonomno deželo Furlanijo-Julijsko krajino za obravnavo skupnih razvojnih vprašanj ter v okviru Komisije za spremljanje Sporazuma o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji.

⁹ VIR: Statistične informacije, št. 93/2003, Statistični urad RS.

S tem vprašanjem se je ukvarjala tudi Komisija Državnega zbora za narodni skupnosti, Komisija Vlade RS za narodni skupnosti, Urad Vlade RS za narodnosti in seveda tudi Statistični urad Republike Slovenije.

Glede na analizo Statističnega urada RS so **možni vzroki za statistični upad** pripadnikov italijanske in madžarske narodne skupnosti v RS po kriteriju nacionalne pripadnosti predvsem statistične, demografske in sociološke narave:

- manjša nataliteta,
- staranje prebivalstva,
- mešani zakoni,
- nov metodološki pristop (obveznost izjavljanja samih otrok starejših od 14 let) in dejstvo, da se
- edini prisotni član gospodinjstva ni smel izjasniti za ostale člane.

Nadalje se da sklepati, da se je število Italijanov in Madžarov (statistično gledano – neobvezna opredelitev) zmanjšalo predvsem zaradi sprememb narodne opredelitve, neopredeljevanja in menjave generacij. Pri zadnjem popisu je bila tudi bolj poudarjena možnost neizrekanja za narodno pripadnost oz. glede materinega jezika (kar ni bilo obvezno tudi v prejšnjem popisu, vendar ta opcija ni bila toliko poudarjena). Novost glede metodološkega pristopa predstavlja tudi dejstvo, da leta 2002 prvič niso bili v popis zajeti »zdomci« (ki imajo stalno prebivališče v Republiki Sloveniji – na narodnostno mešanem območju – živijo, delajo ali študirajo pa v Italiji oziroma na Madžarskem).

Iz analize Vlade RS, ki jo je sprejela 29. 7. 2004, dalje izhaja ugotovitev, da opazamo tako v Sloveniji, kot tudi drugod po Evropi trend opuščanja etničnih oz. jezikovnih identifikacij. V potrditev navedenemu gre dejstvo, da so v Republiki Sloveniji strahovito upadli tudi narodno opredeljeni etnični Slovenci; njihovo število se je, kot je bilo že navedeno, znižalo za 58.294 oseb, kar je doslej največji, predvsem nepričakovan in težko razumljiv upad. V istem obdobju je drastično upadlo tudi število pripadnikov slovenske nacionalne manjšine v Avstriji (na Koroškem) in Slovencev na Hrvaškem; v sosednji državi Hrvaški se je močno znižalo tudi število Italijanov (za 1667 oseb) in Madžarov (za 5760 oseb). Skočaj identično je z upadom slovenske manjšine v Italiji. Vse to se seveda nanaša tudi na uporabo določenega manjšinskega jezika kot materinega jezika.

V nasprotju z golimi statističnim podatki o številu pripadnikov italijanske in madžarske narodne skupnosti v RS oz. o osebah, ki jim je materin jezik eden od obeh priznanih manjšinskih jezikov, ki so bili pridobljeni na podlagi fakultativnega odgovaranja, pa je Vlada RS v analizi, sprejeti 29. 7. 2004, ugotovila, da je dejansko število pripadnikov italijanske narodne skupnosti na narodnostno mešanem področju celo opazno večje, 2970 oseb. Ko pa k temu prištejemo še pripadnike italijanske narodne skupnosti, ki živijo izven narodnostno mešanega področja (418 oseb), se pokaže, da živi na celotnem teritoriju Slovenije 3388 oseb italijanske narodnosti ali 12,66 % več, kot glede na popis prebivalstva leta 1991 (2959 oseb).

Podobno je pri madžarski narodni skupnosti: število pripadnikov madžarske narode skupnosti na narodnostno mešanem območju je tako 7297 oseb, če k temu prištejemo še pripadnike iste skupnosti izven narodnostno mešanega področja (1031 oseb), pa se pokaže, da gre za 8328 oseb, kar je več za 3,94 % kot leta 1991 (8000 oseb).

Analogno temu in opirajoč se na statistične podatke pa je število oseb, ki uporabljajo oz. šteje italijanski ali madžarski jezik kot materin jezik, še nekoliko večje od že navedenega števila. V prid gornjim navedbam govorijo tudi podatki iz evidence volilcev ob parlamentarnih volitvah v RS, dne 3. oktobra 2004. Po podatkih Republiške volilne komisije¹⁰ je bilo namreč v posebne volilne imenike narodnih skupnosti vpisanih 2767 pripadnikov italijanske narodne skupnosti v RS ter 6610 pripadnikov madžarske narodne skupnosti v RS. Ti podatki se seveda nanašajo le na osebe stare 18 let in več. Če k tem številkam iz parlamentarnih volitev prištejemo še pripadnike italijanske in madžarske narodne skupnosti oz. govorce italijanskega in madžarskega jezika kot materinega jezika, ki so mlajši od 18 let, je slika za italijansko in madžarsko narodno skupnost oz. govorce obeh manjšinskih jezikov zelo optimistična in kaže na velike rezultate posebne zaščite obeh manjšinskih jezikov.

Glede na ugotovljeno situacijo je možno sklepati, da je število pripadnikov obeh narodnih skupnosti, ko se odloča o konkretnih interesih (volitve svetnikov, podžupanov, volitve v Državni zbor itd.), višje, kot v zadevah, kjer ni posebnega interesa. Gre za določene sociološke razloge, ki bi jih bilo potrebno raziskati znotraj posamezne narodne skupnosti s posebno raziskavo.

Tudi obe narodni skupnosti v Sloveniji do zdaj nista izrazili nezadovoljstva ali drugih tehtnih pomislekov, zaradi katerih bi se posamezna narodna skupnost čutila zapostavljeno ali bi se iz drugih razlogov z zaskrbljenostjo udeležili popisa prebivalstva. Pritožb glede kakršnih koli pritiskov s strani države tudi ni bilo zaslediti.

Da je splošna družbena klima za obe narodni skupnosti in druge etnične skupnosti in skupine v Sloveniji ugodna, kaže tudi porast števila oseb, ki so se glede na popis leta 1991 in 2002 opredelili za Nemce (40,3 % porast), za Avstrijce (30,4 % porast) ali za pripadnike romske skupnosti (30,4 % porast), ki so v marsikaterem lokalnem okolju celo stigmatizirani. Na obstoj tolerance, strpnosti in znake evropskega modela sožitja, vsaj glede avtohtonih narodnih skupnosti, kažejo tudi nekatera druga dejstva, npr. v Prekmurju, na narodnostno mešanem področju, se tudi večinsko prebivalstvo, samoumevno in brez opaznih nasprotovanj izobražuje v dvojezičnih izobraževalnih ustanovah, na obalnem področju pa sta bila na zadnjih državnozborskih volitvah dva pripadnika italijanske narodne skupnosti izvoljena za poslanca predvsem z glasovi večinskega prebivalstva.

¹⁰ VIR: Javna objava Republiške volilne komisije št. 10-2/00-11/04 z dne 1. 9. 2004 (9 in 10 volilna enota).

Vloga ter naloga države je, da se zagotovi vse pogoje in ugodne razmere za življenje pripadnikov narodnih skupnosti, da se le-ti čutijo svobodne izražati svojo narodno pripadnost ter da jim je dejansko omogočeno celostno izvajanje posebnih pravic, ki jih določa Ustava RS. Država mora torej z vsemi možnimi ukrepi poskrbeti, da se v praksi vsi zakoni in ostali predpisi dejansko izvajajo ter se tako zagotovi ugodna klima.

4. Republika Slovenija »jezikov brez ozemlja« (non-territorial languages) ni posebej določila.
5. Zaščito in razvoj regionalnih ali manjšinskih jezikov v Sloveniji je mogoče razdeliti v več segmentov. Izhodišče za zaščito teh jezikov je Republika Slovenija v Temeljni ustavni listini o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije¹¹, k Ustavu RS, v poglavju III. opredelila: »Italijanski in madžarski narodni skupnosti v Republiki Sloveniji in njunim pripadnikom so zagotovljene vse pravice iz ustave Republike Slovenije in mednarodnih pogodb«. Položaj in posebne pravice avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti v Sloveniji, so tako opredeljene v 64. členu Ustave Republike Slovenije, kot temeljnem pravnem aktu države.

64. člen Ustave RS določa:

- avtohtoni italijanski in madžarski narodni skupnosti ter njunim pripadnikom je zagotovljena pravica, da svobodno uporabljajo svoje narodne simbole;
- za ohranjanje svoje narodne identitete ustanovljajo organizacije, razvijajo gospodarske, kulturne in znanstvenoraziskovalne dejavnosti ter dejavnosti na področju javnega obveščanja in založništva;
- v skladu z zakonom imata narodni skupnosti in njuni pripadniki pravico do vzgoje in izobraževanja v svojem jeziku ter do oblikovanja in razvijanja te vzgoje in izobraževanja (zakon določa območja, na katerih je dvojezično šolstvo obvezno);
- narodnima skupnostma in njunimi pripadnikom je zagotovljena pravica, da gojijo odnose s svojima matičnima narodoma in državama (Slovenija gmotno in moralno podpira uveljavljanje teh pravic);
- na območjih, kjer ti skupnosti živita, ustanovijo njuni pripadniki za uresničevanje svojih pravic samoupravne skupnosti (na njihov predlog lahko država pooblasti samoupravne narodne skupnosti za opravljanje določenih nalog iz državne pristojnosti ter zagotavlja sredstva za njihovo uresničevanje);
- narodni skupnosti sta neposredno zastopani v predstavnih organih lokalne samouprave in v državnem zboru (80. člen Ustave RS v tretjem odstavku določa, da se v državni zbor vedno izvoli po en poslanec italijanske in madžarske narodne skupnosti; za razliko od ostalih poslancev državnega zbora RS, ki so izvoljeni po proporcionalnem sistemu, se predstavnika narodnih skupnosti volita po večinskem načelu);

¹¹ Glej Uradni list RS, št. 1-4/91-I, 25. julij 1991.

-
- zakon ureja položaj in način uresničevanja pravic italijanske in madžarske narodne skupnosti na območjih, kjer živita, obveznosti samoupravnih lokalnih skupnosti za uresničevanje teh pravic, ter tiste pravic, ki jih pripadniki te skupnosti uresničujejo tudi zunaj teh območij;
 - pravice narodnih skupnosti so zagotovljene ne glede na število pripadnikov teh skupnosti;
 - Ustava RS v 5. odstavku 64. člena določa, da: »zakoni, drugi predpisi in splošni akti, ki zadevajo uresničevanje v ustavi določenih pravic in položaja zgolj narodnih skupnosti, ne morejo biti sprejeti brez soglasja predstavnikov narodne skupnosti«; na podlagi ustavnega določila pa nadalje Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih (Uradni list RS, št. 65/94) v 2. odstavku 15. člena določa, da: »kadar državni organi odločajo o zadevah, ki se nanašajo na položaj pripadnikov narodnih skupnosti, morajo predhodno pridobiti mnenje samoupravnih narodnih skupnosti«.

Pomembnejše določbe Ustave RS so za uresničevanje pravic italijanske in madžarske narodne skupnosti zapisane tudi v 11. členu Ustave RS, ki pravi: »Uradni jezik v Sloveniji je slovenščina. *Na območjih občin, v katerih živita italijanska ali madžarska narodna skupnost, je uradni jezik tudi italijanščina ali madžarščina*«; poleg tega pa sta še 61. in 62. člen Ustave RS, ki jamčita vsem državljanom RS pravico do svobodnega izražanja pripadnosti svojemu narodu ali narodni skupnosti, da gojijo in izražajo svojo kulturo ter pravico do uporabe svojega jezika in pisave.

Organiziranost in temeljne pravice italijanske in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji so konkretizirane v Zakonu o samoupravnih narodnih skupnostih (Uradni list RS, št. 65/94), v katerem 1. člen določa: »Za uresničevanje posebnih pravic, ki jih zagotavlja ustava Republike Slovenije, za uveljavljanje svojih potreb in interesov in za organizirano sodelovanje pri javnih zadevah, ustanovijo pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti na območjih, kjer avtohtono živijo, samoupravne narodne skupnosti«, s tem je dodatno operacionalizirano uresničevanje ustavno določenih pravic italijanske in madžarske narodne skupnosti.

Pripadnikom italijanske in madžarske narodne skupnosti so nekatere pravice zagotovljene tudi izven narodnostno mešanega območja (vpis v posebnih volilni imenik za izvolitev poslanca v Državni zbor RS, pravica do učenja jezika izven območja pod določenimi pogoji).

Predstavniki italijanske in madžarske narodne skupnosti so zastopani tudi v Svetu nacionalne RTV Slovenija, vsak z enim predstavnikom. Poleg tega Svet RTV Slovenija imenuje tudi programske svete za narodnostni program, v katerih sta dve tretjini članov iz vrst pripadnikov obeh narodnih skupnosti.

Glede doslednega upoštevanja zakonskih določil za narodni skupnosti je Generalni sekretar Vlade RS v navodilu št. 023-12/2001 z dne 3. 3. 2003, glede vključevanja narodnih skupnosti v postopke sprejemanja odločitev, ki se nanašajo na položaj njihovih pripadnikov, pozval vse državne organe (vlada, ministrstva, drugi državni organi) k doslednemu upoštevanju poslovnih in ustreznih zakonskih določil.

S podpisom koalicijske pogodbe z dne 23. 11. 2004 se je vladajoča Koalicija v 11. poglavju zavezala k obravnavanju problematike italijanske in madžarske narodne skupnosti z doslednim uveljavljanjem osamosvojitvenih dokumentov, Ustave Republike Slovenije in sprejetih mednarodnih obveznosti (mednarodnih sporazumov in ratificiranih mednarodnih listin). Pri tem poudarja, da dosedanja raven financiranja posebnih pravic narodnih skupnosti predstavlja izhodišče za njihov nadaljnji razvoj. Koalicija se zavezuje, da bo izvajala ukrepe proti asimilaciji na vseh področjih, ki so življenjskega pomena za obstoj in razvoj obeh narodnih skupnosti, vključno s spodbujanjem gospodarskega in infrastrukturnega razvoja narodnostno mešanih območij, s poudarkom na odpiranju novih delovnih mest in na ustvarjanju gospodarske podlage za narodni skupnosti. Posebna pozornost velja krepitvi institucij narodnih skupnosti, njunih jezikov in kultur.

Koalicija se zavezuje k ustvarjanju ugodnega družbenega ozračja za uveljavitev politik v zvezi z italijansko in madžarsko narodno skupnostjo. V zvezi z navedenim bo Vlada Republike Slovenije v roku šestih mesecev pripravila osnutek resolucije o italijanski in madžarski narodni skupnosti, nato pa po usklajevanju z italijansko in madžarsko narodno skupnostjo v nadaljnjih treh mesecih resolucijo predložila državnemu zboru. Operacionalizacija teh zavez po posameznih področjih in najpomembnejši ukrepi glede politike, ki jo bo koalicija vodila v zvezi z italijansko in madžarsko narodno skupnostjo, bodo sestavni del aneksa h koalicijski pogodbi, ki ga bodo podpisali vsi koalicijski partnerji in oba poslancata narodnih skupnosti, ali posebnega sporazuma, ki bo podpisan s strani predsednika Vlade Republike Slovenije in obeh poslancev narodnih skupnosti najkasneje v treh mesecih po začetku veljavnosti koalicijske pogodbe.

Poleg omenjenih določil Ustave RS ter Zakona o samoupravnih narodnih skupnostih je njihov položaj opredeljen še v čez 50 področnih zakonih in drugih predpisih, v odlokih in statutih občin na narodnostno mešanih območjih, v drugih pravnih aktih, v meddržavnih pogodbah ali sporazumih, ter v mednarodnih konvencijah, ki jih je ratificirala Republika Slovenija.

Najpomembnejši so: Okvirna konvencija Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin in Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih. Osimski sporazumi iz leta 1977 so pomembni za italijansko narodno skupnost. Gre za dvostranski sporazum med prejšnjo skupno državo SFRJ in Republiko Italijo. Republika Slovenija se je ob osamosvojitvi leta 1991 z aktom o nasledstvu obvezala k nadaljnjemu spoštovanju teh sporazumov. Osimski sporazumi povzemajo tudi bistvena določila Posebnega Statuta kot priloge k Spomenici o soglasju iz leta 1954.

Sporazum o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji (ratificiran 1993) je pomembna meddržavna pogodba, pomembna za madžarsko narodno skupnost v Sloveniji in za slovensko manjšino na Madžarskem.

Slovenija je Evropsko listino o regionalnih ali manjšinskih jezikih podpisala 3. julija 1997, ratificirala 19. julija 2000, v uradnem listu je bila objavljena 4. avgusta 2000. Ob deponiranju ratifikacijskih listin 4. oktobra 2000 je Slovenija izjavila, da bodo sprejeta določila začela veljati 1. januarja 2001.

I. DEL

1. Zakoni in navodila, ki se nanašajo na izvajanje Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jeziki:
 - **Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih (Ur. l. RS, št. 65/94),**
 - Zakon o ratifikaciji sporazuma o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji (Ur. l. RS-MP, št. 6/93 (RS, št. 23/93)),
 - Zakon o medijih (Ur. l. RS, št. 35/01, ..., 16/04),
 - Zakon o Radioteleviziji Slovenija (Ur. l. RS, št. 18/94, ..., 79/01),
 - Statut Javnega zavoda Radiotelevizija Slovenija (Ur. l. RS, št. 66/95),
 - Zakon o gimnazijah (Ur.l. RS št. 12/96 in 59/01),
 - Zakon o maturi (Ur.l. RS št. 15/03),
 - Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Ur.l.RS št. 115/03 – uradno prečiščeno besedilo),
 - Zakon o osnovni šoli (Ur.l.RS št. 12/96, 33/97, 59/01 in 71/04),
 - Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju (Ur.l. RS št. 12/96, 44/00 in 86/04),
 - Zakon o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja (Ur.l. RS, št. 35/2001),
 - Zakon o vrtcih (Ur.l. RS, št. 12/96, 44/00 in 78/03),
 - Odlok o ustanovitvi Univerze na Primorskem (Ur. l. RS, št. 13/03, 79/04),
 - Zakon o skladu Republike Slovenije za ljubiteljske kulturne dejavnosti, (Ur. l. RS, št. 1/96, 22/00),
 - Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (Ur. l. RS, št. 96/02),
 - Zakon o varstvu kulturne dediščine (Ur. l. RS, št. 7/99, ..., 126/03),
 - Zakon o knjižničarstvu (Ur. l. RS, št. 87/01, 96/02),
 - Uredba o ratifikaciji sporazuma o sodelovanju v kulturi in izobraževanju med Vlado Republike Slovenije in Vlado Italijanske Republike (Ur. l. RS, št. 49/02),
 - Zakon o državnem tožilstvu (Ur. l. RS, št. 63/94, ..., 14/03),
 - Zakon o sodiščih (Ur. l. RS, št. 19/94, ..., 73/04),
 - Sodni red (Ur. l. RS, št. 17/95, ..., 75/04),
 - Zakon o kazenskem postopku (Ur. l. RS, št. 63/94, ..., 96/04),
 - Kazenski zakonik (Ur. l. RS, št. 63/94, ..., 95/04),
 - Zakon o državni upravi (Ur. l. RS, št. 52/02, ..., 97/04),
 - Zakon o policiji (Ur. l. RS, št. 49/98, ..., 63/04),
 - Zakon o matičnem registru (Ur. l. RS, št. 37/03),

- Zakon o notariatu (Ur. l. RS, št. 13/94, ..., 73/04),
- Zakon o osebnem imenu (Ur. l. SRS, št. 16/74, ..., 5/90, RS, št. 5/91, ..., 29/95),
- Zakon o osebni izkaznici (Ur. l. RS, št. 75/97),
- Zakon o potnih listinah državljanov Republike Slovenije (Ur. l. RS, št. 65/00),
- Zakon o splošnem upravnem postopku (Ur. l. RS, št. 80/99, ..., 73/04),
- Uredba o vodenju in vzdrževanju centralnega registra prebivalstva ter postopku za pridobivanje in posredovanje podatkov (Ur. l. RS, št. 70/00, 28/02),
- Zakon o imenovanju in evidentiranju naselij, ulic in stavb (Ur. l. SRS, št. 5/80, ..., 5/90, RS, št. 8/90, ..., 66/93),
- Zakon o varstvu potrošnikov (Ur. l. RS, št. 20/98, ..., 98/04),
- Zakon o zavodih (Ur. l. RS, št. 12/91, ..., 36/00),
- Zakon o javni rabi slovenščine (Ur. l. RS, št. 86/04).

2. V uveljavljenem modelu varstva narodnih skupnosti je za varovanje, promocijo in razvoj manjšinskih jezikov dolžna skrbeti predvsem država in organi lokalnih skupnosti. Pri tem bi veljalo posebej omeniti: Ministrstvo za zunanje zadeve, Urad Vlade Republike Slovenije za narodnosti in Samoupravne narodne skupnosti, ki so politični organi narodnih manjšin. Naslovi omenjenih institucij so:

URAD VLADE REPUBLIKE SLOVENIJE ZA NARODNOSTI

Tržaška 21, 1508 Ljubljana, Slovenija

Tel: +386 1 478 89 50; Fax: +386 1 478 89 51

Direktor: Janez Obreza

e-naslov: janez.obreza@gov.si

MINISTRSTVO ZA ZUNANJE ZADE (Sektor za mednarodne organizacije in človekovo varnost)

Prešernova cesta 25, P.P. 481 1000 Ljubljana, Slovenija

Tel: +386 1 478 2000; Fax: +386 1 478 23 40, 386 1 478 2341

Minister: dr. Dimitrij Rupel

e-naslov: info.mzz@gov.si

POMURSKA MADŽARSKA SAMOUPRAVNA NARODNA SKUPNOST,

Glavna ulica 124, 9220 Lendava, Slovenija

Tel: +386 2 575 1449; Fax: +386 2 575 1419

Predsednik: Tomka György

e-mail: pmnss@siol.net

OBALNA SAMOUPRAVNA SKUPNOST ITALIJANSKE NARODNOSTI

Župančičeva 39, 6000 Koper, Slovenija

Tel: +386 5 627 91 51; Fax: +386 5 627 40 91

Predsednik: Silvano Sau

e-mail: cna.costiera@siol.net

ZVEZA ROMOV SLOVENIJE

Ulica arhitekta Novaka 13, 9000 Murska Sobota, Slovenija

Tel: +386 2 5308 100; Fax: +386 2 5308 104

Predsednik: Jože Horvat

e-mail: romaniunion@siol.net

MINISTRSTVO ZA KULTURO

Maistrova ulica 10, 1000 Ljubljana, Slovenija

Tel: +386 1 369 59 00; Fax: +386 1 369 59 01

Minister: dr. Vasko Simoniti

e-mail: gp.mk@gov.si

MINISTRSTVO ZA VISOKO ŠOLSTVO, ZNANOST IN TEHNOLOGIJO

Trg OF 13, 1000 Ljubljana, Slovenija

Tel: +386 1 478 46 00; Fax: +386 1 478 47 19

Minister: dr. Jure Zupan

e-mail: gp.mszs@gov.si

MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT

Kotnikova 38, 1000 Ljubljana, Slovenija

Tel. +386 1 478; Fax: +386 1 478 4329.

Minister: dr. Milan Zver

e-mail: gp.mss@gov.si

MINISTRSTVO ZA NOTRANJE ZADEVE

Štefanova ulica 2, 1501 Ljubljana, Slovenija

Minister: Dragutin Mate

Tel: +386 1 231 83 86; Fax: +386 1 230 23 08

e-mail: gp.mnz@gov.si

MINISTRSTVO ZA PRAVOSODJE

Župančičeva 3, 1000 Ljubljana, Slovenija

Minister: dr. Lovro Šturm

Tel: +386 1 369 52 00; Fax: +386 1 369 57 83

e-mail: gp.mp@gov.si

INŠTITUT ZA NARODNOSTNA VPRAŠANJA

Erjavčeva 26, 1000 Ljubljana

Tel: +386 1 200 18 70; Fax: +386 1 251 09 64

Direktor: dr. Mitja Žagar

e-mail: INV@inv.si

EDIT RIJEKA

Zvonimirova 20/A

HR-5100 Rijeka

Tel: +385 51 672-119; Fax: +385 51 672-151

e-mail: edit@edit.hr

ZAVOD ZA KULTURO MADŽARSKE NARODNOSTI

Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet

Glavna ulica – Fő utca 124, 9220 Lendava – Lendva

Tel: +386 2 577 66 60, Fax: +386 2 577 66 68

Direktor: Göncz László

e-mail: magyar.lendva@siol.net

ZAVOD ZA INFORMATIVNO DEJAVNOST MADŽARSKE NARODNOSTI

Magyar Nemzetiségi Tájékoztatói Intézet

Glavna ulica – Fő utca 124, 9220 Lendava – Lendva

Tel: +386 2 577 61 80, Fax: +386 2 577 61 91

Direktor: dr. Bence Lajos

e-mail: nepujzag@siol.net

3. Periodično poročilo je pripravljeno v sodelovanju z Uradom RS za narodnosti, Ministrstvom za kulturo, Ministrstvom za šolstvo in šport in Ministrstvom za zunanje zadeve. Poročilo sprejme Vlada RS, kar pomeni, da so s poročilom seznanjena vsa ministrstva, organi sestavi vlade in ostale relevantne institucije. Enako velja za mnenje in priporočila Odbora strokovnjakov.
4. Prva faza obveščanja javnosti, tako pripadnikov večinskega naroda kot tudi pripadnikov narodnih skupnosti, o pravicah in dolžnostih, ki izhajajo iz Listine so slovenski državni organi izvedli v procesu priprave prvega poročila in v obdobju priprave različnih dodatnih pojasnil k Poročilu RS o uresničevanju Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih. Inštitut za narodnostna vprašanja pa je v tem vmesnem času nekatere glavne dokumente Sveta Evrope (npr. Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih, Okvirna konvencija za zaščito narodnih manjšin, Protokol št. 12 h Konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin) prevedel v slovenski, madžarski, italijanski, hrvaški, nemški ter romski jezik. Zbrano in prevedeno gradivo je bilo objavljeno v publikaciji z naslovom: »Slovenija & evropski standardi varstva narodnih manjšin«. Omenjeno publikacijo je možno najti tudi na spletnih straneh Informacijsko dokumentacijskega centra Sveta Evrope pri NUK v Ljubljani; www.idcse.nuk.si, Inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani; www.inv.si, Avstrijskega inštituta za vzhodno in jugovzhodno Evropo; www.ff.uni-lj.si/asrlo.
5. V kolikšni meri so upoštevana priporočila Odbora strokovnjakov je razvidno iz Poročila RS o uresničevanju Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih. Republika Slovenija je ob deponiranju listine o ratifikaciji Listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih generalnemu sekretarju Sveta Evrope sporočila, da sta na ozemlju Republike Slovenije regionalna ali manjšinska jezika italijanski in madžarski jezik. Prav tako je sporočeno, da se bodo določbe od prvega do četrtega odstavka 7. člena smiselno uporabljale tudi za romski jezik.

Priporočilo 1:

Status in položaj pripadnikov nekdanjih jugoslovanskih republik v Sloveniji: Ustava RS v besedilu 61. člena vsakomur zagotavlja »... pravico, da svobodno izraža pripadnost svojemu narodu ali narodni skupnosti, da goji in izraža svojo kulturo in uporablja svoj jezik in pisavo«; prepoveduje diskriminacijo oz. zagotavlja pripadnikom narodov nekdanje skupne države Jugoslavije iste pravice kot drugim državljanom RS. Ustava RS ne vsebuje določil, ki bi se neposredno nanašala na posebno varstvo pripadnikov narodov nekdanje skupne države Jugoslavije, Judov in Nemcev. Pravna podlaga za reševanje njihovega položaja so sklenjeni tudi bilateralni kulturni sporazumi, kot sta Sporazum o sodelovanju v kulturi in izobraževanju med Vlado RS in Vlado Republike Hrvaške (na podlagi katerega se v RS financirajo tri hrvaška društva in omogoča različne dejavnosti na področju šolstva in izobraževanja) in Sporazum o sodelovanju v kulturi, izobraževanju in znanosti med Vlado RS in Svetom Ministrstvom Bosne in Hercegovine. Inštitut za narodnostna vprašanja je po naročilu Urada Vlade RS za narodnosti pripravil raziskavo z naslovom *ŽPoložaj in status pripadnikov nekdanje Jugoslavije v RS'*, ki bo služila kot osnova za nadaljnjo razpravo, enako tudi študija *Percepcija slovenske integracijske politike* (december 2004), ki je rezultat širšega interdisciplinarnega dostopa Fakultete za družbene vede Univerze v Ljubljani, Inštituta za narodnostna vprašanja iz Ljubljane in Slovenske akademije znanosti in umetnosti (sekcija za izseljeništvu).

Novembra 2003 se je pričel dopolnilni pouk srbskega jezika v Mariboru, pripravljajo pa se tudi učni načrti za srbsščino kot obvezni izbirni predmet v zadnji triadi 9-letne osnovne šole.

Priporočilo 2:

V namen izboljšanja meddržavnih odnosov o tem vprašanju je potrebno omeniti Sporazum med Vlado Republike Avstrije in Republike Slovenije o sodelovanju v kulturi, izobraževanju in znanosti, ki je bil podpisan v Ljubljani, 30. aprila 2001 in v 15. členu sporazuma omogoča »... projekte v korist kulturnih kakor tudi izobraževalno in znanstveno pomembnih želja in potreb pripadnikov nemško govoreče etnične skupine v Sloveniji (kot npr. projekte na področju učenja jezika in spomeniškega varstva, štipendij in podobno)«.

Vsakršne drugačne rešitve na področju uporabe jezikov v RS (glej 11. člen Ustave RS) od zdajšnjih bi terjale novo plebiscitarno odločanje o vsebinah, za katere so se državljani opredelili ob ustanovitvi samostojne države Slovenije, oziroma posledično spreminjanje Ustave RS.

Priporočilo 3:

RS si prizadeva za dosledno uresničevanje Vladnega programa ukrepov za pomoč Romom iz l. 1995. Na področju izobraževanja Ministrstvo za šolstvo in šport šolam z romskimi otroki priznava dodatne pedagoške ure za skupinsko izvedbo pouka zunaj matičnega razreda oziroma za individualno pomoč v razredu ali izven razreda. Normativ za oblikovanje oddelka, v katerega so vključeni najmanj 3 romski učenci,

je nižji kakor v običajnih oddelkih; za učence Rome ministrstvo namenja dodatna sredstva za nakup učnih pripomočkov, za stroške v zvezi z dejavnostmi in ekskurzijami in za subvencioniranje šolske prehrane; šole s pomočjo učbeniških skladov zagotavljajo romskim učencem učbenike. Ministrstvo zagotavlja tudi štipendije za vse tiste romske študente, ki so vključeni na pedagoške študije.

Poteka raziskovalni projekt za razvoj modelov za izobraževanje in usposabljanje Romov z namenom zagotavljanja povečanja rednega zaposlovanja. Na Ministrstvu za šolstvo in šport deluje delovna skupina za pripravo Strategije hitrejšega vključevanja Romov v vzgojo in izobraževanje. V l. 2002 in 2003 je v Murski Soboti in na Dolenjskem potekalo izobraževanje za osnovnošolske učitelje in vzgojitelje na tematiko romski jezik in kultura. Obstajajo poskusi oblikovanja slovnice in besedišča v romskem jeziku ter romsko-slovenski slovar zbranih besed. Romski jezik se uporablja v časopisu ROMANO THEM – ROMSKI SVET, vse bolj bogata je založniška dejavnost Romov. Nadaljnje uresničevanje priporočil Odbora strokovnjakov je v nadaljevanju razvidno iz poročila.

Priporočilo 4:

Rabo jezika narodnih manjšin v upravnih postopkih določa Zakon o splošnem upravnem postopku v IV. poglavju 62. člena (jezik v postopku). Zakon o državni upravi (Uradni list RS, št.52/2002 ... 97/2004) v 4. členu določa, da je uradni jezik v upravi slovenščina. Na območjih občin, v katerih živita avtohtoni italijanska oziroma madžarska narodna skupnost, je uradni jezik v upravi tudi italijanščina oziroma madžarščina. Na teh območjih uprava posluje, vodi postopek in izdaja pravne in druge akte v jeziku narodne skupnosti, če stranka, ki pripada italijanski oziroma madžarski narodni skupnosti, uporablja italijanski oziroma madžarski jezik.

Kadar je upravni organ na prvi stopnji vodil postopek tudi v italijanščini oziroma madžarščini, mora biti tudi drugostopenjska sodba izdana v istem jeziku. Zakon o delavcih v državnih organih (Uradni list RS, št. 15/90 ... 38/1999) v drugem odstavku 4. člena določa, da je pogoj za sklenitev delovnega razmerja za višje upravne delavce in upravne delavce ter za strokovno tehnične delavce, ki opravljajo neposredno delo s strankami, tudi aktivno znanje slovenskega jezika; na območjih, na katerih je določena enakopravnost italijanskega oziroma madžarskega jezika, pa tudi jezikov teh narodnosti. Znanje jezikov narodnih skupnosti je na teritorijih narodnih skupnosti še dodatno finančno ovrednoteno (10. člen)¹².

Pri gospodarskih dejavnostih bo iz predstavljene zakonodaje v sledečih poglavjih, državne in regionalne razvidno, da je na narodnostno mešanem ozemlju prepovedano vsakršno odvracanje od uporabe regionalnih ali manjšinskih jezikov v gospodarskih dejavnostih. Prav tako ne bi smelo biti dilem pri uresničevanju določb, ki se nanašajo na vidno dvojezičnost v javnih in zasebnih gospodarskih in socialnih službah.

¹² Uredba o količnikih za dodelitev osnovne plače funkcionarjev, ki jih imenuje Vlada RS in drugih zaposlenih v službi Vlade RS, upravnih organov in upravnih enot (Uradni list RS, št. 82/94).

Priporočilo 5:

Zahteve po širjenju varstva pravic italijanske manjšin izven določenega narodnostno mešanega območja: Teritorialno in politično predstavništvo italijanske manjšine v Sloveniji je določeno z ustavo in zakoni, zato bi vsaka sprememba položaja in vloge samoupravnih narodnih skupnosti zahtevala tudi spremembo ustave.

Priporočilo 6:

Vsako poročilo o uresničevanju mednarodnih dokumentov, ki ga sprejme Vlada RS je javno in zatorej dostopno zainteresirani javnosti.

6. in 7. Po prejemu mnenja in priporočil Odbora strokovnjakov je Ministrstvo za zunanje zadeve z mnenjem in priporočili seznanilo vse relevantne institucije, ki so sodelovale pri pripravi prvega periodičnega poročila in v sodelovanju s temi institucijami pripravilo odgovor Vlade RS na Mnenje in priporočila Odbora strokovnjakov za uresničevanje Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih. Ko dokument sprejme Vlada RS je le-ta javen in imajo do njega dostop vse zainteresirane institucije.

II. DEL

1.1

1. Država Slovenija kot podpisnica Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih (listina) v praksi uresničuje določila 7. člena Listine, tako pri tvorbi politik, zakonodajne kot vsakdanje prakse zasleduje določen nabor ciljev in načel. Ti cilji in načela so zapisana v 7. členu Listine in so naslednja:
 - a) priznanje regionalnih ali manjšinskih jezikov kot izraza kulturnega bogastva;
 - b) spoštovanje zemljepisnega območja vsakega regionalnega ali manjšinskega jezika, da bi s tem zagotovili, da že obstoječe ali nove upravne delitve niso ovira za spodbujanje rabe posameznega regionalnega ali manjšinskega jezika;
 - c) potreba po odločnem ukrepanju za spodbujanje rabe regionalnih ali manjšinskih jezikov, da se varujejo;
 - d) boljše omogočanje in/ali spodbujanje ustne ali pisne rabe regionalnih ali manjšinskih jezikov v javnem in zasebnem življenju;
 - e) vzdrževanje in razvoj vezi na področjih, ki jih vključuje ta listina, med skupinami, ki uporabljajo regionalni ali manjšinski jezik in drugimi skupinami v tej državi, ki uporabljajo regionalni ali manjšinski jezik v enaki ali podobni obliki, kakor tudi vzpostavitev kulturnih odnosov z drugimi skupinami v državi, ki uporabljajo različne jezike;
 - f) zagotavljanje primernih oblik in sredstev za poučevanje in študij regionalnih ali manjšinskih jezikov na vseh ustreznih stopnjah;

- g) zagotavljanje možnosti osebam, ki ne govorijo regionalnega ali manjšinskega jezika in živijo na območju, kjer se tak regionalni ali manjšinski jezik uporablja, da se ga učijo, če tako želijo;
 - h) pospeševanje študija in raziskovanja regionalnih ali manjšinskih jezikov na univerzah ali enakovrednih ustanovah;
 - i) pospeševanje primernih oblik transnacionalnih izmenja na področjih, ki jih vključuje ta Listina za regionalne ali manjšinske jezike, ki se uporabljajo v enaki ali podobni obliki v dveh ali več državah.
2. Pogodbenice se obvezujejo, da bodo, če še niso, odpravile vsako neupravičeno razlikovanje, izključevanje, omejevanje ali dejanje prednosti glede uporabe kakega regionalnega ali manjšinskega jezika in katerih cilj je odvracati od ohranjanja ali razvoja tega jezika ali ga ogrožati. Sprejem posebnih ukrepov v prid regionalnih ali manjšinskim jezikom, katerih namen je spodbujati enakost med uporabniki teh jezikov in preostalim prebivalstvom ali ki upoštevajo njihove specifične razmere, se ne šteje za dejanje diskriminacije do uporabnikov bolj razširjenih jezikov.
 3. Pogodbenice se obvezujejo s primernimi ukrepi pospeševati medsebojno razumevanje med vsemi jezikovnimi skupinami v državi vključno spoštovanje, razumevanje in strpnost do regionalnih ali manjšinskih jezikov, ter spodbujati javna občila, da si prizadevajo za doseganje istih ciljev.
 4. Pri določanju svoje politike do regionalnih ali manjšinskih jezikov pogodbenice upoštevajo izražene potrebe in želje skupin, ki uporabljajo te jezike. Spodbujati jih je treba, da po potrebi ustanavljajo organe za svetovanje oblastem o vseh zadevah, ki se nanašajo na regionalne ali manjšinske jezike.

Poleg že omenjenih ustavnih določb in zakonskih aktov, ki neposredno urejajo položaj narodnih skupnosti (madžarske in italijanske) v Sloveniji in s priznavanjem njihovih manjšinskih jezikov, ki bogatijo njihovo lastno kulturo je potrebno v slovenskem modelu varstva narodnih manjšin omeniti pomembno posebnost: varstvo narodnih skupnosti se neposredno nanaša tudi na pripadnike večinske narodne skupnosti. Na primer, tudi pripadniki večinskega naroda so dolžni imeti dvojezične dokumente, saj v javnih šolah velja načelo učiti se jezika in kulture manjšin, kar pomeni »tolerirati« dvojezično toponomastiko. Od vsakega posameznika pripadnika narodne skupnosti je odvisno, kdaj in kako bo uporabljal »podeljene« posebne narodne pravice. Na področju varovanja manjšinskih pravic, pa velja omeniti spoznanje, da je kulturna in duhovna dediščina narodnostno mešanega ozemlja skupna lastnina vseh njegovih prebivalcev ne glede na njihovo narodnostno pripadnost in/ali socialni status, ki so ga imeli v različnih zgodovinskih obdobjih. Pri tem pa velja ponovno poudariti določitev pravic, ki jih pripadniki narodnih skupnosti uresničujejo tudi zunaj narodnostno mešanih območij. Med te pravice je slovenska država uvrstila pravico pripadnikov narodnih skupnosti do vpisa v posebni volilni imenik narodnosti za izvolitev poslanca narodnosti v državni zbor tudi, če ne živijo na narodnostno mešanem ozemlju, in pravico do učenja jezika narodnih manjšin tudi zunaj

narodnostno mešanega ozemlja. Izpostaviti je potrebno, da je slovenska manjšinska zakonodaja nadstandardna, saj v veljavni zakonodaji prevladuje načelo kulturnega pluralizma, ki tudi pripadnike večinskega naroda seznanja z jezikom in kulturo narodnih manjšin. Uveljavljena zasnova izobraževanja v Sloveniji pa je dosegla, da so v Sloveniji med uporabniki manjšinskih jezikov tudi drugi prebivalci na narodnostno mešanih območjih, ne samo pripadniki manjšine.

1.2 Na področju doseganja ciljev in načel v skladu s prvim odstavkom 2. člena je potrebno podati nekatere najnovejše spremembe predpisov.

V letu 2001 je bil sprejet prenovljeni Zakon o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja (Uradni list RS, št. 35/2001), ki celovito ureja vse posebnosti vzgoje in izobraževanja za potrebe obeh narodnih skupnosti, za katere so nastavki dani v vseh zakonih s področja šolstva, od krovnega Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Uradni list RS, št. 55/2003) dalje. Omeniti velja tudi Zakon o knjižničarstvu (Uradni list RS, št. 87/2001) z vrsto podzakonskih aktov, ki v 25. členu govori o splošnih knjižnicah na narodnostno mešanih območjih. Na Ministrstvu za kulturo je bila ustanovljena tudi posebna delovna skupina za pripravo predlogov o implementaciji tega člena. Člana te delovne skupine sta bila tudi predstavnika krovnih organizacij obeh narodnih skupnosti.

V letu 2002 je bil sprejet Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (Uradni list RS, št. 96/2002), ki določa javni interes za kulturo; organe, ki so zanj pristojni in odgovorni ter mehanizme za njegovo uresničevanje. Zakon v prvi vrsti obravnava italijansko in madžarsko narodno skupnost v Republiki Sloveniji, obravnava pa tudi ostale manjšinske skupnosti. V 31. členu je določeno, da sredstva za financiranje javnih zavodov, ki jih lahko za uresničevanje svojih potreb na področju kulture ustanovita italijanska in madžarska narodna skupnost, italijanski in madžarski narodni skupnosti zagotavlja država v okviru sredstev za italijansko oziroma madžarsko narodno skupnost. 59. členu določa, da se za zagotavljanje programov italijanske in madžarske narodne skupnosti uporablja neposredni poziv. 65. člen zakona pa določa pri pristojnostih države med drugim tudi kulturno integracijo manjšinskih skupnosti in priseljencev, če njihovi kulturni programi oziroma projekti presegajo lokalni pomen.

V letu 2003 je bil sprejet Zakon o matičnem registru, ki je nadomestil stari zakon o matičnih knjigah, v 23. členu določa: »Na območjih, določenih z zakonom, kjer živi avtohtoni narodni italijanska oziroma madžarska narodna skupnost, se izdajajo izpiski in potrdila iz matičnega registra v slovenščini in v jeziku narodne skupnosti.«¹³ Spremenjen je bil tudi Zakon o maturi, ki v 5. členu (predmeti skupnega

¹³ Zakon o matičnem registru (Uradni list RS, št. 37/2003).

dela splošne mature) določa: »Na območjih, kjer živi italijanska narodna skupnost, v šolah z italijanskim učnim jezikom je predmet skupnega dela splošne mature, namesto slovenščine, italijanščina, na območjih, kjer živi madžarska narodna skupnost, pa lahko kandidat izbere slovenščino ali madžarščino«; v 7. členu (predmeti skupnega dela poklicne mature) pa: »Na območjih, kjer živi italijanska narodna skupnost je v šolah z italijanskim učnim jezikom predmet skupnega dela poklicne mature namesto slovenščine italijanščina, na območjih, kjer živi madžarska narodna skupnost pa lahko kandidat izbere slovenščino ali madžarščino.«. V juniju 2003 pa je bil spremenjen tudi Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja. 3. člen določa: »Vzgojno in izobraževalno delo v vrtcih in šolah poteka v slovenskem jeziku. Na območjih, kjer živijo pripadniki slovenskega naroda in pripadniki italijanske narodne skupnosti in so opredeljeni kot narodno mešana območja, se v skladu s tem zakonom in posebnim zakonom ustanavljajo tudi vrtci oziroma šole, v katerih poteka vzgojno oziroma vzgojno-izobraževalno delo v italijanskem jeziku (vrtci in šole v jeziku narodne skupnosti).

Na območju, kjer živijo pripadniki slovenskega naroda in pripadniki madžarske narodne skupnosti in so opredeljeni kot narodno mešana območja, se v skladu s tem zakonom in posebnim zakonom ustanavljajo dvojezični vrtci in šole, v katerih vzgojno oziroma vzgojno-izobraževalno delo poteka v slovenskem in madžarskem jeziku (dvojezični vrtci in šole).

Generalni sekretar Vlade RS je v opozorilu oziroma navodilu št. 023-12/2001 z dne 3. 3. 2003, glede vključevanja narodnih skupnosti v postopek sprejemanja odločitev, ki se nanašajo na položaj njihovih pripadnikov – drugi odstavek 15. člena Zakona o samoupravnih narodnih skupnostih (Uradni list RS, št. 65/1994), v zvezi z pripombo poslanca italijanske narodne skupnosti Roberta Battellija v Državnem zboru RS in vodstva italijanske narodne skupnosti, o doslednem upoštevanju drugega odstavka 15. člena Zakona o samoupravnih narodnih skupnostih – pozval vse državne organe (vlada, ministrstva, drugi državni organi) k doslednemu upoštevanju poslovnih in ustreznih zakonskih določil.

Obalna samoupravna narodna skupnost italijanske narodnosti je z dne 28. 1. 2004 ugotovila, da se je stanje po izdaji navodila generalnega sekretarja vlade izboljšalo¹⁴.

Meseca januarja in marca 2004 se je sestala tudi Komisija Vlade RS za narodni skupnosti in med drugim sprejela naslednji sklep: »Urad Vlade RS za narodnosti naj v prihodnje, v fazi proračuna (finančnih načrtov) po posameznih resornih organih, ki financirajo obe narodni skupnosti, redno sklicuje predstavnike teh organov in predstavnike italijanske in madžarske narodne skupnosti zaradi poprejšnje uskladitve«.

Januarja 2003 je bil izdan Odlok o ustanovitvi Univerze na Primorskem (Università della Primorska), ki ima sedež v Kopru/Capodistria in spada v območje avtohtone poselitve narodnostno mešanega območja, kjer živijo pripadniki italijanske narodne

¹⁴ VIR: Dopis Obalne samoupravne narodne skupnosti italijanske narodnosti, števil. 13/2004 z dne 25. 1. 2004.

skupnosti in kjer je z zakonom določena dvojezičnost, vendar se z izbranim imenom italijanska narodna skupnost ni strinjala.

Julija 2004 je bil sprejet Odlok o spremembah in dopolnitvah Odloka o ustanovitvi Univerze na Primorskem (Uradni list RS, št. 79/2004). V skladu s 2. členom odloka se ime Univerze na Primorskem v italijanskem jeziku iz »Università della Primorska« na zahtevo italijanske narodne skupnosti spremeni v »Università del Litorale«. Spremenila so se tudi italijanska poimenovanja sledečih članic Univerze na Primorskem: Turistica – Visoka šola za turizem Portorož se iz »Istituto Superiore per il Turismo di Portorose« preimenuje v »Istituto universitario di studi turistici di Portorose«; Visoka šola za zdravstvo Izola se iz »Istituto Superiore di Sanità di Isola« preimenuje v »Istituto universitario di sanita Isola«. Za članico Univerze na Primorskem, Primorski inštitut za naravoslovne in tehnične vede Koper se doda nova članica: »Univerza na Primorskem Študentski domovi«, ime v italijanskem jeziku se glasi »Case dello studente«.

Maja 2004 je bil sprejet Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o varstvu potrošnikov. 2. člen zakona določa: »Podjetje mora s potrošniki poslovati v slovenskem jeziku, na območjih kjer avtohtono živita italijanska ali madžarska narodna skupnosti pa tudi v jeziku narodne skupnosti. Pri tem mora v pisnih sporočilih uporabljati celotno ime svoje firme in sedež. Pri označevanju izdelkov mora potrošniku v slovenskem jeziku posredovati potrebne informacije glede značilnosti, prodajnih pogojev, uporabe in namembnosti izdelka. Pri tem lahko uporablja tudi splošno razumljive simbole in slike«; v 5. členu pa: »Oglaševalska sporočila morajo biti v slovenskem jeziku, na območjih kjer avtohtono živita italijanska ali madžarska narodna skupnost pa so lahko v jeziku narodne skupnosti. Posamezne besede ali krajše besedne zveze v tujem jeziku, ki so zaradi običajne uporabe razumljive večini potrošnikov, se lahko uporabljajo, če predstavljajo sestavni del celostne podobe.«¹⁵ S tem se pojem dvojezičnosti iz javnega sektorja razširja na privatni sektor.

Avgusta 2004 je bil objavljen Zakon o javni rabi slovenščine¹⁶. V prvem odstavku 1. člena določa, da poteka govorno in pisno sporazumevanje na vseh področjih javnega življenja v Republiki Sloveniji v slovenskem jeziku, razen kadar je v skladu z Ustavno Republike Slovenije poleg slovenščine uradni jezik tudi italijanščina ali madžarščina. 3. člen določa, da je s posebnimi predpisi določena javna raba italijanščine oziroma madžarščine kot uradnih jezikov, ki se na območjih občin, v katerih živita italijanska ali madžarska narodna skupnost, uporabljata poleg slovenščine.

Na podlagi Sporazuma o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji, ki sta ga državi podpisali leta 1992, se enkrat letno sestane posebna medvladna mešana komisija, ki ugotavlja, kako se sporazum izvaja in na vlado v tej smeri naslovi svoja priporočila. Nazadnje se je ta mešana slovensko – madžarska komisija sestala 27. in 28. maja 2003 v Moravskih Toplicah.

¹⁵ Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o varstvu potrošnikov (Uradni list RS, št. 51/2004).

¹⁶ Zakon o javni rabi slovenščine (Uradni list RS, št. 86/2004).

V skladu s petim odstavkom 7. člena Listine bo Republika Slovenije določbe od prvega do četrtega odstavka 7. člena (cilji in načela, na katerih temeljijo politika, zakonodaja, praksa pogodbenic v zvezi z regionalnimi ali manjšinskimi jeziki na ozemljih, na katerih se ti jeziki uporabljajo, in glede na položaj vsakega jezika) smiselno uporabljala tudi za romski jezik (glej izjavo Republike Slovenije ob ratifikaciji Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih).

Vlada Republike Slovenije posveča reševanju romske problematike vsestransko pozornost. Tako je vodstvo Državnega zbora Republike Slovenije ob priliki delovnega pogovora s predstavniki Zveze Romov Slovenije, na katerem je bilo, med drugim, izpostavljeno tudi vprašanje systemskega zakona o zaščiti Romov v Sloveniji, dne 4. februarja 2003, sprejelo odločitev, da v okviru pristojnosti, ki jih ima, ob obravnavi posameznih zakonskih področij, ki zadevajo tudi romsko etnično skupnosti povabijo k predstavitvi stališč tudi predstavnike Zveze Romov Slovenije kot najvišjega organa romske organiziranosti v Republiki Sloveniji in s tem sogovornika državnih organov. Odbor za notranjo politiko Državnega Zbora Republike Slovenije je v konkretnem primeru že seznanil vodstvo Zveze, da bodo njihovi predstavniki vabljeni na seje odbora v primeru obravnave vprašanj, ki se neposredno dotikajo položaja romske skupnosti v Republiki Sloveniji. Predsednik Državnega zbora pa je to, kot že navedeno, priporočil tudi predsednikom nekaterih drugih državnozborskih komisij oziroma odborov.

V zvezi s tem je Generalni sekretariat Vlade Republike Slovenije v zadevi glede vključevanja narodnih skupnosti v postopek sprejemanja odločitev, ki se nanašajo na položaj njihovih pripadnikov (drugi odstavek 15. člena Zakona o narodnih skupnostih, Ur. l. RS, št. 65/94), v priporočilu, dopis št. 023-12/2001 z dne 3. marec 2003, zavzel podobno stališče in, med drugim, pozval državne organe – v okviru izvršilne oblasti (vlada, ministrstva, državni organi) – naj v primeru odločanja o podzakonskih in drugih aktih, ki se smiselno uporabljajo za romsko skupnost živčoč v Sloveniji, predhodno pridobijo mnenja njenega najvišjega predstavniškega organa, t.j. Zveze Romov Slovenije. Vlada RS se je 6. januarja 2005 odločila, da bo RS poleg tega, da je Romom posvečen že 65. člen Ustave RS in da je romska tematika obravnavana v devetih področnih zakonih, pripravila še poseben, temeljni zakon o romski skupnosti. Vlada RS je s sklepom št. 018-11/2004-1 z dne 6. 1. 2005 naložila Uradu za narodnosti, da prične s pripravo posebnega zakona o romski skupnosti.

Poudariti je potrebno, da v Sloveniji že obstajajo poskusi za oblikovanje slovnice in besedišča v romskem jeziku. Glede naseljenosti romske skupnosti v Sloveniji obstaja več narečij romskega jezika, v teh prizadevanjih bi bilo smotno na poseben način izpostaviti g. Rajka Šajnoviča na področju Dolenjske in g. Jožka Horvata – Muca na področju Prekmurja, ki sta pripravila prve osnutke za romski jezik v knjižnem zapisu (na Univerzi v Ljubljani – Oddelek primerjalnega in splošnega jezikoslovja, poteka integralni projekt, katerega namen je vključitev romskega jezika v programe javnih vzgojno – izobraževalnih institucij z naslovom »Standardizacija jezika Romov v Sloveniji in vključevanje romske kulture v vzgojo in izobraževanje«).

Romski jezik se uporablja tudi v romskem časopisu ROMANO THEM – ROMSKI SVET, ki ga izdaja Zveza Romov Slovenije, in se del tekstov objavlja poleg slovenskega jezika tudi v romščini. Tudi informiranju Romov in o Romih je namenjena vse večja pozornost. Tako se pripadnikom romske skupnosti zagotavljajo informacije tudi v romskem jeziku, poleg tega pa informacije v glasilih ter radijske in TV oddaje prispevajo, na eni strani k ozaveščanju in prosvetljevanju pripadnikov romske skupnosti, na drugi pa večinskemu slovenskemu prebivalstvu omogočajo informacije o položaju in težavah Romov, njihovih posebnostih in drugačnosti.

Že osmo leto radio Murski val Murska Sobota in Studio D Novo mesto pripravljata vsak teden enourno radijsko oddajo za Rome. Oddaje potekajo v slovenskem jeziku, deloma pa tudi v romščini. Vsebinsko zajemajo aktualne informacije iz dela in življenja Romov, poročajo o kulturnih, športnih in drugih dogodkih, vključujejo veliko romske glasbe in izvirne prispevke različnih romskih avtorjev. Oddaje so med Romi dobro sprejete, pa tudi med ostalimi poslušalci. Radijske oddaje financira Urad Vlade RS za narodnosti iz proračuna Republike Slovenije.

Z letom 2002 so se začele predvajati še TV oddaje o delu, življenju in problemih romskih skupnosti v Sloveniji, ki jih vsaka dva meseca pripravlja studio TV AS in jih predvajajo kabelske TV postaje, kjer živi večje število Romov (Prekmurje, Dolenjska, Maribor). Razmišlja se tudi o možnosti umestitve radijskih in televizijskih programov za Rome v javni zavod RTV Slovenija, podobno kot je to urejeno za italijansko in madžarsko narodno skupnost.

V zadnjih letih se bogati tudi založniška dejavnost Romov. Tako je Zveza Romov Slovenije v letih 1993–2002 izdala naslednje publikacije:

- LUNIN PRSTAN – zbirka pesmi in dramskih del avtorja Jožeta Livijena in Jožka Horvata,
- POT – DROM – zbirka pesmi Rajka Šajnoviča,
- KRVAVA VODA – zbirka dramskih tekstov iz življenja Romov Jožka Horvata,
- ROMSKI ZBORNİK – I in II – ROMANO KEDIPE – I in II – prispevki avtorjev iz mednarodnih romskih taborov,
- VIOLINA – HEGEDUVA – zbirka dramskih tekstov Jožka Horvata,
- ROMANI ČHIB – ROMSKI JEZIK – kratek pregled različnih romskih jezikovnih skupin, Jožek Horvat,
- ROMANE ALAVA – ZBIRKA ROMSKIH BESED – pregled romskih besed za vsakdanjo rabo, prispevki različnih avtorjev,
- PRVA DVOJEŽIČNA SLIKANICA ZA OTROKE – avtorici Saša Kerkoš in Tina Brinovar.

V letu 2003 je romsko društvo Romani Union iz Murske Sobote s pomočjo Ministrstva za kulturo izdalo pesniško zbirko POPOSKRE 3IJA – Popojeve pesmi. V letu 2004 bo romski avtor Rajko Šajnovič izdal zbirko romskih pravljic, Urad Vlade RS za narodnosti je po svojih močeh prispeval k projektu s finančno podporo.

Na področju informativne dejavnosti je Zveza Romov Slovenije oktobra 2003 ustanovila dokumentacijski center, ki poleg knjižnične dejavnosti vključuje tudi radijsko produkcijo. Tako je Zveza Romov Slovenije s pomočjo tujih donatorjev (s finančno pomočjo sklada Sörös) pridobila sredstva za nakup radijske in studijske opreme, Urad Vlade RS za narodnosti pa je finančno podprl odkup poslovnih prostorov v Murski Soboti (prostor poleg lastniškega poslovanja prostorov Zveze Romov Slovenije v Ulici arhitekta Novaka 13 v Murski Soboti). Radio Romic trenutno opravlja produkcijska dela in posreduje izdelke za predvajanje sedmim radijskim postajam po Sloveniji. Na razpisu Agencije za telekomunikacije, radiodifuzijo, ki je bil objavljen 4. 6. 2004, pa se radiu ponuja priložnost za pridobitev samostojne frekvence, potrebna je le še podpora lokalne skupnosti.

V okviru informativne dejavnosti pa potekajo intenzivna prizadevanja, da bi romsko medijsko dejavnost vključili v sistem javne RTV Slovenija, saj bi s takšnim pristopom tej dejavnosti zagotovili redno financiranje.

Romska skupnost v Republiki Sloveniji poleg že omenjenih dejavnosti, ohranjanje svojega jezika in tradicije uresničuje tudi preko romskih društev (trenutno je uradno registriranih 23 društev). Romska društva pa delujejo v 18 občinah. Organizirana so po določitih Zakona o društvih (Uradni list RS, št. 60/95). Romska društva so povezana v osrednjo organizacijo – Zvezo Romov Slovenije, ki je sogovornik državnih organov. Zveza Romov vse bolj aktivno deluje kot usmerjevalec in koordinator aktivnosti romskih društev, vsako leto pripravlja romske tabore in kulturne prireditve.

Po določbah Statuta Zveze Romov Slovenije pa je bil dne 21. 11. 2002 v Murski Soboti, na seji predsedstva Zveze Romov Slovenije in v prisotnosti večine izvoljenih romskih svetnikov ustanovljen »Forum romskih svetnikov«. Forum romskih svetnikov je delovno telo pri Zvezi Romov Slovenije in pomeni način in obliko povezovanja romskih svetnikov in občin, kjer imajo Romi svoje svetnike.

Romi in izobraževanje

Zakonski in podzakonski akti, ki na področju vzgoje in izobraževanja urejajo pravice Romov:

- Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Ur.l.RS št. 115/03 – uradno prečiščeno besedilo),
- Zakon o vrtcih (Ur.l. RS, št. 12/96, 44/00 in 78/03),
- Zakon o osnovni šoli (Ur.l.RS št. 12/96, 33/97, 59/01 in 71/04).

Leta 2000 je strokovni svet za splošno izobraževanje sprejel Navodila za izvajanje programa 9-letne OŠ za učence Rome, leta 2002 pa Dodatek h kurikulumu za vrtce za delo z otroki Romov.

Predšolski otroci Romov so vključeni v 40 vrtcev po Sloveniji: največ na Dolenjskem, v Posavju, v Beli krajini, na Štajerskem in v Prekmurju. V slovenske vrtce so vključeni

na tri načine. Največ jih je integriranih v običajne skupine, manj v romske oddelke, kjer so vključeni samo romski otroci, in romske vrtce.

Podatki o Romih v oddelkih vrtcev, v katerih so zgolj romski otroci (homogeni oddelki), v RS, šol. leto 2003/04

ŠTEVILO OTROK	
Vrtec pri OŠ Črenšovci	12
Vrtec Lendava	14
Vrtec B. Pečeta Mb	5
Vrtec Novo mesto	27
Vrtec Murska Sobota	23
Vrtec Ribnica	10

V osnovne šole je bilo v šolskem letu 2003/04 vključenih 1.469 romskih učencev.

V letu 2004 je ministrstvo pretežno sofinanciralo izobraževanje odraslih pripadnikov romske skupnosti v Kočevju, Murski Soboti in Črnomlju. Vsebine: funkcionalno in računalniško opismenjevanje, obujanje romskih običajev in poklicev, gospodinjske spretnosti, ipd.

Decembra 2002 je ministrstvo ustanovilo posebno delovno skupino za pripravo strategije vključevanja Romov v vzgojo in izobraževanje. Vanjo so vključeni strokovnjaki od predšolske vzgoje do izobraževanja odraslih in predstavniki Ministrstva za šolstvo, znanost in šport, Zveze Romov in Zavoda RS za šolstvo. Delovna skupina je pripravila strateški dokument z naslovom Strategija vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji, ki so ga maja oziroma junija 2004 sprejeli pristojni strokovni sveti.

Dokument je podlaga za nadaljnje ukrepe na področju vzgoje in izobraževanja Romov in vsebuje analizo dosedanjega stanja in ukrepe ministrstva, pregled ključnih nerešenih problemov in predloge za njihovo reševanje (npr. vključevanje romskih otrok v vrtce, odpravljanje predsodkov, stalno strokovno izobraževanje učiteljev itd.). V njem je zajeta vzgoja in izobraževanje Romov od predšolske vzgoje do izobraževanja odraslih.

Pri celotni pripravi strateškega dokumenta je sodelovala Zveza Romov Slovenije. Sodelovala bo tudi pri njegovi implementaciji.

Najpomembnejše rešitve, ki jih vsebuje dokument, so naslednje:

- zgodnje vključevanje v vzgojno-izobraževalni sistem: vključevanje romskih otrok v predšolsko vzgojo v vrtcih vsaj dve leti pred pričetkom osnovne šole, tj. najpozneje s štirimi leti; namen vključevanja v vrtce je predvsem učenje jezika (tako slovenskega kot romskega) ter socializacija v vzgojno-izobraževalni instituciji, ki posreduje izkušnje in vzorce, ki otroku omogočajo lažji vstop in vključevanje v osnovno šolo;

- romski pomočnik: neznanje slovenskega jezika ter neuspešno vključevanje otrok lahko odpravljamo oziroma ublažimo tudi z uvedbo romskega pomočnika, ki bo otrokom pomagal prebroditi čustveno in jezikovno bariero in bo predstavljal neke vrste most med vrtcem oziroma šolo ter romsko skupnostjo;
- vsebinsko prilagajanje programov: v osnovni šoli uvedba pouka romskega jezika na fakultativni ravni, učenje slovenskega jezika, identifikacija ciljev (npr. multikulturalnosti) oziroma standardov znanja v učnih načrtih, ki se dosežejo z vsebinami romske kulture, zgodovine in identitete;
- stalno strokovno spopolnjevanje in doizobraževalni programi za strokovne delavce;
- posebne oblike organizacije in materialni pogoji: vsaj ohranitev zdaj veljavnih normativov; še naprej finančna podpora oziroma pomoč Ministrstva RS za šolstvo in šport;
- ne segregacija, praviloma ne homogeni oddelki; uporabiti zakonsko že predpisane oblike individualizacije, notranje in fleksibilne diferenciacije, nivojskega pouka
- različne oblike učne pomoči;
- vzpostavljanje zaupanja v šolo in odpravljanje predsodkov (poseben načrt šole, s katerim določijo aktivnosti komuniciranja in sodelovanja s starši otrok Romov, in načrt zaznavanja in kontinuiranega odpravljanja stereotipov in predsodkov, ki se pri večinski populaciji pojavljajo v razmerju do učencev Romov);
- romski učenci kot etnična skupina niso učenci s posebnimi potrebami (učenceva šolska neuspešnost, ki izvira iz neznanja jezika ali specifičnosti romske kulture, ne more biti osnova za usmerjanje otrok v programe z nižjim izobrazbenim standardom);
- izobraževanje odraslih: izhodišče za določanje ciljev izobraževanja odraslih Romov so temeljni cilji, zapisani v Nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji do leta 2010 (zviševati splošno izobraževalno raven odraslih, dvigniti izobrazbeno raven, pri čemer je 4-letna srednja izobrazba temeljni izobrazbeni standard, povečati zaposljivost in povečati udeležbo odraslih v vseživljenjskem učenju). Posebna pozornost bo namenjena izobraževanju odraslih Romov za dvigovanje izobrazbene ravni in razvoj delovne sile, razvijanju svetovalnih središč oziroma omrežja v okoljih, kjer živijo Romi, in institutu romskega koordinatorja, posebnim normativom in standardom za programe, v katere so vključeni odrasli Romi, zagotovitvi sredstev za možnost brezplačne udeležbe v programih in brezplačne učne pomoči.

Ministrstvo RS za šolstvo in šport se bo za reševanje vprašanj, ki presegajo problematiko izobraževanja, vendar pa na izobraževanje vplivajo, povežalo z drugimi sornimi ministrstvi.

Ministrstvo se bo pri konkretnih aktivnostih povezovalo tudi z drugimi ustanovami (Zavod RS za šolstvo, Center RS za poklicno izobraževanje, Andragoški center RS, Inštitut za varovanje zdravja, Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije, Zavod za zaposlovanje RS, Gospodarska zbornica Slovenije, Obrtna zbornica Slovenije itd.).

Prav tako bo še naprej podpiralo raziskovalne in razvojne projekte, ki podpirajo ukrepe v skladu s to strategijo.

Poudariti moramo, da so nekateri cilji dolgoročni in zato dokument predvideva pripravo akcijskih načrtov za posamezna področja.

Zaradi lažjega načrtovanja novih ukrepov ministrstvo sofinancira tudi nekatere ciljno raziskovalne programe:

- V okviru ciljno raziskovalnih programov ministrstvo od leta 2002 sofinancira projekt z naslovom »Razvoj modelov za izobraževanje in usposabljanje Romov, z namenom zagotoviti povečanje rednega zaposlovanja«, ki ga izvaja Inštitut za narodnostna vprašanja (trajanje: 2002–2004).
- Od 2003 leta ministrstvo sofinancira razvojno raziskovalni projekt z naslovom »Zagotavljanje enakih možnosti za izobraževanje romskih otrok in njihovih družin«, ki ga izvaja Pedagoški inštitut (trajanje: 2003–2005). Projekt je osredotočen predvsem na integracijo romskih otrok v šolah, povečanje šolske uspešnosti, ustrezno usposabljanje strokovnih delavcev in delo s starši. Velik poudarek projekta je tudi na zmanjševanju nestrpnosti do Romov. Na podlagi evalvacije ob zaključku projekta bomo rešitve skušali prenesti na šole, ki v projekt niso vključene.
- Od leta 2004 ministrstvo sofinancira razvojno raziskovalni projekt z naslovom »Standardizacija jezika Romov v Sloveniji in vključevanje romske kulture v vzgojo in izobraževanje«, ki ga izvaja Pedagoška fakulteta v Ljubljani (trajanje: 2003–2006).

2. Nadaljnji predvideni ukrepi za uresničevanje 7. člena listine

Ukrepi, ki se nanašajo predvsem na madžarsko narodno skupnost

1. Ohraniti gospodarske aktivnosti regije v smeri odpravljanja gospodarske zaostalosti in večjega zaposlovanja, kamor sodi tudi narodnostno mešano področje v občinah Lendava, Dobrovnik, Moravske Toplice, Šalovci in Hodoš, oziroma celotno območje ob madžarsko – slovenski meji.
2. Tudi s pomočjo državnih sredstev še nadalje preprečevati ugašanje delovnih mest na narodnostno mešanem področju (Nafta Lendava, Mura ...).
3. Kmetijstvu, ki je v nazadovanju, nameniti ustrezne davčne vzpodbude in nepovratna sredstva.
4. Ohraniti določene državne ustanove v smeri zagotavljanja ohranitve sedanjega standarda dostopnosti upravnih storitev v povezavi s principi nove organizirano-sti uprave na lokalni ravni.
5. O ukrepih in aktivnostih (od 1–4) se najmanj enkrat letno, na predlog krovne organizacije madžarske samoupravne narodne skupnosti, opravi razprava na Komisiji Vlade RS za narodni skupnosti, ta pa o tem poroča Vladi RS zaradi sprejetja ustreznih dodatnih ukrepov.

Ukrepi, ki se nanašajo predvsem na italijansko narodno skupnost

1. Ustrezno sofinanciranje informativne in kulturne dejavnosti v smeri od ljubiteljske h profesionalni dejavnosti. Slednja se zdaj začasno uresničuje v okviru skupnih ustanov (sofinancirane so s strani države Slovenije brez ustreznega meddržavnega sporazuma s Hrvaško), ki opravljajo dejavnost za italijansko narodno skupnost, živečo v državi Sloveniji in državi Hrvaški (EDIT, Reka – izdajanje dnevnika *La Voce del Popolo* in drugih edicij; DRAMA, Reka; Inštitut za zgodovinska raziskovanja, Rovinj; A.I.A., Jadranska informativna agencija, Koper; Italijanska unija, Reka).
2. Ohranjanje trenutne razsežnosti oddajanja italijanskih radijskih in televizijskih programov v okviru RTV Slovenija, Regionalni RTV center Koper – Capodistria, kot tudi ohranitev lastne produkcije teh programov, vse ob ustrezni finančni podpori javne televizije in države v skladu s 14. členom Zakona o Radioteleviziji Slovenija (Uradni list RS, št. 18/94, ..., 79/2001)¹⁷.
3. Razvijanje programov v italijanskem jeziku in programov v slovenskem jeziku za čezmejno televizijo¹⁷.
4. Okrepitev TV signala na celotno ozemeljsko območje zgodovinske poselitve italijanske narodne skupnosti, ki je pod državno jurisdikcijo RS¹⁷.
5. O ukrepih in aktivnostih (od 1–4) se najmanj enkrat letno, na predlog krovne organizacije italijanske narodne skupnosti, opravi razprava na Komisiji Vlade RS za narodni skupnosti, ta pa o tem poroča Vladi RS zaradi sprejetja ustreznih dodatnih ukrepov.

Ukrepi, ki se nanašajo na obe narodni skupnosti

1. Dosledno izvajanje zakonskih in podzakonskih predpisov (ob upoštevanju, ugotovitvah ter presoji dejanskega izvajanja, tudi njihovo dopolnjevanje), dosledno izvajanje ustavnih določil in mednarodnih konvencij, ki so sestavni del pravnega reda RS, in ki se nanašajo na obe avtohtoni ustavno zavarovani narodni skupnosti, italijansko in madžarsko, s strani vseh državnih organov in organov lokalne samouprave ter drugih institucij ter organizacij, ki so dolžne te predpise, v skladu z veljavno zakonodajo, upoštevati.
2. Dosledno izvajanje dvojezičnosti na vseh področjih v skladu z Ustavo RS in pozitivno zakonodajo.
3. Dosledno izvajanje 2. odstavka 15. člena Zakona o samoupravnih narodnih skupnostih (Uradni list RS, št. 65/1994) in podrobnega navodila generalnega sekretarja Vlade RS (štev. 023-12/2001 z dne 3. 3. 2003), ki se nanaša na pravo zakonskih, podzakonskih in drugih aktov.

¹⁷ VIR: Skupen dokument delovnega omizja za vprašanje manjšin Mešane komisije med RS in AD FJK, Passariano pri Vidmu, 1. 12. 2003.

-
4. Spodbujanje gospodarske osnove za obe narodni skupnosti v smeri dokapitalizacije Javnega sklada RS za regionalni razvoj in ohranjanje poseljenosti slovenskega podeželja, kjer sta v ustreznem odboru že zdaj zastopani obe narodni skupnosti s po dvema članoma oziroma v smeri iskanja drugih, za obe narodni skupnosti ustreznjših, rešitev.
 5. V vseh pogledih, kjer ima država pristojnosti, si je treba prizadevati za evropski model sožitja.
 6. V smeri kar največjega možnega sožitja med obema narodnima skupnostma na eni in večinskim prebivalstvom na drugi strani, v zasledovanju, da bosta narodni skupnosti še bolj kot doslej, konstitutivni element Republike Slovenije, je tudi od njiju pričakovati dopolnitev strategije za lastno ohranitev in razvoj ter uporabo vseh pravnih možnosti pri izvajanju pripadajočih pravic.

Sklepi vlade RS z dne 7. 10. 2004, ki se nanašajo na romsko skupnost v Sloveniji

1. Vlada Republike Slovenije se je seznanila s Poročilom o položaju Romov v Republiki Sloveniji (2004) s prilogama:

1. Pregled sofinanciranja romske etnične skupnosti v RS v obdobju 2002–2005 in
2. Pregled stanja romskih naselij v RS.

Vlada Republike Slovenije ob tem ugotavlja, da so kljub napredku Romi še vedno občutljiva, ranljiva skupina prebivalstva, ki je v posameznih primerih in ponekod pri samem izvajanju predpisov še vedno v neenakopravnem položaju z ostalimi državljani, zato je treba nadaljevati s prizadevanji za izboljšanje njihovega položaja in boljšim sodelovanjem državnih organov in organov lokalnih skupnosti ter pripadnikov romske skupnosti.

2. Vlada podpira ustvarjanje pogojev, ki omogočajo Romom v večji meri kot doslej spoštovanje vrednot večinskega prebivalstva (odnos do zasebne lastnine, do okolja,...), večinskemu prebivalstvu pa strpno sprejemanje drugačnosti in kulturne raznolikosti Romov.
3. Glede na Poročilo o položaju Romov v Republiki Sloveniji (2004) s prilogama vlada Republike Slovenije ocenjuje, da so še vedno aktualni že sprejeti:
 - Program ukrepov Vlade RS za pomoč Romom (1995)
 - Sklepi Vlade RS iz julija 1999 ter
 - drugi predpisi, ki se nanašajo na avtohtono romsko skupnost v Republiki Sloveniji.

Ob tem Vlada Republike Slovenije ministrstvom s področja varnosti ter nadzora (inšpekcije), ki se v okviru svojih pristojnosti srečujejo s vprašanjem osebne in premoženjske varnosti, naroča, da tem vprašanjem, ne glede na etnično, versko ali drugo okoliščino, namenijo posebno skrb.

4. Vlada Republike Slovenije, glede vladnega Programa ukrepov za pomoč Romom (1995) ugotavlja, da se ta na nekaterih področjih (bivalne razmere, zaposlovanje, ekonomski položaj Romov,...) prepočasi uresničuje, problemi še vedno niso docela rešeni, čeprav so bili nekateri projekti (npr. na področju zaposlovanja) že realizirani, zato ministrstva ter vladne službe zadolžuje, da v okviru svojih pristojnosti dosledno vključujejo reševanje tematike Romov v svoje programe, pripravijo akcijske načrte za njihovo uresničevanje ter druge programe in ukrepe, tudi finančne, kot pomoč občinam, kjer avtohtono živi romska skupnost.
5. Področja bivalnih razmer, izobraževanja in zaposlovanja Romov morajo biti v okviru državnih sredstev deležna posebne pozornosti in pomoči za kar se posebej zadolži ministrstva in vladne službe.

Predstavnike Vlade v organih upravljanja Stanovanjskega sklada Republike Slovenije, Javnega sklada za regionalni razvoj in ohranjanje poseljenosti slovenskega podeželja in v drugih ustanovah ter organizacijah katerih delovanje se dotika pripadnikov avtohtone romske skupnosti v Republiki Sloveniji, pa se zadolži, da predlagajo v skladu s prvim odstavkom te točke ustrezno ravnanje upravam teh skladov oz. organizacij.

6. Ministrstvo za finance se zavezuje za realizacijo sklepa Državnega zbora RS z dne 30. maja 2002, po katerem je treba pristojnim ministrstvom oz. vladnim službam zagotoviti dodatna finančna sredstva, ki se namenijo občinam z avtohtonim romskim prebivalstvom za reševanje romske tematike.

Pristojna ministrstva oz. vladne službe v sodelovanju z Uradom Vlade RS za narodnosti pripravijo predlog za dodelitev dodatnih finančnih sredstev iz prvega odstavka te točke, v okviru določil 26. člena Zakona o financiranju občin, kot je to urejeno za obe avtohtoni narodni skupnosti, s tem da se določijo tudi natančni kriteriji.

7. Ministrstvo za finance, Ministrstvo za okolje, prostor in energijo ter Stanovanjski sklad Republike Slovenije v sodelovanju z lokalnimi skupnostmi pripravijo ustrezen predlog za financiranje pridobitve zemljišč in infrastrukture, za romska naselja po občinah, kjer so Romi tradicionalno (avtohtono) poseljeni ter ureditev, z vsemi potrebnimi aktivnostmi (legalizacija ali odstranitev), obstoječih naselij.

Potrebna sredstva, za namene iz prvega odstavka te točke, se določajo z upoštevanjem Pregleda stanja romskih naselij v Republiki Sloveniji (priloga II. Poročila o položaju Romov v RS, julij 2004) in ob upoštevanju ugotovitev stanja na samem terenu s strani strokovno usposobljene organizacije (ustanove) v okviru Ministrstva za okolje, prostor in energijo, ki opravi ovrednotenje potrebnih del. Ovrednotenje zajema:

- odkup zemljišč, kjer že obstajajo nelegalna romska naselja in nujno potrebno infrastrukturno ureditev;
- nujno potrebno infrastrukturno ureditev v legalnih romskih naseljih;

-
- stroške, povezane s potrebno in dopustno spremembo namembnosti zemljišč ter
 - druge stroške (projektna dokumentacija,...), ki so potrebni za zagotavljanje človeka vrednega prebivanja za pripadnike romske etnične skupnosti.

Glede na tako finančno ovrednotene programe ureditve romskih naselij, občine pripravijo predloge za strokovno pomoč države in uporabo sredstev državnega proračuna v ta namen.

8. Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport se zadalži za pripravo zakonskih podlag za zagotavljanje sredstev iz državnega proračuna za plačilo višjih stroškov za tiste oddelke v vrtcih, v katere so integrirani otroci Romov.

Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport naj čimprej začne izvajati Strategijo vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji, ki so jo v letu 2004 sprejeli pristojni strokovni sveti. Ministrstvo najkasneje do konca leta 2004 pripravi akcijski načrt za njeno izvajanje.

Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport mora v skladu s predpisi skupaj z izvajalci poskrbeti za redno osnovnošolsko obiskovanje pouka romskih otrok. Pri tem sodeluje z Ministrstvom za delo, družino in socialne zadeve oz. centri za socialno delo in drugimi pristojnimi organi.

Pristojni organi so dolžni proučiti možnosti za dodatno stimuliranje izobraževanja Romov tudi s štipendijsko politiko za romske otroke ob upoštevanju njihovega posebnega položaja.

9. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve je dolžno v okviru svojih pristojnosti poskrbeti, da centri za socialno delo dosledno izvajajo podzakonske in zakonske akte s tem da:
 - z upravičenci do denarne socialne pomoči dosledno sklepajo pogodbe o aktivnem reševanju socialnega položaja
 - se v primeru nespoštovanja pogodbe o aktivnem reševanju socialnega položaja dosledno uporablja možnost ukinitve ali zmanjšanja denarne socialne pomoči
 - se denarna socialna pomoč dodeli v funkcionalni obliki vedno takrat, ko je ugotovljeno, da se ne uporablja namensko.

Pri ukrepih iz prvega odstavka Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve sodeluje z Ministrstvom za šolstvo, znanost in šport.

10. Vlada Republike Slovenije ocenjuje, da s strani upravičencev do sredstev evropskih skladov (kohezijski in strukturni skladi), sredstev iz pobude EQUAL (področje zaposlovanja) ter do sredstev INTERREG (namenjena so spodbujanju čezmejnega, mednarodnega in medregionalnega sodelovanja, predvsem pa uravnoveženemu razvoju obmejnih območij), te možnosti, ki se dotikajo avtohtone romske skupnosti, niso dovolj izkoriščene.

III. DEL

1. Na podlagi 2. člena Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih se Republika Slovenija zavezuje, da bo na svojem ozemlju določbe listine uporabljala za italijanski in madžarski jezik.
2. V skladu z 2. odstavkom 2. člena listine Republika Slovenija uporablja naslednje odstavke in pododstavke iz 3. dela listine:

Iz 8. člena:

odstavek 1 a (i,ii), b (i, ii, iii), c (i, ii, iii), d (i, ii, iii), e (iii), f (iii), g, h, i
odstavek 2.

Iz 9. člena:

odstavek 1 a, b, c, d
odstavek 2 a, b, c.

Iz 10. člena:

odstavek 1
odstavek 2
odstavek 3
odstavek 4
odstavek 5.

Iz 11. člena:

odstavek 1 a (i), e (i)
odstavek 2
odstavek 3.

Iz 12. člena:

odstavek 1 a, d, e, f
odstavek 2
odstavek 3.

Iz 13. člena:

odstavek 1
odstavek 2.

Iz 14. člena:

odstavka a, b.

V skladu s petim odstavkom 7. člena bo Republika Slovenija določbe od prvega do četrtega odstavka 7. člena smiselno uporabljala tudi za romskih jezik¹⁸.

¹⁸ Zakon o ratifikaciji Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih (Uradni list RS-MP, št. 17/2000), 4. člen.

Obrazložitev

Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih predvideva, da vsaka država ob ratifikaciji določi jezik na svojem ozemlju, za katere bo uveljavljala določbe drugega dela listine in se hkrati obveže, da bo za jezike, ki jih je določila, uporabljala tudi najmanj 35 odstavkov iz 3. dela listine, ki določajo konkretne obveznosti države na posameznih področjih.

V skladu z ustavno ureditvijo Republike Slovenije je mogoče določbe listine na ozemlju Republike Slovenije uporabiti le za italijanski in madžarski jezik, ki sta na narodnostno mešanih območjih v naši državi enakopravna uradna jezika. Ustava, zakoni, statuti občin na narodnostno mešanih območjih in dolgoletne pozitivne prakse kažejo, da Republika Slovenija zagotavlja visoko raven zaščite jezikov italijanske in madžarske narodne skupnosti, zato bo lahko brez dodatnih obveznosti uveljavljala določbe listine, ki jo je ratificirala.

V skladu s tem so iz 3. dela listine izbrani odstavki in pododstavki, za katere je mogoče dokumentirano dokazati, da so že uveljavljeni v naših zakonih in drugih predpisih in uveljavljeni v vsakdanjem življenju na narodnostno mešanih območjih (narodnostno mešana območja so na podlagi 5. člena Zakona o ustanovitvi občin ter o določitvi njihovih območij (Uradni list RS, št. 60/94) določena s statuti občin.

8. člen

Izobraževanje

Slovenija se je obvezala, da bo spoštovala določbe, ki govorijo, da bodo pogodbenice:

- »a (i) zagotavljale možnosti predšolskega izobraževanja v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih ali
- (ii) zagotavljale možnost, da znaten del predšolskega izobraževanja poteka v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih¹⁹.

Glede osnovnošolskega izobraževanja je Slovenija izbrala določila, ki govorijo o tem, da bodo pogodbenice:

- »b (i) zagotavljale možnosti za osnovnošolsko izobraževanje v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih ali (ii) zagotavljale možnost, da znaten del osnovnošolskega izobraževanja poteka v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih, ali (iii) zagotovile, da je v okviru osnovnošolskega izobraževanja poučevanje ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikov sestavni del učnega načrta²⁰.

¹⁹ Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih, 8. člen, odstavek 1, a (i,ii).

²⁰ Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih, 8. člen, odstavek 1, b (i,ii,iii).

Nadalje naj bi zagotovile ustrezno srednje šolstvo, o katerem je govora v točki (c) Evropske listine. Iz te točke se je Slovenija obvezala spoštovati določila, ki govorijo o tem, da bodo pogodbenice:

- »c (i) zagotovile možnosti za srednješolsko izobraževanje v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih ali (ii) zagotovile možnost, da znaten del srednješolskega izobraževanja poteka v ustreznem regionalnem ali manjšinskem jeziku, ali (iii) zagotovile, da je v okviru srednješolskega poučevanja ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikov sestavni del učnega načrta²¹.

O obveznostih na področju strokovnega in poklicnega izobraževanja je v Listini govor v točki (d) 8. člena. Slovenija se je obvezala uresničiti tri določbe, ki govorijo o tem, da bodo pogodbenice »(i) zagotovile možnosti za strokovno in poklicno izobraževanje v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih ali (ii) zagotovile možnost, da znaten del strokovnega in poklicnega izobraževanja poteka v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih, ali (iii) zagotovile, da je v okviru strokovnega in poklicnega izobraževanja poučevanje ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikov sestavni del učnega načrta²².

O univerzitetnem izobraževanju je govor v točki (e) 8. člena. Slovenija je izbrala določilo točke (iii), ki pravi, da bodo pogodbenice spodbujale in/ali omogočile izvajanje univerzitetnega izobraževanja ali drugih oblik visoko – ali višješolskega izobraževanja v regionalnih ali manjšinskih jezikih ali zagotovile možnosti za študij teh jezikov kot univerzitetnega ali visoko – in višješolskega predmeta, če zaradi vloge države v odnosu do visoko – in višješolskih ustanov ni mogoče izvajati točk i in ii²³.

Listina govori tudi o izobraževanju odraslih ter permanentnem izobraževanju. Slovenija je iz tega sklopa izbrala določilo (f), točka iii, ki govori o tem, da bodo pogodbenice »podpirale in/ali spodbujale vključevanje teh jezikov kot učnega predmeta pri izobraževanju odraslih in nenehnem izobraževanju, če javne oblasti nimajo neposredne pristojnosti na področju izobraževanja odraslih²⁴.

Iz prvega odstavka 8. člena se je Slovenija obvezala uresničiti še točko (g), ki govori o tem, da bodo podpisnice »sprejele predpise za zagotovitev poučevanj zgodovine in kulture, katerih obraz je regionalni ali manjšinski jezik²⁵«, točko (h), ki govori o obveznosti podpisnic, da bodo »zagotovile osnovno in nadaljnje usposabljanje učiteljev, ki je potrebno za uresničevanje pododstavkov a do g, ki jih je pogodbenica sprejela²⁶«, in nenazadnje velja omeniti še točko (i), ki govori o tem, da bodo

²¹ Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih, 8. člen, odstavek 1, c (i,ii,iii).

²² Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih, 8. člen, odstavek 1, d (i,ii,iii).

²³ Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih, 8. člen, odstavek 1, e (iii).

²⁴ Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih, 8. člen, odstavek 1, f (iii).

²⁵ Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih, 8. člen, odstavek 1, (g).

²⁶ Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih, 8. člen, odstavek 1, (h).

pogodbenice »ustanovile nadzorni organ ali organe, ki bodo odgovorni za spremljanje izvajanja sprejetih ukrepov in doseženega napredka pri uvajanju ali razvoju poučevanja regionalnih ali manjšinskih jezikov in za sestavljanje občasnih poročil o svojih ugotovitvah, ki bodo objavljena.²⁷«

Iz 8. člena Evropske listine se je Slovenija obvezala, da bo uresničevala tudi 2. odstavek, ki ponuja možnost izobraževanja tudi na ozemljih, na katerih se regionalni ali manjšinski jeziki tradicionalno ne uporabljajo. Države pogodbenice so se obvezale, da bodo v teh primerih »dovolile, spodbujale ali zagotovile poučevanje v regionalnih ali manjšinskem jeziku ali poučevanje regionalnega ali manjšinskega jezika na vseh ustreznih stopnjah izobraževanja, če to upravičuje število tistih, ki uporabljajo regionalni ali manjšinski jezik.²⁸«

Uvod k 8. členu

Izobraževanje

Zakonski in podzakonski akti, ki na področju vzgoje in izobraževanja urejajo pravice italijanske in madžarske skupnosti, so:

- Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Ur.l.RS št. 115/03 – uradno prečiščeno besedilo),
- Zakon o vrtcih (Ur.l. RS, št. 12/96, 44/00 in 78/03),
- Zakon o osnovni šoli (Ur.l.RS št. 12/96, 33/97, 59/01 in 71/04),
- Zakon o gimnazijah (Ur.l. RS št. 12/96 in 59/01),
- Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju (Ur.l. RS št. 12/96, 44/00 in 86/04),
- Zakon o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja (Ur.l. RS, št. 35/2001),
- Pravilnik o normativih in standardih ter elementih za sistemizacijo delovnih mest, ki so podlaga za organizacijo in financiranje programa 9-letne osnovne šole iz sredstev državnega proračuna v dvojezičnih osnovnih šolah in šolah z italijanskim učnim jezikom na narodnostno mešanih območjih (Ur.l. RS št. 82/ 03),
- Pravilnik o normativih in standardih v dvojezični srednji šoli (Ur.l. RS št. 85/03),
- Pravilnik o normativih in standardih v srednjih šolah z italijanskim učnim jezikom (Ur.l. RS št. 85/03).

V zadnji fazi priprave pred objavo sta naslednja pravilnika:

- Pravilnik o smeri izobrazbe učiteljev v devetletni dvojezični osnovni šoli in devetletni osnovni šoli z italijanskim učnim jezikom,
- Pravilnik o preizkusu znanja učnega jezika na narodno mešanih območjih.

²⁷ Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih, 8. člen, odstavek 1, (i).

²⁸ Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih, 8. člen, odstavek 2.

V Sloveniji sta se razvila različna modela izobraževanja za pripadnike italijanske in madžarske narodne skupnosti kot posledica različnih zgodovinskih in drugih vplivov.

V Prekmurju je po drugi svetovni vojni najprej obstajal podoben sistem ločenih šol. Glede na dejstvo, da pa predstavniki madžarske manjšine niso dovolj številčno vpisovali svojih otrok v šole z madžarskim učnim jezikom, se je država v dogovoru z madžarsko samoupravno skupnostjo dogovorila, da bi bilo najbolj smiselno uvesti dvojezični model šolanja (tretji odstavek 3. člena: »Na območjih, kjer živijo pripadniki slovenskega naroda in pripadniki madžarske narodne skupnosti, in so opredeljena kot narodno mešana območja, se v skladu s tem zakonom in posebnim zakonom ustanovljajo dvojezični vrtci in šole, v katerih vzgojno oziroma vzgojno – izobraževalno delo poteka v slovenskem in madžarskem jeziku (dvojezični vrtci in šole)«. ²⁹ Na ta način se je zaobjelo tudi vse otroke slovenske narodnosti in dejansko razširilo znanje madžarskega jezika na celotno populacijo dvojezičnega območja.

Na Obali se je šolstvo z italijanskim učnim jezikom razvilo kot posledica obstoječega stanja ob podpisu Londonskega memoranduma leta 1954, ko so *de facto* in *de jure* na tem območju obstajale šole z italijanskim učnim jezikom (drugi odstavek 3. člena: »Na območjih, kjer živijo pripadniki slovenskega naroda in pripadniki italijanske narodne skupnosti, in so opredeljena kot narodno mešana območja, se v skladu s tem zakonom in posebnim zakonom ustanovljajo tudi vrtci oziroma šole, v katerih poteka vzgojno oziroma vzgojno-izobraževalno delo v italijanskem jeziku (vrtci in šole v jeziku narodne skupnosti)«. ²⁹ Osimski sporazumi, podpisani med Jugoslavijo in Italijo so povzeli in utrdili vse do tedaj sprejete mednarodne obveznosti med obema državama. Slovenija je kot naslednica Jugoslavije prevzela tudi Osimske sporazume in s tem vse do tedaj dogovorjeno na področju manjšinskega šolstva, kar se tiče italijanske manjšine v Sloveniji.

Šolstvo za pripadnike narodnih skupnosti je v skladu z Zakonom o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodnosti na področju vzgoje in izobraževanja (2. člen (vključenost v sistem): »Vzgoja in izobraževanja za pripadnike italijanske in madžarske narodne skupnosti je sestavni del sistema vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji in poteka na podlagi predpisov, ki urejajo področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega izobraževanja, nižjega in srednjega poklicnega izobraževanja, srednjega strokovnega in tehniškega ter srednjega splošnega izobraževanja, če s tem zakonom ni drugače določeno.«) sestavni del enotnega slovenskega državnega izobraževalnega sistema ³⁰. To pomeni, da je za ohranjanje in razvoj šolskih ustanov ter njihovo financiranje dolžna skrbeti država ob aktivni udeležbi narodnih skupnosti oziroma njihovih organizacij ³¹. K temu je potrebno dodati tudi pomembno določbo Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, ki pravi, da je »Samoupravna skupnost soustanoviteljica javnih vrtcev oziroma šol, ki se ustanovijo

²⁹ Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Ur. l. RS št. 115/03 – uradno prečiščeno besedilo)

³⁰ Zakon o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja (Ur.l. RS, št. 35/2001).

³¹ Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih (Uradni list RS, št. 65/94), 3. točka 4. člena.

za vzgojo in izobraževanje v jeziku narodne skupnosti oziroma za dvojezično vzgojo in izobraževanje«. ³² Določbe o participaciji predstavnikov narodnih skupnosti (Samoupravnih narodnih skupnosti) pri ustanavljanju in upravljanju šol v jeziku narodne skupnosti je mogoče najti tudi v Zakonu o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja (12. člen, 13. člen) ³³.

Šolska zakonodaja vprašanje medsebojnega razumevanja med vsemi jezikovnimi skupinami v državi ureja v naslednjih dokumentih:

• **Zakon o osnovni šoli:**

- eden od splošnih ciljev osnovnošolskega izobraževanja (2. člen zakona) je »razvijanje pismenosti ter sposobnosti za razumevanje, sporočanje in izražanje v slovenskem jeziku, na območjih, ki so opredeljena kot narodnostno mešana, pa tudi v italijanskem oziroma madžarskem jeziku«, »seznanjanje z drugimi kulturami in učenje tujih jezikov« ter »vzgajanje za medsebojno strpnost, spoštovanje drugačnosti in sodelovanje z drugimi, spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin in s tem razvijanje sposobnosti za življenje v demokratični družbi«, kar pomembno prispeva k spoštovanju, razumevanju in strpnosti do regionalnih ali manjšinskih jezikov;
- 6. člen Zakona o osnovni šoli, ki ureja učni jezik vzgoje in izobraževanja v osnovni šoli določa, da je v osnovnih šolah na območjih, kjer prebivajo pripadniki slovenskega naroda in pripadniki italijanske narodne skupnosti in so opredeljena kot narodno mešana območja, »se učenci v šolah s slovenskim učnim jezikom obvezno učijo italijanski jezik, učenci v šolah s italijanskim učnim jezikom pa obvezno slovenski jezik«.
- 7. člen opredeljuje varstvo posebnih pravic manjšin, ki ga ureja zakon.

• **Zakon o financiranju vzgoje in izobraževanja:**

- med cilje sistema vzgoje in izobraževanja v Sloveniji sodi tudi »razvijanje jezikovnih zmožnosti in sposobnosti in ozaveščanje položaja slovenskega jezika kot jezika države Slovenije; na območjih, ki so opredeljena kot narodno mešana, pa ob slovenskem jeziku tudi ohranjanje in razvijanje italijanskega in madžarskega jezika«,

Znotraj predmetnika kurikula 9-letne osnovne šole, ki določa letno in tedensko število ur pouka posameznega predmeta oz. predmetnega področja in minimalno število ur, potrebnih za uresničevanje učnega načrta za posamezni predmet, se medsebojno razumevanje med vsemi jezikovnimi skupinami v državi pospešuje predvsem skozi vsebine naslednjih predmetov, kjer je ta tematika tudi eksplicitno zastopana:

- slovenski jezik (1.–9. razred 9-letne OŠ),
- geografija (6.–9. razred 9-letne OŠ),

³² Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Ur. l. RS št. 115/03 – uradno prečiščeno besedilo)

³³ Zakon o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja (Ur. l. RS, št. 35/2001).

- zgodovina (6.–9. razred 9-letne OŠ),
- družba (5.–9. razred 9-letne OŠ),
- državljanska vzgoja in etika (7. in 8. razred 9-letne OŠ) ter
- izbirni predmet državljanska kultura (9. razred 9-letne OŠ).

Učenci, ki pripadajo večinskemu delu slovenskega prebivalca se o medsebojnem razumevanju med vsemi jezikovnimi skupinami v državi učijo npr. pri slovenskem jeziku, kjer je eden od splošnih ciljev prvega triletja tudi spoštovanje do drugih jezikov ter obvladovanje in uporabljanje posameznih oblik neknjižnega jezika (narečja/ pokrajinski pogovorni jezik), v drugem triletju pa spoznajo poseben položaj italijanskega in madžarskega jezika na delu slovenske Istre oz. Prekmurja. Tudi v okviru ostalih predmetov iz družboslovno-humanističnega sklopa osnovnošolskega izobraževanja je spoštovanje, razumevanje in strpnost do regionalnih ali manjšinskih jezikov zastopano tako na ravni posameznih vsebin kakor tudi splošnih ciljev omenjenih predmetov.

9. člen Zakon o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja (Ur.l. RS, št. 35/2001) določa:

- »Dijakom in vajencem, ki končajo osnovno šolo v jeziku narodnosti oziroma dvojezično osnovno šolo in se vključijo v poklicne šole, srednje tehniške oziroma srednje strokovne šole ali gimnazije zunaj narodnostno mešanega območja, morajo te šole same ali skupaj z drugimi omogočiti pouk jezika narodnosti kot fakultativnega predmeta. Pouk jezika narodnosti se organizira, če se zanj odloči najmanj 5 dijakov oziroma vajencev, in je za dijake in vajence brezplačen. Skupina dijakov oziroma vajencev se lahko oblikuje tudi izmed dijakov oziroma vajencev, ki se izobražujejo po različnih izobraževalnih programih v različnih šolah v istem kraju.« Fakultativni pouk jezika narodnosti izven dvojezičnega območja se organizira, če je za to izražen interes. V šolskem letu 2003/04 je fakultativni pouk madžarskega jezika obiskovalo 23 dijakov v Murski Soboti, Rakičanu in Radencih. Za fakultativni pouk italijanskega jezika trenutno ni zanimanja. Strokovni svet za splošno izobraževanje je maja 2004 učni načrt za fakultativni pouk madžarskega jezika.

Za vzgojno-izobraževalno področje srednjega splošnega ter poklicnega in strokovnega izobraževanja je bilo sprejetih 21 javnoveljavnih izobraževalnih programov za izvajanje v jeziku narodne skupnosti oziroma za dvojezično izvajanje na narodno mešanem območju, pri čemer je 9 javnoveljavnih izobraževalnih programov za izvajanje v italijanskem učnem jeziku in 12 javno veljavnih izobraževalnih programov za dvojezično izvajanje. Na področju:

- nižjega poklicnega izobraževanja ni tovrstnih javnoveljavnih izobraževalnih programov,
- srednjega poklicnega izobraževanja je sprejetih 11 javnoveljavnih izobraževalnih programov, od tega 4 za izvajanje v italijanskem učnem jeziku in 7 za dvojezično izvajanje,
- srednjega strokovnega izobraževanja so sprejeti 3 javnoveljavni izobraževalni programi, od tega 1 za izvajanje v italijanskem učnem jeziku in 2 za dvojezično izvajanje,

-
- poklicni-tehniškega izobraževanja sta sprejeta 2 javnoveljavna izobraževalna programa, od tega 1 za izvajanje v italijanskem učnem jeziku in 1 za dvojezično izvajanje,
 - izobraževanja po izobraževalnem programu poklicnega tečaja je sprejet 1 javnoveljavni izobraževalni program in sicer za izvajanje v italijanskem učnem jeziku,
 - srednjega splošnega izobraževanja sta sprejeta 2 javnoveljavna izobraževalna programa, od tega 1 za izvajanje v italijanskem učnem jeziku in 1 za dvojezično izvajanje,
 - izobraževanja po izobraževalnem programu maturitetnega tečaja sta sprejeta 2 javnoveljavna izobraževalna programa, od tega 1 za izvajanje v italijanskem učnem jeziku in 1 za dvojezično izvajanje.

Sprejetih je bilo 5 podzakonskih aktov, ki urejajo pogoje o izobrazbi strokovnih delavcev za izvajanje navedenih izobraževalnih programov, s katerimi je določena izobrazba za strokovne delavce v 11 javnoveljavnih izobraževalnih programov za izvajanje v jeziku narodne skupnosti oziroma za dvojezično izvajanje na narodno mešanem območju. V pripravi pa je pravilnik, s katerim bo določena izobrazba za strokovne delavce v ostalih 10 javnoveljavnih izobraževalnih programih za izvajanje v jeziku narodne skupnosti oziroma za dvojezično izvajanje na narodno mešanem območju, saj gre za niz izobraževalnih programov, ki predstavljajo model skupnega izvajanja izobraževalnih programov na narodno mešanem območju.

Na Pedagoški fakulteti v Kopru je oddelek za italijanski jezik in kulturo, na Filozofski fakulteti v Ljubljani pa katedra za italijanski jezik in literaturo.

Na Pedagoški fakulteti v Mariboru je katedra za madžarski jezik in literaturo, izvajajo po tudi program spopolnjevanja za učitelje dvojezičnih šol, na Filozofski fakulteti v Ljubljani pa je lektorat za madžarski jezik.

V skladu z bilateralnimi sporazumi v Slovenijo prihajajo gostujoči učitelji (npr. za zgodovino, zemljepis, umetnost...), poteka izmenjava dijakov, organizirani so tabori, uporabljajo pa se tudi nekatere knjige, pripočniki in učni pripomočki iz matičnih držav.

Leta 2003 je Strokovni svet RS za splošno izobraževanje sprejel prilagojen predmetnik za OŠ za odrasle na narodnostno mešanih območjih. Predmetnik je prilagojen za dvojezično OŠ, OŠ z italijanskim učnim jezikom in OŠ s slovenskim učnim jezikom, kjer se tudi Slovenci obvezno učijo italijanski jezik.

Ministrstvo za šolstvo in šport vsako leto objavi razpis za sofinanciranje izobraževanja odraslih. V tem okviru so razpisani tudi »Študijski krožki«, »Izobraževanje za aktivno državljanstvo« in »Usposabljanje manjšin«. Glede na tematiko in potrebe udeležencev so lahko organizirani v slovenskem jeziku in v jezikih narodnosti.

Pogostejše vsebine, ki se nanašajo na obravnavano tematiko, so:

- jezikovno in računalniško izobraževanje,
- kultura, zgodovina in etnologija,
- ohranjanje kulturne dediščine,
- zdravo življenje,
- gospodinjstvo in ročne spretnosti,

- demokracija, človekove pravice in medčloveški odnosi,
- izzivi vstopa v Evropsko unijo.

Študijski krožki potekajo v obliki srečanj. Kot izvajalci se lahko prijavijo različne ustanove, ki se ukvarjajo z izobraževanjem (Ljudske univerze, knjižnice, društva, itd.). Vodi jih mentor, vsebino, kraj in čas pa določijo udeleženci. Izobraževanje za aktivno državljanstvo poteka v obliki krajših predavanj ali ciklusa predavanj. V večji meri ga organizirajo ljudske univerze.

Usposabljanje manjšin je namenjeno italijanski in madžarski manjšini in romski etični skupnosti. V Sloveniji so organizirani tudi jezikovni tečaji: program za izpopolnjevanje v madžarskem jeziku za odrasle se izvaja v Ljubljani, Lendavi in Murski Soboti. Italijanščina za odrasle pa se izvaja v 16 krajih po vsej Sloveniji.

V Sloveniji je uveljavljen sistem stalnega strokovnega spopolnjevanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju. Letos je bil sprejet nov Pravilnik o nadaljnjem izobraževanju in usposabljanju strokovnih delavcev v VIZ (Ur.l. RS št. 64/04). Vsako leto je objavljen katalog programov, kjer učitelji in drugi strokovni delavci glede na potrebe in želje izberejo program. Ko se na terenu ugotovi potreba po določenem izobraževanju, pripravijo svetovalci Zavoda RS za šolstvo predlog. Sprejme ga Programski svet in program se uvrsti v katalog. Programi s področja šolstva narodnosti so sofinancirani s strani ministrstva.

Slovenija zagotavlja svetovalno funkcijo v okviru enot Zavoda RS za šolstvo. Zavod RS za šolstvo, ki opravlja razvojno in svetovalno delo, za potrebe vrtcev in šol z italijanskim učnim jezikom in dvojezičnih vrtcev in šol zagotavlja tudi strokovne delavce iz vrst narodnih skupnosti.

Na podlagi bilateralnih sporazumov obe sosednji državi imenujeta svetovalca za italijanski oziroma madžarski jezik. Svetovalec je umeščen v Zavod RS za šolstvo, ki mu nudi prostor in strokovno pomoč. Njegova naloge so:

- sodelovanje s strokovnimi institucijami v obeh državah,
- svetovanje in strokovna pomoč pedagoškim delavcem s poudarkom na poučevanju in rabi materinščine učencev in dijakov pri razvijanju njihove narodnostne kulture,
- organizacija seminarjev in drugega strokovnega izpopolnjevanja pedagoških delavcev,
- sodelovanje pri načrtovanju, organizaciji in pridobivanju predavateljev za izvedbe seminarjev v okviru Zavoda RS za šolstvo za področje predšolske, osnovnošolske in srednješolske vzgoje in izobraževanja,
- seznanjanje pedagoških delavcev s seminarji v matični državi in koordinacija letih med zavodi z italijanskim učnim jezikom oziroma dvojezičnimi zavodi,
- sodelovanje in organizacija hospitacij za strokovne delavce zavodov z italijanskim učnim jezikom oziroma dvojezičnih zavodov v matični državi,
- seznanjanje pedagoških delavcev z novimi učbeniki, učnimi sredstvi in leposlovjem v matični državi in posredovanje primernih gradiv,

-
- sodelovanje in organiziranje šolskih povezav in izmenjav učencev in dijakov na obeh straneh meje,
 - sodelovanje pri pripravi in vodenju strokovnih ekskurzij ter drugih dejavnosti, namenjenih dijakom in učencem zavodov z italijanskim učnim jezikom oziroma dvojezičnih zavodov.

Svetovalac je dolžan pripraviti tudi letno poročilo.

V skladu z bilateralnimi sporazumi imajo pripadniki narodnosti možnost študija na srednjih šolah in fakultetah v matični domovini, kjer se organizira tudi strokovno spopolnjevanje učiteljev.

Najvišji strokovni organ za področje vzgoje in izobraževanja, ki med drugim določa vzgojne in izobraževalne programe za pripadnike italijanske in madžarske narodnostne skupnosti, ter nudi strokovno pomoč pri sprejemanju odločitev in pri pripravi predpisov, je Strokovni svet RS za splošno izobraževanje.

Zakon o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja (Ur.l. RS, št. 35/2001) v 7. členu določa:

- »Pred sprejemom oziroma določitvijo programov iz 5. člena tega zakona si mora pristojni strokovni svet pridobiti mnenje pristojnega organa italijanske oziroma madžarske samoupravne narodne skupnosti v Republiki Sloveniji.
- Pristojni strokovni svet ne more sprejeti oziroma določiti vzgojnega oziroma izobraževalnega programa brez soglasja članov sveta, predstavnikov italijanske oziroma madžarske samoupravne skupnosti.«

V okviru Strokovnega sveta za splošno izobraževanje deluje Komisija za šolstvo manjšin, ki jo sestavljajo trije člani. Dva izmed njih sta predstavnik obeh narodnih skupnosti in sta obenem tudi člana strokovnega sveta. Komisija obravnava vprašanja na področju šolstva na narodno mešanih območjih, kjer živijo pripadniki italijanske in madžarske narodnosti. Komisija obenem podaja mnenja strokovnemu svetu v zvezi s sprejemanjem predmetnikov, učnih načrtov, prilagoditev programov itd. na teh območjih.

Med drugim je v skladu z zgoraj opisanimi postopki strokovni svet leta 2002 sprejel Dodatek h kurikulumu za vrtce na narodno mešanih območjih. Za strokovno spremljanje njegovega izvajanja je zadolžen Zavod RS za šolstvo.

Isti zakon v 24. členu določa:

- »K normativom in standardom, ki so podlaga za financiranje javnih vrtcev in šol z italijanskim učnim jezikom in dvojezičnih javnih vrtcev in šol, si mora minister, pristojen za šolstvo, pridobiti soglasje pristojnega organa italijanske oziroma madžarske samoupravne narodne skupnosti v Republiki Sloveniji.«
- Pred sprejemom pravilnikov o normativih in standardih, ki so podlaga za organizacijo in financiranje šol iz sredstev državnega proračuna v dvojezičnih osnovnih šolah in šolah z italijanskim učnim jezikom na narodnostno mešanih območjih, sta obe narodni samoupravni skupnosti v skladu z zakonom podali svoje soglasje.

Nadzor nad izvajanjem zakonov, drugih predpisov in aktov v vseh vzgojno izobraževalnih ustanovah v Republiki Sloveniji opravlja Inšpektorat RS za šolstvo in šport. Ministrstvo za šolstvo in šport v zvezi s financiranjem narodnih skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja vsako leto podaja poročila Uradu RS za narodnosti, prav tako tudi vsebinska pojasnila, ki jih zahteva urad. Zato menimo, da ustanavljanje posebnega nadzornega organa ne bi bilo racionalno, saj predstavniki narodnih skupnosti sodelujejo tako pri odločanju kot pri uresničevanju zadev, ki se nanašajo na njihov položaj na področju vzgoje in izobraževanja.

8. člen

Izobraževanje – Madžari

Na dvojezičnem območju občin Hodoš, Šalovci, Moravske Toplice, Dobrovnik in Lendava, kjer živi madžarska narodna skupnost, poteka v vrtcih (tretji odstavek 5. člena: »Na območjih, kjer živijo pripadniki slovenskega naroda in madžarske narodne skupnosti in so opredeljena kot narodno mešana območja, poteka vzgojno delo v skladu s posebnim zakonom dvojezično, v slovenskem in madžarskem jeziku.«)³⁴ in osnovnih šolah (drugi odstavek 6. člena: »Učni jezik v osnovnih šolah v jeziku narodne skupnosti je italijanski, v dvojezičnih osnovnih šolah pa slovenski in madžarski.«)³⁵ vzgojno-izobraževalno delo dvojezično, v slovenskem in madžarskem jeziku. Te vrtce in šole skupaj obiskujejo otroci oziroma učenci slovenske in madžarske narodnosti. Tak način dela omogoča učencem, da poleg materinega jezika spoznajo tudi drugi jezik in kulturo drugega naroda. Vzgojno-izobraževalno delo poteka v obeh jezikih, pri učenju materinega jezika in drugega jezika se učenci razdelijo v skupine, kar omogoča večjo zahtevnost pouka materinega jezika. Po podatkih za šolsko leto 2003/2004³⁶ je dvojezične vrtce na narodnostno mešanem območju v Pomurju obiskovalo 249 otrok.

³⁴ Zakon o vrtcih (Ur.l. RS, št. 12/96, 44/00 in 78/03).

³⁵ Zakon o osnovni šoli (Ur.l.RS št. 12/96, 33/97, 59/01 in 71/04).

³⁶ Ministrstvo za šolstvo znanost in šport, dopis števil. 601-13/2004 in 601-14/2004 z dne 2. 7. 2004 v zadevi številčni podatki za šolsko oz. študijsko leto 2003/2004.

VRTEC	SKUPAJ ODDELKOV	SKUPAJ OTROCI
DOŠ Prosenjakovci – Hodoš Domanjševci	2	17
Vrtci občine Moravske Toplice	1	14
Vrtec Lendava I	7	105
Lendava II	2	27
Gaberje	2	27
Petišovci	1	8
Dolga vas	1	12
Genterovci	1	12
DOŠ Dobrovnik	2	27
Skupaj	19	249

Dvojezične osnovne šole s podružnicami (Dvojezična OŠ Lendava I, Dvojezična OŠ Lendava II s prilagojenim programom, Dvojezična OŠ Vlaja Lajoša Genterovci, Dvojezična OŠ Dobrovnik, Dvojezična OŠ Prosenjakovci) je obiskovalo 997 učencev.

OSNOVNA ŠOLA	ŠTEVILO ODDELKOV	ŠTEVILO UČENCEV	POVPREČNO ŠT. UČENCEV NA ODDELEK
Dvojezična osnovna šola Lendava I (skupaj)	40	697	17,42
– matična šola	34	617	
– podružnica šole v Gaberju	3	42	
– podružnica šole v Petišovcih	1	8	
– podružnica šole v Čentibi	2	30	
Dvojezična osnovna šola Lendava II. (osnovna šola s prilagojenim programom)	6	34	5,66
Dvojezična osnovna šola Genterovci	9	95	10,55
Dvojezična osnovna šola Dobrovnik	8	78	9,75
Dvojezična osnovna šola Prosenjakovci (skupaj)	10	93	9,30
– matična šola	8	80	
– podružnica šole v Domanjševcih	1	5	
– podružnica šole v Hodošu	1	8	
Skupaj:	73	997	13,65

Vir: Ministrstvo za šolstvo in šport

Po osnovni šoli lahko obiskujejo učenci Dvojezično srednjo šolo Lendava, ki je edina dvojezična srednja šola na narodnostno mešanem področju v Prekmurju. Učencem, ki obiskujejo dvojezične šole in se želijo še naprej učiti madžarskega jezika je zagotovljen pouk materinega jezika tudi zunaj dvojezičnega območja. Dvojezična srednja šola Lendava je imela v šolskem letu 2003/2004 19 oddelkov, ki jih je obiskovalo 280 dijakov. Šola ima štiri oddelke gimnazije, štiri oddelke programa ekonomski tehnik, dva oddelka programa strojni tehnik in dva oddelka programa prodajalec itd. (glej preglednico spodaj).

IZOBRAŽEVALNI PROGRAM, POKLICNA SMER	ŠTEVILO ODDELKOV	ŠTEVILO UČENCEV
Kuhar	1	4
Natakar	1	2
Prodajalec	2	26
Ekonomski tehnik /d/	4	83
Ekonomski tehnik – PTI DV	1	14
Prodajalec	1	7
Strojni tehnik /d/	2	6
Avtomehanik	1	1
Instalater strojnih instalacij	1	6
Strojni tehnik /DV/	1	3
Gimnazija /d/	4	128
Skupaj	19	280

Nadaljevanje šolanja pripadnikov madžarske narodnosti v njihovem materinem jeziku v Sloveniji je oteženo, saj demografske razmere ne omogočajo organiziranja univerzitetnega študija v madžarskem jeziku. Madžarski jezik in kulturo je mogoče študirati na Univerzi v Mariboru (katedra za madžarski jezik) in na Univerzi v Ljubljani (lektorat madžarskega jezika). Na univerzi v Mariboru lahko študirajo tudi vzgojiteljice in učiteljice dvojezičnih vrtcev in dvojezičnih osnovnih šol. Za izpolnitev drugih študijskih želja pa je treba »pomoč« poiskati na univerzah na Madžarskem. Boljše izobraževanje pripadnikov madžarske narodne skupnosti je zagotovljen v Sporazumu o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji (Uradni list RS-MP, št. 6/93), ki ponuja to možnost v 2. členu: »Podpisnici s posebno pozornostjo podpirata v javnih izobraževalnih ustanovah za potrebe manjšine pouk v materinem jeziku in učenje materinega jezika v vrtcih, osnovnih, srednjih in visokih šolah in skrbita za spoznavanje kulture, zgodovine in sodobne stvarnosti matičnih narodov ter manjšin. V ta namen spodbujata izmenjavo izkušenj na področju manjšinskega šolstva, zlasti dvojezičnega in alternativno uporabo učbenikov obeh strani. Podpisnici podpirata izmenjavo učencev

in učiteljev, pošiljanje učbenikov, učil in učnih pripomočkov, organiziranje seminarjev in izpopolnjevanja, podeljevanje državnih štipendij in štipendij drugih skladov za redno delo in podiplomsko izobraževanje in izpopolnjevanje, zlasti za učitelje in teologe. Poleg tega na vseh ravneh izobraževanja spodbujata spoznavanje in učenje jezika, kulture in zgodovine manjšine in njenih matičnih narodov tudi pri pripadnikih večinskih narodov.³⁷«

Možnost za študij omogoča tudi Sporazum o sodelovanju na področju kulture, izobraževanja in znanosti med Republiko Slovenijo in Republiko Madžarsko, ki sta ga državi sklenili leta 1992.³⁸ Takšen sporazum je bil tudi podlaga za pravo Sporazuma med Vlado Republike Slovenije in Vlado Republike Madžarske o vzajemnem priznavanju spričeval in diplom, ki sta ga državi podpisali leta 1999. Slovenija ga je ratificirala 10. maja 2000 in je bil objavljen v Uradnem listu, št. 44/2000. Sodelovanje z izobraževalnimi ustanovami »matičnega naroda« je predviden tudi v Zakonu o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju izobraževanja. V 4. členu zakona (sodelovanje z institucijami matičnega naroda) piše: »Za uresničevanje ciljev, določenih s tem zakonom, in v skladu z meddržavnimi sporazumi sodelujejo javni vrtci oziroma šole v jeziku narodne skupnosti in dvojezični vrtci in šole (v nadaljevanju: vrtci in šole) z ustreznimi institucijami matičnega naroda v sosednjih državah.«

Pri tem je potrebno poudariti tudi to, da sta v študijskem procesu permanentno prisotna slovenski in madžarski jezik. Gradivo iz madžarske zgodovine, kulture in zemljepisa je dodano ustreznemu slovenskemu učnemu programu. Večina šolskih knjig je dvojezična. Upravno poslovanje v dvojezičnih šolah in tudi poslovanje v javnosti ter s starši dijakov sta dvojezični. Dvojezični so tudi dokumenti, ki jih izdajajo dvojezične šolske ustanove.

Nadaljnje usposabljanje učiteljev, ki delajo v dvojezičnih izobraževalnih ustanovah pa je zagotovljeno in se izvaja v skladu s Sporazumom o sodelovanju na področju kulture, izobraževanja in znanosti med Republiko Slovenijo in Republiko Madžarsko (tretji odstavek 2. člena: »Podpisnici podpirata izmenjavo učencev in učiteljev, pošiljanje učbenikov, učil in učnih pripomočkov, organiziranje seminarjev in izpopolnjevanja, podeljevanje državnih štipendij in štipendij drugih skladov za redne, delno in podiplomsko izobraževanje in izpopolnjevanje, zlasti za učitelje in teologe.«).³⁸

Republika Slovenija je iz listin, kjer je govora o izobraževanju odraslih ter permanentnem izobraževanju izbrala določila, ki govorijo o tem, da bodo pogodbenice »podpirale in/ali spodbujale vključevanje teh jezikov kot učnega predmeta pri izobraževanju odraslih in nenehnemu izobraževanju, če javne oblasti nimajo neposredne pristojnosti na področju izobraževanja odraslih.« Republika

³⁷ Sporazum o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republikli Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republikli Sloveniji (Uradni list RS-MP, št. 6/93).

³⁸ Sporazum o sodelovanju na področju kulture, izobraževanja in znanosti med Republiklo Slovenijo in Republiklo Madžarsko (Uradni list RS-MP, št. 6/93).

Slovenija ta določila v praksi uresničuje tako, da omogoča ljudem življenje za sobivanje na narodnostno in jezikovno mešanem območju, nenehno seznanjanje s položajem madžarske oziroma italijanske narodne skupnosti v sosednjih državah ter vzpostavljanje vezi in sodelovanje s pripadniki in ustanovami teh skupnosti.

V skladu z ustavnim določilom o uresničevanju posebnih pravic narodnih skupnosti tudi zunaj narodnostno mešanega ozemlja je za pripadnike madžarske narodne skupnosti organiziran fakultativni pouk madžarskega jezika. Učenje madžarskega jezika je organizirano, če se k pouku prijavi vsaj pet dijakov. Ta rešitev ustreza tudi določbi drugega odstavka 8. člena Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih. V Zakonu o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja je učenje jezika narodnosti zunaj narodnostno mešanega območja namenjen 9. člen (pouk jezika narodnosti zunaj narodnostno mešanega območja): »Dijakom in vajencem, ki končajo osnovno šolo v jeziku narodnosti oziroma dvojezično osnovno šolo in se vključijo v poklicne šole, srednje tehniške oziroma srednje strokovne šole oziroma gimnazije zunaj narodnostno mešanega območja, morajo te šole same ali skupaj z drugimi omogočiti pouk jezika narodnosti kot fakultativnega predmeta. Pouk jezika narodnosti se organizira, če se zanj odloči najmanj pet dijakov oziroma vajencev in je za dijake in vajence brezplačen. Skupina dijakov oziroma vajencev se lahko oblikuje tudi izmed dijakov oziroma vajencev, ki se izobražujejo po različnih izobraževalnih programih v različnih šolah v istem kraju.«

8. člen

Izobraževanje – Italijani

Za pripadnike italijanske narodne skupnosti se je oblikoval enojezični šolski sistem. Kljub temu je potrebno poudariti, da šole z italijanskim učnim jezikom niso zaprte ustanove, ki bi bile omejene le na pripadnike italijanske narodnosti. Kljub temu, da so v načelu namenjene šolanju otrok italijanske narodnosti, pa jih lahko obiskujejo tudi otroci neitalijanske narodnosti. Ta možnost je lahko pomembna razvojna prvina za te šole, ki bodo imele zaradi demografskega upadanja italijanske narodnosti težave z zapolnjevanjem učnih zmogljivosti v obstoječih šolah. Ob tem velja poudariti, da je opazna porast števila učencev v italijanskih šolah, katerih materin jezik ni italijanščina, zavedajoč se perspektive pomembnosti znanja več jezikov na področju javnega in gospodarskega življenja. Pri tem pa ponovno velja ponoviti določilo v slovenskem modelu urejanja tega vprašanja, ki pravi, da je vzgojno izobraževalnih ustanovah na narodnostno mešanem ozemlju, v katerih poteka izobraževanje v slovenskem jeziku, obvezno učenje jezika narodne manjšinske skupnosti (drugi odstavek 111. člena: »V vseh slovenskih šolah na narodnostno mešanem

območju občine je italijanski jezik v vseh razredih obvezni učni predmet.«).³⁹ Takšen model izobraževanja omogoča pripadnikom večinskega naroda in pripadnikom narodnih skupnosti sprejemljivo poznavanje jezika druge etnične skupine in ga podpira tudi, kot kaže raziskava, pretežni del prebivalstva narodnostno mešanega ozemlja.⁴⁰

V šolskem letu 2003/2004⁴¹ je tri vrtece z italijanskim učnim jezikom (vrtec »Delfino blu«, Koper; vrtec »Dante Alighieri«, Izola in vrtec »La Coccinella«, Portorož) na narodnostno mešanem območju obalnih občin obiskovalo skupaj 264 otrok.

VRTEC	SKUPAJ ODDELKOV	SKUPAJ OTROCI
Izola	4	64
Koper		
Semedela		
Hrvatini		
Bertoki	7	110
Piran		
Lucija		
Strunjan		
Sečovlje	6	90
Skupaj	17	264

Šole, kjer se je mogoče izobraževati v italijanskem jeziku in ki so tradicionalno naseljene s pripadniki italijanske manjšine so v občinah Izola, Koper in Piran. V vsaki občini je po ena matična osnovna šola, v manjših krajih pa so njihove podružnice. Osnovne šole z italijanskim učnim jezikom (OŠ Dante Alighieri, Izola; OŠ Pier Paolo Vergerio il Vecchio, Koper s podružnicami v Semedeli, Bertokih in Hrvatinih; in OŠ Vincenzo de Castro, Piran s podružnicami v Luciji, Sečovljah, Strunjanu), je v šolskem letu 2003/2004⁴¹ obiskovalo skupaj 389 učencev.

³⁹ Statut mestne občine Koper (Uradne objave, št. 40/2000, 30/2001).

⁴⁰ Glej na primer rezultate raziskovalnega projekta Medetnični odnosi in narodna identiteta v Slovenski Istri (Koper/Capodistria, Piran/Pirano, Izola/Isola): primerjalna analiza elementov narodnostne identitete prebivalstva na stičnih območjih regij Slovenije, Avstrije, Italije in Madžarske, Ljubljana, INV, 1996.

⁴¹ Elektronsko sporočilo Ministrstva za šolstvo, znanost in šport z dne 2. 7. 2004 v zadevi številčni podatki za šolsko leto oz. študijsko leto 2003/2004.

OSNOVNA ŠOLA	ŠTEVILO ODDELKOV	ŠTEVILO UČENCEV	POVPREČNO ŠT. UČENCEV NA ODDELEK
Osnovna šola Dante Alighieri Izola	9	94	10,44
Osnovna šola Pier Paolo Vergerio il Vecchio Koper (skupaj)	18	178	9,88
– matična šola	10	124	
– podružnica šole v Semedeli	3	18	
– podružnica šole v Bertokih	2	14	
– podružnica šole v Hrvatinih	3	22	
Osnovna šola Vincenzo de Castro Piran (skupaj)	14	117	8,35
– matična šola	4	29	
– podružnica šole v Luciji	5	51	
– podružnica šole v Sečovljah	5	37	
Skupaj:	41	389	9,48

Vir: Ministrstvo za šolstvo in šport

V slovenski Istri so tri srednje šole v italijanskem učnem jeziku, in sicer dve gimnaziji in ena srednja strokovna šola. Tri srednje šole je v šolskem letu 2003/2004 (Gimnazija Antonio Sema, Piran; Gimnazija Gian Rinaldo Carli, Koper; Srednja poklicna šola – ekonomska smer Pietro Coppo, Izola) skupaj obiskovalo 291 dijakov.

SREDNJA ŠOLA PIETRO COPPO IZOLA

IZOBRAŽEVALNI PROGRAM, POKLICNA SMER	ŠTEVILO ODDELKOV	ŠTEVILO DIJAKOV IN VAJENCEV
Kuhar, model /is/	0	1
Natakar, model /is/	0	1
Prodajalec /is/	2	11
Poslov. tajnik /is/	2	21
Poslov. tehnik (+2) /is/	1	9
Ekon. tehnik /is/	7	67
Administrator /is/	1	5
Ekon. tehnik pti /is/	1	16
Oblik. kovin /is/	0	1
Meh. vozil in voznih sredstev /is/	2	8
Avtomehanik /is/	1	4
Skupaj	17	144

GIMNAZIJA GIAN RINALDO CARLI, KOPER

IZOBRAŽEVALNI PROGRAM, POKLICNA SMER	ŠTEVILO ODDELKOV	ŠTEVILO DIJAKOV
Gimnazija /is/	4	60
Skupaj	4	60

GIMNAZIJA ANTONIO SEMA, PIRAN

IZOBRAŽEVALNI PROGRAM, POKLICNA SMER	ŠTEVILO ODDELKOV	ŠTEVILO DIJAKOV
Gimnazija /is/	4	87
Skupaj	4	87

Po nadaljevanju šolanja dijakov iz vrst italijanske narodnosti na univerzitetni ravni se dijaki srečujejo s podobnimi težavami kot njihovih madžarski vrstniki. Italijanski jezik in književnost lahko študirajo na Filozofski fakulteti v Ljubljani ter na nedavno ustanovljeni Univerzi na Primorskem s sedežem v Kopru (3. člen: »Univerza ima naslednje članice: **fakultete**: Univerza na Primorskem Fakulteta za humanistične študije Koper; skrajšano ime: UP FHŠ; ime v italijanskem jeziku: Facolta di Studi Umanistici di Capodistria Sedež: Koper, Glagoljaška 8, Univerza na Primorskem Fakulteta za management, Koper, skrajšano ime: UP FM, ime v italijanskem jeziku: Facolta di Management di Capodistria sedež: Koper, Cankarjeva 5, Univerza na Primorskem Pedagoška fakulteta Koper, skrajšano ime: UP PEF, ime v italijanskem jeziku: Facolta di Studi Educativi di Capodistria, sedež: Koper, Cankarjeva 5.

Visoki strokovni šoli: Univerza na Primorskem, Turistica – Visoka šola za turizem Portorž, skrajšano ime: UP Turistica, ime v italijanskem jeziku: Istituto universitario di studi turistici di Portorose, sedež: Portorož, Obala 29; Univerza na Primorskem, Visoka šola za zdravstvo Izola, skrajšano ime: UP VŠZI, ime v italijanskem jeziku: Istituto universitario di sanita Isola, sedež: Izola, Polje 42.

Drugi zavodi: Univerza na Primorskem, Znanstveno – raziskovalno središče Koper, skrajšano ime: UP ZRS, ime v italijanskem jeziku: Centro di Ricerche Scientifiche di Capodistria, sedež: Koper, Garibaldijeva 1; Univerza na Primorskem, Primorski inštitut za naravoslovne in tehnične vede Koper, skrajšano ime: UP PINT, ime v italijanskem jeziku: Istituto della Primorska di Scienze Naturali e Tecniche di Capodistria, sedež: Koper, C. Marežganskega upora 2; Univerza na Primorskem; Študentski domovi, skrajšano ime: UP ŠD, ime v italijanskem jeziku: Case dello studente, sedež: Muzejski trg 2.«),⁴² kamor bo po novem spadal tudi Oddelek za italijanski jezik in književnost, ki je predhodno spadal pod Pedagoško fakulteto Univerze v Ljubljani. Na isti ustanovi se bodo lahko izobraževale tudi

⁴² Odlok o ustanovitvi Univerze na Primorskem (Uradni list RS, št. 79/2004).

vzgojiteljice in učiteljice za vrtce in osnovne šole (razredni pouk) za šole z italijanskim poukom. Pripadniki italijanske narodne skupnosti lahko študirajo tudi na univerzah na Hrvaškem (Reka, Pula) ali v Italiji, kar je v neposredni bližini meje. Na univerze v Italiji se morajo pripadniki italijanske skupnosti vpisati tedaj, ko želijo italijanski jeziki uporabiti kot jezik izobraževanja na drugih nelingvističnih področjih. Sporazum o vzajemnem priznavanju diplom⁴³, ki sta ga Slovenija in Italija sklenili leta 1995, je pravni okvir, ki se izvaja v obeh državah in hkrati olajša študij pripadnikov italijanske narodne skupnosti na italijanskih univerzah in seveda podobno pripadnikov slovenske manjšine v Italiji za študij v Sloveniji.

Izobraževanje za pripadnike italijanske skupnosti je še dodatno operacionalizirano v Zakonu o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju izobraževanja. V 2. členu zakona (vključenost v sistem) piše: »Vzgoja in izobraževanje za pripadnike italijanske in madžarske narodne skupnosti je sestavni del sistema vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji in poteka na podlagi predpisov, ki urejajo področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega izobraževanja, nižjega in srednjega poklicnega izobraževanja, srednjega strokovnega oziroma tehniškega ter srednjega splošnega izobraževanja, če s tem zakonom ni drugače določeno.«

Pri tem je potrebno ponovno poudariti tudi to, da sta v študijskem procesu permanentno prisotna učenje jezika večinskega naroda oz. jezika italijanske manjšine. Gradivo iz italijanske zgodovine, kulture in zemljepisa je dodano ustreznemu slovenskemu učnemu programu. Upravno poslovanje v šolah je dvojezično in tudi poslovanje v javnosti ter s starši dijakov sta dvojezična. Dvojezični so tudi dokumenti, ki jih izdajajo nekatere druge šolske ustanove. V skladu z ustavnim določilom o uresničevanju posebnih pravic narodnih skupnosti tudi zunaj narodnostno mešanega ozemlja je pripadnikom italijanske narodne skupnosti omogočeno učenje italijanskega jezika. Učenje italijanskega jezika je organizirano, če je k pouku prijavljenih vsaj pet dijakov. Ta določba ustreza tudi določbi 8. člena Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih. V Zakonu o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja je učenje jezika narodnosti zunaj narodnostno mešanega območja namenjen 9. člen: »(pouk jezika narodnosti zunaj narodnostno mešanega območja) Dijakom in vajencem, ki končajo osnovno šolo v jeziku narodnosti oziroma dvojezično osnovno šolo in se vključijo v poklicne šole, srednje tehniške oziroma srednje strokovne šole oziroma gimnazije zunaj narodnostno mešanega območja, morajo te šole same ali skupaj z drugimi omogočiti pouk jezika narodnosti kot fakultativnega predmeta. Pouk jezika narodnosti se organizira, če se zanj odloči najmanj pet dijakov oziroma vajencev in je za dijake in vajence brezplačen. Skupina dijakov oziroma vajencev se lahko oblikuje tudi izmed dijakov oziroma vajencev, ki se izobražujejo po različnih izobraževalnih programih v različnih šolah v istem okraju.«

⁴³ Memorandum o soglasju o vzajemnem priznavanju slovenskih in italijanskih diplom in strokovnih naslovov (Uradni list RS-MP, št. 4/1996).

Republika Slovenija je iz listin, kjer je govora o izobraževanju odraslih ter permanentnem izobraževanju izbrala določila, ki govorijo o tem, da bodo pogodbenice »podpirale in/ali spodbujale vključevanje teh jezikov kot učnega predmeta pri izobraževanju odraslih in nenehnemu izobraževanju, če javne oblasti neposredne pristojnosti na področju izobraževanja odraslih⁴⁴.« Republika Slovenija ta določila v praksi uresničuje tako, da omogoča ljudem življenje za sobivanje na narodnostno in jezikovno mešanem območju, nenehnim seznanjanjem s položajem madžarske oziroma italijanske narodne skupnosti v sosednjih državah ter vzpostavljanjem vezi in sodelovanja s pripadniki in ustanovami teh skupnosti.

9. člen

Sodne oblasti – Madžari

Slovenija se je obvezala, da bo uporabljala naslednje odstavke in/ali pododstavke: odstavek 1 a, b, c, d
odstavek 2 a, b, c.

Po podatkih Okrajnega sodišča v Lendavi (narodnostno mešano področje) je bilo v obdobju od leta 1991 do leta 1998 izdanih 765 sodnih odločb tudi v madžarskem jeziku, od tega 651 narokov v madžarskem jeziku. Od leta 1999 do 2002 pa je bilo izdanih 308 sodnih odločb tudi v madžarskem jeziku in 294 narokov s pomočjo sodnega tolmača/ke za madžarski jezik. Na sodišču sta bila do leta 1991 dva sodnika, ki sta bila pripadnika madžarske narodne skupnosti, od leta 1991 od leta 1999 je bila na sodišču zaposlena ena sodnica pripadnica madžarske narodne skupnosti. Po letu 1999 pa nobeden od sodnikov na tem sodišču ni pripadnik madžarske narodne skupnosti, ampak se postopki opravljajo s pomočjo tolmačev. Posebnega izpita iz madžarskega jezika kot pogoj za vodenje postopkov ni opravil nobeden od sodnikov tega sodišča.

Raba jezika narodnih skupnosti v poslovanju sodnih ustanov v Sloveniji je jasno zapisana v Zakonu o sodiščih (Uradni list RS, št. 19/94 ... 73/2004) v 5. členu, kjer določa, da: »sodišča na območjih, kjer živita avtohtoni italijanska in madžarska narodna skupnost, poslujejo v italijanskem oziroma v madžarskem jeziku, če stranka, ki živi na tem območju, uporablja italijanski oziroma madžarski jezik. Kadar sodišče višje stopnje odloča o pravnih sredstvih v madžarskem oziroma italijanskem jeziku, izda odločbo tudi v prevodu v italijanski oziroma madžarski jezik.«

Določila o rabi jezika je mogoče najti še v Zakonu o pravdnem postopku (104. člena: »Stranke in drugi udeleženci v postopku vlagajo sodišču tožbe, pritožbe in druge vloge v slovenskem jeziku ali v jeziku narodne skupnosti, ki je pri sodišču v uradni rabi.«)⁴⁵, Zakonu o spremembah in dopolnitvah zakona o notariatu (13. člen: »Na območjih, kjer je uradni jezik tudi italijanščina ali madžarščina, se

⁴⁴ Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih, 8. člen, odstavek 1, f (iii).

⁴⁵ Zakon o pravdnem postopku (Uradni list RS, št. 26/99).

sestavlja notarske listine, če stranka uporablja italijanski ali madžarski jezik, v obeh uradnih jezikih.«⁴⁶ Zakonu o državnem tožilstvu (6. člen: »Državna tožilstva poslujejo v slovenskem jeziku. Na območjih, kjer živita avtohtoni narodni italijanska in madžarska narodna skupnost poslujejo državna tožilstva tudi v italijanskem oziroma madžarskem jeziku, če teče postopek pred sodiščem ali drugim državnim organom v tem jeziku ali če stranka, ki živi na tem območju, v občevanju z državnim tožilstvom uporablja ta jezik.«)⁴⁷ in Zakonu o kazenskem postopku (4. člen: »(1) Oseba, ki ji je vzeta prostost, mora biti v materinem jeziku ali jeziku, ki ga razume, takoj obveščena o razlogih za odvzem prostosti. Takoj mora biti poučena, da ni dolžna ničesar izjaviti, da ima pravico do takojšnje pravne pomoči zagovornika, ki si ga svobodno izbere, in o tem, da je pristojni organ na njeno zahtevo dolžan o odvzemu prostosti obvestiti njene najbližje.«; 6. člen: »(1) Če je pri sodišču v skladu z ustavo v uradni rabi tudi jezik italijanske ali madžarske narodne skupnosti, lahko na način, določen z zakonom, kazenski postopek teče tudi v jeziku te narodne skupnosti.«; 7. člen: »(2) Na območjih, kjer živijo pripadniki italijanske ali madžarske narodne skupnosti, lahko pripadniki teh narodnih skupnosti podajajo vloge v italijanskem oziroma madžarskem jeziku, če je pri sodišču jezik te narodne skupnosti v uradni rabi.«; 9. člen: »(2) Sodišče, pri katerem je v uradni rabi tudi italijanski oziroma madžarski jezik, vroča vabila tudi v tem jeziku, odločbe in druga pisanja pa v tem jeziku le, kadar sodišče vodi postopek v obeh uradnih jezikih. Udeleženci v postopku se lahko odpovejo pravici do vročanja odločb in drugih pisanj v madžarskem in italijanskem jeziku. Odpoved je treba zapisati v zapisnik.«

»(3) Osebi, ki ji je vzeta prostost, se vroči tudi prevod pisanj iz prvega odstavka tega člena v jeziku, ki ga uporablja v postopku, če se po drugem odstavku prejšnjega člena tega zakona ni odpovedala pravici do prevajanja.«; 92. člen: »(5) Stroški za prevajanje v slovenski, italijanski ali madžarski jezik, ki nastanejo z uporabo določb ustave in tega zakona o pravici pripadnikov italijanske in madžarske narodne skupnosti do uporabe svojega jezika, se ne zaračunajo tistim, ki so po določbah tega zakona dolžni povrniti stroške kazenskega postopka«).⁴⁸ Pri tem je potrebno omeniti še določbe o poslovanju sodišč na narodnostno mešanih območjih. To poslovanje v Republiki Sloveniji določa Sodni red (30. člen: »Na dvojezičnih območjih so vsi navedeni napisi tudi v italijanskem oziroma madžarskem jeziku.«; 60. člen: »Na območjih, kjer živita avtohtoni italijanska in madžarska narodna skupnost in na katerih je z ustavo in zakonom določena enakopravnost italijanskega oziroma madžarskega jezika, morajo sodišča v postopku zagotoviti enakopravnost italijanskega oziroma madžarskega jezika v skladu z zakonom, če stranka, ki živi na tem območju, uporablja italijanski oziroma madžarski jezik.«; 61. člen: »Če nastopa v postopku samo ena stranka ali če obe stranki v postopku uporabljata isti jezik, se postopek vodi samo v jeziku teh strank.

⁴⁶ Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o notariatu (Uradni list RS, št. 73/2004).

⁴⁷ Zakon o državnem tožilstvu (Uradni list RS, št. 63/94 ... 14/2003).

⁴⁸ Zakon o kazenskem postopku (Uradni list RS, št. 63/94 ... 96/2004).

Če nastopata v postopku stranki, od katerih uporablja ena slovenski jezik, druga pa italijanski ali madžarski jezik, se vodi postopek v slovenskem in italijanskem ali madžarskem jeziku (v nadaljnjem besedilu: dvojezični postopek).

Sodišče postopa enako tudi v primeru, če je vloga, s katero je sprožen postopek, sestavljena v slovenskem jeziku, pa stranka pred začetkom postopka izjavi, da uporablja italijanski oziroma madžarski jezik. Ko sodišče po vlogi, s katero stranka sproži postopek, ali po izjavi stranke ugotovi, da je treba voditi postopek v italijanskem oziroma madžarskem jeziku ali dvojezični postopek, to zaznamuje v ustreznem vpisniku in na ovitku spisa (»It.« oziroma »Ma.«).

Če bi bilo po določbah zakona in sodnega reda potrebno voditi postopek v italijanskem oziroma madžarskem jeziku, pa stranke izjavijo, naj se vodi postopek v slovenskem jeziku, se postopek vodi v slovenskem jeziku. Tako izjavo stranke je treba zapisniško ugotoviti.«; 62. člen: »Če se vodi postopek samo v italijanskem oziroma madžarskem jeziku, ali če se vodi dvojezični postopek, se s strankami in drugimi udeleženci v postopku razpravlja v njihovem jeziku. Če posamezen udeleženec v postopku ne razume jezika, v katerem se vodi postopek, mu je potrebno zagotoviti ustno prevajanje tistega, kar on oziroma drugi govorijo, ter listin in drugega pisnega dokaznega gradiva.«; 63. člen: »Če se vodi postopek v italijanskem oziroma madžarskem jeziku, se piše zapisnik v tem jeziku.

Če v tem postopku sodeluje udeleženec, ki ne zna italijanskega oziroma madžarskega jezika, se v zapisnik zapiše njegovo izpoved oziroma izjavo v uradnem jeziku, v katerem se vodi postopek.«; 64. člen: »Zapisniki v dvojezičnem postopku se pišejo v tistem jeziku, ki ga stranke in drugi udeleženci v postopku uporabljajo. Vsako navedbo, izpoved, izjavo idr. pa je treba sproti prevesti in zapisati v slovenskem oziroma v italijanskem ali v madžarskem jeziku.«; 65. člen: »Sodne odločbe v postopku, ki se vodi v italijanskem oziroma madžarskem jeziku in sodne odločbe v dvojezičnem postopku se izdajajo vedno v slovenskem in italijanskem oziroma madžarskem jeziku. Odločbe v obeh jezikih so izvirne in se strankam dostavljajo v obeh jezikih.«; 66. člen: »Če je v postopku, ki se je vodil v italijanskem oziroma v madžarskem jeziku ali v dvojezičnem postopku vloženo redno ali izredno pravno sredstvo, sodišče prve stopnje pred predložitvijo spisa poskrbi za prevod pravnega sredstva in celotnega spisa v slovenski jezik. Višja sodišča in Vrhovno sodišče Republike Slovenije, ki odločajo o rednih ali izrednih pravnih sredstvih, v katerih je sodišče prve stopnje vodilo postopek tudi v italijanskem oziroma madžarskem jeziku, izdajo svojo odločbo tudi v prevodu v italijanski oziroma madžarski jezik.«; 67. člen: »Stroški, ki nastanejo zaradi postopka v italijanskem oziroma v madžarskem jeziku, ko je zaradi dvojezičnega postopka, grede v breme sredstev za delo sodišča in ne morejo bremeniti strank.«; 68. člen: »Ministrstvo, pristojno za pravosodje skrbi za izobraževanje sodnikov in sodnega osebja za vodenje dvojezičnih postopkov. Dvojezični postopek lahko vodi le sodnik oziroma strokovni sodelavec, ki je uspešno opravil poseben izpit iz italijanskega ali madžarskega jezika pred izpitno

komisijo pri ministrstvu, pristojnem za pravosodje, ali če ima diplomo fakultete iz italijanskega ali madžarskega jezika ali če je vpisan v seznam stalnih sodnih tolmačev za enega od obeh jezikov.

Na sodišču, kjer ni sodnikov, ki bi aktivno obvladovali italijanski oziroma madžarski jezik, se dvojezični postopki vodijo s pomočjo sodnega tolmača. Določbe tega člena se uporabljajo tudi za sodno osebje, ki sodeluje pri dvojezičnih postopkih.«; 69. člen: »Dodatek za usposabljanje sodnikov in sodnega osebja za vodenje dvojezičnih postopkov določi sodni red.«; 101. člen (Oblika in oprema sodnih pisanj): »Sodišče mora pri vseh sodnih pisanjih paziti na obliko in čitljivost pisanj, besedilo sodnih pisanj pa mora biti razumljivo in pisano v slovenskem jeziku.

Zakon in sodni red določata, kdaj mora biti sodno pisanje napisano tudi v italijanskem oziroma madžarskem jeziku.«⁴⁹ v petem poglavju z naslovom »Poslovanje sodišča na območjih, kjer živita avtohtoni italijanska in madžarska narodna skupnost.« Trenutno je v pripravi nov Sodni red, kjer bi se naj ponovno preučila tudi možnost normiranja dvojezičnih vabil, s katerimi bodo stranke na omenjenih območjih vabljene na sodišče. V skladu z obstoječimi določili pa morajo sodišča na narodnostno mešanih območjih zagotoviti enakopravnost italijanskega in madžarskega jezika, če stranka, ki živi na tem območju, uporablja italijanski oziroma madžarski jezik. Postopek pred sodiščem se lahko vodi enojezično, če nastopa v postopku samo ena stranka ali če obe stranki v postopku uporabljata isti jezik (postopek se lahko vodi samo v italijanskem oziroma madžarskem ali v slovenskem jeziku); če pa nastopata v postopku stranki, od katerih ena uporablja slovenski, druga pa italijanski jezik oziroma madžarski jezik, se vodi postopek v slovenskem jeziku oziroma v madžarskem jeziku (dvojezični postopek). V postopku se razpravlja s strankami v njihovem jeziku. Za pisanje zapisnika se uporablja enako načelo: če se vodi postopek v italijanskem oziroma v madžarskem jeziku, se piše zapisnik v tem jeziku. Zapisniki v dvojezičnem postopku se pišejo v tistem jeziku, ki ga stranke in drugi udeleženci v postopku uporabljajo. Vsako navedbo, izpovedi pa je potrebno sproti prevesti in zapisati v slovenskem oziroma italijanskem ali v madžarskem jeziku.

Ne glede na to, ali je postopek potekal enojezično ali dvojezično, se sodne odločbe vedno izdajajo v slovenskem in italijanskem jeziku oziroma madžarskem jeziku. In ne nazadnje, višja sodišča in Vrhovno sodišče Republike Slovenije morajo, ko odločajo o rednih ali izrednih pravnih sredstvih, v katerih je sodišče prve stopnje vodilo postopek tudi v italijanskem oziroma madžarskem jeziku, izdajati svoje odločbe tudi v prevodu v italijanski oziroma madžarski jezik. Vsi stroški, ki nastanejo zaradi dvojezičnega poslovanja, so breme sredstev za delo sodišč in ne morejo bremeniti strank. Dvojezični postopek lahko vodi le sodnik oziroma strokovni delavec, ki je opravil posebni izpit iz italijanskega ali madžarskega jezika. Določbe veljajo tudi za sodno osebje, ki sodelujejo pri dvojezičnih postopkih. Usposobljenost za vodenje dvojezičnega postopka se nagraduje s posebnim dodatkom.

⁴⁹ Sodni red (Uradni list RS, št. 17/96 ... 75/2004).

Rabo jezika je mogoče najti tudi v nekaterih občinskih statutih (69. člen: »Na narodnostno mešanem območju občine je uradni jezik slovenščina in madžarščina. Oba jezika sta enakopravna. Občanom madžarske narodne skupnosti je zagotovljena uporaba materinega jezika v javnem in družbenem življenju.«

70. člen: »Organi občine in vse javne službe poslujejo na narodnostno mešanem območju občine v slovenskem in madžarskem jeziku. Pri svojem delu so dolžni upoštevati uradne priimke in imena pripadnikov madžarske narodne skupnosti. Organi občine, državni organi, javna podjetja in ustanove uporabljajo na narodnostno mešanem območju dvojezične napise, pečat, žige, tiskovine in druge obrazce, v skladu z zakonom.«⁵⁰

9. člen

Sodne oblasti – Italijani

Slovenija se je obvezala, da bo uporabljala naslednje odstavke in/ali pododstavke: odstavek 1 a, b, c, d
odstavek 2 a, b, c.

Po podatkih Okrajnega sodišča narodnostno mešanega področja v Kopru je bilo do novembra 2002 izvedenih 20 postopkov v italijanskem jeziku, ki so že vsi pravnomočno končani. Sodnikov, ki bi bili pripadniki italijanske narodne skupnosti na tem sodišču nimajo. Izpit iz italijanskega jezika pa imajo opravljene 4 sodnice. Od ostalih zaposlenih na sodišču nima nihče posebnega izpita iz italijanskega jezika.

Na področju sodne oblasti rabo jezika narodnih skupnosti ureja v Sloveniji Zakon o sodiščih (Uradni list RS, št. 19/94 ... 73/2004) (5. člen). Določila o rabi jezika je mogoče najti še v Zakonu o pravdnem postopku (104. člen)⁵¹, Zakonu o spremembah in dopolnitvah zakona o notariatu (13. člen)⁵², Zakonu o državnem tožilstvu (6. člen)⁵³ in v Zakonu o kazenskem postopku (4. člen (1), 6. člen (1), 7. člen (2), 9. člen (2), (3), 92. člen (5))⁵⁴.

Pri tem je potrebno omeniti še določbe o poslovanju sodišč na narodnostno mešanih območjih. To poslovanje v Republiki Sloveniji določa Sodni red (30. člen, 60. člen, 61. člen, 62. člen, 63. člen, 64. člen, 65. člen, 66. člen, 67. člen, 68. člen, 69. člen, 101. člen).⁵⁵ v petem poglavju z naslovom »Poslovanje sodišča

⁵⁰ Statut občine Lendava (Uradni list RS, št. 26/1999).

⁵¹ Zakon o pravdnem postopku (Uradni list RS, št. 26/99).

⁵² Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o notariatu (Uradni list RS, št. 73/2004).

⁵³ Zakon o državnem tožilstvu (Uradni list RS, št. 63/94 ... 14/2003).

⁵⁴ Zakon o kazenskem postopku (Uradni list RS, št. 63/94 ... 96/2004).

⁵⁵ Sodni red (Uradni list RS, št. 17/96 ... 75/2004).

na območjih, kjer živita avtohtoni italijanska in madžarska narodna skupnost.« Trenutno je v pripravi nov Sodni red, kjer bi se naj ponovno preučila tudi možnost normiranja dvojezičnih vabil, s katerimi bodo stranke na omenjenih območjih vabljene na sodišče. V skladu z obstoječimi določili pa morajo sodišča na narodnostno mešanih območjih zagotoviti enakopravnost italijanskega in madžarskega jezika, če stranka, ki živi na tem območju, uporablja italijanski oziroma madžarski jezik. Postopek pred sodiščem se lahko vodi enojezično, če nastopa v postopku samo ena stranka ali če obe stranki v postopku uporabljata isti jezik (postopek se lahko vodi samo v italijanskem oziroma madžarskem ali v slovenskem jeziku); če pa nastopata v postopku stranki, od katerih ena uporablja slovenski, druga pa italijanski jezik oziroma madžarski jezik, se vodi postopek v slovenskem jeziku oziroma v madžarskem jeziku (dvojezični postopek). V postopku se razpravlja s strankami v njihovem jeziku. Za pisanje zapisnika se uporablja enako načelo: če se vodi postopek v italijanskem oziroma v madžarskem jeziku, se piše zapisnik v tem jeziku. Zapisniki v dvojezičnem postopku se pišejo v tistem jeziku, ki ga stranke in drugi udeleženci v postopku uporabljajo. Vsako navedbo, izpovedi pa je potrebno sproti prevesti in zapisati v slovenskem oziroma italijanskem ali v madžarskem jeziku.

Ne glede na to, ali je postopek potekal enojezično ali dvojezično, se sodne odločbe vedno izdajajo v slovenskem in italijanskem jeziku oziroma madžarskem jeziku. In ne nazadnje, višja sodišča in Vrhovno sodišče Republike Slovenije morajo, ko odločajo o rednih ali izrednih pravnih sredstvih, v katerih je sodišče prve stopnje vodilo postopek tudi v italijanskem oziroma madžarskem jeziku, izdajati svoje odločbe tudi v prevodu v italijanski oziroma madžarski jezik. Vsi stroški, ki nastanejo zaradi dvojezičnega poslovanja, so breme sredstev za delo sodišč in ne morejo bremeniti strank. Dvojezični postopek lahko vodi le sodnik oziroma strokovni delavec, ki je opravil posebni izpit iz italijanskega ali madžarskega jezika. Določbe veljajo tudi za sodno osebje, ki sodelujejo pri dvojezičnih postopkih. Usposobljenost za vodenje dvojezičnega postopka se nagrajuje s posebnim dodatkom. Rabo je jezika je mogoče najti tudi v nekaterih občinskih statutih (112. člen: »Na narodnostno mešanem območju občine se vodijo kazenski in drugi postopki dvojezično v skladu z zakonom. Postopki, v katerih nastopa več strank obeh narodov, se vodijo v slovenskem oziroma italijanskem jeziku ali dvojezično. Državni organi, organi občinske uprave in drugi organi občine, sodišča in drugi nosilci javnih pooblastil, ki izdajajo pravne in druge akte v zakonito določenih postopkih, morajo te akte izdajati občanom italijanske narodne skupnosti v obeh jezikih, drugim občanom pa, če to zahtevajo. V primerih iz prejšnjega odstavka se oba akta štejeta za izvornik.«).⁵⁶

⁵⁶ Statut mestne občine Koper (Uradni list RS, št. 40/2000).

10. člen

Upravni organi in javne službe – Madžari

Raba jezika narodnih skupnosti pri delu upravnih organov in javnih služb je v Evropski listini o regionalnih ali manjšinskih jezikih opredeljena v 10. členu. Republika Slovenija se je obvezala, da bo upoštevala prvi, drugi, tretji, četrti in peti odstavek, kar pomeni, da se je odločila upoštevati 10. člen v celoti. Republika Slovenija je za izpolnjevanje sprejetih obveznosti sprejela naslednjo strukturo.

a. Dvojezični napisi

Prvi (vidni) indikator uresničevanja pravic do svobodne rabe jezika predstavljajo določila o vidni dvojezičnosti v toponomastiki, napisnih tablah, razglasih, obvestilih, opozorilih itd. Določbe o vidni dvojezičnosti se na narodnostno mešanem ozemlju izvajajo brez kakršnih koli številčnih klavzul. Določila o vidni dvojezičnosti je mogoče najti tako v republiški zakonodaji (9. člen: »Na začetku vsakega naselja in na vsakem vhodu ulice morajo biti postavljene napisne table z imenom naselja oziroma ulice.

Na območjih, kjer živijo pripadniki slovenskega naroda in pripadniki italijanske oziroma madžarske narodnosti, se naselja in ulice označijo v slovenskem jeziku in v jeziku ustrezne narodnosti.«⁵⁷. kot tudi v občinskih določbah, npr. Statut občine Lendava (Uradni list RS, št. 26/1999), 71. člen: »Na narodnostno mešanem območju so napisane table z odločbo krajev, ulic, razglasi, obvestila in opozorila ter drugi javni napisi dvojezični. Dvojezično napisane table morajo imeti na narodnostno mešanem območju vsi občinski in državni organi, podjetja, gospodarske organizacije, zasebniki, javni zavodi, društva ter druge organizacije in skupnosti. Dvojezični napisi morajo zagotoviti enakopraven videz obeh jezikov.«; Statut občine Moravske Toplice (Uradni list RS, št. 11/1999), 89. člen: »Na narodnostno mešanem območju so napisane table z označbo krajev, ulic, razglasi, obvestila in opozorila ter drugi javni predpisi, dvojezični. Dvojezično napisane table morajo imeti na tem območju vsi občinski in državni organi, podjetja, gospodarske organizacije, zasebniki, javni zavodi, društva ter druge organizacije in skupnosti. Dvojezični napisi morajo zagotoviti enakopraven videz obeh jezikov.«; Statut občine Šalovci (Uradni list RS, št. 13/1999), 60. člen (Posebne pravice pripadnikov madžarske narodne skupnosti) »Na narodnostno mešanem območju so napisane table z označbo krajev, ulic, razglasi, obvestila in opozorila ter drugi javni napisi dvojezični. Dvojezične napisane table morajo imeti na narodnostno mešanem območju vsi občinski in državni organi, podjetja, gospodarske organizacije, zasebniki, javni zavodi, društva ter druge organizacije in skupnosti. Dvojezični napisi morajo zagotoviti enakopraven zunanji videz

⁵⁷ Zakon o imenovanju in evidentiranju naselij, ulic in stavb (Uradni list RS št. 8/1990 ... 66/93).

uporabe obeh jezikov.«; Statut občine Hodoš (Uradni list RS, št. 47/1999), 62. člen: »Na območju občine so napisane table z označbo krajev, ulic, razglasi in opozorila ter drugi javni napisi dvojezični. Dvojezične napisane table morajo imeti na območju občine vsi občinski in državni organi, podjetja, gospodarske organizacije, zasebniki, javni zavodi, društva ter druge organizacije in skupnosti. Dvojezični napisi morajo zagotoviti enakopravni videz obeh jezikov.«; Statut občine Dobrovnik (Uradni list RS, št. 34/1999), 88. člen: »Na narodnostno mešanem območju so napisane table z označbo krajev, ulic, razglasi, obvestila in opozorila ter drugi javni napisi dvojezični. Dvojezične napisane table morajo imeti na narodnostno mešanem območju vsi občinski in državni organi, podjetja, gospodarske organizacije, zasebniki, javni zavodi, društva ter druge organizacije in skupnosti. Dvojezični napisi morajo zagotoviti enakopraven zunanji videz uporabe obeh jezikov.«.

Kar je posebej zanimivo in pomembno v procesu dvojezičnega poimenovanja naselij in ulic v Republiki Sloveniji je to, da pri tem sodelujejo pripadniki narodnih skupnosti (8. člen: »O imenovanju, preimenovanju, združevanju, razdruževanju in odpravi naselij in ulic ter o določitvi območij naselij odloča občinska skupščina. Na območjih, kjer živijo pripadniki slovenskega naroda in pripadniki italijanske oziroma madžarske narodnosti, soodloča v postopku iz prejšnjega odstavka tudi samoupravna interesna skupnost za prosveto in kulturo ustrezne narodnosti.«)⁵⁸.

b. Raba jezika narodnih manjšin v državni administraciji in v izvoljenih organih

Rabo jezika narodnih manjšin v upravnih postopkih Zakon o splošnem upravnem postopku, ki v IV. poglavju 62. člena (jezik v postopku) določa:

- »1. Upravni postopek se vodi v slovenskem jeziku. V tem jeziku se vlagajo vloge, pišejo odločbe, sklepi, zapisnik, uradni zaznamki in druga pisanja ter se opravljajo vsa dejanja v postopku.
2. Na območjih občin, kjer sta pri organu poleg slovenskega jezika uradna jezika tudi italijanski oziroma madžarski jezik (v nadaljevanju: jezik narodne skupnosti), upravni postopek teče v slovenskem jeziku in jeziku narodne skupnosti, če stranka v tem jeziku vloži zahtevo, na podlagi katere se postopke začne oziroma če stranka to zahteva kadar koli med postopkom.
3. Če so v postopku udeležene tudi stranke, ki niso zahtevale postopka v jeziku narodne skupnosti na način iz prejšnjega odstavka, postopek teče v slovenskem jeziku in jeziku narodne skupnosti.
4. Kadar organ na območju občin, kjer je uradni jezik poleg slovenskega jezika tudi jezik narodne skupnosti, odloči brez poprejšnjega zaslišanja stranke, izda odločbo v slovenskem jeziku in jeziku narodne skupnosti, ustno odločbo pa izda v jeziku, ki ga stranka razume.

⁵⁸ Zakon o imenovanju in evidentiranju naselij, ulic in stavb (Uradni list RS št. 8/1990 ... 66/93).

-
5. Pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti imajo v postopku pred organi izven območja, na katerem sta uradna jezika tudi italijanski in madžarski jezik, pravico uporabljati svoj jezik.«⁵⁹

Nadalje se raba jezika nanaša na pravico, da pripadniki manjšin lahko uporabljajo lasten jezik v ustni ali pisni obliki, v odnosih z administrativnimi organi, sodnimi oblastmi ter drugimi javnimi institucijami in da dobivajo ustrezne odgovore v jeziku manjšine. Resnično veljavo pa dobi jezik narodne manjšine tedaj, ko ga povzdignemo v status uradnega jezika. Takšno rešitev pozna slovenska ustava (11. člen: »Uradni jezik v Sloveniji je slovenščina. Na območjih občin, v katerih živita italijanska ali madžarska narodna skupnost, je uradni jezik tudi italijanščina ali madžarščina.«)⁶⁰, kjer raba jezika ni omejena s kakšno številčno klavzulo. Le redki so primeri, ko uveljavljanje sklopa posebnih pravic manjšin (ali nekaterih pravic iz tega sklopa) ni zamejeno s številčno klavzulo, kot je določeno v slovenski ureditvi (64. člen slovenske ustave). Gotovo v okvir pravic do rabe jezika in ob sočasnem uresničevanju obveznosti do ohranjanja njihovih narodnih značilnosti spada še izjemno pomembno vprašanje o rabi osebnih imen in priimkov v izvorni obliki oziroma bolje rečeno v materinem jeziku (3. člen: »Osebno ime pripadnika italijanske oziroma madžarske narodnosti se vpiše v italijanski oziroma v madžarski pisavi in obliki, razen če se pripadnik narodnosti opredeli drugače.«)⁶¹.

Zakon o državni upravi (Uradni list RS, št.52/2002 ... 97/2004) v 4. členu določa, da je uradni jezik v upravi slovenščina. Na območjih občin, v katerih živita avtohtoni italijanska oziroma madžarska narodna skupnost, je uradni jezik v upravi tudi italijanščina oziroma madžarščina. Na teh območjih uprava posluje, vodi postopek in izdaja pravne in druge akte v jeziku narodne skupnosti, če stranka, ki pripada italijanski oziroma madžarski narodni skupnosti, uporablja italijanski oziroma madžarski jezik.

Kadar je upravni organ na prvi stopnji vodil postopek tudi v italijanščini oziroma madžarščini, mora biti tudi drugostopenjska sodba izdana v istem jeziku. Zakon o delavcih v državnih organih (Uradni list RS, št. 15/90 ... 38/1999) v drugem odstavku 4. člena določa, da je pogoj za sklenitev delovnega razmerja za višje upravne delavce in upravne delavce ter za strokovno tehnične delavce, ki opravljajo neposredno delo s strankami, tudi aktivno znanje slovenskega jezika; na območjih, na katerih je določena enakopravnost italijanskega oziroma madžarskega jezika, pa tudi jezikov teh narodnosti. Znanje jezikov narodnih skupnosti je na teritorijih narodnih skupnosti še dodatno finančno ovrednoteno (10. člen: »Na območjih lokalnih skupnosti, v katerih živita italijanska in madžarska narodna skupnost, se

⁵⁹ Zakon o splošnem upravnem postopku (Uradni list RS, št. 80/1999 ... 73/2004).

⁶⁰ Ustava Republike Slovenije (Uradni list, RS, št. 33/91 ... 69/2004).

⁶¹ Zakon o osebnem imenu (Uradni list SRS, št. 2/1987 ... 29/1995).

za delovna mesta, za katera je v aktu o notranji organizaciji in sistematizaciji delovnih mest predpisan pogoj znanje jezika narodnih skupnosti, osnovna plača poveča za:

- aktivno znanje jezika narodne skupnosti v višini 6 %,
- pasivno znanje jezika narodne skupnosti v višini 3 %.)⁶².

Posebno poglavje pravic do rabe jezika manjšin v upravi bi lahko bila tudi pravica poslancev narodnih skupnosti do rabe njihovega jezika v državnem zboru in svetnikov, predstavnikov narodnosti v občinskih svetih. V skladu s poslovnikom državnega zbora (drugi odstavek 4. člena) imata poslanca italijanske in madžarske narodne skupnosti pravico govoriti in pisno vlagati predloge, pobude, vprašanja in druge vloge v italijanskem oziroma v madžarskem jeziku. Njuni govori in vloge se prevajajo v slovenski jezik⁶³. Določbe o rabi italijanskega oziroma madžarskega jezika pri delovanju občinske uprave je mogoče najti tudi v statutih oziroma poslovniki občinskih svetov v narodnostno mešanih občinah (3. člen: »Občinski svet in njegova delovna telesa poslušajo v slovenskem in madžarskem jeziku. Člani sveta in občani, pripadniki madžarske narodne skupnosti, ki so imenovani za člane delovnih teles imajo pravico na sejah govoriti in pisno vlagati pobude, vprašanja in druge vloge v madžarskem jeziku.«)⁶⁴.

c. Dvojezični dokumenti

Raba jezika narodnih skupnosti je zagotovljena tudi v nekaterih drugih pomembnih zakonih: v Zakonu o matičnem registru (peti odstavek 23. člena: »Na območjih, določenih z zakonom, kjer živita avtohtoni italijanska oziroma madžarska narodna skupnost, se izdajajo izpiski in potrdila iz matičnega registra v slovenščini in v jeziku narodne skupnosti.«)⁶⁵. Zakonu o osebni izkaznici (6. člen: »Obrazci osebni izkaznic se tiskajo v slovenščini in angleščini, na območjih, določenih z zakonom, kjer avtohtono živijo skupaj s pripadniki slovenskega naroda tudi pripadniki italijanske oziroma madžarske narodnosti, pa tudi v italijanščini ali madžarščini.«)⁶⁶ in Zakonu o potnih listinah državljanov Republike Slovenije (13. člen: »Obrazci potnih listin in vizuma se tiskajo v slovenščini, angleščini in francoščini, na območjih, določenih z zakonom, kjer avtohtono živijo skupaj s pripadniki slovenskega naroda tudi pripadniki italijanske oziroma madžarske narodnosti, pa tudi v italijanščini ali v madžarščini.«)⁶⁷. Dvojezični dokumenti so obvezni za vse

⁶² Uredba o količnikih za dodelitev osnovne plače funkcionarjev, ki jih imenuje Vlada RS in drugih zaposlenih v službi Vlade RS, upravnih organov in upravnih enot (Uradni list RS, št. 82/94).

⁶³ Poslovnik državnega zbora (Uradni list RS, št. 35/2002), drugi odstavek 4. člena.

⁶⁴ Poslovnik občinskega sveta občine Lendava (Uradni list RS, št. 52/1999).

⁶⁵ Zakon o matičnem registru (Uradni list RS, št. 37/2003).

⁶⁶ Zakon o osebni izkaznici (Uradni list RS, št. 75/97).

⁶⁷ Zakon o potnih listinah državljanov Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 65/2000).

prebivalce narodnostno mešanega ozemlja ne glede na njihovo narodnostno pripadnost. Poleg osebne izkaznice (obrazec je trojezičen: slovenščina/italijanščina – madžarščina/angleščina) in potnega lista (listina je štirjezična: slovenščina/italijanščina – madžarščina/angleščina/francoščina) ter vozniškega in prometnega dovoljenja so še kartica zdravstvenega zavarovanja ter orožni list. Skrb države za dvojezične dokumente se kaže tudi na primeru kartic zdravstvenega zavarovanja: ob tiskanju kartic zdravstvenega zavarovanja za državljane RS je po pomoti prišlo do enojezičnih kartic. Ob hitrem in učinkovitem ukrepanju države (finančni prispevek v vrednosti 100 mio SIT) je bila napaka v najkrajšem možnem času odpravljena in kartice so bile na novo narejene za pripadnike madžarske narodne skupnosti.

K dvojezičnemu poslovanju bi spadalo še določilo Zakona o popisu prebivalstva za leto 2001, ki pravi, da mora biti »na območjih občin, kjer živijo pripadniki italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti, imenovano ustrezno število članov območnih popisnih komisij, območnih inštruktorjev in popisovalcev tudi izmed predstavnikov samoupravnih narodnih skupnosti, ki jih predlaga narodna skupnost, z znanjem italijanskega oziroma madžarskega jezika. Za popisovanje na območjih občin, kjer živijo pripadniki italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti, mora biti zagotovljeno ustrezno število popisnih vprašalnikov v italijanskem oziroma madžarskem jeziku.«⁶⁸

d. Dvojezično poslovanje v občinskih upravah

Rabo jezika narodnih skupnosti na občinski ravni je mogoče obravnavati z različnih zornih kotov. Lahko jo obravnavamo kot problem dvojezičnih napisov kot način dvojezičnega poslovanja občinskih uprav v narodnostno mešanih občinah; dalje, kot pravico izvoljenih predstavnikov narodnih manjšin do rabe lastnega jezika v občinskih svetih, komisijah in odborih; in ne nazadnje kot pravico pripadnikov narodnih manjšin do rabe materinega jezika v organih krajevne skupnosti. Določbe o rabi jezika narodnih skupnosti na navedenih področjih je mogoče najti v vseh že navedenih občinskih statutih in/ali poslovnih občinskih svetov ter v ustreznih občinskih odlokih; za primer navajamo določbe iz statuta občine Šalovci, kjer opredeljujejo posebne pravice pripadnikov madžarske skupnosti. V 58. členu je določeno »Občina varuje narodnostni značaj, zagotavlja enakopravnost in uresničuje posebne pravice madžarske narodne skupnosti in njenih pripadnikov ter skrbi za vsestranski razvoj narodne skupnosti. Na narodnostno mešanem območju občine sta uradna jezika slovenščina in madžarščina. Oba jezika sta enakopravna. Občanom madžarske narodnostne skupnosti je zagotovljena uporaba materinega jezika v javnem in družbenem življenju.« Nadalje v 59. členu: »Organi občine in vse javne službe poslujejo na narodnostno

⁶⁸ Zakon o popisu prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj v Republiki Sloveniji leta 2001 (Uradni list RS, št. 66/2000), 21. člen.

mešanem območju občine v slovenskem in madžarskem jeziku. Pri svojem delu so dolžni upoštevati uradne osebne podatke in njihovo uporabo. Organi občine, državni organi, javna podjetja in ustanove uporabljajo na narodnostno mešanem območju dvojezične napise, pečate, žige, tiskovine in druge obrazce v skladu z zakonom. Zakonske zveze se na narodnostno mešanem območju sklepajo v slovenskem oziroma v madžarskem jeziku, na željo mladoporočencev pa v obeh jezikih.« V 61. členu je določeno »na narodnostno mešanem območju se zbori občanov, javne manifestacije, zborovanja in vse ostale prireditve izvajajo v slovenskem in madžarskem jeziku. Zaradi racionalnosti se lahko odločijo, da se bodo določene prireditve ali manifestacije izvajale samo v enem jeziku.«

Dvojezično poslovanje je povezano z dodatnimi finančnimi sredstvi, ki jih zagotavlja državni proračun (sedmi odstavek 26. člena: »Ne glede na prejšnje odstavke se občinam na dvojezičnem območju iz državnega proračuna zagotavljajo sredstva za financiranje dvojezičnosti in za izvajanje ustavnih pravic italijanske in madžarske narodne skupnosti.«)⁶⁹.

10. člen

Upravni organi in javne službe – Italijani

Raba jezika narodnih skupnosti pri delu upravnih organov in javnih služb je v Evropski listini o regionalnih ali manjšinskih jezikih opredeljena v 10. členu. Republika Slovenija se je obvezala, da bo upoštevala prvi, drugi, tretji, četrti in peti odstavek, kar pomeni, da se je odločila upoštevati 10. člen v celoti. Republika Slovenija je za izpolnjevanje sprejetih obveznosti sprejela naslednjo strukturo.

a. Dvojezični napisi

Prvi (vidni) indikator uresničevanja pravic do svobodne rabe jezika predstavljajo določila o vidni dvojezičnosti v toponomastiki, napisnih tablah, razglasih, obvestilih, opozorilih itd. Določbe o vidni dvojezičnosti se na narodnostno mešanem ozemlju izvajajo brez kakršnih koli številčnih klavzul. Določila o vidni dvojezičnosti je mogoče najti tako v republiški zakonodaji (9. člen)⁷⁰ kot tudi v občinskih določbah npr. Statut Mestne občine Koper: Odlok o javnem izvajanju dvojezičnosti na narodnostno mešanem območju (Uradne objave št. 22/1998), četrti odstavek 6. člena: »vsi napisi na kažipotnih tablah, na dopolnilnih tablah prometnih znakov, na usmerjevalnih napisih, na uradnih oznakah ulic, na postajah in postajališčih javnega potniškega prometa

⁶⁹ Zakon o financiranju občin (Uradni list RS, št. 80/1994 ... 40/2003).

⁷⁰ Zakon o imenovanju in evidentiranju naselij, ulic in stavb (Uradni list RS št. 8/1990 ... 66/93).

(avtobusnega, taxi, železniškega, pomorskega in drugo) in v prevoznih sredstvih javnega mestnega potniškega prometa, razen imen naselij in drugih geografskih pojmov, ki niso na narodnostno mešanem območju.«); Občina Izola: Odlok o izvajanju dvojezičnosti na narodnostno mešanem območju v občini Izola (Uradne objave, št. 3/2001), četrti odstavek 6. člena: »vsi napisi na kažiopotih in kažiopotnih tablah, na dopolnilnih tablah prometnih znakov, na usmerjevalnih napisih, na uradih oznakah ulic, na postajah in postajališčih javnega potniškega prometa (avtobusnega, taxi, železniškega, pomorskega in drugo) in v prevoznih sredstvih javnega mestnega potniškega prometa, razen imen naselij in drugih geografskih pojmov, ki niso na narodnostno mešanem območju.«.

Kar je posebej zanimivo in pomembno v procesu dvojezičnega poimenovanja naselij in ulic v Republiki Sloveniji je to, da pri tem sodelujejo pripadniki narodnih skupnosti (8. člen)⁷¹. Občina Izola je opravila neke vrste anketo oziroma pregled uresničevanja vidne dvojezičnosti na njenem teritoriju in ugotovila, da se ta skoraj v celoti upošteva, v nekaterih primerih pa gre za manjša odstopanja.

b. Raba jezika narodnih manjšin v državni administraciji in v izvoljenih organih

Rabo jezika narodnih manjšin v upravnih postopkih določa Zakon o splošnem upravnem postopku v IV. poglavju 62. člena (jezik v postopku)⁷². Nadalje se raba jezika nanaša na pravico, da pripadniki manjšin lahko uporabljajo lasten jezik v ustni ali pisni obliki, v odnosih z administrativnimi organi, sodnimi oblastmi ter drugimi javnimi institucijami in da dobivajo ustrezne odgovore v jeziku manjšine. Resnično veljavo pa dobi jezik narodne manjšine tedaj, ko ga povzdignemo v status uradnega jezika. Takšno rešitev pozna slovenska ustava (11. člen)⁷³, kjer raba jezika ni omejena s kakšno številčno klavzulo. Le redki so primeri, ko uveljavljanje sklopa posebnih pravic manjšin (ali nekaterih pravic iz tega sklopa) ni zamejeno s številčno klavzulo, kot je določeno v slovenski ureditvi (64. člen slovenske ustave). Gotovo v okvir pravic do rabe jezika in ob sočasnem uresničevanju obveznosti do ohranjanja njihovih narodnih značilnosti spada še izjemno pomembno vprašanje o rabi osebnih imen in priimkov v izvorni obliki oziroma bolje rečeno v materinem jeziku (3. člen)⁷⁴.

Zakon o državni upravi (Uradni list RS, št.52/2002 ... 97/2004) v 4. členu določa, da je uradni jezik v upravi slovenščina. Na območjih občin, v katerih

⁷¹ Zakon o imenovanju in evidentiranju naselij, ulic in stavb (Uradni list RS št. 8/1990 ... 66/93).

⁷² Zakon o splošnem upravnem postopku (Uradni list RS, št. 80/1999 ... 73/2004).

⁷³ Ustava Republike Slovenije (Uradni list, RS, št. 33/91 ... 69/2004).

⁷⁴ Zakon o osebnem imenu (Uradni list SRS, št. 2/1987 ... 29/1995).

živita avtohtoni italijanska oziroma madžarska narodna skupnost, je uradni jezik v upravi tudi italijanščina oziroma madžarščina. Na teh območjih uprava posluje, vodi postopek in izdaja pravne in druge akte v jeziku narodne skupnosti, če stranka, ki pripada italijanski oziroma madžarski narodni skupnosti, uporablja italijanski oziroma madžarski jezik.

Kadar je upravni organ na prvi stopnji vodil postopek tudi v italijanščini oziroma madžarščini, mora biti tudi drugostopenjska sodba izdana v istem jeziku. Zakon o delavcih v državnih organih (Uradni list RS, št. 15/90 ... 38/1999) v drugem odstavku 4. člena določa, da je pogoj za sklenitev delovnega razmerja za višje upravne delavce in upravne delavce ter za strokovno tehnične delavce, ki opravljajo neposredno delo s strankami, tudi aktivno znanje slovenskega jezika; na območjih, na katerih je določena enakopravnost italijanskega oziroma madžarskega jezika, pa tudi jezikov teh narodnosti. Znanje jezikov narodnih skupnosti je na teritorijih narodnih skupnosti še dodatno finančno ovrednoteno (10. člen)⁷⁵.

Posebno poglavje pravic do rabe jezika manjšin v upravi bi lahko bila tudi pravica poslancev narodnih skupnosti do rabe njihovega jezika v državnem zboru in svetnikov, predstavnikov narodnosti v občinskih svetih. V skladu s poslovnikom državnega zbora (drugi odstavek 4. člena) imata poslanca italijanske in madžarske narodne skupnosti pravico govoriti in pisno vlagati predloge, pobude, vprašanja in druge vloge v italijanskem oziroma v madžarskem jeziku. Njuni govori in vloge se prevajajo v slovenski jezik⁷⁶. Določbe o rabi italijanskega oziroma madžarskega jezika pri delovanju občinske uprave je mogoče najti tudi v statutih oziroma poslovnikih občinskih svetov v narodnostno mešanih občinah (4. člen: »Občinski svet posluje v slovenskem jeziku, v slovenskem in italijanskem jeziku – dvojezično pa skladno z določbami statuta. Člani sveta – pripadniki italijanske narodne skupnosti imajo pravico govoriti in pisno vlagati predloge, pobude, vprašanja in druge vloge v italijanskem jeziku.«)⁷⁷.

c. Dvojezični dokumenti

Raba jezika narodnih skupnosti je zagotovljena tudi v nekaterih drugih poslovnih zakonih: v Zakonu o matičnem registru (peti odstavek 23. člena)⁷⁸, Zakonu o osebni izkaznici (6. člen)⁷⁹ in Zakonu o potnih listinah državljanov Republike Slovenije (13. člen)⁸⁰. Dvojezični dokumenti so obvezni

⁷⁵ Uredba o količnikih za dodelitev osnovne plače funkcionarjev, ki jih imenuje Vlada RS in drugih zaposlenih v službi Vlade RS, upravnih organov in upravnih enot (Uradni list RS, št. 82/94).

⁷⁶ Poslovnik državnega zbora (Uradni list RS, št. 35/2002), drugi odstavek 4. člena.

⁷⁷ Poslovnik občinskega sveta Mestne občine Koper (Uradne objave, št. 16/1995 ... 30/2001).

⁷⁸ Zakon o matičnem registru (Uradni list RS, št. 37/2003).

⁷⁹ Zakon o osebni izkaznici (Uradni list RS, št. 75/97).

⁸⁰ Zakon o potnih listinah državljanov Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 65/2000).

za vse prebivalce narodnostno mešanega ozemlja ne glede na njihovo narodnostno pripadnost. Poleg osebne izkaznice (obrazec je trojezičen: slovenščina/italijanščina – madžarščina/angleščina) in potni list (listina je štirjezična: slovenščina/italijanščina – madžarščina/angleščina/francoščina) ter vozniška in prometna dovoljenja so še orožni list ter kartice zdravstvenega zavarovanja. Skrb države za dvojezične dokumente se kaže tudi na primeru kartice zdravstvenega zavarovanja: ob tiskanju kartic zdravstvenega zavarovanja za državljane RS je po pomoti prišlo do enojezičnih kartic. Ob hitrem in učinkovitem ukrepanju države (finančni prispevek v vrednosti 100 mio SIT) je bila napaka v najkrajšem možnem času odpravljena in kartice so bile na novo narejene za pripadnike italijanske narodne skupnosti.

K dvojezičnemu poslovanju spada še določilo Zakona o popisu prebivalstva za leto 2001, ki pravi, da mora biti »na območjih občin, kjer živijo pripadniki italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti, imenovano ustrezno število članov območnih popisnih komisij, območnih inštruktorjev in popisovalcev tudi izmed predstavnikov samoupravnih narodnih skupnosti, ki jih predlaga narodna skupnost, z znanjem italijanskega oziroma madžarskega jezika. Za popisovanje na območjih občin, kjer živijo pripadniki italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti, mora biti zagotovljeno ustrezno število popisnih vprašalnikov v italijanskem oziroma madžarskem jeziku.«⁸¹

d. Dvojezično poslovanje v občinskih upravah

Rabo jezika narodnih skupnosti na občinski ravni je mogoče obravnavati z različnih zornih kotov. Lahko jo obravnavamo kot problem dvojezičnih napisov kot način dvojezičnega poslovanja občinskih uprav v narodnostno mešanih občinah; dalje, kot pravico izvoljenih predstavnikov narodnih manjšin do rabe lastnega jezika v občinskih svetih, komisijah in odborih; in ne nazadnje kot pravico pripadnikov narodnih manjšin do rabe materinega jezika v organih krajevne skupnosti. Določbe o rabi jezika narodnih skupnosti na navedenih področjih je mogoče najti v vseh že navedenih občinskih statutih in/ali poslovnih občinskih svetov ter v ustreznih občinskih odlokih; za primer navajamo določbe iz statuta občine Koper, kjer opredeljuje posebne pravice pripadnikov italijanske narodne skupnosti. V 107. členu je določeno »Občanom italijanske narodne skupnosti je zagotovljena svobodna uporaba italijanskega jezika v občinskem svetu in drugih organih občine ter nasploh v javnem življenju, pri upravljanju samoupravnih, javnih in drugih funkcij in pooblastil ter pri uveljavljanju zakonitih pravic in pravnih koristi.« Nadalje v 108. členu: »Državni organi, organi občinske uprave in drugi organi občine in drugih samoupravnih lokalnih skupnosti, javna podjetja in javni zavodi ter druge pravne in fizične osebe, ki opravljajo javno dejavnost na narodnostno

⁸¹ Zakon o popisu prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj v Republiki Sloveniji leta 2001 (Uradni list RS, št. 66/2000), 21. člen.

mešanem območju, so dolžni: na vlogo, ki jo vloži občan v italijanskem jeziku, odgovoriti dvojezično in tako tudi poslovati; pri poslovanju s strankami upoštevati in uporabljati izvirne priimke in imena pripadnikov italijanske narodne skupnosti in na narodnostno mešanem območju pri svojem delu uporabljati dvojezične obrazce.« V 115. členu pa je določeno »na proslavah, zborovanjih in drugih javnih manifestacijah na narodnostno mešanem območju, ki so namenjena vsem občanom, se morata uporabljati oba jezika. Napovedovanje in druga javna obvestila na narodnostno mešanem območju se morajo opraviti v obeh jezikih.«

Dodatno dvojezično poslovanje pa je povezano še z dodatnimi finančnimi sredstvi, ki so zagotovljena iz državnega proračuna.

Dvojezično poslovanje je povezano z dodatnimi finančnimi sredstvi, ki jih zagotavlja državni proračun (sedmi odstavek 26. člena)⁸².

11. člen

Javna glasila

Republika Slovenija se je s področja informiranja v Evropski listini obvezala, da bo iz 11. člena uporabljala določbe prvega odstavka v točkah a (i), in e (i) ter drugega in tretjega odstavka.

Trenutno ima na področju medijev Ministrstvo za kulturo (Sektor za kulturne pravice manjšin in razvoj kulturne raznolikosti) pristojnosti le na področju tistih manjšinskih skupnosti, ki niso ustavno priznane, medtem, ko so mediji ustavno priznani skupnosti obravnavani na Uradu RS za narodnosti. Skladno z 61. členom Ustave RS in skladno z Zakonom o uresničevanju javnega interesa za kulturo (v nadaljevanju ZUJIK) pa je v pristojnosti Ministrstva za kulturo leta 1992 vzpostavljen posebni program, ki je namenjen tudi obveščanju različnih drugih manjšinskih etničnih skupnosti in priseljencev v RS prek internih glasil in časopisov. Iz preglednice v Prilogi 2 (Projekti, vezani na jezik v posebnem manjšinskem programu Ministrstva za kulturo za leta 2002, 2003 in 2004) so razvidni konkretni projekti, ki jih je Ministretvo za kulturo financiralo v letih 2002–2004. Med njimi so tudi časopisi in interna glasila društev manjšinskih etničnih skupnosti v njihovih jezikih.

Madžari

Ko govorimo o pravicah do informiranja pripadnikov narodnih skupnosti, pomeni razpravljati o vseh treh problemskih sklopih: najprej o možnostih narodnostnih skupnosti, da tvorijo in posredujejo informacije o njih samih ter v okolju, v katerem živijo, v njihovem lastnem jeziku; nadalje o prisotnosti narodnostnomanjšinske problematike v medijih, ki uporabljajo jezik večinskega naroda,

⁸² Zakon o financiranju občin (Uradni list RS, št. 80/1994 ... 40/2003).

in nenazadnje je treba govoriti o možnostih za svobodno spremljanje informacij v jeziku narodne skupnosti iz države, v kateri živi pretežni del naroda, ki mu narodna skupnost »pripada«, in o možnostih posredovanja informacij, ki jih tvori narodna skupnost v ta prostor.

Za uresničitev zapisanega zgolj zakonske določbe ne zadostujejo. So le okvir, ki ga je treba napolniti s profesionalizmom in sposobnostjo oblikovalcev informacij, da jih uspejo plasirati v medijski prostor lastne narodnostne skupine in večinskega naroda. Seveda pa je ustrezna zakonska podlaga nujna za razvoj medijskega prostora. V Zakonu o medijih (Uradni list RS, št. 35/2001 ... 16/2004) se je Republika Slovenija obvezala, da bo med drugim podpirala medije pri razširjanju programskih vsebin, ki so pomembne »za uresničevanje pravice državljanov oziroma državljanek Republike Slovenije, Slovencev po svetu, pripadnikov oziroma pripadnic slovenskih narodnih manjšin v Italiji, Avstriji in Madžarski, italijanske in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji ter romske skupnosti, ki živi v Sloveniji, do javnega obveščanja in do obveščenosti.⁸³«

Zakon o medijih nadalje pravi, da morajo biti programske vsebine predvajane v slovenskem jeziku; v primeru, »če so programske vsebine namenjene madžarski oziroma italijanski narodni skupnosti, jih lahko izdajatelj razširja v jeziku narodne skupnosti.⁸⁴« Podobno določilo velja tudi za razširjanje oglaševalskih vsebin, za katere velja, da se obvezno razširjajo v slovenskem jeziku. Mediji »italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti lahko objavljajo oglase v jeziku narodne skupnosti.⁸⁵« V 8. členu je navedeno, da je z razširjanjem programskih vsebin prepovedano spodbujati k narodni, rasni, verski, spolni in drugi neenakopravnosti, k nasilju in vojni, ter izzivati narodno, rasno, versko, spolno in drugo sovražstvo in nestrpnost. V 19. členu je napisano, da je odgovorni urednik lahko oseba, ki ima izkaz o aktivnem znanju italijanskega oz. madžarskega jezika v primeru, ko gre za medij madžarske ali italijanske narodne skupnosti. V Zakonu o medijih je določbe, ki se nanašajo na italijansko in madžarsko narodno skupnost, mogoče najti še v poglavju z naslovom Slovenska avdiovizualna dela, v katerem je zapisano, da so »slovenska avdiovizualna dela po tem zakonu tista dela, ki so izvorno producirana v slovenskem jeziku, ali dela, ki so namenjena madžarski in italijanski narodni skupnosti v njenem jeziku, ter dela slovenskega kulturnega izvora z drugih področij umetnosti.⁸⁶« Javno službo produkcije in razširjanja nacionalnih radijskih in televizijskih programov, »ki so v javnem kulturnem interesu Republike Slovenije, vključno z radijskimi in televizijskimi programi italijanske in madžarske narodne skupnosti ter drugimi programi v skladu s posebnim zakonom, izvaja javni zavod Radiotelevizija Slovenija.⁸⁷«

⁸³ Zakon o medijih (Uradni list RS, št. 35/2001 ... 16/2004), prvi odstavek 4. člena.

⁸⁴ Zakon o medijih (Uradni list RS, št. 35/2001 ... 16/2004), četrti odstavek 5. člena.

⁸⁵ Zakon o medijih (Uradni list RS, št. 35/2001 ... 16/2004), drugi odstavek 51. člena.

⁸⁶ Zakon o medijih (Uradni list RS, št. 35/2001 ... 16/2004), prvi odstavek 68. člena.

⁸⁷ Zakon o medijih (Uradni list RS, št. 35/2001 ... 16/2004), prvi odstavek 76. člena.

Po 78. členu se lahko pridobi status lokalnega radijskega oziroma televizijskega programa, če je izpolnjen naslednji pogoj: da se razširjajo programske vsebine iz življenja in dela Slovencev v zamejstvu, pripadnikov italijanske in madžarske skupnosti ter Romov, če so vidne in slišne na območjih, kjer te skupnosti živijo. Skladno s 108. členom izvaja upravni in inšpekcijski nadzor nad izvajanjem omenjenega zakona ministrstvo, pristojno za kulturo.

Omeniti je potrebno tudi mednarodne pravne obveznosti Republike Slovenije, ki izvirajo iz dvostranskih sporazumov. Za madžarsko narodno skupnost je mogoče določbe iz sklopa medijev najti v določilih posebnega sporazuma o varstvu narodnih manjšin med Republiko Madžarko in Republiko Slovenijo (5. člen: »Podpisnici priznavata pravico manjšin do informiranja v materinem jeziku v tisku, radiu in televiziji. V ta namen zagotavljata lastno informacijsko dejavnost manjšin. Podpirata svoboden pretok informacij v jezikih manjšin ter sodelovanje med množičnimi občili manjšin in večinskih narodov. Pogodbenci bosta poskrbeli za možnost sprejemanja domačih radijskih in televizijskih programov kakor tudi radijskih in televizijskih oddaj v materinem jeziku.«)⁸⁸.

Področje radijskih in televizijskih dejavnosti, ki se opravlja kot javna služba, ureja Zakon o Radioteleviziji Slovenije. Javna služba je po tem zakonu opredeljena kot ustvarjanje, pripravljanje in oddajanje »po enega radijskega oziroma televizijskega programa za italijansko oziroma madžarsko narodno skupnost (v nadaljnjem besedilu: narodnostni program).⁸⁹« Z oblikovanjem tega programa RTV zagotavlja »uresničevanje ustavnih pravic italijanske in madžarske narodne skupnost na področju radijskega in televizijskega javnega obveščanja, povezovanje narodnih skupnosti z matičnim narodom ter vključevanje kulturnih ter drugih dosežkov italijanskega oziroma madžarskega naroda v narodnostne programe.⁹⁰« To dejavnost RTV Slovenija zagotavlja »zlasti preko enot v Mariboru, Kopru in Lendavi ter preko lokalnih programov Murski val Murska Sobota (...).⁹¹« Narodnostni program mora biti viden na najmanj 90 % ozemlja, na katerem živijo pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti. Lastna produkcija, koprodukcija in naročena produkcija informativnih, kulturnih, izobraževalnih in razvedrilnih vsebin mora obsegati »najmanj dve uri dnevno, če gre za narodnostni radijski program, oziroma najmanj 30 minut, če gre za narodnostno televizijski program.⁹²« Če se narodnostni program ali del narodnostnega programa odda v ustvarjanje RTV organizaciji oziroma producentu, je to možno storiti »le s soglasjem programskega sveta narodnostnega programa.⁹³«

⁸⁸ Sporazum o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji (Uradni list RS, št. 6/1993).

⁸⁹ Zakon o Radioteleviziji Slovenija (Uradni list RS, št. 18/1994 ... 79/2001), prvi odstavek 3. člena.

⁹⁰ Zakon o Radioteleviziji Slovenija (Uradni list RS, št. 18/1994 ... 79/2001), drugi odstavek 3. člena.

⁹¹ Zakon o Radioteleviziji Slovenija (Uradni list RS, št. 18/1994 ... 79/2001), tretji odstavek 3. člena.

⁹² Zakon o Radioteleviziji Slovenija (Uradni list RS, št. 18/1994 ... 79/2001), prvi odstavek 6. člena.

⁹³ Zakon o Radioteleviziji Slovenija (Uradni list RS, št. 18/1994 ... 79/2001), peti odstavek 6. člena.

Za ustvarjanje, pripravljanje, oddajanje in razširjanje narodnostnih programov se del sredstev zagotavlja iz državnega proračuna. Predstavniki narodnostnih skupnosti (italijanske in madžarske) so zastopani tudi v Svetu RTV Slovenije, vsaka z enim predstavnikom. Pristojnost Sveta RTV je, da imenuje in razrešuje direktorje narodnostnih programov ter po eno tretjino članov programskih svetov za narodnostni program. Osrednji organi, ki dejavno sodelujejo pri izvajanju obveznosti RTV Slovenija in na področju informiranja narodnih skupnosti, so programski sveti za narodnostne programe. Sestavo in pristojnosti tega organa določa 22. člen Zakona o Radioteleviziji Slovenija: »Svet RTV Slovenija imenuje programske svete za narodnostni program (v nadaljevalnem besedilu: programski svet). V programski svet iz prejšnjega odstavka imenujeta samoupravni narodni skupnosti v Sloveniji dve tretjini članov za dobo štirih let in z možnostjo ponovnega imenovanja.

Programski svet daje soglasje k imenovanju odgovornega urednika narodnostnega programa ter k obsegu in programski zasnovi tega programa.

Programski svet obravnava uresničevanje programske zasnove, pripombe in predloge gledalcev in poslušalcev, daje pobude Svetu RTV Slovenija za obravnavanje določenih vprašanj, povezanih z narodnostnimi programi ter opravlja druge naloge, določene s statutom. RTV Slovenija mora objaviti stališča programskega sveta, ki se nanašajo na problematiko narodnostnega programa.«⁹⁴

Podrobnejša določila o delu programskih svetov za narodnosti je mogoče najti še v Statutu RTV Slovenije, kar je tudi predvideno v 26. členu Zakona o Radioteleviziji Slovenije. Radijska in televizijska postaja v madžarskem jeziku (podobno velja tudi za programe v italijanskem jeziku) delujeta v okviru nacionalne radiotelevizije (9. člen: »RTV Slovenija ima tele enote: (...) Regionalni RTV Center Maribor s studiom za madžarski program v Lendavi – Magyar Nemzetsegi Músortok Lendvai Szerkesztősege.«; 20. člen: »Regionalni center Maribor ustvarja, pripravlja in oddaja regionalni televizijski in radijski program, za madžarsko narodno skupnost, televizijski in radijski program za slovensko manjšino v Avstriji in Madžarski ter pripravlja oddaje za nacionalne radijske in TV programe ter oddaje v tujih jezikih.«; 21. člen: »Radijske in TV programe iz prejšnjega člena pripravljata uredništvi regionalnega radijskega oziroma TV programa ter uredništvi radijskega in TV programa v madžarščini.«)⁹⁵. K temu pa se zdi primerno opisati tudi mesto, status in obseg avtonomije narodnostnih programov v tej tako pomembni medijski ustanovi.

Za narodnostne programe delujeta v okviru Radiotelevizije Slovenije dva programa, ki jim predsedujeta dva direktorja (40. člen: »Direktorji programov so vodilni delavci RTV Slovenije za področje radijskih in televizijskih programov. RTV Slovenija ima programske direktorje za tale programska področja: – za televizijske

⁹⁴ Zakon o Radioteleviziji Slovenija (Uradni list RS, št. 18/1994 ... 79/2001).

⁹⁵ Statut Javnega zavoda Radiotelevizija Slovenija (Uradni list RS, št. 66/1995).

programa RTV Slovenija; – za radijski program RTV Slovenija; – za TV in radijski program za italijansko narodno skupnost; – za TV in radijski program za madžarsko narodno skupnost.«⁹⁶. Predlog za imenovanje direktorja narodnostnih programov da programski svet narodnostnega programa, isti programski svet da tudi soglasje k imenovanju odgovornih urednikov narodnostnih programov⁹⁷. Med posebnimi zahtevami za zasedbo delovnega mesta odgovornega urednika narodnostnih programov je pogoj, da mora kandidat aktivno obvladati italijanski jezik za zasedbo delovnega mesta odgovornega urednika italijanskega programa oziroma madžarsščino za zasedbo delovnega mesta odgovornega urednika madžarskega programa⁹⁸. Pomembni instituciji v okviru nacionalne radiotelevizije sta še programska sveta za narodnostne programe. 1. Programski svet za radijske in TV – programe za madžarsko narodno skupnost; 2. Programski svet za radijske in TV – programe za italijansko narodno skupnost. Organa imata precej razvejano delovno področje z nekaterimi pristojnostmi, ki spominjajo na pristojnosti izvoljenih predstavnikov narodnosti v zakonodajni veji oblasti (53. člen: »Programska sveta: obravnavata uresničevanje programske zasnove, dajeta soglasje k obsegu in programski zasnovi narodnostnega programa, obravnavata pripombe in predloge gledalcev in poslušalcev, povezane z narodnostnimi programi, dajeta pobude Svetu RTV SLO za obravnavanje vprašanj, povezanih z narodnostnim programom, obravnavata pobude, mnenja in predloge novinarjev in urednikov, povezane s pripravljanjem in z oddajanjem narodnostnih programov, predlagata imenovanje in razrešitev direktorja narodnostnega programa, dajeta soglasje k imenovanju in razrešitvi odgovornega urednika narodnostnega programa, obravnavata druga vprašanja, povezana z narodnostnimi programi.«⁹⁹).

Zagotovilo, da bosta programska sveta zastopala legitimne interese narodnih skupnosti, je zapisano v 54. členu Statuta Javnega zavoda Radiotelevizije Slovenije.

Prvi korak na področju informiranja pripadnikov madžarske narodnosti v njihovem materinem jeziku je bil storjen leta 1956, ko je bila lokalnemu časopisu Pomurski vestnik dodana priloga v madžarskem jeziku z naslovom Népújság. Od leta 1958 dalje pa izhaja kot samostojni tednik. Naklada zanaša približno 2000 izvodov, naročnikov pa je kakšnih 1600. Vsako leto uredništvo pripravi tudi izdajo almanaha z naslovom Neptár. V letu 1986 je v tedniku Népújság izšla prva številka posebne priloge z literarno in kulturno tematiko Muratáj, iz katere je v letu 1988 nastala samostojna istoimenska literarna revija. Izdajatelj

⁹⁶ Statut Javnega zavoda Radiotelevizija Slovenija (Uradni list RS, št. 66/1995).

⁹⁷ Statut Javnega zavoda Radiotelevizija Slovenija (Uradni list RS, št. 66/1995), 41., 47. člen.

⁹⁸ Statut Javnega zavoda Radiotelevizija Slovenija (Uradni list RS, št. 66/1995), 48. člen. Podobno določbo je mogoče najti tudi v prvem odstavku 19. člena Zakonu o medijih (Uradni list RS, št. 35/2001 ... 16/2004), ki pravi, da je »odgovorni urednik lahko oseba, ki (...) ima izkaz o aktivnem znanju italijanskega oziroma madžarskega jezika, v primeru ko gre za medij madžarske ali italijanske narodne skupnosti.«

⁹⁹ Statut Javnega zavoda Radiotelevizija Slovenije (Uradni list RS, št. 66/1995).

vseh omenjenih publikacij je Zavod za informativno dejavnost madžarske narodnosti, ki je bil ustanovljen leta 1993.

Knjižnična dejavnost madžarske narodne skupnosti je organizirana v okviru Pokrajinske in študijske knjižnice v Murski Soboti. V Lendavi je odprta tudi knjižgarna za knjige v madžarskem jeziku. Nekatero občino avtohtone poseljenosti (gorički Madžari: Moravske Toplice, Šalovci, Hodoš) s pripadniki madžarske narodne skupnosti pa obiskuje tudi potujoča knjižnica.

Kot samostojni javni zavod s sedežem na narodnostno mešanem območju deluje Knjižnica Lendava. Njena ustanoviteljica sta občina Lendava in občina Dobrovnik, soustanoviteljica pa Madžarska samouprava občine Lendava in Samoupravna skupnost občine Dobrovnik (Odlok o ustanovitvi javnega zavoda Knjižnica Lendava – Könyvtár Lendva (Uradni list RS, št.8/2004). Za ostale občine izvaja knjižnična dejavnost na osnovi predpisanih pogodb. Knjižnica je na narodnostno mešanem območju in zagotavlja knjižnično dejavnost, namenjeno tudi pripadnikom madžarske narodne skupnosti. Spada v III. skupino knjižnic in s svojo knjižnično dejavnostjo pokriva območje občin Lendava, Dobrovnik, Črenšovci, Kobilje, Odranci, Turnišče in Velika Polana. Na tem območju deluje v okviru matične knjižnice 12 krajevnih knjižnic, 7 na enojezičnem in 5 na dvojezičnem območju. Knjižnica v okviru svoje dejavnosti skrbi za strokovnost in organiziranost knjižničarske dejavnosti, namenjene madžarski narodni skupnosti. Knjižnica nabavlja, strokovno obdeluje, hrani, obnavlja in posreduje knjižnično gradivo tudi v madžarskem jeziku ter skrbi za zbiranje domoznanskega gradiva.

Za madžarsko narodno skupnost se radijski in televizijski programi pripravljajo v okviru javne RTV Slovenija, in sicer pri Regionalnem RTV centru Maribor – Studio madžarskih programov Lendava. Radijski program obsega 13 ur in 15 minut dnevno, tudi ob sobotah in nedeljah, televizijski program pa zajema TV oddaje MOSTOVI – HIDAK, ki se predvajajo tako na nacionalni televiziji (I. program) kot tudi na regionalnem TV programu Maribor. Na nacionalni televiziji poteka predvajanje večji del leta 4-krat tedensko po 30 minut z enkratnimi ponovitvami, v poletnem času pa 3-krat tedensko po 30 minut z enkratnimi ponovitvami. Na regionalnem TV programu Maribor pa se oddaje MOSTOVI – HIDAK predvajajo večji del leta 4-krat tedensko po 30 minut in v poletnem času 3-krat tedensko po 30 minut.

Za delovanje te ustanove, ki sodi v sistem RTV Slovenija (v ta namen nacionalna televizija tudi pobira poseben prispevek) deluje določeno število redno zaposlenih delavcev in tudi določeno število stalnih honorarnih delavcev. Število redno zaposlenih delavcev pri Studiu madžarskih programov Lendava je za radijski in televizijski program skupaj 25. Poleg redno zaposlenih delujejo v sklopu tega centra tudi stalni pogodbeni delavci, ki jih je na področju za radijski in televizijski program skupaj 12, ter občasni pogodbeni delavci, ki jih je skupaj 90. Število vseh zaposlenih je 127. Programe narodnih skupnosti pa dodatno sofinancira država (Urad Vlade RS za narodnosti), in sicer glede na določbo 14. člena Zakona

o Radioteleviziji Slovenije (14. člen: » (...) Iz državnega proračuna se financira: del narodnostnih programov, del programov RTV Slovenija za slovenske narodne manjšine v sosednjih državah, za izseljence in zdomce ter za tujo javnost, del stroškov za izgradnjo, vzdrževanje in obratovanje omrežja za oddajanje in razširjanje programov RTV Slovenija in lokalnih programov, posebne projekte kulturnega, znanstvenega in splošno izobraževalnega pomena, ki jih predlagajo pristojna ministrstva.«)¹⁰⁰. V letu 2004 (odprt 18. septembra 2004) je bil zgrajen tudi nov radijski in televizijski studio za potrebe madžarske narodne skupnosti v Lendavi, ki ga je financirala RTV Slovenija in Urad Vlade RS za narodnosti. Investicija, ki je bila zaključena v letu 2004 je znašala približno 530.000.000 SIT.

Italijani

Republika Slovenija se je s področja informiranja v Evropski listini obvezala, da bo iz 11. člena uporabljala določbe prvega odstavka v točkah a(i), in e(i) ter drugega in tretjega odstavka.

Ko govorimo o pravicah do informiranja pripadnikov narodnih skupnosti, pomeni razpravljati o vseh treh problemskih sklopih: najprej o možnostih narodnostnih skupnosti, da tvorijo in desemenirajo informacije o njih samih ter v okolju, v katerem živijo, v njihovem lastnem jeziku; nadalje o prisotnosti narodnostnomanjšinske problematike v medijih, ki uporabljajo jezik večinskega naroda, in nenazadnje je treba govoriti o možnostih za svobodno spremljanje informacij v jeziku narodne skupnosti iz države, v kateri živi pretežni del naroda, ki mu narodna skupnost »pripada«, in o možnostih posredovanja informacij, ki jih tvori narodna skupnost v ta prostor.

Za uresničitev zapisanega zgolj zakonske določbe ne zadostujejo. So le okvir, ki ga je treba napolniti s profesionalizmom in sposobnostjo oblikovalcev informacij, da jih uspejo plasirati v medijski prostor lastne narodnostne skupine in večinskega naroda. Seveda pa je ustrezna zakonska podlaga nujna za razvoj medijskega prostora. V Zakonu o medijih (Uradni list RS, št. 35/2001 ... 16/2004) se je država Slovenija obvezala, da bo med drugim podpirala medije pri razširjanju programskih vsebin, ki so pomembne »za uresničevanje pravice državljanov oziroma državljanek Republike Slovenije, Slovencev po svetu, pripadnikov oziroma pripadnic slovenskih narodnih manjšin v Italiji, Avstriji in Madžarski, italijanske in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji ter romske skupnosti, ki živi v Sloveniji, do javnega obveščanja in do obveščenosti¹⁰¹.

Zakon o medijih nadalje pravi, da morajo biti programske vsebine predvajane v slovenskem jeziku; v primeru, »če so programske vsebine namenjene madžarski oziroma italijanski narodni skupnosti, jih lahko izdajatelj razširja v jeziku narodne

¹⁰⁰ Zakon o Radioteleviziji Slovenije (Uradni list RS, št. 18/1994 ... 79/2001).

¹⁰¹ Zakon o medijih (Uradni list RS, št. 35/2001 ... 16/2004), prvi odstavek 4. člena.

skupnosti¹⁰². Podobno določilo velja tudi za razširjanje oglaševalskih vsebin, za katere velja, da so obvezno razširjajo v slovenskem jeziku. Mediji »italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti lahko objavljajo oglase v jeziku narodne skupnosti.¹⁰³« V Zakonu o medijih je določbe, ki se nanašajo na italijansko in madžarsko narodno skupnost, mogoče najti še v poglavju z naslovom Slovenska avdiovizualna dela, v katerem je zapisano, da so »slovenska avdiovizualna dela po tem zakonu tista dela, ki so izvorno producirana v slovenskem jeziku, ali dela, ki so namenjena madžarski in italijanski narodni skupnosti v njunem jeziku, ter dela slovenskega kulturnega izvora z drugih področij umetnosti.¹⁰⁴« Javno službo produkcije in razširjanja nacionalnih radijskih in televizijskih programov, »ki so v javnem kulturnem interesu Republike Slovenije, vključno z radijskimi in televizijskimi programi italijanske in madžarske narodne skupnosti ter drugimi programi v skladu s posebnim zakonom, izvaja javni zavod Radio-televizija Slovenija.¹⁰⁵«

Omeniti je potrebno tudi mednarodne pravne obveznosti Republike Slovenije, ki izvirajo iz dvostranskih sporazumov. Določbe iz sklopa medijev in narodnih skupnosti je mogoče najti v določilih Posebnega statuta kot priloge k Spomenici o soglasju iz leta 1954¹⁰⁶ (točka 4: »(...) etnični skupini (italijanska v Jugoslaviji in jugoslovanska v Italiji) bosta imeli pravico do lastnega tiska v svojem materinem jeziku.«).

Področje radijskih in televizijskih dejavnosti, ki se opravlja kot javna služba, ureja Zakon o radioteleviziji Slovenije. Javna služba je po tem zakonu opredeljena kot ustvarjanje, pripravljanje in oddajanje »po enega radijskega oziroma televizijskega programa za italijansko oziroma madžarsko narodno skupnost (v nadaljnjem besedilu: narodnostni program).¹⁰⁷« Z oblikovanjem tega programa RTV zagotavlja »uresničevanje ustavnih pravic italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju radijskega in televizijskega javnega obveščanja, povezovanje narodnih skupnosti z matičnim narodom ter vključevanje kulturnih ter drugih dosežkov italijanskega oziroma madžarskega naroda v narodnostne programe.¹⁰⁸« To dejavnost RTV Slovenija zagotavlja »zlasti preko enot v Mariboru, Kopru in Lendavi ter preko lokalnih programov Murski val Murska Sobota (...).¹⁰⁹« Narodnostni program mora biti viden na najmanj 90 % ozemlja, na katerem živijo pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti. Lastna produkcija, koprodukcija in naročena produkcija informativnih, kulturnih, izobraževalnih in razvedrilnih vsebin

¹⁰² Zakon o medijih (Uradni list RS, št. 35/2001 ... 16/2004), četrti odstavek 5. člena.

¹⁰³ Zakon o medijih (Uradni list RS, št. 35/2001 ... 16/2004), drugi odstavek 51. člena.

¹⁰⁴ Zakon o medijih (Uradni list RS, št. 35/2001 ... 16/2004), prvi odstavek 68. člena.

¹⁰⁵ Zakon o medijih (Uradni list RS, št. 35/2001 ... 16/2004), prvi odstavek 76. člena.

¹⁰⁶ Priloga k posebnemu statutu Spomenice o soglasju.

¹⁰⁷ Zakon o Radioteleviziji Slovenija (Uradni list RS, št. 18/1994 ... 79/2001), prvi odstavek 3. člena.

¹⁰⁸ Zakon o Radioteleviziji Slovenija (Uradni list RS, št. 18/1994 ... 79/2001), drugi odstavek 3. člena.

¹⁰⁹ Zakon o Radioteleviziji Slovenija (Uradni list RS, št. 18/1994 ... 79/2001), tretji odstavek 3. člena.

mora obsegati »najmanj dve uri dnevno, če gre za narodnostni radijski program, oziroma najmanj 30 minut, če gre za narodnostno televizijski program.¹¹⁰« Če se narodnostni program ali del narodnostnega programa odda v ustvarjanje RTV organizaciji oziroma producentu, je to možno storiti »le s soglasjem programskega sveta narodnostnega programa.¹¹¹«

Za ustvarjanje, pripravljanje, oddajanje in razširjanje narodnostnih programov se del sredstev zagotavlja iz državnega proračuna. Predstavniki narodnostnih skupnosti (italijanske in madžarske) so zastopani tudi v Svetu RTV Slovenije, vsaka z enim predstavnikom. Pristojnost Sveta RTV je, da imenuje in razrešuje direktorje narodnostnih programov ter po eno tretjino članov programskih svetov za narodnostni program. Osrednji organi, ki dejavno sodelujejo pri izvajanju obveznosti RTV Slovenija in na področju informiranja narodnih skupnosti, so programski sveti za narodnostne programe. Sestavo in pristojnosti tega organa določa 22. člen Zakona o Radioteleviziji Slovenija¹¹².

Podrobnejša določila o delu programskih svetov za narodnosti je mogoče najti še v Statutu RTV Slovenije, kar je tudi predvideno v 26. členu Zakona o Radioteleviziji Slovenije. Radijska in televizijska postaja v italijanskem jeziku (podobno velja tudi za programe v madžarskem jeziku) delujeta v okviru nacionalne radiotelevizije (9. člen: »RTV Slovenija ima tele enote: (...) Regionalni RTV Center Koper – Capodistria/Centor Regionale RTV Koper – Capodistria.«; 18. člen: »Program TV Koper/Capodistria in program Radia Koper/Capodistria se povezuje v regionalni RTV center Koper/Capodistria, ki ustvarja, pripravlja in oddaja televizijski in radijski program v slovenščini, televizijski in radijski program za italijansko narodno skupnost, televizijski in radijski program za slovensko manjšino v Italiji ter pripravlja oddaje za nacionalne radijske in TV programe.«; 19. člen: »Radijske in TV programe iz prejšnjega člena pripravljata uredništvi regionalnega radijskega oziroma TV programa ter uredništvi radijskega in TV programa v italijanščini.«)¹¹³. K temu pa se zdi primerno opisati tudi mesto, status in obseg avtonomije narodnostnih programov v tej tako pomembni medijski ustanovi.

Za narodnostne programe delujeta v okviru Radiotelevizije Slovenije dva programa, ki jim predsedujeta dva direktorja (40. člen)¹¹⁴. Predlog za imenovanje direktorja narodnostnih programov da programski svet narodnostnega programa, isti programski svet da tudi soglasje k imenovanju odgovornih urednikov narodnostnih programov¹¹⁵. Med posebnimi zahtevami za zasedbo delovnega mesta odgovornega urednika narodnostnih programov je pogoj, da mora kandidat aktivno obvladati italijanski jezik za zasedbo delovnega mesta odgovornega

¹¹⁰ Zakon o Radioteleviziji Slovenija (Uradni list RS, št. 18/1994 ... 79/2001), prvi odstavek 6. člena.

¹¹¹ Zakon o Radioteleviziji Slovenija (Uradni list RS, št. 18/1994 ... 79/2001), peti odstavek 6. člena.

¹¹² Zakon o Radioteleviziji Slovenija (Uradni list RS, št. 18/1994 ... 79/2001).

¹¹³ Statut Javnega zavoda Radiotelevizija Slovenija (Uradni list RS, št. 66/1995).

¹¹⁴ Statut Javnega zavoda Radiotelevizija Slovenija (Uradni list RS, št. 66/1995).

¹¹⁵ Statut Javnega zavoda Radiotelevizija Slovenija (Uradni list RS, št. 66/1995), 41., 47. člen.

urednika italijanskega programa oziroma madžarsčino za zasedbo delovnega mesta odgovornega urednika madžarskega programa¹¹⁶. Pomembni instituciji v okviru nacionalne radiotelevizije sta še programska sveta za narodnostne programe. 1. Programski svet za radijske in TV – programe za madžarsko narodno skupnost; 2. Programski svet za radijske in TV – programe za italijansko narodno skupnost. Organa imata precej razvejano delovno področje z nekaterimi pristojnostmi, ki spominjajo na pristojnosti izvoljenih predstavnikov narodnosti v zakonodajni veji oblasti (53. člen)¹¹⁷.

Radijska postaja v italijanskem jeziku je bila ustanovljena leta 1949. Leta 1971 pa je ob radijski postaji bila ustanovljena še televizijska postaja. Televizijska postaja je namenjena obveščanju italijanske narodnosti v Sloveniji in Hrvaški. Danes se dnevni radijski in televizijski programi pripravljajo v okviru javne RTV Slovenija pri Regionalnem RTV centru Koper/Capodistria (nacionalna RTV Slovenija). Radijski program obsega 18 ur dnevno, 126 ur tedensko, televizijski program pa 9 ur ob torkih, sredah, petkih, sobotah in nedeljah ter 7,5 ur ob ponedeljkih in četrtek. Za delovanje te ustanove, ki sodi v sistem RTV Slovenija (v ta namen nacionalna televizija pobira poseben prispevek) je določeno število redno zaposlenih in tudi določeno število stalnih honorarnih delavcev. Število redno zaposlenih pri Regionalnem RTV Centru Koper/Capodistria je na področju radijskih programov 59, na področju televizijskega programov pa 93. Poleg redno zaposlenih deluje v sklopu tega centra tudi stalni honorarni delavci, ki jih je na področju radijskega programa 20 in na področju televizijskega programa 30. Število vseh zaposlenih skupaj je 202. Programe narodnih skupnosti pa dodatno sofinancira tudi država (Urad Vlade RS za narodnosti) in sicer glede na določbe 14. člena Zakona o radioteleviziji Slovenija (14. člen: »Iz državnega proračuna se financira: – del narodnostnih programov, del programov RTV Slovenija za slovenske narodne manjšine v sosednjih državah za izseljence in zdomce ter za tujo javnost, del stroškov za izgradnjo, vzdrževanje in obratovanje omrežja za oddajanje in razširjanje programov RTV Slovenija in lokalnih programov, posamezne projekte kulturnega, znanstvenega in splošno izobraževalnega pomena, ki jih predlagajo pristojna ministrstva.«)¹¹⁸.

Poleg omenjenih elektronskih medijev ima italijanska narodna skupnost na razpolago tudi tiskane vire za množično obveščanje. Časopisna založniška dejavnost se opravlja preko založniške hiše EDIT na Reki z agencijo A.I.A. v Kopru (prvo institucijo sofinancira tudi Slovenija, drugo pa Slovenija financira v celoti), ki izdaja dnevnik *La Voce del Popolo*. Na narodnostno mešanem območju pa

¹¹⁶ Statut Javnega zavoda Radiotelevizija Slovenija (Uradni list RS, št. 66/1995), 48. člen. Podobno določbo je mogoče najti tudi v prvem odstavku 19. člena Zakonu o medijih (Uradni list RS, št. 35/2001 ... 16/2004), ki pravi, da je »odgovorni urednik lahko oseba, ki (...) ima izkaz o aktivnem znanju italijanskega oziroma madžarskega jezika, v primeru ko gre za medij madžarske ali italijanske narodne skupnosti.«

¹¹⁷ Statut Javnega zavoda Radiotelevizija Slovenije (Uradni list RS, št. 66/1995).

¹¹⁸ Zakon o Radioteleviziji Slovenija (Uradni list RS, št. 18/1994 ... 79/2001).

izhajajo še kulturno informativni listi: La Cittá, Il Mandracchio, Lasa pur dir, Il Trillo ter priložnostne publikacije. Poleg tega je potrebno omeniti še niz publikacij, ki jih priložnostno (ali v povezavi z drugim lokalnimi glasili) izdajajo kulturna društva na narodnostno mešanem ozemlju. Republika Slovenija omogoča izdajanje tiskanih medijev z ustrežno finančno podporo. Zaradi pomembnosti italijanskih ustanov, po dogovoru iz leta 1993, Republika Slovenija sofinancira italijanske ustanove v Republiki Hrvaški (založniška hiša EDIT – Reka, Italijanska Drama – Reka, Italijanska Unija, Center za zgodovinska raziskovanja v Rovinju).

12. člen

Kulturna dejavnost in ustanove

Kulturne dejavnosti so v Evropski listini opredeljene v 12. členu. Slovenija se je zavezala, da bo spoštovala določbe, zapisane v točkah a, d, e, f, iz prvega odstavka ter določbe drugega in tretjega odstavka.

Kulturno dediščino in sodobno kulturno ustvarjalnost obeh narodnosti je Republika Slovenija vključila v dediščino slovenske države in jo varuje podobno kot kulturno produkcijo večinskega naroda, kar je razvidno tudi iz Zakona o uresničevanju javnega interesa na področju kulture¹¹⁹. V Zakonu o varstvu kulturne dediščine (šesti odstavek 6. člena: »Etnološki spomeniki so območja, stavbe, skupine stavb, predmeti vsakdanje rabe in oblikovani izdelki, ki izpričujejo način življenja in dela Slovencev, pripadnikov italijanske in madžarske narodnosti ter drugih ljudstev na območju Slovenije.«)¹²⁰, se je država Slovenija v skladu s temeljno opredelitvijo zavezala varovati vse etnološke spomenike na svojem ozemlju ne glede na njihov etnični izvor. Določila, ki se nanašajo na kulturno področje narodnih skupnosti, je mogoče najti še v Zakonu o skladu Republike Slovenije za ljubiteljske kulturne dejavnosti (drugi odstavek 5. člena: »Sklad lahko na podlagi pogodbe z lokalno skupnostjo oziroma s samoupravno skupnostjo avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti v Sloveniji opravlja naloge iz prejšnjega odstavka tudi zanjo.«)¹²¹, Zakonu o knjižničarstvu (25. člen (splošne knjižnice na narodnostno mešanih območjih): »Splošne knjižnice na narodnostno mešanih območjih zagotavljajo tudi knjižnično dejavnost, namenjeno pripadnikom italijanske in madžarske narodne skupnosti ter romske skupnosti. Te knjižnice zagotavljajo pripadnikom teh skupnosti komuniciranje v njihovem jeziku. Splošne knjižnice iz prejšnjega odstavka pripravijo program dejavnosti v soglasju s predstavniki narodnih skupnosti.«; Drugi odstavek 33. člena (nacionalna knjižnica): »Nacionalna knjižnica izvaja v okviru knjižnične javne službe poleg dejavnosti iz 2. člena tega zakona še naslednje naloge: – izbira, obdeluje, hrani in

¹¹⁹ Zakon o uresničevanju javnega interesa na področju kulture (Uradni list RS, št. 96/2002).

¹²⁰ Zakon o varstvu kulturne dediščine (Uradni list RS, št. 7/1999 ... 126/2003).

¹²¹ Zakon o skladu Republike Slovenije za ljubiteljske kulturne dejavnosti (Uradni list RS, št. 1/1996 ... 22/2000).

posreduje temeljno nacionalno zbirko vsega književnega gradiva v slovenskem jeziku o Sloveniji in Slovencih, slovenskih avtorjev, slovenskih založb, pripadnikov italijanske in madžarske narodne skupnosti, romske skupnosti in drugih manjšinskih skupnosti v Sloveniji ter temeljne tuje literature.«¹²² in nenazadnje Zakonu o zavodih (četrti odstavek 3. člena: »Samoupravna narodnostna skupnost ima pravico soustanoviti in tudi sama ustanoviti javni zavod, ki opravlja dejavnost, pomembno za uresničevanje pravic narodnosti.«)¹²³.

Za uresničevanje kulturnih dejavnosti narodnih skupnosti je bil v Ministrstvu za kulturo ustanovljen Sektor za kulturne pravice manjšin in razvoj kulturne raznolikosti (v nadaljevanju sektor). Sektor v sodelovanju s strokovnjaki na manjšinskem področju pripravlja strokovne podlage za odločanje o kulturni politiki do manjšin v Sloveniji, sodeluje z mednarodnimi organizacijami, vzpostavlja neposredne stike s predstavniki manjšinskih skupnosti, jim svetuje in pomaga pri uresničevanju njihovih pravic ter financira njihove kulturne dejavnosti na podlagi meril, pri oblikovanju katerih sodelujejo tudi predstavniki manjšinskih skupnosti. V letu 2004 je prišlo do kadrovske okrepitve organizacijske enote, ki se ukvarja s pripravo strokovnih podlag za odločanje na področju manjšinske kulturne politike, in sicer z dvema strokovnjakoma. Eden je pravnik z znanjem madžarščine, ena oseba pa je zadolžena za ranljive skupine. Osebe Sektorja govori naslednje jezike: italijanski, madžarski, hrvaški, srbski, nemški in poleg omenjenih jezikov še angleški. Sektor sistematično pregleduje poslane publikacije in gradiva ter oblikuje mnenja in predloge.

Za varovanje kulturnih pravic pripadnikov manjšinskih etničnih skupnosti in razvoj kulturne raznolikosti Ministrstvo za kulturo neposredno uporablja naslednje pravne podlage v notranji zakonodaji. 61. člen Ustave RS za različne manjšinske etnične skupnosti, 64. Ustave RS za italijansko in madžarsko narodno skupnost, 65. člen Ustave RS za romsko skupnost. Splošni področni zakon je Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo, 2002 (v nadaljevanju ZUJIK). 6. člen ZUJIK določa, da se morajo kulturne prireditve na območjih, ki so določena kot narodnostno mešana najavljati (plakati, uradna vabila, ipd.) tudi v italijanščini oz. madžarščini. V 8. členu je med drugim zapisano, da se javni interes za kulturo uresničuje tudi z zagotavljanjem pogojev za kulturno raznolikost. Zelo pomembne člen , ki ustvarja pogoje za kulturni razvoj oz. za profesionalizacijo kulturnega dela, je 31. člen ZUJIK, ki navaja, da sredstva za financiranje javnih zavodov, ki jih lahko za uresničevanje svojih potreb na področju kulture ustanovita italijanska in madžarska narodna skupnost, zagotavlja italijanski in madžarski narodni skupnosti država, v okviru sredstev za italijansko oziroma madžarsko narodno skupnost. Zavod za kulturo madžarske narodnosti, ki razvija tudi precej projektov za ohranjanje madžarskega jezika, je že praznoval svojo 10. obletnico in se redno financira iz sredstev Ministrstva za kulturo. V preteklem letu se je tudi kadrovske okrepil in odprl literarno knjigarno. Sektor

¹²² Zakon o knjižničarstvu (Uradni list RS, št. 87/2001).

¹²³ Zakon o zavodih (Uradni list RS, št. 12/1991 ... 36/2000).

je ponudil strokovno pomoč (predvsem pri pripravi pravnih aktov) tudi za ustanovitev zavoda italijanske narodne skupnosti, ker je že bila izražena potreba, vendar še ni prišlo do njene realizacije. V 59. členu ZUJIK je zapisano, da določbe, ki se uporabljajo za zagotavljanje javnih kulturnih programov se smiselno uporabljajo tudi za zagotavljanje programov italijanske in madžarske narodne skupnosti, pri čemer se pogodba iz 93. člen ZUJIK sklepa brez javnega razpisa na podlagi neposrednega poziva. S tem členom je tako dosledno implementirana pravna subjektiviteta osrednjih organizacij narodnih skupnosti, ki je opredeljena v Zakonu o samoupravnih narodnih skupnostih (1994). V 65. členu ZUJIK so zapisane pristojnosti države pri financiranju programov in projektov, med katerimi so tudi tisti, ki so namenjeni avtohtonima italijanski in madžarski narodni skupnosti ter romski skupnosti, pa tudi kulturni integraciji drugih manjšinskih skupnosti in priseljencev, če njihovi kulturni programi oziroma projekti presegajo lokalni pomen.

Za širše ustvarjanje pogojev za izvajanje raznolikih kulturnih projektov v RS pa so pomembni tudi naslednji členi ZUJIK: 74. člen navaja, da ministrstvo, pristojno za kulturo oziroma pristojni organ lokalne skupnosti da javno infrastrukturo v upravljanje oziroma v uporabo drugim pravnim osebam in posameznikom, ki izvajajo javne kulturne programe in kulturne projekte na podlagi javnega razpisa s pogodbo iz 93. člena ZUJIK. V 75. členu je zapisano, da se da javno infrastrukturo lahko v uporabo tudi brezplačno pod pogojem, da izvajalci prevzamejo obveznost rednega tekočega vzdrževanja. Po 79. členu pa lahko država oz. lokalna skupnost celo zagotavlja sredstva za pokrivanje stroškov, ki so povezani z zagotavljanjem prostorskih pogojev za delovanje. Z ZUJIK so torej ustvarjeni normativni pogoji za širšo skrb državnih in lokalnih oblasti za integracijo manjšinskih programov in Sektor že pripravlja strokovne podlage za usklajevanje z občinami. Projekt harmonizacije državne in lokalnih politik do manjšin je bil začel že leta 1999, vendar ga ni bilo možno nadaljevati, ker ni bilo ustrezne pravne podlage. Sedaj je z ZUJIK že vzpostavljena. Dne 28.3. 2003 je bil organiziran javni posvet za seznanitev z ZUJIK, na katerega so bili še posebej povabljeni: poslanca narodnih skupnosti v Državnem zboru RS, obe osrednji organizaciji narodnih skupnosti in Zveza Romov Slovenije ter drugi.

Poleti 2004 je bila na Sektorju opravljena tudi analiza izvajanja ZUJIK in takoj zatem so bile vpeljane novosti, zlasti povezane z nadomestitvijo pozivov z razpisi pri romski skupnosti in pri drugih manjšinskih skupnostih. Za predstavitev novosti so bili sklicani posebni sestanki, in sicer: z Zvezo Romov, 4. 11. 2004 v Murski Soboti in s predstavniki društev in zvez različnih drugih manjšinskih skupnosti v RS, dne 25. 10. 2004. Tudi v Nacionalnem programu za kulturo (v nadaljevanju NPK), ki ga napoveduje 10. člen ZUJIK, in je bil sprejet 2004 v Državnem zboru RS, je posebna pozornost namenjena integraciji manjšinskih skupnosti v družbo bivanja. Med splošnimi prioritetami kulturne politike 2004–2007 je namreč zapisano tudi spoštovanje in razvijanje jezikovne raznolikosti ter odprtost kulturne politike za različnost. Prednostna podpora bo dana

vsebinam z raznoliko etnično tematiko, manjšinskim kulturam ter programom in projektom ranljivih skupin. V konkretnih ciljih je zapisano, da morajo programi javnih zavodov vključevati tudi vsebine z manjšinsko tematiko, nadalje je navedena prednostna podpora avtentičnim prispevkom h kulturni raznolikosti ter ustvarjanje pogojev za kulturno ustvarjalnost pripadnikov manjšin in za dostopnost do kulturnih dobrin prek posluha za izražene kulturne potrebe. Upoštevale se bodo posebne okoliščine za kulturno dejavnost manjšinskih skupnosti in prednostna podpora bo dana tistim programom in projektom manjšinskih skupnosti, ki jih skupaj podpirajo Ministrstvo za kulturo in lokalne skupnosti. Med cilji NPK je tudi zagotavljanje dostopnosti celostnih informacij o kulturni dejavnosti manjšinskih skupnosti. Zakon o javni rabi slovenščine (2004) v 3. členu navaja, da se na območjih občin, v katerih živi italijanska ali madžarska narodna skupnost, javna raba italijanščine ali madžarščine kot uradnih jezikov zagotavlja na način, kot omenjeni zakon ureja javno rabo slovenščine in v skladu z določbami posameznih področnih zakonov. V 1. členu omenjenega zakona pa je zapisano, da je slovenski jezik uradni jezik RS. V njem poteka govorno in pisno sporazumevanje na vseh področjih javnega življenja v RS, razen kadar je v skladu z Ustavo RS poleg slovenščine uradni jezik tudi italijanščina in madžarščina in kadar določbe mednarodnih pogodb, ki zavezujejo Slovenijo, posebej dopuščajo tudi rabo drugih jezikov.

Zakon o knjižničarstvu v 25. členu določa, da splošne knjižnice na narodnostno mešanih območjih zagotavljajo tudi knjižnično dejavnost, namenjeno pripadnikom italijanske in madžarske skupnosti ter romske skupnosti. Te knjižnice zagotavljajo pripadnikom teh skupnosti komuniciranje v njihovem jeziku. Splošne knjižnice pripravijo program dejavnosti v soglasju s predstavniki narodnih skupnosti. Za ustvarjanje širših pogojev za kulturno raznolikost sta pomembna tudi: 16. in 33. člen. 16. člen je pomemben zato, ker navaja, da splošne knjižnice v svojem okolju zagotavljajo storitve tudi za skupine prebivalcev s posebnimi potrebami, 33. pa zato, ker zelo široko opredeljuje delovanje nacionalne knjižnice, ki je osrednja državna knjižnica. Slednja zbira, obdeluje, hrani in posreduje tudi knjižnično gradivo pripadnikov italijanske in madžarske narodne skupnosti, romske skupnosti in drugih manjšinskih skupnosti ter temeljne tuje literature. Na tem mestu velja dodati še informacijo, da je bil v okviru informacijsko-dokumentacijskega centra na področju varstva kulturne dediščine (INDOK) na Metelkovi 4 v Ljubljani, kjer ima sedež tudi Sektor za kulturne pravice manjšin in razvoj kulturne raznolikosti, septembra 2004 vzpostavljen poseben kotiček, v katerem se nahajajo dela v različnih manjšinskih jezikih, ki jih je doslej financiralo Ministrstvo za kulturo.

Pojem kulturne dediščine v aktualnem Zakonu o varstvu kulturne dediščine (1999) vključuje tudi kulturno raznovrstnost. Varovanje rezultatov ustvarjalnosti človeka in njegovih različnih dejavnosti je v javnem interesu. Etnološki spomeniki so, je zapisano v 6. členu, območja, stavbe, skupine stavb, predmeti vsakdanje rabe in oblikovani izdelki, ki izpričujejo način življenja in dela Slovencev,

pripadnikov italijanske in madžarske narodnosti ter drugih ljudstev na območju Slovenije. Odlok o spremembah in dopolnitvah prostorskih sestavin dolgoročnega in srednjeročnega družbenega plana RS (1999) izrecno navaja, da je treba ohranjati kulturno raznovrstnost prostora RS. Opredeljenih je bilo 61 območij kulturne dediščine (t. j. območij kompleksnega varstva kulturne dediščine) z namenom celostno ohranjati doseženo kulturno raznovrstnost. Tudi Strategija prostorskega razvoja Slovenije (2004) je usmerjena v kulturno raznolikost in ohranjanje prepoznavnosti Slovenije z vidika kulturnega in simbolnega pomena.

Na splošno lahko ugotovimo, da je na normativni ravni dokaj dobro zajeto ustvarjanje pogojev za kulturno raznolikost. Kar zadeva organizacijske ukrepe Ministrstvo za kulturo pa velja v nadaljevanju izpostaviti naslednje.

Ministrstvo za kulturo je za ustvarjanje pogojev za varovanje kulturnih pravic manjšin in razvoj kulturne raznolikosti kot bogastva skupnega bivanja vzpostavilo dva programa: posebni za posebno zaščito pravic pripadnikov manjšin, upoštevajoč posebne okoliščine, v katerih le-ti živijo, in skladno z etiko spoštovanja nekakšnih predprav manjšinskih in ranljivejših skupin ter integracijski za realizacijo načela enakih možnosti za vse, ne glede na etnično identiteto. Izoblikovalo je posebni model (doktrino) za varovanje kulturnih pravic posebnih socialnih skupin, ki vsebuje instrumente (normativne, organizacijske in finančne), s katerimi hkrati razvija ukrepe za posebno zaščito in ukrepe za integracijo manjšinskih kultur. Ker izhaja iz načela podpore kulturni raznolikosti je s svojimi storitvami in razpoložljivimi finančnimi sredstvi odprto za zelo različne izvajalce kulturnih programov in projektov, seveda pa je pri tem dolžno upoštevati Ustavo in veljavno zakonodajo. Skladno z Zakonom o splošnem upravnem postopku pa je seveda možno obravnavati le vloge, ki se uradno posredujejo na Ministrstvo za kulturo. Doslej na primer Ministrstvo za kulturo ni prejelo vlog Srbov v Beli krajini, ki jih omenja Poročilo Odbora strokovnjakov, prejelp pa je kar nekaj vlog nemško govorečih skupin prebivalcev: Društvo Kočevarjev Staroselcev, Dolenjske Toplice; Slovensko kočevarsko društvo »Peter Kozler«, Ljubljana; Internacionalno društvo Most svobode, Maribor; Internacionalno društvo Most svobode Apaško polje, Apače. Kulturno društvo nemško govorečih žena Mostovi, Maribor. Sledila je obravnava omenjenih vlog skladno z javno objavljenimi Načeli in kriteriji (Priloga 1: Načela, cilji, kriteriji ter posebni ukrepi za (so)financiranje kulturnih programov in projektov iz dela državnega proračuna, namenjenega kulturi na področju kulturne dejavnosti italijanske in madžarske narodne skupnosti, romske skupnosti, drugih manjšinskih etničnih skupnosti in priseljencev v RS 2005) in iz preglednic v prilogi 2 (Projekti, vezani na jezik v posebnem manjšinskem programu Ministrstva za kulturo 2002, 2003, 2004), prilogi 3 (Promocija kulturne raznolikosti programa Ministrstva za kulturo zunaj RS za leta 2002,2003 in 2004), prilogi 4 (Spremljanje integracijskega programa v letih: 2002,2003, 2004), je razvidno, kateri projekti so bili potem financirani s strani Ministrstva za kulturo in Javnega sklada RS za ljubiteljske kulturne dejavnosti v okviru posebnega in integracijskega programa.

Poleg financiranja raznolikih kulturnih programov pa Ministrstvo za kulturo že vrsto let uresničuje tudi usmeritev Odbora strokovnjakov glede spodbujanje dialoga med različnimi kulturnimi skupinami. Nazadnje je 25. 10. 2004 organiziralo sestanek predstavnikov zelo različnih (tistih, ki nominalno niso navedene v Ustavi RS in se zanje uporablja 61. člen Ustave RS) manjšinskih skupnosti, ki so doslej že posredovale svoje vloge na Ministrstvo za kulturo, in tudi sicer Ministrstvo za kulturo podpira medsebojno sodelovanje različnih manjšinskih skupnosti. Spodbuja pa tudi interes strokovnjakov za raziskovanje manjšinskih jezikov. Tako je v preteklih letih podpiralo projekte, povezane z raziskovanjem romskega jezika in informirano je bilo o začetku sistematičnega raziskovanja romskega jezika na Pedagoški fakulteti v Ljubljani. Prav tako Ministrstvo za kulturo sodeluje z Upravno akademijo v Ljubljani in predstavnica ministrstva je pripravila učna gradiva za seminarje o kulturnih pravicah manjšin v letu 2005, ki naj bi jih kot predavateljica Upravne akademije izvajala tudi v lokalnih skupnostih z etnično mešanim prebivalstvom z namenom, da bi tudi na lokalni ravni prišlo do boljšega razumevanja pomena integracije in torej boljše osveščenosti tudi večinskega prebivalstva o kulturnih pravicah pripadnikov manjšinskih skupnosti. Za UNESCO je januarja 2004 izvedla delavnico z mednarodno udeležbo (za ciljno skupino slušateljev iz nevladnih organizacij pretežno iz JV Evrope). Na delavnici je prišlo do izmenjave različnih izkušenj o tem, kako varovati kulturne pravice v najširšem pomenu besede, torej tudi manjšinske jezike.

Sektor izvaja tudi posebne storitve, ki so namenjene manjšinskim umetnikom, zlasti romskim za dvig njihove kulturne ustvarjalnosti in za promocijo. Iz Priloge 4 (spremljanje integracijskega programa v letih: 2002, 2003 in 2004) je razvidno, da se financirajo prevodi iz jezika narodnosti v slovenščino. V tem smislu je še posebno zanimiva Antologija madžarske kratke proze. Še posebna prizadevanja na področju razvoja jezikovne kulture pa so razvidna na knjižničnem področju (Priloga: 4). Gre za nakupe in obdelavo knjižničnega gradiva za potrebe italijanske in madžarske narodne skupnosti, ter za zagotavljanje komuniciranja v jeziku narodnih skupnosti, za razvoj bralne kulture in za strokovno sodelovanje z matičnim narodom. Na knjižničnem področju ima namreč integracijski program tudi specifično pravno podlago v 25. členu Zakona o knjižničarstvu.

Sektor zagotavlja pogoje za neposredno sodelovanje predlagateljev manjšinskih programov in projektov pri oblikovanju posebnega programa skladno z načelom subjektivitete manjšinske skupnosti. Še več, organizirana so svetovanja manjšinskim izvajalcem v smislu nadrobnega seznanjanja z zakoni in podzakonskimi akti, s cilji in načeli ter s kriteriji manjšinske kulturne politike z namenom, da bi bilo načrtovanje njihovih kulturnih dejavnosti tako, da ne bi prihajalo do formalnih zavržb predlogov. Vsako leto se pripravlja tudi problemsko poročilo o izvajanju programa, v katerem so izvajalci pozvani tudi k predlogom za izboljšanje manjšinske kulturne politike. Sektorju je bilo s strani pripadnikov ustavno priznanih manjšinskih skupnosti večkrat izraženo priznanje za dosledno implementacijo 15. člena Zakona o samoupravnih narodnih skupnostih, ki

zahteva pridobitev mnenja teh skupnosti k zadevam, ki se jih tičejo, in za analogno obravnavo romske skupnosti skladno z navodilom generalnega sekretarja Vlade. V raziskavi Odzivi drugih manjšinskih skupnosti na ukrepe Ministrstvo za kulturo (2003) Inštituta za narodnostna vprašanja, ki jo je naročilo Ministrstvo za kulturo, da bi se seznanilo s percepcijo svojih ukrepov s strani tistih, ki so jim namenjeni, je na 17. strani zapisano, da je Ministrstvo za kulturo častna izjema med državnimi institucijami in ustanovami, ko gre za zanimanje za probleme manjšinskih skupnosti. Sektor se že vrsto let zavzema tudi za formalno ureditev reprezentativnosti Romov v posebnem sistemskem zakonu za Rome skladno s 65. členom Ustave RS. Omenjeni zakon naj bi tudi harmoniziral delovanje države, lokalnih skupnosti in Romov za izboljšanja položaja Romov v Sloveniji.

Čeprav so bila doslej finančna sredstva za podporo kulturni raznolikosti na način, ki je bil prikazan zgoraj, relativno skromna, si je Ministrstvo za kulturo nenehno prizadevalo za njihovo povečanje. Ministrica za kulturo je 8. 4. 2004 poslala posebno pismo predsedniku Vlade, v katerem je utemeljila potrebo po dodatnih sredstvih za manjšinske kulturne programe. Še pred tem pa je sprejela pobudo Koordinacije zvez in kulturnih društev konstitutivnih narodov in narodnosti nekdanje SFRJ v Sloveniji in dne 3.1. 2004 je bil organiziran posebni sestanek. Vodila je tudi Komisijo Vlade RS za narodni skupnosti kot koordinativno telo Vlade za reševanje problematike narodnih skupnosti. Vodja Sektorja na Ministrstvu za kulturo, ki je pristojno za manjšinske skupnosti je članica omenjene Komisije in Komisije Vlade RS za romsko skupnost. Ministrstvo za kulturo je torej aktivno delovalo tudi na vladni ravni. Ministrstvo je manjšinskim skupnostim nudilo različne storitve za izboljšanje pogojev za kulturne dejavnosti manjšinskih skupnosti kot so: strokovno svetovanje pri pripravi vlog za pozive in razpise, storitve za manjšinske umetnike, urejanje za štipendijo za romskega glasbenika, pravno svetovanje pri udejanjanju kulturnih pravic, pojmovanih kot kategorije človekovih pravic, posredovanja, priporočila in pogovore s predstojniki javnih zavodov o integraciji manjšinskih programov, opozorila inšpektorju za medije ipd. Posebej velja izpostaviti tudi sodelovanje Ministrstva z znanstveno raziskovalnimi organizacijami in z uglednimi strokovnjaki na področju manjšin pri oblikovanju strokovnih podlag za odločanje (npr. Inštitut za narodnostna vprašanja, Filozofska fakulteta, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti ipd.). Na ministrstvu se namreč zavedajo, da je manjšinsko področje zelo občutljivo, zato mora priprava predlogov za ukrepe kulturne politike temeljiti na tehtnih teoretičnih in empiričnih podlagah. Dne 25. 11. 2004 je bil na primer na Ministrstvu organiziran strokovni pogovor o opravljeni raziskavi Inštituta za narodnostna vprašanja z naslovom Percepcija slovenske integracijske politike, na katerem so se odpirala resna strokovna vprašanja in iskale so se najboljše možne rešitve tudi za ukrepe Ministrstva. Vzpostavljeno je tudi sodelovanje z nevladnimi organizacijami (npr. Amnesty International, Mirovni inštitut ipd.) – vse z namenom, da bi bile strokovne podlage in kulturna politika na tem področju strokovno čimbolj domišljena in odzivna na izražene kulturne potrebe

pripadnikov manjšinskih skupnosti in da bi hkrati omogočala oboje: ohranjanje kulturnih in jezikovnih posebnosti ter kvalitetno družbeno integracijo, ki bi omogočala polno udeleževanje kulturnih pravic, polno družbeno odgovornost nosilcev teh pravic in tudi enakost možnosti za participacijo v kulturnem življenju ne glede na etnično identiteto posameznika.

Madžari

Pomurska madžarska samoupravna narodna skupnost je za promocijo madžarske kulture ustanovila Zavod za kulturo madžarske narodnosti. Zavod usklajuje in usmerja delo več kot tridesetih kulturnih društev madžarske narodnosti. Kulturna društva delujejo na mnogih področjih kulturnega ustvarjanja in poustvarjanja – od enofolklornih do izvirnih kulturnih dosežkov. Pogosto pa se kulturna produkcija madžarske narodne skupnosti predstavlja tudi na Madžarskem.

Iz priloge 3 je razvidno, da je v kulturni politiki na področju mednarodnega sodelovanja dano ustrezno mesto tudi regionalnim manjšinskim kulturam in jezikom. Poleg tega je treba dodati še, da so manjšinske skupnosti povabljene, da izrazijo svoje predloge za meddržavne sporazume in da se jim financirajo kulturni stiki z matičnim narodom ter mednarodno sodelovanje. V letu 2004 je bila realizirana tudi pobuda o Mesecu madžarske kulture v Sloveniji, v okviru katerega so bile predstavljene prireditve kot so: Teden madžarskega filma v Ljubljani in v Lendavi, predstava »Kmečka opera« na mednarodnem gledališkem festivalu EX PONTO, Koncert Godalnega kvarteta Bartok in Ansabla Musikas v Slovenski filharmoniji v Ljubljani in v novem kulturnem domu v Lendavi.

Med kulturne dejavnosti je potrebno prišteti knjižnično dejavnost. Knjižnično gradivo v madžarskem jeziku se zbira in hrani v knjižnicah v Murski Soboti in Lendavi. V Pokrajinski in študijski knjižnici v Murski Soboti deluje poseben oddelek za hungaristiko. Zbirka gradiva v madžarskem jeziku šteje okrog 30.000 enot, kar je dobrih 13 % vsega knjižničnega gradiva. Nič manj pomembna ni dejavnost Knjižnice Lendava/Konyvtar Lendva. Knjižnica je samostojni zavod s sedežem na narodnostno mešanem območju. Njen ustanovitelj je Občina Lendava, soustanovitelj pa Madžarska samoupravna narodna skupnost občine Lendava. Knjižnica obsega okoli 96.000 enot, od tega 40 % v madžarskem jeziku. Na narodnostno mešanem ozemlju poleg matične knjižnice v Lendavi deluje še pet krajevnih knjižnic: Dolina, Dobrovnik, Gaberje, Genterovci in Petišovci.

V okviru Zavoda za kulturo madžarske narodnosti deluje tudi kulturni Center Bánffy, z dvema zaposlenima, kjer se prodaja le madžarska literatura in periodični tisk, ter internetne kavarne s sodobno multimedijsko opremo, služi center za različna srečanja in manjše prireditve. Ministrstvo za kulturo je v letu 2004 odobrilo tudi ustrezna sredstva za opremo centra v višini 4.100.000,00 SIT. Z odprtjem (v mesecu septembru 2004) Kulturnega doma Lendava, pa se je omejena dejavnost še dodatno razširila v smeri zbirališča madžarskih besednih in

drugih ustvarjalcev. V mesecu septembru 2004 je bila zaključena izgradnja kulturnega doma v Lendavi. Celoten potreben znesek za izgradnjo je znašal 1.418.003.298,60 SIT.

Italijani

Kulturne dejavnosti so v Evropski listini opredeljene v 12. členu. Slovenija se je zavezala, da bo spoštovala določbe, zapisane v točkah a, d, e, f, iz prvega odstavka ter določbe drugega in tretjega odstavka.

Italijanska narodna skupnost je trenutno v procesu ustanavljanja ustreznega Zavoda za kulturo italijanske narodnosti. Gre za zavod, ki bi po zgledu Zavoda za kulturo madžarske narodnosti usklajeval in usmerjal italijanska kulturna društva. Velik pomen za ustvarjanje italijanske narodne skupnosti bo imela tudi obnovljena Manziolijeva palača v Izoli. Država je pri tem projektu finančno podprla obnovo palače in hkrati sofinancirala opremo knjižnice v tej palači. Poleg že omenjenih institucij za kulturne dejavnosti italijanske narodne skupnosti je potrebno omeniti še dve instituciji, ki imata sedež na Hrvaškem: Center za zgodovinska raziskovanja v Rovinju ter Italijanska drama na Reki. Za obe omenjeni instituciji slovenska država prispeva sorazmeren finančni delež za njuno delovanje.

Med pomembne kulturne dejavnosti je potrebno prišteti tudi knjižnično dejavnost na področju slovenske Istre, te knjižnice skrbijo za nabavo knjižnega gradiva v italijanskem jeziku. Centralna knjižnica je Osrednja knjižnica Srečka Vilharja v Kopru/Biblioteca centrale Srečko Vilhar Capodistria. Knjižnica ima oddelek za italijanistiko. Ta izvaja matično dejavnost za knjižnice v Slovenski Istri ter ustanove in šole italijanske narodne skupnosti na Obali. Knjižnično gradivo v italijanskem gradivu hranita še Mestna knjižnica Piran/Biblioteca Civica di Pirano ter knjižnica Izola/Biblioteca Civica di Isola.

Iz priloge 3 je razvidno, da je v kulturni politiki na področju mednarodnega sodelovanja dano ustrezno mesto tudi regionalnim manjšinskim kulturam in jezikom. Slovenijo kot odprto multikulturno društvo označujejo tudi take prireditve kot so: Umetniki dveh manjšin – Artisti di due minoranze spomladi in poleti 2004. Omenjeni projekt je združeval in v potujoči kolektivni razstavi predstavljal 14 umetnikov, sedem iz vrst italijanske skupnosti v Sloveniji in na Hrvaškem ter sedem iz vrst slovenske narodne skupnosti v Italiji Razstava je bila postavljena v različnih krajih: v Gorici, v Špetru, v Kopru in v Piranu. V tem smislu je zanimiv tudi projekt 2. srečanje treh dežel v Bertokih, novembra 2004, na katerem so nastopile kulturne skupine skupnosti Italijanov s Slovenije, s Hrvaške in Italije.

13. člen

Gospodarsko in družbeno življenje

Madžari

To področje rabe jezika manjšin je opredeljeno v 13. členu Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih. Republika Slovenija se je zavezala, da bo uporabljala oba odstavka tega člena.

Iz predstavljene zakonodaje v prejšnjih poglavjih, državne in regionalne, je jasno razvidno, da je na narodnostno mešanem ozemlju prepovedano vsakršno odvratanje od uporabe regionalnih ali manjšinskih jezikov v gospodarskih dejavnostih. Prav tako ne bi smelo biti dilem pri uresničevanju določb, ki se nanašajo na vidno dvojezičnost v javnih in zasebnih gospodarskih in socialnih službah. Kljub sprejetim zakonskim določilom je mogoče ugotoviti, da prihaja do največjega razkoraka uporabe jezika narodnostnih manjšin prav na gospodarskem področju. V primeru slednjega je možno ugotoviti, da so se predstavniki manjšin že pritožili na odgovorne državne organe. Urad Vlade RS za narodnosti je v okviru priprave »Analize o položaju in uresničevanju posebnih pravic italijanske in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji v luči izvajanja zakonih, podzakonskih in drugih predpisov ter opredelitev možnih ukrepov za njuno ohranitev podpiranje in nadaljnji razvoj« (2004), opozoril na omenjeno problematiko ter predlagal nekatere rešitve za izvajanje dvojezičnosti tudi na področju gospodarskih dejavnosti. Pomemben korak pri uresničevanju jezikovnih pravic pripadnikov italijanske in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji je bil storjen s sprejemom Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o varstvu potrošnikov (2. člen: »Podjetje mora s potrošniki poslovati v slovenskem jeziku, na območjih kjer avtohtono živita italijanska ali madžarska narodna skupnost pa tudi v jeziku narodne skupnosti. Pri tem mora v pisnih sporočilih uporabljati celotno ime svoje firme in sedež. Pri označevanju izdelkov mora potrošniku v slovenskem jeziku posredovati potrebne informacije glede značilnosti, prodajnih pogojev, uporabe in namembnosti izdelka. Pri tem lahko uporablja tudi splošno razumljive simbole in slike.«; 5. člen: »Oglaševalska sporočila morajo biti v slovenskem jeziku, na območjih kjer avtohtono živita italijanska ali madžarska narodna skupnost pa so lahko v jeziku narodne skupnosti. Posamezne besede ali krajše besedne zveze v tujem jeziku, ki so zaradi običajne uporabe razumljive večini potrošnikov, se lahko uporabljajo, če predstavljajo sestavni del celostne podobe.«)¹²⁴.

Italijani

To področje rabe jezika manjšin je opredeljeno v 13. členu Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih. Republika Slovenija se je zavezala, da bo uporabljala oba odstavka tega člena.

¹²⁴ Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o varstvu potrošnikov (Ur. l. RS, št. 51/04).

Iz predstavljene zakonodaje v prejšnjih poglavjih, državne in regionalne, je jasno razvidno, da je na narodnostno mešanem ozemlju prepovedano vsakršno odvrčanje od uporabe regionalnih ali manjšinskih jezikov v gospodarskih dejavnostih. Prav tako ne bi smelo biti dilem pri uresničevanju določb, ki se nanašajo na vidno dvojezičnost v javnih in zasebnih gospodarskih in socialnih službah. Kljub sprejetim zakonskim določilom je mogoče ugotoviti, da prihaja do največjega razkoraka uporabe jezika narodnostnih manjšin prav na gospodarskem področju. V primeru slednjega je možno ugotoviti, da so se predstavniki manjšin že pritožili na odgovorne državne organe. Urad Vlade RS za narodnosti je v okviru priprave »Analize o položaju in uresničevanju posebnih pravic italijanske in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji v luči izvajanja zakonih, podzakonskih in drugih predpisov ter opredelitev možnih ukrepov za njuno ohranitev podpiranje in nadaljnji razvoj« (2004), opozoril na omenjeno problematiko ter predlagal nekatere rešitve za izvajanje dvojezičnosti tudi na področju gospodarskih dejavnosti. Pomemben korak pri uresničevanju jezikovnih pravic pripadnikov italijanske in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji je bil storjen s sprejemom Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o varstvu potrošnikov (2. člen, 5. člen)¹²⁵.

14. člen

Čezmejne izmenjave

Madžari

To področje je opredeljeno v 14. členu Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih. Republika Slovenija se je opredelila, da bo izpolnjevala a in b odstavek.

Slovenija se je že v ustavi zavezala (prvi odstavek 64. člena: »Avtohtoni italijanski in madžarski narodni skupnosti ter njunim pripadnikom je zagotovljena pravica, da svobodno uporabljajo svoje narodne simbole in da za ohranjanje svoje narodne identitete ustanavljajo organizacije, razvijajo gospodarske, kulturne in znanstvenoraziskovalne dejavnosti ter dejavnosti na področju javnega obveščanja in založništva. V skladu z zakonom imata ti narodni skupnosti in njihovi pripadniki pravico do vzgoje in izobraževanja v svojem jeziku ter do oblikovanja in razvijanja izobraževanja v svojem jeziku te vzgoje in izobraževanja. Zakon določa območja, na katerih je dvojezično šolstvo obvezno. Narodnima skupnostma in njunim pripadnikom je zagotovljena pravica, da gojijo odnose s svojima matičnima narodoma in njunima državama. Država gmotno in moralno podpira uveljavljanje teh pravic.«)¹²⁶, da bo, ne samo moralno, ampak tudi materialno podpirala pravico pripadnikov narodnih skupnosti do ohranjanja in razvijanja svobodnih stikov, še posebej z matičnimi narodi in njihovimi državami.

¹²⁵ Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o varstvu potrošnikov (Ur. l. RS, št. 51/04).

¹²⁶ Ustava Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 33/1991 ... 69/2004).

V področnih zakonih je to še podrobneje opredeljeno. V Zakonu o samoupravnih narodnih skupnostih je določilo, da se sredstva za ohranjanje svobodnih stikov narodnih skupnosti na različnih ravneh zagotavljajo iz sredstev samoupravnih lokalnih skupnosti (občin), iz proračuna Republike Slovenije in iz drugih virov (drugi odstavek 18. člena: »Sredstva za delovanje organizacij in javnih zavodov, ki delujejo za potrebe narodnih skupnosti in za financiranje dejavnosti iz 16. člena, se v skladu z zakonom zagotavljajo iz sredstev samoupravnih lokalnih skupnosti, iz proračuna Republike Slovenije in iz drugih virov.«)¹²⁷. Določbo, ki bi jo lahko umestili pod naslov »ohranjanje svobodnih stikov«, je mogoče najti tudi v Zakonu o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja (4. člen (sodelovanje z institucijami matičnega naroda): »Za uresničevanje ciljev določenih s tem zakonom, in v skladu z meddržavnimi sporazumi, sodelujejo javni vrtci oziroma šole v jeziku narodne skupnosti in dvojezični vrtci in šole (v nadaljevalnem besedilu: vrtci in šole) z ustreznimi institucijami matičnega naroda v sosednjih državah.«)¹²⁸.

Pri čezmejnem sodelovanju velja omeniti reden pretok publikacij in knjig iz Italije oziroma Madžarske, ki se uporabljajo v izobraževalnih ustanovah. Čezmejno sodelovanje med Republiko Slovenijo in Republiko Madžarsko pa ureja tudi nekaj pomembnih meddržavnih sporazumov in sicer: Bilateralni sporazum o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji (leto 1993), Sporazum o sodelovanju na področju kulture izobraževanja in znanosti med Republiko Slovenijo in Republiko Madžarsko (leta 1993), Pogodba o prijateljstvu in sodelovanju med Republiko Slovenijo in Republiko Madžarsko (leto 1993).

Italijani

To področje je opredeljeno v 14. členu Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih. Republika Slovenija se je opredelila, da bo izpolnjevala a in b odstavek.

Slovenija se je že v ustavi zavezala (prvi odstavek 64. člena)¹²⁹, da bo, ne samo moralno, ampak tudi materialno podpirala pravico pripadnikov narodnih skupnosti do ohranjanja in razvijanja svobodnih stikov, še posebej z matičnimi narodi in njihovimi državami. V področnih zakonih je to obvezno še podrobneje opredeljeno. V Zakonu o samoupravnih narodnih skupnostih je določilo, da se sredstva za ohranjanje svobodnih stikov narodnih skupnosti na različnih ravneh zagotavljajo iz sredstev samoupravnih lokalnih skupnosti (občin), iz proračuna Republike Slovenije in iz drugih virov (drugi odstavek 18. člena)¹³⁰. Določbo, ki

¹²⁷ Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih (Uradni list RS, št. 65/94).

¹²⁸ Zakon o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodnosti na področju vzgoje in izobraževanja (Uradni list RS, št. 35/2001).

¹²⁹ Ustava Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 33/1991 ... 69/2004).

¹³⁰ Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih (Uradni list RS, št. 65/94).

bi jo lahko umestili pod naslov »ohranjanje svobodnih stikov«, je mogoče najti tudi v Zakonu o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja (4. člen)¹³¹. Pri čezmejnem sodelovanju velja omeniti reden pretok publikacij in knjig iz Italije oziroma Madžarske, ki se uporabljajo v izobraževalnih ustanovah.

V okviru čezmejnega sodelovanja sta RTV Slovenija in RAI v Trstu 21. maja 1999 podpisali sporazum o projektu čezmejne televizije (z imenom Lynx NT 2000). Bistvo podpisanega sporazuma je dogovor o eksperimentalnem čezmejnem programu v okviru obogatitve obstoječih programov. Tako bi na programih TV Koper dnevno posredovali tudi informativno oddajo RAI Trst v slovenskem in italijanskem jeziku, na frekvencah RAI 3 bis (za področje Trsta in Gorice) pa bi prenašali dnevno obe informativni oddaji regionalnega centra Koper (v slovenskem in italijanskem jeziku). Kot nadgradnjo takšnih programskih bogatitev bi poskušali v enournem večernem času v pripravljalnem obdobju pripravljati še skupne programe (kulturne, informativne, izobraževalne in drugih vsebin), kar ne bo vplivalo na avtonomnost programov, namenjenih manjšinam in brez zmanjševanja, niti po obsegu niti po vsebini, sedanjega in prihodnjega obsega ur oddajanja, ki ga RAI in RTV Slovenija zagotavljajo narodnostnim manjšinam.

Poskusna faza oddajanja Čezmejne televizije se je začela 11. oktobra 1999. Vsak dan poteka izmenjava TV dnevnikov med Regionalnim RTV Centrom Koper-Capodistria in deželnim sedežem RAI-a za FJK, v skladu z osnutkom programske sheme, ki je sestavni del dogovora, Regionalni RTV Center Koper-Capodistria in deželni sedež RAI-a za FJK, poskusno predvajajo, od aprila 2001, mesečno 30 minutno dvojezično oddajo »Lynx magazine«. Letno izmenjajo približno 400 ur programa. RTV Slovenija je do sedaj financirala projekt izključno iz lastnih sredstev.

Čezmejna televizija bo povezovala sosednja območja Furlanije Julijske Krajine in Slovenije ter manjšini na obeh straneh meje. Gre za načrt evropske razsežnosti, odpira možnost novih kvalificiranih namestitvev, utrjuje dialog, sožitje, medsebojno spoznavanje manjšin in večin.

Čezmejno sodelovanje med Republiko Slovenijo in Republiko Italijo pa ureja tudi nekaj meddržavnih sporazumov in sicer: Akt o notifikaciji nasledstva sporazumov nekdanje Jugoslavije z Republiko Italijo, med katerimi je tudi Osimska pogodba, Zakon o ratifikaciji Memoranduma o soglasju o vzajemnem priznavanju slovenskih in italijanskih diplom in strokovnih naslovov¹³², Uredba o ratifikaciji sporazuma o sodelovanju v kulturi in izobraževanju med Vlado Republike Slovenije in Vlado Republike Italije¹³³.

¹³¹ Zakon o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodnosti na področju vzgoje in izobraževanja (Uradni list RS, št. 35/2001).

¹³² Zakon o ratifikaciji Memoranduma o soglasju o vzajemnem priznavanju slovenskih in italijanskih diplom in strokovnih naslovov (Uradni list RS, št. 17/1996).

¹³³ Uredba o ratifikaciji sporazuma o sodelovanju v kulturi in izobraževanju med Vlado Republike Slovenije in Vlado Republike Italije (Uradni list RS, št. 49/2002).

Priloga 1

Načela, cilji, kriteriji ter posebni ukrepi za (so)financiranje kulturnih Programov in projektov iz dela državnega proračuna, namenjenega kulturi na področju kulturne dejavnosti italijanske in madžarske narodne skupnosti, romske skupnosti, drugih manjšinskih etničnih skupnosti in priseljencev v Republiki Sloveniji za leto 2005 (Načela 2005)

I. Ciljne skupine, katerim je program Ministrstva za kulturo namenjen, so:

- A. italijanska in madžarska narodna skupnost,
- B. romska skupnost,
- C. druge manjšinske etnične skupnosti in priseljenci.

II. Načela manjšinske kulturne politike

Spodaj navedena načela bodo upoštevana v vseh postopkih obravnave programa na Ministrstvu za kulturo.

A. Splošna načela

- 1. Načelo zakonitosti (dosledno upoštevanje Ustave RS in zakonodaje);
- 2. Načelo pravičnosti (enaka obravnava enakih zadev in različna obravnava različnih);
- 3. Načelo enakih možnosti za vse programe (javna objava ciljev, načel in kriterijev);
- 4. Načelo povratne informacije (pridobivanje mnenj predlagateljev posameznih programov v vseh fazah nastajanja programa Ministrstva za kulturo);
- 5. Načelo usklajenosti s cilji, opredeljenimi pri točki III.

B. Posebna načela

- 1. Načelo subjektivitete (manjšinska skupnost je predlagatelj lastnega programa);
- 2. Načelo uporabe posebnih ukrepov (posebni ukrepi, ki upoštevajo posebne okoliščine posameznih manjšinskih skupnosti);
- 3. Načelo integracije (možnost prijave v druge programe Ministrstva za kulturo, skladno s kriteriji teh programov).

III. Cilji kulturne politike

Spodaj navedeni cilji izhajajo iz ugotovitve o večkulturnosti slovenske družbe, obstoju različnih kultur na ozemlju Republike Slovenije, ki so vir za bogastvo različnosti in omogočajo ustvarjalno prepletanje kulturnih vzorcev.

1. s posebnimi ukrepi spodbujati kulturno dejavnost in še posebej kulturno ustvarjalnost obeh narodnih skupnosti (italijanske in madžarske), romske skupnosti, drugih manjšinskih skupnosti in priseljencev ter integracijo njihovega kulturnega snovanja v skupni kulturni prostor Republike Slovenije ter pri tem upoštevati posebne okoliščine, v katerih te skupnosti živijo, njihovo tradicijo, vrednote in posebnosti njihovih kulturnih potreb;
2. spodbujati vzajemno spoštovanje, sodelovanje in sožitje med različnimi etničnimi skupnostmi, enakopravni dialog ter raziskovanje manjšinskih kultur in medetničnih odnosov na področju kulture;
3. ustvarjati možnosti za usposabljanje strokovnjakov na področju kulture in kulturnih animatorjev iz vrst pripadnikov manjšinskih etničnih skupnosti;
4. ustvarjati možnosti za osveščanje pripadnikov manjšinskih etničnih skupnosti in večinske skupnosti o pomenu enakopravnosti in strpnosti do različnosti;
5. spodbujati kulturno dejavnost v jezikih pripadnikov manjšinskih etničnih skupnosti;
6. omogočiti širšo seznanjenost prebivalstva Slovenije s kulturnimi posebnostmi manjšinskih etničnih skupnosti ter spodbujati kulturno organiziranost narodnih in romske skupnosti tudi zunaj območja njihove avtohtone naselitve;
7. podpirati spoznavanje kultur in razumevanje med kulturami;
8. razvijati sodelovanje med Ministrstvom za kulturo, lokalnimi skupnostmi in drugimi organizacijami pri financiranju programov skupnosti in sodelovati z lokalnimi skupnostmi pri ustvarjanju prostorskih pogojev za kulturno delovanje pripadnikov manjšinskih etničnih skupnosti;
9. spodbujanje integrativnega delovanja;
10. spodbujati promocijo primerov dobre prakse na manjšinskem področju.

IV. Kriteriji glede prednostne obravnave

1. prispevek k ohranjanju posebne kulturne identitete;
2. prispevek h kulturni raznolikosti;
3. kulturna dejavnost otrok*;
4. kulturna dejavnost, namenjena otrokom;
5. ustvarjalnost;

* Otrok pomeni po 1. členu Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah (sprejeta s strani Generalne skupščine ZN z resolucijo št. 44/25 z dne 20.11.1989): vsako človeško bitje, mlajše od osemnajst let, razen če zakon, ki se uporablja za otroka, določa, da se polnoletnost doseže že prej.

-
6. javna predstavitev projekta;
 7. izvirnost;
 8. pričakovana visoka odmevnost;
 9. medsebojno sodelovanje različnih manjšinskih skupnosti;
 10. vključevanje strokovnjakov in umetnikov ter sodelovanje z javnimi organizacijami s področja kulture;
 11. širjenje stvarnih informacij o kulturnem življenju, delu in razmišljanjih pripadnikov manjšinskih skupnosti;
 12. kulturna dejavnost, namenjena beguncem.

V. Posebni ukrepi za posamezne ciljne skupine

A. ITALIJANSKA IN MADŽARSKA NARODNA SKUPNOST

Za italijansko in madžarsko narodno skupnost se izvede neposredni poziv za (so)financiranje programov italijanske in madžarske narodne skupnosti.

1. Predlagatelji programov

V skladu z Ustavo RS in Zakonom o samoupravnih narodnih skupnostih (Uradni list RS, št. 65/1994) sta predlagateljici enotnih programov italijanske in madžarske narodne skupnosti Obalna italijanska narodna skupnost za italijansko narodno skupnost v RS in Pomurska madžarska narodna skupnost za madžarsko narodno skupnost v RS, ki sta odgovorni za enakopravno soodločanje o programih vseh zainteresiranih pripadnikov narodnih skupnosti.

Izbor konkretnih vsebin programov narodnih skupnosti sodi v pristojnost osrednjih organizacij narodnih skupnosti, ki so skladno s 64. členom Ustave RS in Zakonom o samoupravnih narodnih skupnostih osebe javnega prava, ki same odločajo o tem, s katerimi dejavnostmi lahko zadovoljujejo svoje kulturne potrebe in uresničujejo svoje posebne kulturne pravice ter pri tem upoštevajo tu opredeljena: načela, cilje, kriterije ter posebne ukrepe za (so)financiranje kulturnih programov na področju kulturne dejavnosti italijanske in madžarske narodne skupnosti v RS za leto 2005.

2. Področja dejavnosti

- **Kulturni zavodi, katerih ustanoviteljici sta osrednji organizaciji narodnih skupnosti**

Skladno z 31. členom Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo (Uradni list RS, št. 96/2002) je program dela zavoda sestavina programa narodne skupnosti. Ministrstvo za kulturo bo opravilo pri-

merjalno presojo z drugimi javnimi zavodi na področju kulture, zato mora biti predložena dokumentacija, ki vsebuje:

- finančni načrt 2005
- in program dela za leto 2005.

• **Knjižnična dejavnost**

Knjižnična dejavnost za potrebe narodnih skupnosti se izvaja skladno s 25. členom Zakona o knjižničarstvu (Uradni list RS, št. 87/2001) in Pravilnikom o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe (Uradni list RS, št. 73/2003). Izjemoma se, s posebno utemeljitvijo, za (so)financiranje v posebni program Ministrstvo za kulturo lahko prijavi tudi posamezne dele programov, ki niso bili vključeni v programe splošnih knjižnic, pa so zelo pomembni za ohranjanje posebne kulturne identitete.

Programski postavki: društvene knjižnice italijanske narodne skupnosti in razvoj izposojevališč madžarske narodne skupnosti do njihove primerne integracije v knjižničarski sistem ostanejo sestavine posebnega programa Ministrstvo za kulturo, ki jih lahko prijavijo osrednje organizacije narodnih skupnosti.

• **Izdajateljska in založniška dejavnost**

Ministrstvo za kulturo bo podprlo predvsem:

- revije in časopise v materinem jeziku, ki obravnavajo izvirne in prevodne leposlovne, esejistične in kritiške prispevke ter izvirne in prevodne prispevke o leposlovju, umetnosti in kulturi;
- mladinske revije in časopise v materinem jeziku, ki prispevajo h kulturni vzgoji in izobraževanju otrok in mladine;
- izvirna leposlovna esejistična in kritiška dela v materinem jeziku;
- dvojezična prevodna in poljudnoznanstvenim leposlovnim delom (za odrasle ali za mladino);
- izvirna in prevodna dela iz humanističnih in družboslovnih ved (posebno tistim, ki se nanašajo na jezik, umetnost in kulturo matičnega naroda oz. manjšinske skupnosti);
- slovarska dela, pomembna za ohranitev posebne kulturne identitete.

• **Dejavnosti kulturnih skupin**

Ministrstvo za kulturo bo podprlo predvsem:

- redno delovanje;
- nastope;
- usposabljanje mentorjev.

• **Stiki z matičnim narodom**

Ministrstvo za kulturo bo podprlo predvsem:

- gostovanja Italijanske Drame z Reke, ki jih prijavi Obalna italijanska skupnost;

-
- kakovostna gostovanja iz Italije in z Madžarske;
 - nastopi najbolj kakovostnih skupin italijanske oz. madžarske narodne skupnosti v Italiji in na Hrvaškem oz. na Madžarskem;
 - ter kulturne izmenjave.

- **Dejavnosti za ohranjanje jezika**

Ministrstvo za kulturo bo prednostno podpiralo profesionalno zasnovane oz. vodene dejavnosti za ohranjanje jezika (npr. raziskovanje jezika) in takšne, ki razvijajo jezikovno kulturo in jezikovno ustvarjalnost (literarni natečaji ipd.).

- **Mednarodno sodelovanje**

Ministrstvo za kulturo bo podpiralo mednarodno sodelovanje vseh manjšinskih skupnosti.

- **Medsebojno kulturno sodelovanje različnih manjšinskih etničnih skupnosti**

Ministrstvo za kulturo bo prednostno podpiralo oblike kulturnega sodelovanja s čim širšim zajetjem različnih vsebin in izvajalcev različnih manjšinskih etničnih skupnosti.

- **Predstavitve kulturnih dejavnosti in problematike manjšinskih etničnih skupnosti v Sloveniji**

Ministrstvo za kulturo bo prednostno podpiralo predstavitve na čim bolj racionalen (več krajev) in učinkovit način z namenom, da se s kulturo manjšinskih skupnosti seznanijo čimveč državljanov Slovenije.

- **Prireditve**

Ministrstvo za kulturo bo prednostno podprlo tiste kakovostne prireditve, ki bodo utemeljene prek skladnosti s cilji kulturne politike na manjšinskem področju.

- **Predavanja, seminarji ipd.**

Ministrstvo za kulturo bo prednostno podpiralo kulturne teme, ki jih bodo izvajali strokovno usposobljeni predavatelji.

- **Drugo**

Postavke, ki jih ni mogoče uvrstiti v že obstoječa poglavja, se uvrstijo v to poglavje.

B. ROMSKA SKUPNOST

Za romsko skupnost se izvede javni razpis za izbor kulturnih projektov na področju romske skupnosti, ki jih bo v letu 2005 financirala RS iz dela proračuna, namenjenega za kulturo.

Strokovna služba Ministrstva za kulturo bo nudila strokovno pomoč v fazi oblikovanja vlog skladno z zahtevami Ministrstva za kulturo.

1. Predlagatelji projektov

Zveza Romov Slovenije je predlagateljica projektov društev, ki so včlanjena v Zvezo. Predlagatelji so lahko tudi druga romska društva v RS, če izpolnjujejo pogoj o najmanj 3 letnem delovanju na področju ustvarjanja, posredovanja in varovanja kulturnih vrednot. Ta pogoj društva dokažejo s predložitvijo kopije uradne listine, iz katere je razviden datum vpisa v register društev in kopije listine, iz katere je razvidno kulturno področje delovanja. Vlogam drugih romskih društev se predloži mnenje Zveze Romov Slovenije.

2. Področja dejavnosti

• Prostorski stroški

Ministrstvo za kulturo bo, na podlagi posebne utemeljitve, (so)financiralo tudi kritje prostorskih stroškov, ki naj vsebuje tudi pojasnilo o možnostih uporabe javne kulturne infrastrukture, skladno s 74. in 75. členom Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo.

• Knjižnična dejavnost

Projekte, namenjene pripadnikom romske skupnosti, bodo izvajale praviloma splošne knjižnice, kjer živijo Romi.

Ministrstvo za kulturo pa bo izjemoma podprlo tudi posamezne projekte knjižnične dejavnosti za romsko skupnost, ki jih bodo, s posebno utemeljitvijo, prijavila v posebni program Ministrstva za kulturo Zveza Romov Slovenije ali romska društva.

• Izdajateljska in založniška dejavnost

Ministrstvo za kulturo bo podprlo predvsem:

- revije in časopise v materinem jeziku, ki obravnavajo izvirne in prevodne leposlovne, esejistične in kritiške prispevke ter izvirne in prevodne prispevke o leposlovju, umetnosti in kulturi;
- mladinske revije in časopise v materinem jeziku, ki prispevajo h kulturni vzgoji in izobraževanju otrok in mladine;
- izvirna leposlovna esejistična in kritiška dela v materinem jeziku;
- dvojezična prevodna in poljudnoznanstvenim leposlovnim delom (za odrasle ali za mladino);
- izvirna in prevodna dela iz humanističnih in družboslovnih ved (posebno tistim, ki se nanašajo na jezik, umetnost in kulturo matičnega naroda oz. manjšinske skupnosti);
- slovarska dela, pomembna za ohranitev posebne kulturne identitete.

-
- **Dejavnosti kulturnih skupin**
Ministrstvo za kulturo bo podprlo predvsem:
 - redno delovanje;
 - nastope;
 - usposabljanje mentorjev.
 - **Kulturna animacija**
Ministrstvo za kulturo bo podprlo delovanje kulturnih animatorjev na podlagi predloženega letnega programa dela z romskimi društvi in kulturnimi skupinami.
 - **Dejavnosti za ohranjanje jezika**
Ministrstvo za kulturo bo prednostno podpiralo profesionalno zasnovane oz. vodene dejavnosti za ohranjanje jezika (npr. raziskovanje jezika) in takšne, ki razvijajo jezikovno kulturo in jezikovno ustvarjalnost (literarni natečaji ipd.).
 - **Mednarodno sodelovanje**
Ministrstvo za kulturo bo prednostno podpiralo mednarodno sodelovanje Romov, ki prispeva k ohranjanju njihove kulturne identitete. Izkazano mora biti vabilo mednarodnega organizatorja ter obrazložena in utemeljena mora biti smiselnost udeležbe.
 - **Medsebojno kulturno sodelovanje različnih manjšinskih etničnih skupnosti**
Ministrstvo za kulturo bo prednostno podpiralo oblike kulturnega sodelovanja s čim širšim zajetjem različnih vsebin.
 - **Predstavitve kulturnih dejavnosti in problematike manjšinskih etničnih skupnosti v Sloveniji**
Ministrstvo za kulturo bo prednostno podpiralo predstavitve na čim bolj racionalen (več krajev) in učinkovit način z namenom, da se s kulturo manjšinskih skupnosti seznanijo čimveč državljanov Slovenije.
 - **Prireditve**
Ministrstvo za kulturo bo prednostno podprlo tiste kakovostne prireditve, ki bodo utemeljene prek skladnosti s cilji kulturne politike na manjšinskem področju.
 - **Predavanja, seminarji ipd.**
Ministrstvo za kulturo bo prednostno podpiralo kulturne teme, ki jih bodo izvajali strokovno usposobljeni predavatelji.
 - **Drugo**
Postavke, ki jih ni mogoče uvrstiti v že obstoječa poglavja, se uvrstijo v to poglavje.

C. DRUGE MANJŠINSKE ETNIČNE SKUPNOSTI IN PRISELJENCI V RS

Za druge manjšinske etnične skupnosti in priseljence se izvede javni razpis za izbor kulturnih projektov na področju druge manjšinske etnične skupnosti in priseljence, ki jih bo v letu 2005 financirala RS iz dela proračuna, namenjenega za kulturo.

Strokovna služba Ministrstva za kulturo bo nudila strokovno pomoč v fazi oblikovanja vlog skladno z zahtevami Ministrstva za kulturo.

1. Predlagatelji projektov

Predlagatelji projektov drugih manjšinskih etničnih skupnosti in priseljenec so lahko pravne osebe, ki izpolnjujejo pogoj o najmanj 3 letnem delovanju na področju ustvarjanja, posredovanja in varovanja kulturnih vrednot. Ta pogoj društva dokažejo s predložitvijo kopije uradne listine, iz katere je razviden datum vpisa v register društev in kopije listine, iz katere je razvidno kulturno področje delovanja.

2. Področja dejavnosti

• Prostorski stroški

Ministrstvo za kulturo bo, na podlagi posebne utemeljitve, (so)financiralo tudi kritje prostorskih stroškov, ki naj vsebuje tudi pojasnilo o možnostih uporabe javne kulturne infrastrukture, skladno s 74. in 75. členom Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo.

• Izdajateljska in založniška dejavnost

Ministrstvo za kulturo bo podprlo predvsem:

- revije in časopise v materinem jeziku, ki obravnavajo izvirne in prevodne leposlovne, esejistične in kritiške prispevke ter izvirne in prevodne prispevke o leposlovju, umetnosti in kulturi;
- mladinske revije in časopise v materinem jeziku, ki prispevajo h kulturni vzgoji in izobraževanju otrok in mladine;
- izvirna leposlovna esejistična in kritiška dela v materinem jeziku;
- dvojezična prevodna in poljudnoznanstvenim leposlovnim delom (za odrasle ali za mladino);
- izvirna in prevodna dela iz humanističnih in družboslovnih ved (posebno tistim, ki se nanašajo na jezik, umetnost in kulturo matičnega naroda oz. manjšinske skupnosti);
- slovarska dela, pomembna za ohranitev posebne kulturne identitete.

• Dejavnosti za ohranjanje jezika

Ministrstvo za kulturo bo prednostno podpiralo profesionalno zasnovane oz. vodene dejavnosti za ohranjanje jezika (npr. raziskovanje jezika) in takšne, ki razvijajo jezikovno kulturo in jezikovno ustvarjalnost (literarni natečaji ipd.).

- **Mednarodno sodelovanje**

Ministrstvo za kulturo bo podpiralo mednarodno sodelovanje drugih manjšinskih etničnih skupnosti in priseljencev. Izkazano mora biti vabilo mednarodnega organizatorja ter obrazložena in utemeljena mora biti smiselnost udeležbe.

- **Medsebojno kulturno sodelovanje različnih manjšinskih etničnih skupnosti**

Ministrstvo za kulturo bo prednostno podpiralo oblike kulturnega sodelovanja s čim širšim zajetjem različnih vsebin in izvajalcev različnih manjšinskih etničnih skupnosti.

- **Predstavitve kulturnih dejavnosti in problematike manjšinskih etničnih skupnosti v Sloveniji**

Ministrstvo za kulturo bo prednostno podpiralo predstavitve na čim bolj racionalen (več krajev) in učinkovit način z namenom, da se s kulturo manjšinskih skupnosti seznanijo čim več državljanov Slovenije.

- **Predavanja, seminarji ipd.**

Ministrstvo za kulturo bo prednostno podpiralo kulturne teme, ki jih bodo izvajali strokovno usposobljeni predavatelji.

- **Drugo**

Postavke, ki jih ni mogoče uvrstiti v že obstoječa poglavja, se uvrstijo v to poglavje.

- **Dejavnosti kulturnih skupin**

Nosilec dejavnosti za druge manjšinske etnične skupnosti in priseljence, ki obsega: redno delovanje kulturnih skupin, stiki z matičnim narodom, predstavitve kulturnih dejavnosti ter prireditve, je praviloma Javni sklad RS za kulturne dejavnosti. Predlagatelji torej prijavijo projekte na Javni sklad RS za kulturne dejavnosti, ta pa informacijo o izbranih projektih posreduje na Ministrstvo za kulturo.

Ministrstvo za kulturo pa bo izjemoma (so)financiralo le tiste projekte, za katere bo utemeljen poseben pomen za celotno državo ali pa bo pri projektu aktivno sodeloval vsaj en uveljavljen strokovnjak ali umetnik.

VI. Kriteriji za evalvacijo programov predlagateljev in ukrepov Ministrstvo za kulturo

Kriteriji za evalvacijo programov in projektov predlagateljev in ukrepov Ministrstvo za kulturo so:

- Uspešnost (skladnost z opredeljenimi cilji);
- Učinkovitost (razmerje med vložkom in učinkom);
- Primernost (glede na izražene kulturne potrebe).

Priloga 2

Projekti, vezani na jezik v posebnem manjšinskem programu ministrstva za kulturo (MK) za leta 2002, 2003 in 2004

PROGRAM 2002

Kulturna dejavnost narodnih skupnosti

PREDLAGATELJ	VRSTA DEJAVNOSTI	ODOBRENO MK
Obalna samoupravna skupnost italijanske narodnosti Koper (Program italijanske narodne skupnosti 2002)	– izdajateljska in založniška dejavnost	6.248.000
	– dejavnosti za ohranjanje materinega jezika	600.000
	– predavanja in tečaji	535.000
Pomurska madžarska samoupravna narodna skupnost Lendava (Program madžarske narodne skupnosti 2002)	– izdajateljska in založniška dejavnost	10.612.130
	– dejavnosti za ohranjanje materinega jezika	6.300.000
	– predavanja in seminarji	1.036.538

Kulturna dejavnost romske skupnosti

PREDLAGATELJ	VRSTA DEJAVNOSTI	ODOBRENO MK
Zveza Romov Slovenije	– založniška in izdajateljska dejavnost	2.150.000
	– dejavnosti za ohranjanje jezika	1.000.000
	– novo poglavje (raziskovanje in ohranjanje romske kulture in dediščine mladih romskih ustvarjalcev).	500.000

Kulturna dejavnost različnih manjšinskih etničnih skupnosti in priseljencev

PREDLAGATELJ	VRSTA DEJAVNOSTI, NASLOV PROJEKTA	ODOBRENO MK
Bošnjaška kulturna zveza Slovenije	Predstavitev: Nadaljevanje ciklusa Islamska kultura – okrogla miza ob promociji knjige Mustafe Spahića: Povijest Islama	837.000
	Predavanja: Bosanski dialogi – kultura sobivanja, simpozij predavateljev in pogovori na določeno temo	173.500

PREDLAGATELJ	VRSTA DEJAVNOSTI, NASLOV PROJEKTA	ODOBRENO MK
Bošnjaška kulturna zveza Slovenije	Predstavitve: Okrogla miza ob predstavitvi knjige dr. Mitje Velikonje: Bosanski religijski mozaik – religije in nacionalna mitologija v BIH	517.000
	Predstavitve knjige: Bošnjaška kultura obnašanja ter praktična predstavitve pod vodstvom Mevlida Serdarevića,	537.000
	Založniška dejavnost: Izdaja knjige Alenke Auersperger: Potni Kronogrami	950.000
	Založniška dejavnost: Izdaja glasila društva: Bošnjak (6 številka na leto).	1.000.000
Društvo bosansko-hercegovega in slovenskega prijateljstva Ljiljan	Predavanja: Bosanski jezik in književnost ter natečaj za mlade literarne ustvarjalce	461.709
	Založniška in izdajateljska dejavnost: Priložnostna publikacija ob 10. obletnici društva	252.300
	Založniška in izdajateljska dejavnost: Roman Valerije Skrinjar Trvrz: Bosna in Soča	539.866
Društvo srbska skupnost Ljubljana	Založniška in izdajateljska dejavnost: (Časopis za kulturo Beseda; Knjiga pripovedi Marka Jovanovića: Beneško polje; Knjiga Olivere Bačović Dolinšek: Brušenje diamanta-pot učenja ljubezni št. 2; Knjiga psiho-foto grafik Branka Bačovića: Trans-formation; ter knjiga pesmi Miloša Đonovića: Poezija 2)	2.425.000
Folklorno makedonsko društvo Vardarka Maribor	Predstavitve: organizacija literarnih večerov ter sodelovanje s slovenskimi literarnimi sekcijami	100.000
Hrvatsko Kulturno društvo v Mariboru	Predavanja in seminarji: Predavanja iz različnih tem iz kulture in zgodovine ter literarni večeri s predstavitvijo hrvaških pesnikov in piscev,	545.000
	Založniška in izdajateljska dejavnost: Izdajanje internega časopisa Glasilo (4 številke v hrvaškem in slovenskem jeziku),	600.000
	Drugo: Predstavitve društva na spletni strani.	200.000
Hrvatsko kulturno združenje Novo mesto	Založniška in izdajateljska dejavnost: Interno glasilo društva v hrvaškem in slovenskem jeziku: Vjesnik HKZ, letnik 2002, št. ¼	50.000

PREDLAGATELJ	VRSTA DEJAVNOSTI, NASLOV PROJEKTA	ODOBRENO MK
Hrvatsko kulturno združenje Novo mesto	Predavanja: Predavanja »Sredom do osamnaesti«: št. 73 – dr. B Dimnik / dr. Z Tomac: Društva prijateljstva most med Slovenijo in Hrvaško; št. 74 – Boris Maruna: Matica Hrvatska; št. 75 – dr. Aleksandar Durman: Vučedolski Orion, najstarejši evropski koledar; št. 76 – dr. Emil Lučev: Romi v evropskem prostoru, zgodovina, perspektive; št. 77 – mag. Mirjana Domini: Manjšine v Sloveniji, perspektive v XXI stoletju	120.000
	Drugo: Literarni večer z Milico Stekovič	15.000
Kulturno društvo Albancev Migjeni	Založniška in izdajateljska dejavnost: izdaja ene številke internega časopisa Alternativa – izid ob albanskem kulturnem prazniku	200.000
	Prireditve: izvedba kulturne prireditve ob praznikih ter literarni knjižni večer s pisateljem in akademikom dr. prof. Ismailom Kadarjem	20.000
Slovensko kočevsko društvo Peter Kozler	Prireditve: Kulturni program s petjem in recitiranjem pesmi v kočevskem dialektu	300.000
	Založniška in izdajateljska dejavnost: Izdaja pesmarice kočevskih pesmi	400.000
Zveza makedonskih kulturnih društev Slovenije	Prireditve: Dvojezične glasbeno-scenske in razstavno-likovne prireditve	650.000

PROGRAM 2003

Kulturna dejavnost narodnih skupnosti

PREDLAGATELJ	VRSTA DEJAVNOSTI	ODOBRENO MK
Obalna samoupravna skupnost italijanske narodnosti Koper (Program italijanske narodne skupnosti 2003)	– izdajateljska in založniška dejavnost	4.773.000
	– dejavnosti za ohranjanje materinega jezika	662.000
	– predavanja in tečaji	515.000
Pomurska madžarska samoupravna narodna skupnost Lendava (Program madžarske narodne skupnosti 2003)	– izdajateljska in založniška dejavnost	10.612.130
	– dejavnosti za ohranjanje materinega jezika	6.200.000
	– predavanja in seminarji	1.000.000

Kulturna dejavnost romske skupnosti

PREDLAGATELJ	VRSTA DEJAVNOSTI, NASLOV PROJEKTA	ODOBRENO MK
Zveza Romov Slovenije	Dejavnosti za ohranjanje materinega jezika: Romani čhib/Romski jezik	700.000
	Založniška in izdajateljska dejavnost: Časopis Romano them/Romski svet	1.000.000
	Dejavnosti kulturnih skupin: Otroška gledališka predstava o Muci Copatarici v organizaciji RD Zeleno vejš Serdica	102.000
	Drugo: Literarni večer v organizaciji RD Zeleno vejš Serdica	98.000
	Predstavitve: Večeri romske poezije v organizaciji RD Romano gav Novo mesto	200.000
	Izdajateljska in založniška dejavnost: Izdaja pesniške zbirke Jelenke Kovačič – Otroštvo v senci	600.000
	Založniška in izdajateljska dejavnost: Izdaja romskih pesmi Horvat Romea Popa in izdaja knjige Jožka Horvata Muca – Zgodbe za otroke	350.000
	Drugo: Izdaja zgoščenke Mama so kerava (Srečko Brezar)	300.000
	Prireditve: 4.tradicionalni večer romske poezije in plesa v organizaciji RD Romano vozoVelenje	80.000
Podjetje za promocijo kulture Franc-Franc d.o.o.	Drugo: Izdaja zgoščenke Halgato band-Komi de ravnica bejla	900.000

Kulturna dejavnost manjšinskih etničnih skupnosti in priseljencev

PREDLAGATELJ	NASLOV PROJEKTA	ODOBRENO MK
Bošnjaška kulturna zveza Slovenije	Predavanja, seminarji: Pravopis bosanskega jezika – poletna šola	400.000
	Drugo: Bošnjaški portal v slovenskem in bošnjaškem jeziku	400.000
	Založniška in izdajateljska dejavnost: Časopis Bošnjak	1.200.000
	Predavanja: Kultura sobivanja	300.000
	Predstavitve: Predstavitev knjige Vjera, narod i domovina	200.000

PREDLAGATELJ	NASLOV PROJEKTA	ODOBRENO MK
Bošnjaška kulturna zveza Slovenije	Predavanja: Predavanja Kulturni aspekti nacionalnih odnosov	200.000
	Predavanja: Predavanja Literarni večer	200.000
Društvo srbska skupnost Ljubljana (društvo, ki ima status, da deluje v javnem interesu)	Založniška in izdajateljska dejavnost: Časopis za kulturo Beseda	600.000
	Komorno gledališka predstava Anđela	800.000
Hrvatska kulturna udruga / Hrvatsko kulturno združenje	Predavanja: Tribuna: prof. H. Pranjic - A. G. Matoš 130 letnica rojstva	24.000
	Predavanja: Tribuna prof. dr. Vladimir Horvat - Faust Vrančić, izumitelj in leksikograf	24.000
	Predavanja: Tribuna skupine avtorjev – Italijani v Sloveniji in Hrvaški	30.000
	Založniška in izdajateljska dejavnost: Hrvatski vjesnik, interni bilten	80.000
Kulturno društvo Brdo Kranj	Predavanja in seminarji: Tečaj, posvet o srbski kulturi	200.000
Slovensko kočevarsko društvo Peter Kosler	Založniška in izdajateljska dejavnost: Raziskava narečja in izdaja prvega snopiča slovarja	220.000
	Drugo: Priprava CD plošče kočevarskih pesmi	100.000
	Predavanja in seminarji: Seminar narečja kočevarskih Nemcev	200.000
Srbsko kulturno društvo v Mariboru	Založniška in izdajateljska dejavnost: Izdajanje glasila Kontakt	400.000
Srbsko kulturno humanitarno društvo Desanka Maksimović Celje	Založniška in izdajateljska dejavnost: Mesečni časopis Naša reč	900.000
Zveza makedonskih kulturnih društev v RS	Predstavitev: Dvojezično glasbene in scensko razstavne likovne prireditve	650.000
Zveza srbskih društev Slovenije	Založniška in izdajateljska dejavnost: Izdajanje časopisa Srpske novice	627.091
	Predstavitev: Gostovanja in nastopi literarnih ustvarjalcev iz Srbije	1.000.000

PROGRAM 2004

Kulturna dejavnost narodnih skupnosti

PREDLAGATELJ	VRSTA DEJAVNOSTI	ODOBRENO MK
Obalna samoupravna skupnost italijanske narodnosti Koper (Program italijanske narodne skupnosti 2002)	– izdajateljska in založniška dejavnost	6.003.000
	– dejavnosti za ohranjanje materinega jezika	715.000
	– predavanja in tečaji	635.000
Pomurska madžarska samoupravna narodna skupnost Lendava (Program madžarske narodne skupnosti 2002)	– izdajateljska in založniška dejavnost	11.335.070,40
	– dejavnosti za ohranjanje materinega jezika	8.300.000
	– predavanja in seminarji	1.717.000

Kulturna dejavnost romske skupnosti

PREDLAGATELJ	VRSTA PROJEKTA, NASLOV PROJEKTA	ODOBRENO
Zveza Romov Slovenije	Založniška in izdajateljska: Časopis Romano them – Romski svet	1.050.000
	Založniška in izdajateljska: Izdaja kulturnega časopisa Romano glauso / Glas Romov RD Čaplja Vanča vas – Borejci	300.000
	Dejavnosti kulturnih skupin: Gledališka predstava Sneguljčica in Sedem palčkov RD Zeleno vejš Serdica	140.000
	Drugo: Literarni večer RD Zeleno vejš Serdica	80.000
	Drugo: Ohranjanje kulturne dediščine Romov – okrogla miza RD Dobrovnik	300.000
	Drugo: Večer romske poezije RD Somnakuni Čerhenja Cankova	150.000
	Dejavnosti za ohranjanje materinega jezika: Literarni natečaj za romske pesmi, pripovedke in pravljice RD Rom Črnomelj	200.000
	Dejavnosti kulturnih skupin: Ustvarimo gledališko predstavo RD Jagori Črnomelj	160.000
	Dejavnosti za ohranjanje materinega jezika: Delavnica raziskovanje romskih besed RD Romano vozo Velenje	150.000
	Drugo: Raziskovanje ljudskega izročila Romov in izdaja publikacije RD Vešoro	220.000

PREDLAGATELJ	VRSTA PROJEKTA, NASLOV PROJEKTA	ODOBRENO
Podjetje za promocijo kulture Franc – Franc	Založniška in izdajateljska: Priprava in natis knjige Janko Kleibencetl: Romski pozdrav	400.000
Romsko društvo Amala	Založniška in izdajateljska: Romska poezija s prevodom v slovenščino in notni zapis	750.000
Založba Goga	Založniška in izdajateljska: Romske pravljice – zagonski del	350.000

Kulturna dejavnost manjšinskih etničnih skupnosti in priseljencev

PREDLAGATELJ	NASLOV PROJEKTA	ODOBRENO
Društvo Srbska skupnost / Društvo Srpska zajednica	Založniška in izdajateljska dejavnost: Časopis za kulturo Beseda	800.000
	Dejavnosti kulturnih skupin: Gledališka predstava Naslednik	1.500.000
Bošnjaška kulturna zveza Slovenije	Predavanja bosanskega jezika: Učimo se bosanskega jezika	450.000
	Založniška in izdajateljska dejavnost: Časopis Bošnjak	1.300.000
	Drugo: Bošnjaški internet portal – BIP	700.000
Srbsko kulturno društvo Maribor	Založniška in izdajateljska dejavnost: Izdaja Revije Kontakt	1.500.000
Zveza srbskih društev v Sloveniji / Kulturno društvo Srbska kulturna zajednica	Drugo: Literarna srečanja z uveljavljenimi literati iz R Srpske in R Črne gore	500.000
	Dejavnosti kulturnih skupin: Gostovanje gledališča iz Prijedora s humoristično predstavo	400.000
Društvo bosansko hercegovskega in slovenskega prijateljstva Ljiljan	Založniška in izdajateljska dejavnost: Izdaja dvojezične pesniške zbirke Srečka Kosovela: Nesem sončnico na rami / Nosim sunce na ramenu	500.000
	Založniška in izdajateljska dejavnost: Literarno glasilo Lilium	250.000
Kulturno društvo nemško govorečih žena Mostovi	Dejavnosti za ohranjanje materinega jezika: Tečaj nemškega jezika za otroke v obliki jezikovnih delavnic ter tečaj nemškega jezika za odrasle člane društva	350.000
	Založniška in izdajateljska dejavnost: Izdaja dvojezičnega letopisa/Jahrbucha: Vezi med ljudmi / Zwischenmenschliche Bindungen	600.000

PREDLAGATELJ	NASLOV PROJEKTA	ODOBRENO
Kulturno društvo Mihajlo Pupin	Založniška in izdajateljska dejavnost: Mostovi, časopis srbske populacije v RS	350.000
Kulturno združenje v Sloveniji Sandžak	Založniška in izdajateljska dejavnost: Izdaja glasila Glas Sandžaka	500.000
Hrvatsko kulturno društvo v Mariboru	Založniška in izdajateljska dejavnost: Časopis Glasilo	450.000
	Predavanja: 5 predavanj različnih avtorjev (za predavanja: spomladanski običaji hrvaške folklore ter Pravice in položaj Hrvatov v Sloveniji)	150.000
Zveza makedonskih kulturnih društev	Prireditve: Dvojezično scensko literarne in likovne prireditve – več prireditev MKD Ljubljana	600.000
Društvo Afriški center	Predstavitve: Afriške kulture v Sloveniji	400.000
Slovensko kočevsko društvo Peter Kozler	Predstavitve: Predstavitve dela društva na področju založništva	250.000

Projekti, vezani na jezik, financirani na javnem skladu RS za kulturne dejavnosti (JSKD)

Samo za različne etnične manjšinske dejavnosti (za narodni skupnosti in romske skupnosti ni financiranja na JSKD): leta 2002, 2003, 2004

LETO 2002

PREDLAGATELJ	VRSTA DEJAVNOSTI, NASLOV PROJEKTA	ODOBRENO
Bošnjaška kulturna zveza Slovenije	Literarna: Pisatelji za mir	100.000
Bošnjaška kulturna zveza Slovenije	Predavanje: Bošnjaški psevdah	100.000
Društvo Srbska skupnost	Literarna: Večer poezije pesnikov srbskega rodu, živečih v Sloveniji	50.000
Društvo Srbska skupnost	Literarna: Večer poezije Đure Jakšića	50.000
Društvo Srbska skupnost	Gledališka: Komedija Paradoks	150.000
Kulturno društvo Brdo Kranj	Literarna: Srbska in slovenska poezija	50.000

LETO 2003

PREDLAGATELJ	VRSTA DEJAVNOSTI, NASLOV PROJEKTA	ODOBRENO
Bošnjaška kulturna zveza Slovenije	Literarna: Pesniški večer	150.000
Hrvatsko kulturno društvo v Mariboru	Literarna: Interni časopis	50.000
Hrvatsko kulturno društvo v Mariboru	Predavanja: 5 Predavanj	50.000
Društvo Srbska skupnost	Literarna: Srečanje srbskih pesnikov	50.000
Društvo Srbska skupnost	Gledališka: Gledališka predstava Paradoks	100.000
Makedonsko kulturno društvo Makedonija Ljubljana	Literarna: Makedonska dramska besedila	50.000
Kulturno društvo Albancev Migjeni	Literarna: Revija Alternativa	100.000

LETO 2004

PREDLAGATELJ	VRSTA DEJAVNOSTI, NASLOV PROJEKTA	ODOBRENO
Bošnjaška kulturna zveza Slovenije	Predavanja: Bio jednom jedan	100.000
Bošnjaška kulturna zveza Slovenije	Predavanja: Kulturni aspekti nacionalnih odnosov	100.000
Društvo bosansko-hercegovskega in slovenskega prijateljstva Ljiljan	Literarna: Študentski časopis Študent	100.000
Društvo Srbska skupnost	Gledališka: Gledališka predstava Paradoks	80.000
Društvo Srbska skupnost	Gledališka: Gledališka predstava Anđela	100.000
Kulturno društvo Petőfi Sándor Dobrovnik	Gledališka: Gledališka predstava Ilonkina nostalgija	120.000
Kulturno športno društvo Bošnjakov Jesenice Biser	Predavanja: Seminar o folklornem izročilu Bošnjakov	70.000
Kulturno športno društvo Bošnjakov Jesenice Biser	Literarna: Pesniški večer, s pesmijo skozi življenje	50.000
Kulturno športno društvo Bošnjakov Jesenice Biser	Literarna: Pesniški večer	50.000
Makedonsko kulturno društvo Makedonija Ljubljana	Razno: Postavitev internetne strani	100.000

Priloga 3

Promocija kulturne raznolikosti programa MK zunaj Republike Slovenije – leta 2002, 2003 in 2004

USTAVNO PRIZNANE SKUPNOSTI

1. NARODNI SKUPNOSTI

LETO 2002

PREDLAGATELJ	VRSTA DEJAVNOSTI	ODOBRENO MK
Obalna samoupravna skupnost italijanske narodnosti Koper (Program italijanske narodne skupnosti 2002)	Stiki z matičnim narodom (gostovanje kakovostnih kulturnih skupin v Italiji in na Hrvaškem ter gostovanja kakovostnih kulturnih skupin iz matične države)	16.207.600
Pomurska madžarska samoupravna narodna skupnost Lendava (Program madžarske narodne skupnosti 2002)	Stiki z matičnim narodom (sodelovanje z zamejskimi Madžari na Slovaškem, Vojvodini, Ukrajini, Gradiščanskem predvsem na področju ljubiteljske dejavnosti, literarnih stikov, strokovno sodelovanje in posveti ter sodelovanje na prireditvah in s kulturnimi ustanovami v R Madžarski)	7.200.000

LETO 2003

PREDLAGATELJ	VRSTA DEJAVNOSTI	ODOBRENO MK
Obalna samoupravna skupnost italijanske narodnosti Koper (Program italijanske narodne skupnosti 2003)	Stiki z matičnim narodom (gostovanje kakovostnih kulturnih skupin v Italiji in na Hrvaškem ter gostovanja kakovostnih kulturnih skupin iz matične države)	13.150.000
Pomurska madžarska samoupravna narodna skupnost Lendava (Program madžarske narodne skupnosti 2003)	Stiki z matičnim narodom (sodelovanje na razstavah in sejmih o kulturnih in etnografskih vrednotah Madžarov, sodelovanje na prireditvah v R Madžarski ter sodelovanje s kulturnimi ustanovami v Budimpešti)	7.337.000

LETO 2004

PREDLAGATELJ	VRSTA DEJAVNOSTI	ODOBRENO MK
Obalna samoupravna skupnost italijanske narodnosti Koper (Program italijanske narodne skupnosti 2004)	Stiki z matičnim narodom (Gostovanja izvajalčevih kakovostnih kulturnih skupin v Italiji in na Hrvaškem, gostovanja kakovostnih skupin iz Italija in Hrvaške pri izvajalcu, ohranjanje narodne identitete, druženje ter spodbujanje za kakovostnejše delo pri stikih z matičnim narodom)	14.377.175
Pomurska madžarska samoupravna narodna skupnost Lendava (Program madžarske narodne skupnosti 2004)	Stiki z matičnim narodom (sodelovanje na razstavah in sejmih o kulturnih in etnografskih vrednotah Madžarov, sodelovanje na prireditvah v R Madžarski ter sodelovanje s kulturnimi ustanovami v Budimpešti)	7.800.000

2. ROMSKA SKUPNOST

LETO 2002

PREDLAGATELJ	VRSTA DEJAVNOSTI	ODOBRENO MK
Zveza Romov Slovenije	Mednarodno sodelovanje Romov: Gostovanje Romskega društva Amala na Švedskem	730.000

LETO 2003

PREDLAGATELJ	VRSTA DEJAVNOSTI	ODOBRENO MK
Zveza Romov Slovenije	Mednarodno sodelovanje Romov: Gostovanje v tujini Romskega društva Amala Ljubljana	200.000

LETO 2004

PREDLAGATELJ	VRSTA DEJAVNOSTI	ODOBRENO MK
Romsko društvo Amala	Mednarodno sodelovanje Romov: Gostovanje RD Amala na Češkem	500.000

Promocija kulturne raznolikosti programa MK zunaj Republike Slovenije – leta 2002, 2003 in 2004

DRUGE MANJŠINSKE ETNIČNE SKUPNOSTI IN PRISELJENCI

LETO 2002

/

LETO 2003

PREDLAGATELJ	VRSTA DEJAVNOSTI	ODOBRENO MK
Zveza makedonskih kulturnih društev v RS	Mednarodno sodelovanje: Udeležba na evropskem folklornem festivalu v ZRN	400.000

LETO 2004

/

Promocija kulturne raznolikosti, projekti financirani na javnem skladu RS za kulturne dejavnosti – leta 2002, 2003 in 2004

Samo za različne etnične manjšinske dejavnosti (za narodni skupnosti in romske skupnosti ni financiranja na JSKD)

LETO 2002

/

LETO 2003

PREDLAGATELJ	VRSTA DEJAVNOSTI, NASLOV PROJEKTA	ODOBRENO
Srpsko kulturno društvo v Mariboru	Etno-folklorna: Gostovanje v Banjaluki	50.000
Zveza makedonskih kulturnih društev Slovenije	Etno-folklorna: Golačko srečanje v Makedoniji	100.000
Društvo bosansko-hercegoveškega in slovenskega prijateljstva Ljiljan	Etno-folklorna: Gostovanje v BiH	150.000
Društvo Srbska skupnost	Etno-folklorna: Gostovanje folklorne skupine v BiH	50.000
Srbsko kulturno in humanitarno društvo Desanka Maksimović	Etno-folklorna: Udeležba na prireditvi v Srbiji	100.000

LETO 2004

PREDLAGATELJ	VRSTA DEJAVNOSTI, NASLOV PROJEKTA	ODOBRENO
Društvo bosansko-hercegovaškega in slovenskega prijateljstva Ljiljan	Etno-folklorna: Gostovanje v BiH	100.000
Klub muslimanov BiH v Sloveniji	Narodne pesmi Bošnjakov v BiH	80.000
Kulturno športno društvo Bošnjakov Jesenice Biser	Mednarodni festival folklore Otoka 2004	80.000
Srpsko kulturno društvo Maribor	Strokovno-izobraževalna ekskurzija v Srbijo in Črno Goro	100.000
Arabski klub v Sloveniji	Organizacije kvalifikacij in izdaja študentskega časopisa	200.000

Priloga 4

Navedeni so podatki, ki so prispeli v sektor za kulturne pravice manjšin in kulturne raznolikosti.

LETO 2002

ZAP. ŠT. 1	LETO 2	PODROČJE 3	MANJŠINSKA SKUPNOST 4	MANJŠINSKI PROGRAM, PROJEKT, INVESTICIJA 5
		Glasbeno področje	Romi	Koncert Svetovni dan Romov v Cankarjevem domu

LETO 2003

ZAP. ŠT. 1	LETO 2	PODROČJE 3	MANJŠINSKA SKUPNOST 4	MANJŠINSKI PROGRAM, PROJEKT, INVESTICIJA 5
		Glasbeno področje	Romi	Koncert Svetovni dan Romov v Cankarjevem domu
		Založništvo	Madžari	Študentska založba (Kartesz: Brezusodnost, v slovenskem jeziku
				Analogija madžarske kratke proze, prevod v slovenski jezik
				Založba Jelenkov (Gabor Csordas: prevod v slovenski jezik
				Skupaj
		Knjižničarstvo		Nakup knjig in posebni program za potrebe narodne skupnosti

	VIŠINA ZAPROŠENIH SREDSTEV (V SIT) 6	VIŠINA ODOBRENIH SREDSTEV (V SIT) 7	INDEKS 8 (7:6)	REALIZACIJA (V SIT) 9	INDEKS 10 (9:7)
				785.000	

	VIŠINA ZAPROŠENIH SREDSTEV (V SIT) 6	VIŠINA ODOBRENIH SREDSTEV (V SIT) 7	INDEKS 8 (7:6)	REALIZACIJA (V SIT) 9	INDEKS 10 (9:7)
				500.000	
				1.400.000	
				3.252.327	
				500.000	
				5.152.327	
				15.927.456	

LETO 2004

ZAP. ŠT. 1	LETO 2	PODROČJE 3	MANJŠINSKA SKUPNOST 4	MANJŠINSKI PROGRAM, PROJEKT, INVESTICIJA 5
		Glasbeno področje	Romi	Svetovni dan Romov v Cankarjevem domu
				Brizani (izdaja zgoščenke s koncerta + romska suita)
				Skupaj
		Gledališče	Italijani	Gledališko društvo Skysma, Seča 63, Portorož (predstava »Pogon«)
				Knjižničarstvo
				Dodatni nakup knjižničnega gradiva in informacijskih virov
				Obdelava in posredovanje knjižničnega gradiva in informacijskih virov
				Zagotavljanje komuniciranja v jeziku narodne skupnosti
				Informacijsko opismenjevanje
				Usposabljanje zaposlenih za delo s pripadniki narodne skupnosti
				Bralna kultura in knjižnična vzgoja za pripadnike narodne skupnosti
				Strokovno sodelovanje z matičnim narodom
				Druge dejavnosti
				Skupaj
			Madžari	Dodatni nakup knjižničnega gradiva in informacijskih virov
				Obdelava in posredovanje knjižničnega gradiva in informacijskih virov
				Zagotavljanje komuniciranja v jeziku narodne skupnosti
				Informacijsko opismenjevanje
				Usposabljanje zaposlenih za delo s pripadniki narodne skupnosti
				Bralna kultura in knjižnična vzgoja za pripadnike narodne skupnosti
				Strokovno sodelovanje z matičnim narodom
				Druge dejavnosti
				Skupaj

	VIŠINA ZAPROŠENIH SREDSTEV (V SIT) 6	VIŠINA ODOBRENIH SREDSTEV (V SIT) 7	INDEKS 8 (7:6)	REALIZACIJA (V SIT) 9	INDEKS 10 (9:7)
				759.400	
				300.000	
				1.059.400	
				900.000	
	39.770.599				
	5.856.264				
	4.608.349				
	1.142.012				
	1.798.592				
	840.000				
	1.516.994				
	812.804				
	3.232.010				
	19.807.025				
	3.396.972				
	6.925.296				
	2.386.000				
	1.486.465				
	1.071.080				
	1.530.958				
	1.216.864				
	1.949.940				
	19.963.575				

Priloga 5

Kulturna dejavnost različnih manjšinskih skupnosti v RS – po občinah

(v seznamu so navedeni tisti, ki so dosedaj že kakorkoli izrazili zahtevo na MK)

Ljubljana:

- Društvo Afriški center, Ljubljana
- Kulturno društvo Albancev Migjeni, Ljubljana
- Arabski klub v Sloveniji, Ljubljana
- Bošnjaška kulturna zveza Slovenije, Ljubljana
- Društvo bosansko-hercegoveškega in slovenskega prijateljstva »Ljiljan«, Ljubljana
- Zveza hrvatskih kulturnih društev v Sloveniji, Ljubljana
- Hrvatski kulturni dom v Sloveniji, Ljubljana
- Judovska skupnost Slovenije, Ljubljana
- Slovensko kočevarsko društvo »Peter Kozler«, Ljubljana
- Zveza makedonskih kulturnih društev Slovenije, Ljubljana
- Makedonsko kulturno društvo »Makedonija, Ljubljana
- Društvo srbska skupnost, Ljubljana
- Kulturno društvo Srbska kulturna zajednica, Ljubljana
- Zveza srbskih društev Slovenije, Ljubljana
- Kulturno društvo Mihajlo Pupin, Ljubljana
- Kulturno umetniško društvo Mladost, Ljubljana
- Madžarsko kulturno društvo Petőfi Sándor, Ljubljana

Medvode:

- Kulturno združenje v Sloveniji Sandžak, Medvode

Kranj:

- Društvo rojakov Plava i Gusinja Izvor, Kranj;
- Črnogorsko kulturno prosvetno in športno društvo Morača, Kranj
- Makedonsko kulturno društvo »Sv. Ciril in Metod« Kranj, Kranj
- Kulturno društvo Brdo, Kranj
- Srbsko kulturno in prosvetno društvo Sveti Sava, Kranj

Jesenice:

- Makedonsko kulturno društvo »Iliden« Jesenice Jesenice

-
- Kulturno društvo muslimanov Biser, Jesenice

Škofja Loka:

- Hrvatski klub Komušina Škofja Loka, Škofja Loka

Radovljica:

- Kulturno posvetno in športno društvo Vuk Karadžić Radovljica, Radovljica

Maribor:

- Hrvatsko kulturno društvo v Mariboru, Maribor
- Folklorno makedonsko društvo Vardarka Maribor, Maribor
- Makedonsko kulturno društvo Biljana, Maribor
- Internacionalno društvo Most Svobode – Freiheitsbrücke-Freedomsbridge Maribor
- Kulturno društvo nemško govorečih žena Mostovi, Maribor
- Srbsko kulturno društvo Maribor, Maribor

Celje:

- Zveza srbskih kulturnih društev v RS, Celje
- Srbsko humanitarno društvo Desanka Maksimović, Celje

Novo Mesto:

- Hrvaško kulturno združenje Novo Mesto, Novo Mesto

Dolenjske Toplice:

- Društvo Kočevarjev Staroselcev, Dolenjske Toplice

Apaško polje:

- Internacionalno društvo Most Svobode Apaško polje, Apače

